

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-
ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

**30 жовтня 2020 р.
м. Київ, Україна**

Міжнародна
науково-практична
конференція

**Теоретичні та
практичні аспекти
соціально-економічних
наукових досліджень**

Матеріали

30 жовтня 2020 р.

м. Київ

Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. 222 с.

У збірнику представлені тези доповідей, оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції “Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень”, яка була проведена Східноєвропейським центром наукових досліджень спільно з Міжнародним гуманітарним дослідницьким центром, Міжнародним центром технологічних інновацій та Європейським центром аграрних досліджень 30 жовтня 2020 року.

Збірник розрахований на вчених, викладачів, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, представників державних органів влади та місцевого самоврядування, представників підприємницьких структур і широкий читацький загал.

Робочі мови конференції: українська, англійська та російська.

Видається в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та друкуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, географічних назв, цитат, економіко-статистичних даних, галузевої термінології, інших відомостей.

Відповідно до Закону України “Про авторське право і суміжні права”, при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов’язковим.

**Research
Europe.org**

© Колектив авторів, 2020
© Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020
© Research Europe, 2020

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА

Беженар І. М.

Розвиток особистих селянських господарств в сучасних умовах.....10

Вишневецька О. В.

Економічна ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів.....13

Головко С. С.

Розвиток підприємства поштового зв'язку на засадах інтеграції.....16

Грецька Н. А.

Дефіцит робочої сили, як каталізатор темпів цифровізації сільського господарства в США.....18

Дідковська Л. І.

Еколого-економічні наслідки зрошувального землеробства.....21

Дрозд А. Р.

Економічна суть прибутку як основного показника ефективності діяльності підприємств..... 23

Заставний Ю. Б.

Диверсифікація методів та інструментів підтримки органічного сільськогосподарського виробництва в умовах децентралізації.....25

Казьмір В. А.

Ринок зерна: загрози та можливості.....28

Кваторко О. М.

Конкурентоспроможність лісового сектору: інституціональні передумови та пріоритети забезпечення.....30

Коник П. Р.

Сутність та зміст стратегічного планування як механізму забезпечення ефективного розвитку підприємства..... 32

Лучечко Ю. М.

Інвестиційна діяльність у сфері переробки сільськогосподарської сировини: пріоритети та механізми..... 35

Навроцький Я. Ф.

Забезпечення аграрного виробництва вітчизняною технікою: сучасний стан та перспектива..... 37

Олексієвець О. М.

Диверсифікація діяльності постійних лісокористувачів у лісозабезпеченому регіоні: інвестиційні та організаційні аспекти.....39

Отливанська Г. А., Варецький О. А.

Інтеграція аналізу ESG факторів в управління інвестиційною діяльністю компаній...41

Прокопенко К. О.

Аграрний сектор України в умовах трансформації агропродовольчих ринків...43

Сіренко Н. М., Мікуляк К. А.

Впровадження стратегії блакитного океану в діяльність суб'єктів аграрного сектору..... 46

Тутчышын J. V.

Approaches to determining the level of regions' food security.....48

Удова Л. О.

Спеціалізація малого агробізнесу..... 51

Файчук О. М., Файчук О. В.

Європейський зелений курс: потреба зміни фокусу у пріоритетах аграрної політики України.....53

Шмаров Д. М.

Комплексний розвиток переробної ланки аграрного сектора економіки: інституціональне забезпечення та стимулювання.....56

Shubravska O. V.

Ukrainian agro-food complex in the global economy.....58

СЕКЦІЯ 2. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ**Vdovychenko V.**

Tactical shifting to the COVID-19 second wave outbreak in the news of the Italian news agency ANSA..... 61

Давимюка О. О.

Російський фактор в європейському середовищі безпеки.....64

Дідух Т. М.

Стратегічні напрями розвитку компаній України у міжнародній торгівлі послугами з аутсорсингу в сфері ІТ.....66

Калмиков І. П.

Чинники впливу на розвиток експортно-імпортової діяльності українських підприємств.....69

Корольчук Л. В.

Концепція сталого розвитку в сучасних умовах розвитку світової економіки....72

Котляр О. В.

Особливості російського вектору зовнішньої політики Швеції..... 74

Москалик Д. Д.

Співпраця України та Туреччини у сфері військово-промислового комплексу в контексті стратегічного партнерства між двома країнами.....77

Мошенець І. О.

Геополітична співпраця між США та ЄС у сфері скрапленого природного газу....79

Янків М. М.

Особливості впровадження сучасних організаційних форм транскордонного співробітництва.....84

СЕКЦІЯ 3. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

Барабаш Н. С., Ріпа Т. В.

Аналіз оподаткування діяльності підприємств.....87

Колісник О. П.

Соціальний облік в системі управління підприємством.....89

Сук П. Л.

Застосування методів нарахування амортизації необоротних активів для малоцінних та швидкозношуваних предметів..... 91

СЕКЦІЯ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Бакшеева О. А.

Завдання валютного нагляду в Україні.....96

Глуценко С. В.

Причини нерівності доходів населення: теоретичні аспекти.....98

Kozmenko S. M., Aldiwani K.

Regression analysis and forecasting of government budget expenditures in Libya....102

Копилук О. І., Стецько В. В.

Система моніторингу банківських ризиків та її розвиток.....105

Кубінська Л.-В. В.

Тенденції розвитку цифрового банкінгу..... 107

Лелеко Т. Ю.

Ризик втрати фінансової стійкості та його місце в класифікації ризиків.....109

Sydorchuk A. A.

The impact of changes in share of the wage fund in GDP and rates of insurance fees on the state social insurance’s financial resources.....111

Frolov S. M., Shukairi F. B.

Current state and development trends of the stock market in Ukraine.....113

СЕКЦІЯ 5. МЕНЕДЖМЕНТ

Гунчак І. С.

Дорожня карта розвитку ділової кар’єри працівника медичного закладу.....115

Кочедикова А. Є., Красушина А. В., Косинський Б. О.

Галузеві особливості інноваційності сучасного підприємства.....117

Леонова М. В.

Світові тенденції розвитку менеджменту персоналу в морській індустрії.....120

Постельга І. І., Повзун О. Д.

Актуальні проблеми рекрутингу та шляхи їх вирішення.....123

Федорченко К. О.

Аналітичний інструментарій в підвищенні обґрунтованості управлінських рішень...126

Ціпуринда В. С.

Проблеми управління у розвитку соціально-економічних систем в умовах системної кризи..... 128

Шелега М. М., Піхняк Т. А.

Бізнес-планування як інструмент стратегії розвитку підприємства.....131

Шестерняк М. М.

Контроль як функція управління.....134

СЕКЦІЯ 6. МАРКЕТИНГ**Білокриницька С. О.**

Проблеми та перспективи маркетингових досліджень в Україні.....138

Жарська І. О.

Інтернет-комунікації закладів вищої освіти.....141

СЕКЦІЯ 7. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**Дурман М. О., Дурман О. Л.**

Невиконання плану дерегуляції як проблема реалізації державної регуляторної політики..... 143

Новоселець А. І.

Стратегічні орієнтири державного регулювання ринку землі в Україні.....145

Чередниченко О. Ю., Козлова А. О.

Кадрова безпека, як складова управління підприємствами та установами в сучасних умовах.....148

СЕКЦІЯ 8. ПРАВО**Денис С. Р.**

Представництво в суді без повноважень (ст. 400-1 КК України): кримінально-правові аспекти та перспективи застосування..... 151

Олійник А. Ю.

Щодо визначення поняття господарського товариства з одним учасником.....153

Олійник Є. О.

Деякі питання щодо державної реєстрації фізичної особи-підприємця.....158

Роженко О. В., Хайлова Т. В.

Організаційно-правова форма бірж в Україні як елемент їх правового статусу...161

СЕКЦІЯ 9. АГРОНОМІЯ**Аверчев О. В., Фесенко Г. В., Гончарський І. Л.**

Вплив факторів зовнішнього середовища на розвиток гречки в повторних посівах півдня України.....163

Хорошко М. Д.

Актуальность использования биотехнологий в сельском хозяйстве.....167

СЕКЦІЯ 10. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

Бєлікова М. В.

Food and beverage department готелю “Khortitsa Palace”: професійна етика та обслуговування офіціантів..... 169

Грабар М. В., Риган І. М.

Зростання попиту на караванінг в умовах пандемії.....171

Графська О. І., Боратинський О. В., Перегіняк Т. І.

Аналіз ризиків кредитування туристичної сфери та методи їх зниження.....173

Мазуркевич І. О., Вівсюк І. О.

Сутність потенціалу підприємств готельного бізнесу.....175

Мельник Н. В., Мельник А. В., Качаровський Р. Є.

Екотуристичний потенціал парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Волинської області.....177

Пукас К. В.

Сучасний стан розвитку туристичної діяльності в Іспанії.....179

Щоголева І. В., Соколовський В. А.

Revenue менеджмент як технологія управління доходами готельних підприємств.....181

СЕКЦІЯ 11. ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

Максімова І. М., Галушак Л. Б.

Дослідження стабілізуючих добавок до соусів.....184

Новикова В. М.

Пищевые добавки в хлебопекарном производстве.....186

СЕКЦІЯ 12. ПЕДАГОГІКА

Гораш К. В.

Освітнє середовище гімназії: проблеми та перспективи змін.....188

Гупан Н. М.

Формування історико-педагогічної компетентності у магістрів та аспірантів....191

Demidova Yu. Ye.

The formation of safety culture activity of leading staff in public management.....194

Квасник О. В.

Забезпечення ефективності навчального процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії за допомогою презентацій.....196

Кисельов В. О.	
Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ЗВО.....	198
Кізіма І. В.	
Психолого-педагогічні аспекти навчання студентів в коледжі, як сходинки до вищої освіти.....	200
Лазоренко С. А.	
Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичної культури і спорту.....	203
Лышевская В. М.	
Развитие координационных способностей человека.....	205
Malieieva T.	
Information and communication technologies in foreign language learning.....	208
Однорог Г. В.	
Експертне оцінювання педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю.....	211
Пометун О. І.	
Діяльнісний підхід як основа сучасного освітнього процесу.....	214
Стрілець О. І.	
Навчально-виробничий кластер як форма соціального партнерства між ДПТНЗ “Дніпровський центр професійно-технічної освіти” і державним підприємством “Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова” для підготовки фахівців, які відповідають вимогам економіки...	216
Шаповал С. І.	
Позакласні заняття фізичною культурою (легкоатлетичні вправи).....	219

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА

Беженар І. М., канд. екон. наук,
старший науковий співробітник відділу підприємництва,
кооперації та агропромислової інтеграції,
Національний науковий центр “Інститут
аграрної економіки”, м. Київ

УДК 631.11

Беженар І. М. Розвиток особистих селянських господарств в сучасних умовах. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 10 – 13.

РОЗВИТОК ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сільське господарство є специфічною та життєво необхідною галуззю аграрної сфери, адже найперше воно забезпечує продуктами харчування населення. В процесі виробництва та здійсненні своєї діяльності сільськогосподарські підприємства мають ряд особливостей, що позначаються на його функціонуванні в умовах ринкової економіки. Сюди можна віднести і залежність від природно-кліматичних умов, від родючості ґрунтів тощо. Розвиток підприємництва і його адаптація до сучасних умов – процес безперервний, тому потребує постійного вивчення.

Серед сільськогосподарських підприємств найбільшу часту до 75 % складають фермерські господарства. Взагалі, фермерський сектор в Україні представлений не лише фермерськими господарствами, а також особистими селянськими господарствами, що не мають юридичного статусу, проте до них належить велика категорія виробників сільськогосподарської продукції. Це 4 млн господарств (за деякими оцінками – 4,5 млн), які позиціонуються як особисті селянські. За даними статистичної звітності, ці підприємства виробляють понад 46 % валової продукції сільського господарства, обробляють близько 15 % усіх сільськогосподарських угідь, у них зайнято майже 40 % сільського населення (табл. 1).

Таблиця 1

Продукція сільського господарства за категоріями господарств (у постійних цінах 2016 р., млн грн)

	2010	2015	2016	2017	2018	2019	до загального підсумку %	2010	2015
Господарства усіх категорій									
Сільськогосподарська продукція – всього, у постійних цінах	467474,7	596832,8	634433,1	620475,6	671294	680982,4	100,0	145,7	114,1
у т. ч. рослинництво	329646,3	453016,9	494461,9	480157	529347,5	538705,6	79,1	163,4	118,9

Продовж. табл. 1

тваринництво	137828,4	143815,9	139971,2	140318,6	141946,5	142276,8	20,9	103,2	98,9
Сільськогосподарські підприємства									
Сільськогосподарська продукція – всього, у постійних цінах	256806	367738,8	403244,7	391015,8	437998,6	449806,3	66,1	175,2	122,3
у т. ч. рослинництво	200914,6	299369,3	336588,1	323724,5	367688,1	376789,7	69,9	187,5	125,9
тваринництво	55891,4	68369,5	66656,6	67291,3	70310,5	73016,6	51,3	130,6	106,8
Господарства населення									
Сільськогосподарська продукція – всього, у постійних цінах	210668,7	229094	231188,4	229459,8	233295,4	231176,1	33,9	109,7	100,9
у т. ч. рослинництво	128731,7	153647,6	157873,8	156432,5	161659,4	161915,9	30,1	125,8	105,4
тваринництво	81937	75446,4	73314,6	73027,3	71636	69260,2	48,7	84,5	91,8

Джерело: [1].

Отже, у 2019 р. сільськогосподарські підприємства виробили 69,9 % загального виробництва продукції рослинництва, господарства населення 30,1 %. Показники виробництва продукції тваринництва розподілені таким чином: сільськогосподарські підприємства виробляють 51,3 %, а господарства населення – 48,7 %.

Слід зазначити, що господарства населення відіграють важливу роль у забезпеченні населення продукцією тваринництва і мають значний вплив на формування продовольчої безпеки (рис. 1).

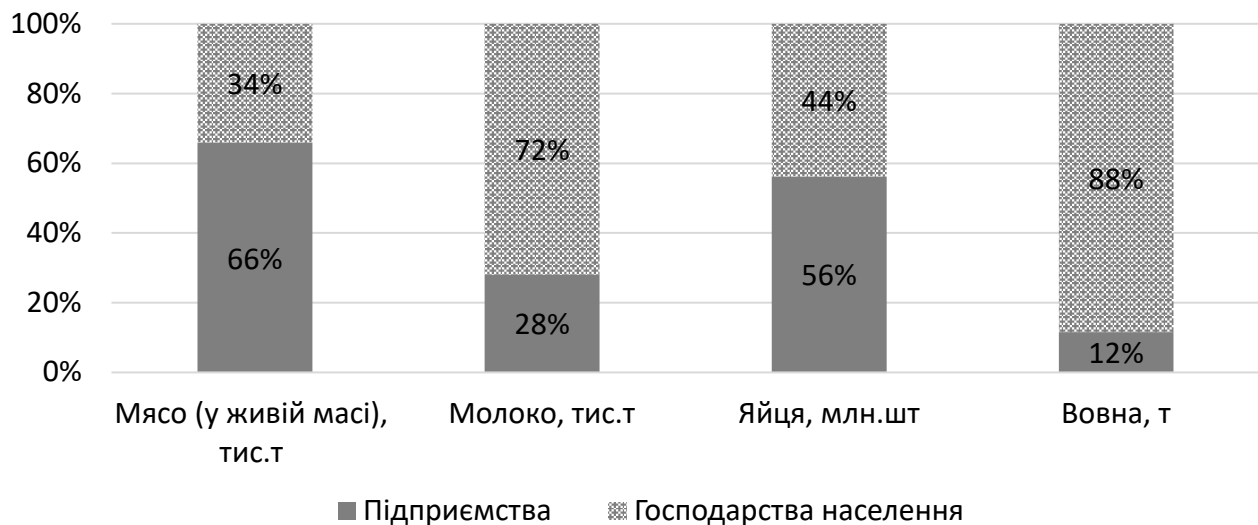

Рис. 1. Виробництво основних видів продукції тваринництва за категоріями господарств станом на 01.01.2020 р., %

Джерело: [1].

Під час вивчення рівня виробництва продукції тваринництва господарюючими суб'єктами, нами було визначено, що молоко, вовна виробляється переважно господарствами населення. Узагальнюючи проведені дослідження, можемо зробити висновок, що господарства населення забезпечують виробництво продукції тваринництва для внутрішнього споживання.

Також господарствами населення практично повністю забезпечується виробництво такої продукції галузі рослинництва, як картопля, овочеві культури, плоди та ягоди, буряк (табл. 2).

Таблиця 2

Виробництво окремих видів продукції сільського господарства, тис. ц

	Всі категорії господарств		Сільськогосподарські підприємства			Господарства населення		
	2018	2019	2018	2019		2018	2019	
				усього	у % до загального виробництва		усього	у % до загального виробництва
Картопля	225039,7	202691,9	4163,5	3734,3	1,8	220876,2	198957,6	98,2
Культури овочеві	94402,0	96875,5	13571,1	14208,5	14,7	80830,9	82667,0	85,3
Культури овочеві відкритого ґрунту	88845,0	91901,7	12610,0	13390,2	14,6	76235,0	78511,5	85,4
Буряк кормовий	61585,0	57884,8	103,8	94,9	0,2	61481,2	57789,9	99,8
Культури плодові та ягідні	25713,3	21189,0	5566,1	3510,5	16,6	20147,2	17678,5	83,4
Виноград	4676,3	3663,0	2627,0	1445,4	39,5	2049,3	2217,6	60,5

Джерело: [1].

Крім зазначених видів продукції, є ще такі, які не входять до статистичних даних. Сюди можна віднести помідори чері, сезонні зелені культури: петрушка, кріп, пастернак, редис, часник, горіхи, навіть лікарські культури, які мають значний експортний потенціал.

Багато зазначених “нішевих культур” вирощуються і господарствами населення. Переважно господарства населення реалізують свою продукцію на ринках (базарах), тому що через відсутність статусу юридичної особи вони не можуть співпрацювати з супермаркетами.

Також, є попит на жито, овес, гречку, нут, сочевицю, сорго, гірчицю, квасолю, льон кудряш (олійний), соняшник високо олеїновий та кондитерський. Серед продукції тваринництва популярними є сири з овечого та козячого молока, їх виробництво, також можна розглядати, як перспективний напрям розвитку господарств населення.

Велика кількість вітчизняних науковців наголошує про необхідність підтримки розвитку фермерських господарств, малих ферм, сімейних ферм [2, 3, 4]. Висловлюються думки про необхідність забезпечити подальший розвиток та функціонування сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Міжнародній досвід також підтверджує ефективність малих форм господарювання при виробництві сільськогосподарської продукції.

Отже, слід відмітити, що в сільській місцевості є досить значна кількість населення, яке не здійснює ніякої економічної діяльності або займається сільським господарством лише як ОСГ. Але, при формуванні сприятливого підприємницького середовища, мотивації та підтримки з боку органів влади, таке населення може перетворитися у досить ефективних виробників сільськогосподарської продукції, фермерів, посередників і т. д. Адже нині такі види продукції, як продукція овочівництва, картоплярства та садівництва виробляють лише такі господарства переважно. Також є перспективи у вирощуванні “нішевих продуктів”. Головним мотивом для здійснення такої діяльності є, в першу чергу, задоволення власних фінансово-матеріальних

потреб використовуючи отриманий прибуток. Тому, розвиток малих форм господарювання для аграрної економіки повинен мати першочергове значення і всіляко підтримуватися. А малі форми господарювання в свою чергу надають можливість розвиватися і сільським територіям, здійснюючи фінансові відрахування до місцевих бюджетів.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 19.10.2020).
2. Заяць В. М. Відносини власності у розвитку сільськогосподарського підприємництва. *Економіка АПК*. 2014. № 7. С. 100 – 108.
3. Малік М. Й., Заяць В. М. Теоретичні засади та напрями трансформації особистих селянських господарств. *Економіка АПК*. 2013. № 5. С. 87 – 95.
4. Месель-Веселяк В. Я. Розвиток особистих селянських господарств в Україні. *Економіка АПК*. 2005. № 2. С. 7 – 15.

Вишневецька О. В., канд. екон. наук., старш. наук. співроб.,
старший науковий співробітник відділу інвестиційного
та матеріально-технічного забезпечення,
Національний науковий центр "Інститут
аграрної економіки", м. Київ

УДК 620.91:65.011

Вишневецька О. В. Економічна ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 13 – 16.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ

Розвиток сільського господарства завжди залежить від запасів обмежених ресурсів. Обмеженість енергетичних ресурсів актуалізує проблему раціонального їх використання за умови максимізації виробництва продукції. Для цього в світовій практиці визначається ефективність використання енергетичних ресурсів. Важко знайти економічну систему, ресурс, процес, важіль чи явище, стосовно яких не визначалася б ефективність. Тому і сільськогосподарське виробництво загалом, його галузі, окремі підприємства, продукти, ресурси, економічні важелі, матеріально-технічне забезпечення вивчаються вченими через призму ефективності.

Ефективне використання паливно-енергетичних ресурсів – використання всіх видів енергії економічно обґрунтованими, прогресивними способами при

існуючому рівні розвитку техніки і технологій, дотриманням законодавства та вимог навколишнього середовища.

На макрорівні найбільш розповсюдженими є наступні показники для виміру енергоефективності [3]:

- енергоємність ВВП за споживанням енергоресурсів (відношення споживання енергоресурсів до ВВП);

- енергоефективність (обернений показник до енергоємності);

- енергоємність за виробництвом енергоресурсів (відношення виробництва первинної енергії до ВВП);

- окремі показники енергоємності ВВП (електроємність, теплоємність, нафтоємність, газоємність ВВП та інші).

Енергоємність за споживанням є класичним та найбільш розповсюдженим в світі індикатором. Саме його називають власне енергоємністю. На його основі сформувалася ціла низка критеріїв ефективності використання енергетичних ресурсів – це, так звані, техніко-економічні показники енергетичного господарства, які за своїм значенням об’єднуються в чотири групи: виробництво і розподіл енергії (питома вага палива та виробництво енергії), питома вага енергії і енергоносіїв (на 1 ц продукції, на енергозасіб), собівартість енергії, енергоозброєність.

В загальному вигляді поняття “енергоємність” може мати різний зміст залежно від ступеня інтеграції за різними аспектами розгляду. За рівнем управління: виробнича енергоємність виготовлення продукції (рівень підприємства), енергоємність валового національного продукту (державний рівень). За кінцевою продукцією: повна енергоємність виготовлення продукції (включаючи витрати ПЕР на добування, транспортування, переробку корисних копалин, виробництво сировини, матеріалів тощо).

Також показники енергетичної ефективності для характеристики енергоспоживання визначають залежно від виробів, обладнання, матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів і технологічних процесів. Виділяють наступні показники енергоефективності: економічність споживання ПЕР (для продукції при її використанні по прямому функціональному призначенні); енергетична ефективність передачі (зберігання) ПЕР (для продукції і процесів); енергоємність виробництва продукції (для процесів) [4].

Енергетичний фактор широко відображено і в індикаторах сталого розвитку, який передбачає облік економічних соціальних та екологічних аспектів. Показник енергоємності може входити до різних груп індикаторів: економічних (відображають рівень ефективності використання енергоресурсів в економіці); екологічних (зв’язок з рівнями забруднення, викидів парникових газів); соціальних (розмір та склад викидів, які впливають на здоров’я людей).

Управління ефективністю потребує використання коректних підходів, методів та відповідного інструментарію для її вимірювання. Тому оцінка економічної ефективності передбачає використання певної системи взаємопов’язаних показників.

Економічний зміст показника “енергоємність продукції” полягає в порівнянні понесених витрат енергетичних ресурсів з ефектом, отриманим в результаті виробництва. Основними кількісним і якісним показником енергоефективності

економіки традиційно вважається енергоємність валового внутрішнього продукту. Відповідно енергоємність сільськогосподарської продукції є кількісною оцінкою енергетичної ефективності виробництва у вигляді класичного співвідношення “витрати/результат” [2]. Крім того в сільському господарстві ефективність використання пального визначають ще й на гектар площі [1, с. 45].

Показники ефективності енергоспоживання можуть виражатися в абсолютному значенні або питомій вазі. Абсолютна форма характеризує витрати паливно-енергетичних ресурсів в регламентованих режимах роботи. Питома вага характеризує відношення витрати паливно-енергетичних ресурсів до виготовленої продукції, виконаної роботи, споживаної енергії в регламентованих умовах роботи [4].

Абсолютні значення показників енергомідкості виготовлення продукції характеризують витрати палива і енергії на основні і допоміжні технологічні процеси виготовлення продукції. Вони виражаються в абсолютних і відносних значеннях затрат енергоресурсів, які припадають на одиницю продукції. В якості одиниць продукції використовують прийняті для кожного виду одиниці виміру – метри, тони, квадратні метри, штуки тощо. Проте в якості показників економічної ефективності енергоспоживання переважним є використання часткових показників, тобто кількість енергії або палива, яке витрачає машина або механізм на виробництво одиниці продукції чи роботи.

Якщо виконувана робота не може бути поражена безпосередньо в фізичних одиницях, то в якості питомого показника обирають відношення витрат палива чи енергії до величини, яка характеризує виконувану роботу, або відношення до одиниці продукції.

Визначають також часткові показники енергомідкості продукції сільськогосподарських підприємств щодо окремих енергоресурсів. Серед них такі, як моторне паливо та електроенергія. Відповідно ефективність спожитих енергоресурсів протягом розглядуваного періоду можна визначити за допомогою енергомідкості (електромідкості) (1) валової продукції (E_m) сільськогосподарських підприємств:

$$E_m = \frac{\sum_{i=1}^n P}{\sum_{i=1}^n B_n} \text{ туп/грн}, \quad (1)$$

де $\sum P$ – сумарна кількість спожитих енергоресурсів, туп;

$\sum B_n$ – сумарна валова продукція громадського сектора сільського господарства, млн грн;

n – кількість енергоресурсів;

k – кількість видів продукції сільськогосподарського виробництва.

Відмінністю визначення часткових показників у порівнянні з вищенаведеною формулою є те, що чисельник цього виразу змінюється залежно від енергоносія (беруться до уваги відповідні величини спожитих окремих ресурсів). Що стосується знаменника, то його величина залишається незмінною. До деякої міри таке визначення є умовним, бо у створенні валової продукції бере участь не кожен з ресурсів окремо, а усі разом взяті. Та саме такий підхід

дозволяє виявити, який конкретно енергоносіє спричиняє зростання чи падіння загальної енергомісткості виробництва.

В умовах залежності економіки України від імпорту паливно-енергетичних ресурсів зниження енергоємності забезпечує підвищення енергетичної та економічної безпеки держави. А проблема високої енергоємності ВВП має стратегічне значення, оскільки впливає на рівень собівартості та конкурентоспроможності продукції.

Ріст ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів може бути досягнутий різними способами. Однак незалежно від обраної політики підприємств в частині витрати ресурсів, найбільш доречним є складання комплексної програми енергозбереження, яка включає заходи, направлені на об'єкти з неефективними витратами паливно-енергетичних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Pawlak J. Nakłady energii w rolnictwie polskim i ich efektywność. *Problemy Inżynierii Rolniczej*. 2009. № 1. С. 43 – 49.

2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. 2-ге вид., доп., перероб. Київ : КНЕУ, 2004. 624 с.

3. Биркович Т. І. Підходи до оцінки та вимірювання енергоефективності на рівні країни, регіону, міста: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 22. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2012/26.pdf.

4. ГОСТ Р 51541-99. Энергосбережение. Энергетическая эффективность. Состав показателей. Общие положения. Изд. офиц. Москва : Госстандарт России. URL: <http://docs.cntd.ru/document/1200025650>.

Головко С. С.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Одеська національна академія зв'язку
ім. О. С. Попова, м. Одеса

УДК 656.82

Головко С. С. Розвиток підприємства поштового зв'язку на засадах інтеграції. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 16 – 18.

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ НА ЗАСАДАХ ІНТЕГРАЦІЇ

Поштовий зв'язок був і залишається важливого складового господарського комплексу країни та засобом надання інформаційних послуг населенню. Розвиток сучасного ринку послуг зв'язку та інформатизації вносить істотні корективи в

діяльність підприємств поштового зв'язку, у методи і моделі його співробітництва з іншими підприємствами. Складність і різноманіття надаваних послуг, конвергенція технологій, потреби користувачів, що постійно змінюються, призводять до необхідності інтеграції підприємств поштового зв'язку з іншими підприємствами.

Актуальним стає питання вибору оптимальної форми співробітництва. При цьому сьогодні вже недостатнім є просте співробітництво, необхідно формування інтегрованих структур, здатних здійснювати спільну діяльність в умовах перманентних змін, появи нових інтегрованих поштових продуктів, конвергенції технологій тощо. Це, у свою чергу, вимагає створення нових форм підприємницької діяльності на базі інтеграції, що надає можливість підприємствам вирішувати питання підвищення ефективності і подальшого сталого розвитку.

Аналіз ринку послуг зв'язку України показав істотні структурні зрушення, що відбуваються під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Підприємства поштового зв'язку розвиваються як територіально (знаходять нові ринки в країні та за її межами), так і номенклатурно (змінюється кількість та асортимент надаваних послуг).

Найпотужнішим підприємством поштового зв'язку на сьогодні залишається Акціонерне товариство "Укрпошта" (далі "Укрпошта"). Підприємство надає споживачам більше 50 видів послуг, у тому числі на базі сучасних інформаційних технологій (електронний переказ, реалізація електронних ваучерів, послуги Інтернет, он-лайн сервіси тощо). Проте, активний розвиток конкурентного середовища створює складності і перешкоди для сталого розвитку "Укрпошти". Так, компанія "Нова пошта" сьогодні вже охоплює понад 62 % населення за рахунок своєї основної конкурентної переваги – швидкості доставки. Одночасно на ринку активно функціонують компанії "Інтайм", DHL, "Міст Експрес" (остання спеціалізується на міжнародній доставці, у тому числі товарів популярних Інтернет-магазинів AliExpress, Taobao).

У той же час спостерігається активний розвиток фінансових послуг "Укрпошти", доходи від яких становлять майже половину від загальної суми. При цьому підприємство активно співпрацює з фінансовими організаціями, у тому числі шляхом інтеграції діяльності. Так, "Укрпошта" започаткувала партнерське співробітництво з Монобанком, у рамках чого стартувала послуга "кешбек" у розмірі 10 % на послуги "Укрпошта Стандарт", "Укрпошта Експрес" і SmartBox [1].

Відтак, одними з пріоритетних видів діяльності, які можуть підпадати під інтеграційні процеси "Укрпошти", фінансові послуги. Оптимальним партнером для цього є публічне акціонерне товариство "Ощадбанк" (подібне з "Укрпоштою" за історією розвитку, філіальною структурі та іншим факторам). Інтеграція цих підприємств (на основі холдингової моделі) дозволить одержати ліквідний об'єкт із розгалуженою філіальною мережею та потужним фінансовим потенціалом. "Укрпошта" одержує нові фінансові ресурси, а "Ощадбанк" – клієнтську базу і розвинену мережну структуру, можливість використання чисельного персоналу та логістики. На користь даної інтеграції свідчить і той факт, що значна частина відділень цих підприємств перебуває поблизу, а в сільській місцевості – найчастіше в одному будинку.

Для розробки механізму інтеграції необхідно проаналізувати матриці функцій підприємств, визначити, у яких сферах діяльності вони можуть бути об'єднані, а які функції необхідно виводити в окремі підрозділи. Високий ступінь взаємодоповнюваності підприємств може слугувати запорукою досягнення високого рівня синергії у випадку їх інтеграції в поштово-фінансовий холдинг.

Визначимо, що необхідно проводити моніторинг функціональності та ефективності партнерських відносин. Для оцінки функціональності доцільно визначати показники приватної, багатофакторної і загальної продуктивності основних факторів виробництва. Для оцінки ефективності – низку показників фінансового стану підприємств інтегрованої системи, ефективності використання ресурсів та показники сумісності підприємств інтегрованої системи, що показують доцільність інтеграції обраних підприємств [2].

Отже, створення інтегрованих підприємств може знизити витрати і підвищити ефективність за рахунок ефекту синергії та уніфікації підходів у логістиці, інжинірингу, інформаційних технологіях, менеджменті якості тощо. На підставі інтеграції можна здійснювати процеси взаємодоповнюваності майже усіх ресурсів підприємств.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт АТ “Укрпошта”. URL: <http://www.ukrposhta.com>.
2. Швиданенко Р. О., Олексик О. І. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства : монографія. Київ : Вид. КНЕУ, 2002. 144 с.

Грецька Н. А., канд. екон. наук., мол. наук. співроб.,
Державна установа “Інститут економіки та
прогнозування НАН України”, м. Київ

УДК 338

Грецька Н. А. Дефіцит робочої сили, як каталізатор темпів цифровізації сільського господарства в США. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 18 – 20.

ДЕФІЦИТ РОБОЧОЇ СИЛИ, ЯК КАТАЛІЗАТОР ТЕМПІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В США

В США перебуває щонайменше 10,5 млн, які є нелегальними іммігрантами і не мають дозволу на перебування в країні. Найбільшою групою (станом на 2018 р.) були мексиканці, які склали 25 % усіх іммігрантів у США. Індіанці склали – 6 %, китайці – 5 %, філіппінці – 5 %, вихідці з Сальвадору – 3 %, в'єтнамці – 3 %, кубинці – 3 %, домініканці – 3 %, корейці – 2 % та гватемальці – 2 %.

Іммігранти становлять 73 % робочої сили в сільському господарстві та 29 % робочої сили у сфері виробництва продуктів харчування в США. Забезпечення країни продовольством в значній мірі залежить від робочої сили іммігрантів. Більшість працівників фермерських господарств в Америці є іммігрантами, а половина з них не мають документів і знаходяться в країні нелегально. Вони більш схильні до захворювання на COVID-19 через вищі показники захворювань дихальних шляхів, які викликані неякісними умовами життя та праці. Зокрема, у зв'язку зі впливом подразників на органи дихання: пилу та пестицидів. Працівники сільського господарства часто розміщуються роботодавцями в поганих житлових умовах. Приміщення в стилі бараків, в яких нерідко проживають нелегальні іммігранти, унеможливають фізичне дистанціювання.

Іммігранти, що не є громадянами США, домінують у рослинницькій галузі навіть більше, ніж у тваринництві та переробці. Округ Монтеррей, штату Каліфорнія, – всесвітньовідомий виробник городини. На цій території у галії рослинництва виробляється щорічно продукції на суму понад 4 млрд. дол. США. Зокрема, 28 % суніці та більше половини салату в США. В той же час, 88 % із майже 26240 працівників галузі рослинництва та харчової промисловості округу Монтеррей, (в т.ч. ті, які працюють у сфері переробки морепродуктів), є іммігрантами. 83 % з них не є громадянами США.

Спалахи COVID-19 часто фіксуються в місцях проживання саме сільськогосподарських працівників. Нелегальний перетин кордону між Мексикою та США також суттєво ускладнився у зв'язку з пандемією. Сільське господарство в країні відчуває гостру нестачу некваліфікованої робочої сили. За прогнозами, в найближчому майбутньому такі тенденції тільки посиляться.

Щоб подолати брак робочої сили і скоротити витрати, вчені з Університету штату Вашингтон розробили роботизовану машину для в'язки хмелю. Дослідники з Університету Джорджії вдосконалюють доступні автоматизовані технології для ефективного збору врожаю чорниці. Новий метод обрізки, розроблений в університеті штату Пенсильванія, може скоротити час обрізки на 42 % і заощадити 136 дол. США на акр. Автоматизація також може знизити небезпеку праці. Наприклад, пристрій для збору врожаю, розроблений в Пенсильванії, виключив падіння зі сходів працівників і скоротив час, який збирачі яблук проводять в незручних і небезпечних позах (з 65 % до 43 % часу збору врожаю).

Вчені з Університету Флориди розробили робота, який збирає та передає на мапу інформацію щодо розташування фруктів на цитрусових деревах. Дослідники з Каліфорнійського університету в м. Девіс розробили візки для збору фруктів з інструментами, які відображають розташування фруктів в саду. Ці автоматизовані пристрої допомогли фермерам побачити місця, де виникають виробничі проблеми, щоб вони могли приймати цілеспрямовані та ефективні управлінські рішення. Точні оцінки врожайності також важливі для програмування збиральних машин і прийняття маркетингових рішень.

Автоматизовані технології виявлення хвороб і боротьби з ними можуть знизити втрати врожаю. Наприклад, вчені Університету штату Айова керують

розробкою технологій, що знижують рівень вживання пестицидів. Вчені з Університету штату Вашингтон розробили дрони для відлякування птахів, які завдають шкоди плодовим культурам. Крім того, портативні пристрої, розроблені дослідниками Гавайського університету, надають виробникам кави недорогий спосіб виявити нестачу води в листі і оптимізувати зрошення.

Науковці університету штату Мічиган та Каліфорнійського університету у м. Девіс розробили технологію зондування, здатну виявляти внутрішні та зовнішні дефекти, такі як системи кольорового зору та спектроскопії, які автоматично роблять висновок про якість свіжих продуктів. Дослідники розробили доступну автоматизовану систему, яка точно визначає зрілі помідори під час обробки, завдяки чому продукти мають чудовий смак і органолептичні якості.

Брак робочої сили відчувається під час збору полуниці в США. Тому, Департамент сільського господарства та побутових послуг штату Флорида виділив фінансування для університету Центральної Флориди на науковий проект по розробці механічної руки – “захоплення”. Цей пристрій буде імітувати людську руку і пальці при зборі полуниці, не пошкоджуючи плоди. Технологія є універсальною для збору різних сортів полуниці. В рамках проекту також буде оцінений економічний ефект від створення такого “захоплення”.

На даний момент команда проекту доопрацювала свій дизайн і виготовила два прототипи. Обидва прототипи пройшли лабораторні та польові випробування, а один був інтегрований з роботизованою платформою для збирання врожаю. Команда вчених буде вимірювати результативність проекту в залежності від кількості сортів полуниці, до яких може бути застосований механізм збору, і за кількістю виробників, які приймуть рішення щодо застосування цієї технології у себе в господарстві.

Пандемія COVID-19 виявила досі прихований факт: у світовому сільському господарстві лівова частка сільськогосподарської продукції виробляється нелегальними трудовими іммігрантами. Особливо залежні від них країни розвиненої ринкової економіки. Не виключення США. Гостра нестача робочої сили спонукає науковців і сільськогосподарських виробників активніше впроваджувати цифрові технології. Цифрові технології проникають в усі галузі економіки та сфери життя. Пандемія covid-19 лише прискорила процеси проникнення цифрових технологій у сільськогосподарську, а також суміжні галузі. Таких масштабних технологічних змін аграрний сектор не знав з кінця XIX – початку XX ст. На цифрову революцію в сільському господарстві покладаються великі надії щодо подолання проблем: впливу глобального потепління на сільськогосподарську галузь, нестачі робочої сили, обмеженого доступу населення планети до продовольчих ресурсів.

Список використаних джерел

1. Covid-19 in rural America: impact on farms and agricultural workers. URL: <http://www.ncfh.org/msaws-and-covid-19.html>.

Дідковська Л. І., канд. екон. наук., старш. наук. співроб.,
старший науковий співробітник відділу форм і методів
господарювання в агропродовольчому комплексі,
Державна установа “Інститут економіки та
прогнозування НАН України”, м. Київ

УДК 332.3:631

Дідковська Л. І. Еколого-економічні наслідки зрошувального землеробства. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 21 – 22.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ЗРОШУВАННОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

У світі обліковується близько 300 млн га зрошуваних земель, які продукують 40 % світового виробництва продовольства. В Україні на початку 90-х років ХХ століття площа зрошуваних земель становила 2,6 млн га, продуктивність яких забезпечувала близько 15 – 20 % загального обсягу продукції рослинництва, а на Херсонщині цей показник становив 46 % [1]. Нині площі зрошуваних земель скоротились до 0,5 млн га. Тобто частка поливних орних земель становить 1,6 %, тоді як 60 % ріллі має дефіцит вологи. У 2019 р. на площі 347 тис. га поливних зрошуваних земель сільськогосподарські підприємства зібрали близько 3 млн т продукції рослинництва або 3 % валового збору сільгоспкультур. Зважаючи на те, що продуктивність поливного гектара вдвічі вища за продуктивність богарного, актуальним є розширення площ під штучним поливом.

Безумовно, зрошення є запорукою сталих врожаїв сільгоспкультур та потребує всебічної підтримки з боку держави та водокористувачів задля відродження гідромеліоративної галузі. Основним завданням меліорації є підвищення родючості ґрунтів, проте під час проведення меліоративних заходів, з відхиленням від науково обґрунтованих рекомендацій, зберігається високий ризик формування негативного впливу на земельні та водні ресурси: підтоплення та вторинне засолення земель, іригаційна ерозія, зневоднення водоносних горизонтів, зарегульованістю річок тощо. Надмірна зарегульованість річок є величезною проблемою оскільки призводить до низки негативних наслідків. Зокрема, збудовані з метою регулювання русел річок дамби та греблі змінюють екосистему річкового басейну та гідрохімічні характеристики води, призводять до замулення водосховищ, дефіциту розчиненого у воді кисню, знищення нерестовищ тощо. Тому вкрай важливо унеможливити виникнення зазначених вище явищ. Загалом, при проектуванні

меліорації земель особливу увагу слід приділяти заходам зі збереження довкілля. Крім того, важливими є такі етапи: здійснення прогнозу можливих змін природних ресурсів, визначення переліку основних природоохоронних заходів та розробка їх ТЕО [2].

У ЄС розроблені Правила належної сільгосппрактики “cross compliance”, що спрямовані на збереження та відновлення довкілля. У разі їх порушення – контролюючі органи накладають на фермерів санкції (відсторонення від програм державної підтримки або штрафи). Деталізовані критерії оцінювання шкоди встановлюються за частотою, обсягами, тяжкістю та періодом дії наслідків порушень. Крім цього, тут здійснюється економічне стимулювання відновлення земельних і водних ресурсів. В Україні ж через відсутність критеріїв оцінювання заподіяної шкоди та можливостей притягнення порушників до відповідальності відбувається безкарне виснаження природних ресурсів [3, с. 39 – 40]. Наразі дегуміфікація українських ґрунтів становить 43 %. Тож слід передбачити систему контролю за дотриманням сільгосптоваровиробниками вимог щодо охорони земельних та водних ресурсів (поповнення винесених з урожаєм поживних речовин, здійснення протиерозійних заходів, дотримання сівозмін, дотримання наукових рекомендацій при здійсненні гідромеліоративних заходів, використання поливної води належної якості тощо) та санкції у разі їх порушення.

Отже, антропогенне втручання в хід природних процесів під час здійснення гідромеліоративних заходів повинно бути максимально виваженим та спиратись на науково обґрунтовані рекомендації. Споживацьке ставлення до природних ресурсів може призвести до катастрофічних наслідків, що матимуть незворотний характер. Сьогодні диктує необхідність розробки та впровадження механізму контролю за станом ґрунтів та водних ресурсів. Впровадження ресурсоощадних та енергоефективних способів поливу сприятиме забезпеченню інтенсифікації сільгоспвиробництва на фоні збереження природних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Чим загрожує протистояння. URL: <https://a7d.com.ua/plants/44420-chim-zagrozhuje-protistojannja.html>.
2. Педак І. С. Державна політика у сфері меліорації земель. *Держава та регіони*. 2013. № 2 (42). С. 84 – 89.
3. Аграрний і сільський розвиток для зростання та оновлення української економіки : наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Бородіної О. М., д-ра екон. наук Шубравської О.В.; НАН України, ДУ “Ін-т екон. та прогнозів. НАН України”. Київ, 2018. 152 с.

Дрозд А. Р.,**УДК 330.112.2**

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
кафедра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Науковий керівник:

Вербівська Л. В., канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Дрозд А. Р. Економічна суть прибутку як основного показника ефективності діяльності підприємств. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 23 – 25.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПРИБУТКУ ЯК ОСНОВНОГО ПОКАЗНИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах підприємницької діяльності надзвичайно велике значення приділяється комплексній оцінці роботи господарюючих суб'єктів, що характеризує їхню діяльність. Важливим показником функціонування будь-якого підприємства, що відображає усі аспекти господарських процесів, на основі яких можна зробити висновки про результати їх роботи є прибуток. Він є абсолютним показником, який характеризує діяльність підприємства. Багатостороннє значення прибутку зміцнюється з переходом економіки держави до ринкових умов господарювання. Досягнувши фінансової самостійності та незалежності, підприємства недержавної форми власності, мають перевагу вирішувати, в яких розмірах та на які цілі направляти прибуток, який залишився після сплати обов'язкових платежів, податків до бюджету та інших відрахувань.

Вагомий внесок щодо визначення сутності поняття “прибуток” в економічній літературі зробили такі вчені, як Г. М. Азаренкова, М. Т. Білуха, І. А. Бланк, Ф. Ф. Бутинець, Й. С. Завадський, Г. Г. Кірейцев, Г. В. Осовська, Поддєрьогін, О. О. Циганюк, В. П. Юр'єв та ін.

Прибутковість підприємства є одним з найголовніших показників, що відображають фінансовий стан підприємства. Даний показник визначає мету підприємницької діяльності. Все це вимагає уточнення сутності та змісту категорії “прибуток”, яка є досить спірною і складною в сучасній економічній науці.

Необхідно зазначити, що як економісти-класики, так і сучасні вчені-економісти не мають єдності думок щодо визначення змісту категорії “прибуток”, тому теорія прибутку досі залишається незавершеною та містить в собі певні

протириччя. Для пояснення сутності категорії “прибуток” недостатньо лише констатації фактів, необхідним є здійснення певних досліджень, які в свою чергу потребують концептуальної основи. Поняття “прибутку” в економічній системі існує у зв'язку з наявністю товарно-грошових відносин, появою і розвитком інституту власності, особливо приватної, а також є досить широким і розглядається багатьма науковцями по-різному (табл. 1) [2, с. 33; 3; 4, с. 284; 5, с. 136].

Таблиця 1

**Існуючі підходи до визначення категорії
“прибуток” в економічній літературі**

№ п/п	Джерело	Визначення
1	Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М.	Прибуток становить собою різницю між загальною сумою доходів і витратами на виробництво та реалізацію продукції
2	Мочерний С. В.	Прибуток – одна з форм чистого доходу в умовах розвинутих товарно-грошових відносин, що виражає вартість додаткового частково необхідного продукту. За своєю величиною прибуток – це різниця між продажною ціною товару і витратами на його виробництво
3	Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С.	Прибуток: сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати; перевищення сукупних доходів над сукупними витратами
4	Осовська Г. В., Юшкевич О. О.	Прибуток – перевищення доходів від продажу товарів та послуг над витратами на виробництво і продаж цих товарів; один із найважливіших показників фінансових результатів
5	Національне положення бухгалтерського обліку	Прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати

Провівши аналіз визначень, поданих в табл. 1, можемо підвести підсумок та узагальнити дане поняття наступним чином: прибуток – це поданий у грошовій формі результат підприємницької діяльності на вкладені кошти, що описує його винагороду за ризик реалізації підприємницької діяльності, та характеризує собою різницю між сукупним виторгом та сукупними затратами, які були понесені в процесі виконання цієї діяльності.

Також, можемо побачити, що визначення “прибутку” в різних наукових працях хоч і трактується з певними відмінностями, але було виділено такі спільні його риси:

1. Прибуток найчастіше характеризують як різницю між валовим доходом та валовими витратами. Якщо з означенням валового доходу немає проблем (це добуток кількості реалізованої продукції та ціни одиниці товару), то що необхідно включати у валові витрати? Якщо дивитись з позиції бухгалтера, до витрат відносять явні грошові витрати.

2. Прибуток – це один із найнеобхідніших показників фінансових підсумків господарської діяльності підприємства.

3. Спільною ознакою є визнання прибутку основою творчої діяльності. Зрештою, визначення прибутку доречно використовувати як виручку на вкладений капітал, який є підприємницькою винагородою за ризик та мотив

його діяльності, та який обраховується як різниця між сукупною вигодою і сукупними витратами [2, с. 33].

Таким чином, можна побачити, що категорії “прибуток” в економічній літературі приділяється підвищена увага, але на даний момент єдиного визначення прибутку немає, оскільки воно насамперед залежить від поставлених його користувачами цілей. В своїй діяльності підприємство використовує поняття прибутку згідно фінансової та бухгалтерської звітності, що визначається як різниця між доходами та витратами підприємства на виготовлення продукції.

Список використаних джерел

1. Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко А. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2006. 287 с.
2. Мельник В. М., Борзенкова О. Д. Еволюція поглядів на дохід і прибуток підприємства як потенційні об'єкти оподаткування. *Фінанси України*. 2011. № 10. С. 32 – 43.
3. Наказ Міністерства фінансів України : Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
4. Ногіна С., Свиридова М. Шляхи вдосконалення формування та розподілу прибутку. *Економічний аналіз*. 2011. Вип. 8. Ч. 2. С. 283 – 285.
5. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : підручник. Київ : КНЕУ, 2013. 385 с.

Заставний Ю. Б., аспірант,
кафедра економіки,
Луцький національний технічний
університет, м. Луцьк

УДК 631.14

Заставний Ю. Б. Диверсифікація методів та інструментів підтримки органічного сільськогосподарського виробництва в умовах децентралізації. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 25 – 27.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ ПІДТРИМКИ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В умовах загострення конкурентної боротьби на глобальному ринку продовольства органічне сільськогосподарське виробництво може стати для України чи не основною детермінантою закріплення на нових ринкових нішах,

оскільки саме воно забезпечує виробництво екологічно безпечної та якісної харчової та сільськогосподарської продукції. Однак в Україні не використовується повною мірою потенціал нарощення потужностей у секторі органічного сільськогосподарського виробництва через надмірну уніфікованість методів та інструментів підтримки суб'єктів аграрного підприємництва, які впроваджують технології органічного землеробства, кормовиробництва та скотарства.

Більше того, у багатьох регіонах нашої країни сформувалися надзвичайно сприятливі передумови для нарощення потужностей органічного сільськогосподарського виробництва. Це в першу чергу стосується значних площ покинутих самозаліснених сільськогосподарських угідь, де вже близько двадцяти років не застосовуються мінеральні добрива та хімічні препарати, спрямовані на захист сільськогосподарських культур від бур'янів та шкідників. Однак територіальні органи агропромислового розвитку, органи місцевого самоврядування та безпосередньо суб'єкти аграрного підприємництва не застосовують відповідних організаційно-економічних та виробничо-технічних заходів для впровадження методів і технологій органічного сільськогосподарського виробництва і тим самим втрачають потенційні прибутки і можливості для розширеного відтворення [1, с. 21].

Активізація масштабів органічного сільськогосподарського виробництва на пряму залежить від диверсифікації державою набору інструментів та методів підтримки сільськогосподарських товаровиробників, які здійснюють органічне землеробство, кормовиробництво та скотарство, що дасть можливість розширити перелік прямих та непрямих методів та інструментів бюджетного фінансового сприяння і тим самим зменшити втрати сільськогосподарським товаровиробникам у зв'язку з переходом від традиційного сільськогосподарського виробництва до органічного.

Слід також зазначити, що органічне сільськогосподарське виробництво – це не дешевий вид аграрного підприємництва, оскільки відмова від використання мінеральних добрив та засобів захисту рослин призводить до певного зниження рівня врожайності, що в кінцевому підсумку впливає на валові збори врожаю. Більше того, органічне сільськогосподарське виробництво потребує більшого використання ручної праці, що відповідним чином впливає на величину операційних витрат, які несе підприємство у зв'язку з виробництвом сільськогосподарської продукції.

Якщо в частині розвитку органічного землеробства є певні позитивні зрушення в ряді регіонів України, то в частині розвитку органічного скотарства поки не отримано відчутних результатів у зв'язку з тим, що необхідно переводити на органічні технології весь ланцюг виробництва продукції скотарства, а це і землеробство, і кормовиробництво, і безпосередньо скотарство. Більше того, органічне скотарство потребує також і відповідного зоотехнічного та зооветеринарного супроводження. Тобто органічне скотарство

є доволі ускладненим та капіталомістким видом сільськогосподарського виробництва, що крім належного фінансового забезпечення має супроводжуватися і необхідною консультативною підтримкою, щоб сільськогосподарський товаровиробник врахував всі вимоги, які ставляться до впровадження екологобезпечних та органічних методів та технологій.

Виходячи із складності переходу сільськогосподарських товаровиробників на сертифіковані види органічного сільськогосподарського виробництва, необхідною є диверсифікація методів та інструментів його підтримки через інституціоналізацію додаткових форм непрямого та прямого фіскального та фінансово-кредитного впливу, в першу чергу на суб'єкти малого та середнього бізнесу, оскільки вони мають найбільш сприятливі передумови, щоб нарощувати масштаби органічного землеробства та органічного скотарства. Необхідною є інституціоналізація компенсації державою втрат, які несуть сільськогосподарські товаровиробники у зв'язку з відмовою від застосування мінеральних добрив та засобів захисту рослин. Варто також ввести прямі додаткові бюджетні виплати на розвиток органічного скотарства, яке вимагає переорієнтації всіх фаз агропродуктового ланцюга.

В Україні в останні роки поглиблюються процеси децентралізації, що також створює додаткові "люфти" для нарощення потужностей в секторі органічного сільськогосподарського виробництва, оскільки сільські територіальні громади отримують додатковий фінансовий ресурс для розвитку, який при відповідних умовах може забезпечити нову якість соціально-економічного піднесення сільських територій через введення додаткових потужностей органічного землеробства та органічного скотарства. При органах місцевого самоврядування також сформується можливість створювати дорадницькі служби, що будуть доносити до фермерських та особистих селянських господарств ті переваги, які можна буде отримати у зв'язку з переходом на методи та технології органічного сільськогосподарського виробництва. Саме органічне сільськогосподарське виробництво здатне забезпечити прийнятний рівень капіталізації аграрного бізнесу навіть в умовах масового самозаліснення земель та виведення з продуктивного господарського обороту сільськогосподарських угідь, які знаходяться в умовах ризикового землеробства.

Список використаних джерел

1. Голян В. А., Заставний Ю. Б. Фінансово-економічне регулювання сільськогосподарського виробництва: пріоритети та інструменти. *Агросвіт*. 2020. № 3. С. 20 – 26.

Казьмір В. А., директор відокремленого структурного підрозділу “Могилів-Подільський технологічно-економічний коледж Вінницького національного аграрного університету”, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

УДК 338.433

Казьмір В. А. Ринок зерна: загрози та можливості. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 28 – 30.

РИНОК ЗЕРНА: ЗАГРОЗИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Зерновий ринок має забезпечувати рівноважний попит і пропозицію, передусім за рахунок власних джерел, що потребує побудови відповідного результативного організаційно-економічного механізму його функціонування, дієвих державних регуляторних інструментів, захисних та протекціоністських заходів для підтримки вітчизняних товаровиробників, формування відповідних інститутів та необхідної інфраструктури.

Питання формування й розвитку зернового ринку глибоко розглядалися у працях таких видатних дослідників, як П. Гайдуцький, Т. Лозинська, Л. Вдовенко, В. Жук, Г. Калетнік, Ю. Лузан, М. Месель-Веселяк, Н. Правдюк, П. Саблук, Л. Худолій та ін. Ринок зерна представляє собою складну економічну систему, на яку мають суттєвий вплив природно-кліматичні чинники, показники попиту, пропозиції, ціноутворення, державного регулювання, ефективність інститутів, існування відповідної інфраструктури, гострота конкурентної боротьби суб'єктів господарювання тощо.

Кризові явища кінця 90-х років минулого століття мали істотний негативний вплив на розвиток сільського господарства та зокрема й на виробництво зернових і зернобобових культур.

Так, середнє виробництво зернових в Україні у 1986 – 1991 роках складало 47,4 млн т, вже у наступні 5 років (1991 – 1995 рр.), воно становило – 38 млн т, а у 2000 р. впало до 24,5 млн т, і лише пізніше почало повільно зростати (у 2010 р. – 39,3 млн т, у 2011 р. – 56,7 млн т, у 2015 – 60,1 млн т, у 2018 – 70,1 млн т, у 2019 – 75,1 млн т) [1].

Варіативне коливання посівних площ спостерігалось в діапазоні 1,297, валового збору – 3,713, а урожайності – 2,697, що підтверджує високу ризикованість виробництва зерна.

Динаміка валової продукції, експорту та імпорту зернових та зернобобових культур у 2010 – 2019 роках представлена у таблиці 1.

Цікаво, що “ частка України у світовій торгівлі зерном збільшилася з 1 до 10 %. Цікаво, що “ частка України у світовій торгівлі зерном збільшилася з 1 до 10 %. Україна входить до першої десятки експортерів пшениці, займає перше місце на світовому ринку з експорту ячменю” [2].

“Україна експортує зерно в 78 країн світу: країни СНД, ЄС, Близького Сходу, країни басейну Тихого океану” [1].

Сучасний ринок зерна характеризується стрімкими непрогнозованими змінами, відсутністю збутового паритету, нестабільністю регуляторної політики, ціновим диспаритетом.

Таблиця 1

**Динаміка валової продукції, експорту та імпорту
зернових та зернобобових культур у 2010 – 2019 рр.**

Показник	Рік					
	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Валова продукція, млн грн	126803,3	193390,3	211762,4	198633,1	225618,7	239728,2
Частка, %	27,1	32,4	33,4	32,0	33,6	35,2
Експорт, тис. дол. США	2467060,7	6057490,0	6073915,3	6501134,3	7240558,1	9633333,9
Частка, %	24,9	41,6	39,7	36,6	38,9	43,5
Імпорт, тис. дол. США	145583,5	154707,7	148799,7	176756,1	191116,7	180817,4
Частка, %	2,5	4,4	3,8	4,1	3,8	3,2

Джерело: [1].

Слабкими сторонами вітчизняного зернового ринку слід вважати: низька якість зерна; застарілі технології; нестабільність національної валюти; висока собівартість; низькі ціни; нестабільність державного регулювання; висока частка тіньового обігу зерна; низька урожайність; недостатня компетентність менеджменту; недостатнє фінансування інтервенцій; зношеність матеріально-технічної бази; недотримання вимог агрокультури й сівозмін; низька кваліфікація праці працівників; слабе фінансове забезпечення суб'єктів господарювання; низька інтеграція суб'єктів ринку; брак об'єктивного планування та стратегій розвитку; нерозвиненість біржової торгівлі; низький рівень внесення мінеральних добрив та засобів захисту рослин; недостатнє інвестиційне забезпечення інфраструктури зернового ринку.

Загрозами розвитку вітчизняного зернового ринку доцільно вважати: погіршення якісних характеристик ґрунтів; велика кількість дрібних землевласників; неефективність державного регулювання; істотні коливання цін на зерно; мінливість кліматичних умов; падіння платоспроможності населення; загострення конкурентної боротьби; непрогнозованість міграційних процесів; відсутність достатніх запасів зерна; зростання валютних ризиків; незбалансованість виробничої інфраструктури; старіння сільського населення.

До можливостей розвитку вітчизняного зернового ринку можна віднести: збільшення частки високоякісного зерна; підвищення частки експорту; розширення експортного асортименту; використання зерна для виробництва етанолу; підвищення цін на зерно на світових ринках.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 1.09.2020).
2. Яковлева Н. Зерно врятує Україну від дефолту. URL: <http://novynar.com.ua/analytics/economics> (дата звернення: 11.12.2019).

Кватирко О. М., аспірант,
кафедра таксації лісу та лісового менеджменту,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

УДК 338.45

Кватирко О. М. Конкуренентоспроможність лісового сектору: інституціональні передумови та пріоритети забезпечення. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 30 – 32.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Лісовий сектор економіки в умовах прискорення кліматичних змін виступає вагомим складовою не лише соціально-економічного піднесення, а й забезпечення екологічної стійкості природних комплексів. За умови суттєвого нарощення інвестиційних вливань в окремі сегменти лісового сектору є реальна можливість на порядок збільшити валову додану вартість, яка створюється в лісопродуктових ланцюгах, і забезпечити модернізацію, реконструкцію та технічне переоснащення не лише основного капіталу лісогосподарського виробництва, а й деревообробної, целюлозно-паперової та лісохімічної промисловості. Лише за умови повноцінного розвитку усіх перерахованих складових лісового сектору економіки буде реальна можливість забезпечити прийнятний рівень конкурентоспроможності даного сектору і зробити його одним з основних рушіїв соціально-економічного піднесення не лише лісозабезпечених регіонів, а й країни в цілому.

Підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектору економіки напряму пов'язане з використанням сучасних методів та технологій лісорозведення, лісовирощування, лісозаготівель, первинної та поглибленої переробки деревини, а також ефективним використанням несировинних корисностей лісу [1, с. 33]. Тобто необхідною передумовою зростання конкурентоспроможності лісового сектору є масштабне впровадження інноваційних процесів лісогосподарського спрямування, що дасть можливість прискореними темпами забезпечити імплементацію передового іноземного

досвіду у вітчизняну практику лісгосподарювання і перейти до ведення лісового господарства на принципах безперервності та невиснажливості.

Значного імпульсу розвитку лісового сектору економіки в частині підвищення його конкурентоспроможності однозначно надасть перегляд державної політики в питаннях бюджетного фінансування відновлення, відтворення та охорони лісів. Починаючи з 2016 року фактично відсутньою є державна підтримка процесів лісовідновлення, що не дало можливості максимально ефективно використати лісовий потенціал державних лісових підприємств і перейти на засади сталого лісгосподарювання. Проривною зміною в системі бюджетного фінансування потреб лісового господарства стало б створення фонду розвитку лісового господарства в структурі державного та місцевих бюджетів, використання коштів якого матиме цільову прив'язку і даватиме можливість оперативно вирішувати найбільш злободенні проблеми лісгосподарського виробництва, зокрема в частині боротьби з лісовими пожежами та здійснення комплексу протипожежних заходів. Конкурентоспроможність лісового сектору господарських комплексів лісозабезпечених регіонів може на порядок підвищитися за умови створення сучасних лісопереробних центрів та виробництв по утилізації деревних відходів. Лісопереробні центри мають створюватися на новій технологічній основі, виходячи з передового іноземного досвіду, і функціонувати на основі переробки лісосировини декількох лісових підприємств, які територіально наближені одне до одного. Це також дасть можливість оптимізувати логістичні ланцюги у транспортуванні заготовленої деревини і знизити операційні витрати на виробництво готової продукції. Зниження питомих витрат на виробництво одиниці дерев'яної продукції – це основний фактор підвищення рівня конкурентоспроможності лісових підприємств, що й надалі залишатиме їх центрами тяжіння в діловій активності лісозабезпечених регіонів.

Переважає більшість лісових підприємств сьогодні не може досягнути прийняттого рівня конкурентоспроможності через надмірне фіскальне, зокрема податкове навантаження, що вимагає перегляду принципів адміністрування податків і зборів у лісовому господарстві. Дана проблема є надзвичайно актуальною з огляду на те, що лісове господарство виступає першою фазою в загальному лісопродуктовому ланцюзі і надмірний рівень податкового тиску знижує конкурентоспроможність лісосировини, яка надходитиме в інші фази, зокрема у деревообробний сегмент лісового сектора.

Тому необхідною передумовою підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектору виступає зниження податкового тиску на постійних лісокористувачів через зменшення величини дивідендів, які сплачуються до державного бюджету за рахунок чистого прибутку, а також через перегляд методики нарахування рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів. Держава має також розширити спектр стимулів для постійних лісокористувачів, які їх змушуватимуть розширювати ареал діяльності як за рахунок впровадження технологій наближеного до природи лісівництва, збільшення обсягів побічного лісокористування та розбудови індустрії рекреаційного лісокористування. Такими стимулами можуть виступати як прямі виплати, так і застосовуватися інструменти непрямого впливу через звільнення

від сплати окремих видів податків та зборів. Лісовий сектор національної економіки потребує застосування комплексу організаційно-економічних та інституціональних заходів з метою підвищення рівня його конкурентоспроможності. Більш високий рівень конкурентоспроможності лісових підприємств дасть їм можливість активніше виходити на нові ринки і освоювати виробництво нових видів продукції, робіт і послуг, що в підсумку підвищить рівень ефективності господарського освоєння лісоресурсного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Карпук А., Дзюбенко О. Лісове господарство України в умовах євроінтеграційних викликів: інституціональне підґрунтя модернізації. *Економіст*. 2015. № 11. С. 33 – 35.

Коник П. Р.,

УДК 338.26

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
кафедра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Науковий керівник:

Вербівська Л. В., канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Коник П. Р. Сутність та зміст стратегічного планування як механізму забезпечення ефективного розвитку підприємства. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 32 – 34.

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасне ринкове середовище діяльності підприємств характеризується динамічністю та значною невизначеністю, що спричиняє формування жорстких умов для їхнього виживання. Зміни попиту, зростання кількості суб'єктів ринку, поява великої кількості ризиків зумовлюють стрімкий темп дій учасників ринкових відносин. В таких складних умовах найважливішою проблемою стає здатність підприємства пристосуватись до змін у середовищі, тобто розвиватись у відповідності з цими змінами. Тільки розвиваючись, підприємство може досягати основної мети своєї

діяльності – отримувати прибуток та формувати свою конкурентоспроможність. Створити унікальні конкурентні переваги, запропонувати потенційному споживачу щось нове, більш повно задовольнити їх потреби, забезпечити довгострокове успішне функціонування підприємству допомагає налагоджений та обґрунтований процес стратегічного планування діяльності підприємства.

Сучасні теоретичні розробки з питань стратегічного планування можна побачити у наукових працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: В. Віханський, В. Горбулін, П. Друкер, О. Машков, Н. Нижник, Є. Оборська, В. Пасічник, В. Тертичка, Я. Жаліло, О. Трухан, З. Шершньова та ін. У працях цих науковців наводиться чимало різних визначень стратегічного планування, які розкривають ті чи інші його важливі аспекти та особливості.

Стратегічне планування за своєю суттю спрямоване на управління змінами, з майбутнього в сьогодення і покликане дати відповідь на запитання: “яким чином можна досягнути поставлених цілей”. Результатом стратегічного планування є стратегічний план, який визначає головні завдання, кроки та ресурси, необхідні для досягнення стратегічних цілей з визначенням виконавців та термінів [5, с. 87]. Саме тому практика стратегічного планування становить інтерес та є актуальною для формування ефективної діяльності сучасних підприємств.

Проте, сучасне визначення категорії “стратегічне планування” у зв’язку з необхідністю функціонування підприємств у мінливих та динамічних ринкових умовах й постійній конкурентній боротьбі на ринку за потенційного споживача потребує певних уточнень та пояснень, які в свою чергу потребують концептуальної основи. Тож розглянемо існуючі підходи до даного поняття в економічній літературі, які є досить широкими та розглядається багатьма науковцями по-різному (табл. 1).

Таблиця 1

**Існуючі підходи до визначення поняття
“стратегічне планування” в економічній літературі**

№ п/п	Джерело	Визначення
1	Шершньова З. Є., Оборська С. В.	Стратегічне планування являє собою систематизовані та формалізовані зусилля усієї організації, спрямовані на оформлення їх у вигляді стратегічних планових документів різного типу
2	Довгань Л. Є., Каракай Ю. В., Артеменко Л. П.	Стратегічне планування це процес безперервного передбачення майбутнього, що дозволяє досягти мети із мінімальними затратами
3	Друкер П.	Стратегічне планування – це не майбутні рішення, а вплив майбутнього на сьогоднішні рішення. При цьому розробляються нові можливості організації (фірми), наприклад зміна профілю підприємства, радикальна зміна технології, розширення виробничих потужностей тощо
4	Мінцберг Г.	Стратегічне планування передбачає генеральний план дій, який визначає пріоритети стратегічних завдань, ресурси і послідовність кроків щодо досягнення стратегічних цілей

Джерела: [3, с. 85, с. 96; 2, с. 134; 4 с. 133].

Провівши аналіз визначень, поданих в табл. 1, можемо підвести підсумок та узагальнити дане поняття наступним чином: стратегічне планування є формалізованим процесом постановки стратегічних цілей і розробки багатоваріантного стратегічного плану їх досягнення на основі обраного плану дій в динамічних умовах господарювання для досягнення конкурентоспроможності діяльності підприємства.

Основними передумовами переходу до обґрунтованого стратегічного планування є такі:

- необхідність реакції на зміни умов функціонування підприємств;
- потреба в об'єднанні різних напрямків діяльності підприємства в умовах розвитку процесів децентралізації та диверсифікації;
- наявність яскраво виражених конкурентних переваг і необхідність їхньої підтримки (у підприємств, що їх мають) або створення їх (в аутсайдерів), посилення конкуренції;
- інтернаціоналізація бізнесу, розвиток зв'язків з підприємствами, які використовують систему стратегічного планування;
- наявність висококваліфікованих менеджерів, здатних вирішувати складні питання, застосовуючи систему стратегічного управління;
- розвиток теорії та практики, стратегічного планування, які допомагають перейти від методу “проб і помилок” до наукових методів передбачення й підготовки майбутнього та до майбутнього;
- наявність доступної інформації (глобальних інформаційних мереж) для вивчення сильних і слабких сторін підприємства, зовнішнього середовища та умов конкуренції;
- посилення інноваційних процесів, генерація та швидке освоєння підприємствами нових ідей;
- необхідність впровадження високої культури управління, орієнтованої на запобігання опору змінам та стимулювання розвитку підприємства [2, с. 10 – 11].

Таким чином, стратегічне планування – це систематизовані зусилля всього підприємства, спрямовані на розробку та організацію виконання стратегічних планів, проектів і програм. Процес стратегічного планування на підприємстві є системою, функціонування якої пов'язане із систематичним аналізом зовнішнього середовища і гнучким реагуванням на зміну зовнішніх умов. Його реалізація повинна передбачати ефективну роботу висококваліфікованих менеджерів різних рівнів управління для формування його успішної діяльності та конкурентоспроможності на ринку.

Список використаних джерел

1. Гарнага В. В. Стратегічне планування як основа сталого розвитку підприємства. *Електронний журнал “Ефективна економіка”*. № 11. 2016. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5283ю>.
2. Гордієнко П. Стратегічний аналіз : навч. посіб. Київ : Алерта, 2006. 404 с.
3. Довгань Л. Є., Каракай Ю. В., Артеменко Л. П. Стратегічне управління : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 440 с.
4. Мінцберг Г. Зліт та падіння стратегічного планування. Київ : Вид-во Олексія Капусти. 2008. 389 с.
5. Пасічник В. Г., Акіліна О. В. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 255 с.

Лучечко Ю. М., аспірант,
кафедра економіки,
Луцький національний технічний
університет, м. Луцьк

УДК 338.439

Лучечко Ю. М. Інвестиційна діяльність у сфері переробки сільськогосподарської сировини: пріоритети та механізми. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 35 – 37.

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ПЕРЕРОБКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ СИРОВИНИ: ПРІОРИТЕТИ ТА МЕХАНІЗМИ

Переробка сільськогосподарської сировини для багатьох адміністративних областей України в нинішніх умовах господарювання може стати базовою ланкою господарського комплексу і забезпечити якісне нарощення обсягів готової продукції, що у свою чергу надасть додаткових імпульсів розвитку суміжних галузей, а також прискорить соціально-економічне піднесення сільських територій. На даний момент аграрна сфера зорієнтована переважно на вирощування експортоорієнтованих сільськогосподарських культур, що у короткостроковій перспективі сприяє підвищенню рівня капіталізації аграрного бізнесу, але з іншої сторони збільшує темпи та масштаби виснаження природно-ресурсної бази сільськогосподарського виробництва.

Тому введення додаткових потужностей по переробці сільськогосподарської сировини має призупинити негативні тенденції деградації природно-ресурсного потенціалу аграрної сфери і збільшити обсяги випуску продукції з високою доданою вартістю. У свою чергу введення додаткових потужностей у секторі переробно-харчових виробництв потребує збільшення на порядок інвестиційних вливань, необхідних для модернізації, реконструкції та технічного переоснащення існуючих переробно-харчових виробництв та створення нових виробництв на принципово іншій технологічній основі.

Досягнення проривних зрушень в частині нарощення інвестиційних потоків у сферу переробки сільськогосподарської сировини стане можливим за умови активізації інвестиційної діяльності, що запустить механізм диверсифікації інвестиційних вливань не лише за рахунок внутрішніх джерел інвестування, а й за рахунок банківського кредитування, фінансування інвестиційних проектів на основі реалізації угод публічно-приватного партнерства, залучення інвестицій урядів іноземних держав та міжнародних фінансово-кредитних організацій [1, с. 43].

В останні роки рівень капіталізації аграрного бізнесу значно підвищився завдяки сприятливій кон'юктурі на зовнішніх ринках сільськогосподарської сировини, чим скористалися вітчизняні виробники, що дало їм можливість сформувати необхідний запас міцності для нарощення інвестиційних потоків у розширене відтворення. За таких умов важливого значення набуває

застосування певного набору стимулів, які мотивуватимуть суб’єктів аграрного бізнесу левову частку вільних фінансових ресурсів спрямовувати не в розширення посівних площ сільськогосподарських культур, а в розбудову індустрії переробки сільськогосподарської сировини. Впровадження додаткових потужностей по переробці сільськогосподарської сировини збільшуватиме обсяги виробництва продукції з високою доданою вартістю, що у свою чергу забезпечуватиме зростання рівня заробітної плати найманих працівників у секторі переробно-харчових виробництв.

Сьогодні органи місцевого самоврядування отримують додаткові повноваження внаслідок поглиблення процесів децентралізації. Для місцевої влади в регіонах аграрної спеціалізації це створює додаткові можливості для активізації агропромислового підприємництва, зокрема в частині задоволення потреб об’єктів соціальної інфраструктури (лікарень, шкіл, дитячих садочків) в якісних продуктах харчування, тому органи місцевого самоврядування повинні укласти угоди публічно-приватного партнерства із суб’єктами аграрного бізнесу для виробництва готових харчових продуктів. З однієї сторони це вирішить важливе завдання розвитку територіальних громад, а з іншої – створить попит на сільськогосподарську сировину і збільшить обсяги виробництва продукції з високою доданою вартістю.

Ряд регіонів України межує з країнами Європейського Союзу, тому вони мають значні можливості для реалізації проектів транскордонного співробітництва та Східного партнерства, в тому числі і в частині підвищення сільської зайнятості та самозайнятості через налагодження переробки сільськогосподарської сировини. Це один з каналів, які може використати українська сторона для залучення коштів Європейського Союзу в національний АПК, зокрема в індустрію переробки сільськогосподарської сировини. Проекти транскордонного співробітництва також виступають сприятливим полігоном для масового залучення інвестицій у переробний сегмент агропромислової сфери України, оскільки в їх рамках будуть відпрацьовані механізми освоєння інвестиційних вливань та буде продемонстровано готовність і зацікавленість органів місцевого самоврядування залучати інвестиційні ресурси європейських партнерів.

Проривних зрушень в інвестиційному забезпеченні процесів модернізації та реконструкції основного капіталу переробно-харчових виробництв вдасться досягнути за умови створення сприятливого інституціонального середовища для залучення приватного іноземного капіталу, особливо з країн, які відчувають гостру потребу не лише в сільськогосподарській сировині, а й в готових харчових продуктах. Україна має в першу чергу стимулювати залучення іноземних приватних інвестицій в переробку сільськогосподарської сировини, оскільки це додаткові робочі місця, збільшення виробництва продукції з високою доданою вартістю і вищий рівень капіталізації агропромислового бізнесу в цілому.

Отже, нарощення обсягів переробки сільськогосподарської сировини в Україні залежить від інституціонального забезпечення впровадження механізмів диверсифікації інвестиційних потоків, що дасть можливість на порядок збільшити випуск готових харчових продуктів.

Список використаних джерел

1. Лучечко Ю. М. Стимулювання інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України: диверсифікація методів та інструментів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 13. С. 43 – 49.

Навроцький Я. Ф., канд. екон. наук,
старший науковий співробітник відділу інвестиційного
та матеріально-технічного забезпечення,
Національний науковий центр "Інститут
аграрної економіки", м. Київ

УДК 631.3

Навроцький Я. Ф. Забезпечення аграрного виробництва вітчизняною технікою: сучасний стан та перспектива. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 37 – 39.

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА
ВІТЧИЗНЯНОЮ ТЕХНІКОЮ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВА**

На момент оголошення незалежності України країні не вистачало лише власного виробництва зернозбиральних комбайнів, а й цей недолік було швидко подолано. У 1995 р. в Херсоні було розпочато випуск нової моделі "Славутич", створеної конструкторами з КБ "Південне". Хоча машина досить недосконала, але, в свій час, займала свою нішу на ринку сільськогосподарської техніки.

На жаль, все це складне і досконале господарство не витримало випробування кризою 1990-х і початку 2000-х років. Якщо в Росії і Білорусі влада зважилася на протекціоністські заходи з метою підтримки національних виробників, то український ринок був цілком відданий імпорту. А вітчизняна продукція в умовах розвалу 1990-х років виявилася неконкурентоспроможною порівняно з навіть б/в технікою провідних світових брендів – John Deere, Case, Claas, New Holland [1].

Активна модернізація виробничої бази дозволила у 2015 році таким підприємствам як ТОВ "Лозівські машини" та ПАТ "Галещина машзавод" (техніка для обробки ґрунту), ТОВ "Велес Агро" (виробництво ґрунтообробної та посівної техніки), ПАТ "Гідросила" (гідролічні системи), ТОВ "Техна" (обладнання для птахівництва) та багато інших представити широкому колу європейських країн свої нові розробки.

Загалом, на сьогодні в галузі сільгоспмашинобудування функціонують понад 140 машинобудівних підприємств.

Це вказує на потужний потенціал вітчизняних виробників сільськогосподарської техніки, яким лише бракує інвестиційного поштовху [2].

На жаль, ситуація на ринку с. г. техніки України залишається досить невтішною. Аналіз експорту та імпорту техніки для рослинництва вказує на критичний стан щодо імпорту в країну (рис. 1). Найвищий рівень імпорту відмічено у 2008 році – 1342 млн дол. США (стабільний розвиток економіки, доступні дешеві позичкові кошти) та в 2017 році – 1337 млн дол. США (певна стабілізація економіки після втрати територій та військових дій на сході країни).

Але, в 2000 – 2005 роках імпорт в цілому сільськогосподарської техніки був зовсім незначний, хоча і постійно зростав. Так, у 2000 році він становив всього 141,8 млн дол. США, у 2003 – 365,2 млн дол. США, і вже у 2005 році – 597,6 млн дол. США [3, с. 5].

Але, в цій ситуації, що склалася, найгіршим є ріст співвідношення між імпортом та експортом. Якщо в 2006 році це співвідношення було 1:3,7, що вже є досить великим негативом для економіки країни, то вже у 2011 році він досяг співвідношення 1:7, а у 2016 році досяг найвищого рівня – 1:13,9, і з того часу не опускається нижче 1:12,1, а у 2019 співвідношення досягло найбільш негативного значення 1:20,3.

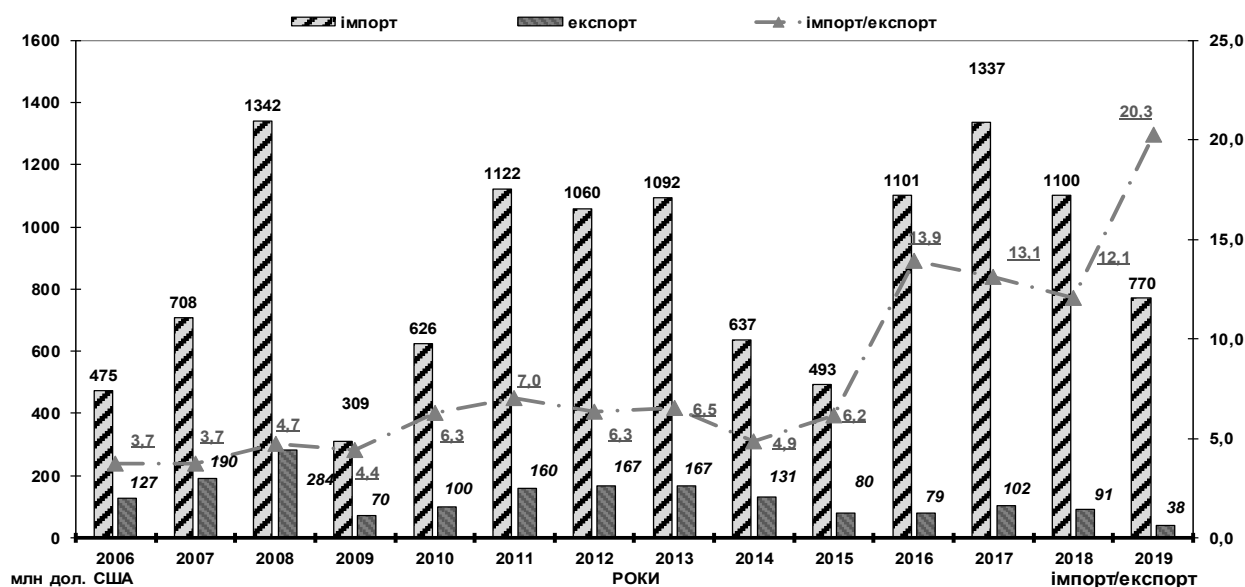

Рис 1. Експорт-імпорт с. г. основних видів техніки для рослинництва 2006 – 2019 рр.

Джерело: [4].

Негативне ж сальдо сприяє значному відтоку валюти з країни, втраті позицій продукції вітчизняних машинобудівників на іноземних ринках, міграції кваліфікованої робочої сили за кордон та підриву економіки в цілому через виникнення критичної імпортозалежності.

Лише зважена політика держави, що базується на підтримці вітчизняного сільськогосподарського машинобудування (митна політика, програма компенсації вартості вітчизняної техніки, пільгова кредитна політика) впровадження інноваційних технологій у виробництво техніки та збереження кадрового потенціалу дозволить підняти до конкурентоспроможного рівня вітчизняну с. г. техніку та відновити її експортний потенціал.

Список використаних джерел

1. Украина: производители сельхозтехники – на грани выживания. Машиностроение Украины. URL: <http://ukrmach.dp.ua/2015/01/02/ukraina-proizvoditeli-selxoztexniki-na-grani-vyzhivaniya.html> (дата звернення: 08.10.2020).
2. Павленко О. М. Нові перспективи розвитку галузі сільгоспмашинобудування в Україні. URL: https://lb.ua/blog/opavlenko/325938_novi_perspektivi_rozvitku_galuzi.html (дата звернення: 14.10.2020).
3. Кривоконь О. Г., Малакей М. А. Стан тракторобудування в Україні: проблемні питання подальшого розвитку галузі та шляхи їх регулювання. *Збірник наукових праць “Вісник НТУ “ХПІ”: Автомобіле- та тракторобудування*. 2010. № 1. С. 3 – 7.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.10.2020).

Олексієвець О. М., аспірант,
кафедра таксації лісу та лісового менеджменту,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

УДК 338.45

Олексієвець О. М. Диверсифікація діяльності постійних лісокористувачів у лісозабезпеченому регіоні: інвестиційні та організаційні аспекти. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 39 – 41.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОСТІЙНИХ ЛІСОКОРИСТУВАЧІВ У ЛІСОЗАБЕЗПЕЧЕНОМУ РЕГІОНІ: ІНВЕСТИЦІЙНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

В адміністративних районах лісозабезпечених регіонів центрами ділової активності виступають постійні лісокористувачі, які представлені державними та комунальними лісовими підприємствами. Саме ці суб'єкти господарювання створюють ліву частку робочих місць і виступають основними бюджетонаповнюючими організаціями, тому до них як правило має місце прискіпливий погляд як зі сторони органів місцевого самоврядування, так і зі сторони громадських організацій. Однак лісові підприємства не використовують наявного потенціалу розширеного відтворення через обмеження як в частині вибору контрагентів, так і в частині диверсифікації виробничо-господарської діяльності.

Диверсифікація виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів являє собою розширення переліку видів діяльності та урізноманітнення сфер використання продукції, робіт та послуг лісового господарства на основі розширення масштабів господарського освоєння лісосировинного потенціалу та використання несировинних користностей лісу.

На даний момент діяльність постійних лісокористувачів є надмірно зарегульованою у зв'язку зі збереженням централізованої системи адміністрування лісогосподарської діяльності, що звужує можливості лісових підприємств щодо використання наявного фінансового та ресурсно-виробничого потенціалу і не дає змоги використовувати наявні конкурентні переваги у національному та регіональному масштабах. Обласні управління лісового та мисливського господарства, на які покладені інспекційно-розпорядчі функції, втручаються у виробничо-господарську діяльність, що не завжди прямо корелює з тими господарськими пріоритетами в частині ведення лісового господарства та функціонування деревообробних підрозділів, які визначені менеджментом лісових підприємств.

Така інституціональна пастка надзвичайно деструктивно впливає на ефективність виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів, особливо у лісозабезпечених регіонах, де лісові підприємства виступають інноваційним ядром регіонального комплексотворення. Володіючи значною лісосировинною базою вони мають значні потенційні можливості щодо приросту рівня капіталізації лісового бізнесу як через реалізацію на конкурентних засадах заготовленої деревини, розширення номенклатури пиломатеріалів за наявності деревообробних підрозділів, а також через комерціалізацію наявних несировинних користностей лісу, здатних продукувати широкий спектр екосистемних послуг, зокрема в частині забезпечення агролісомеліоративної, водорегулюючої та середовищезахисної функції лісів.

Менеджмент лісових підприємств лісозабезпечених регіонів має активніше працювати над імплементацією природоохоронних директив Європейського Союзу, зокрема в частині збереження лісової спадщини та впровадження методів і технологій наближеного до природи та соціального лісівництва, що на порядок підвищить інвестиційну привабливість лісових та лісогосподарських активів і сприятиме залученню додаткових фінансових потоків у використання, відновлення, відтворення та охорону лісів. Це дасть можливість в короткостроковій і середньостроковій перспективі компенсувати нестачу бюджетного фінансування потреб лісового господарства через залучення фінансування фінансово-кредитних організацій та урядів країн Європейського Союзу, що на даний момент виступає загальноприйнятою європейською практикою. Також за умови створення необхідних інституціональних передумов та відповідного техніко-технологічного обґрунтування стане можливим залучити приватні іноземні інвестиції в забезпечення продукування екосистемних послуг, зокрема в частині покращення рекреаційної, водорегулюючої, агролісомеліоративної та середовищезахисної функції лісів.

Магістральним елементом диверсифікації виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів має стати збільшення видів діяльності, спрямованих на відтворення та примноження біорізноманіття лісів. Інституціональними передумовами збереження, відтворення та нарощення потенціалу біорізноманіття лісів мають виступити: інституціоналізація нових форм та методів фінансування збереження та відтворення біорізноманіття; удосконалення інституціонального забезпечення відносин власності, постійного та тимчасового користування лісами та лісовкритими площами в частині нарощення потенціалу лісової рослинності і фауністичних ресурсів; створення інституціонального підґрунтя надання бюджетних,

кредитних, податкових і митних преференцій постійним лісокористувачам та іншим суб'єктам лісогосподарського підприємництва при реалізації проектів нарощення видового та екосистемного біорізноманіття лісів [1, с. 444].

Водночас повноцінна диверсифікація виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів є неможливою без внесення певного комплексу змін до ряду розпорядчих та інструктивних документів, які регламентують лісогосподарську та лісоохоронну діяльність і які дозволять активніше залучати приватні інвестиції у відтворення лісосировинного потенціалу та використання несировинних корисностей лісу. Диверсифікація діяльності в умовах поглиблення децентралізації – це необхідна умова підвищення капіталізації лісогосподарської діяльності в цілому і базова детермінанта прискореної модернізації основних лісогосподарських засобів.

Список використаних джерел

1. Карпук А. І., Несторьяк Ю. Ю. Відтворення біорізноманіття лісів: еколого-економічні засади та механізми. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 444 – 452.

Отливанська Г. А., д-р. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та
корпоративного управління,
Одеська національна академія
зв'язку ім. О. С. Попова, м. Одеса

УДК 330.322

Варецький О. А.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
кафедра економіки підприємства та
корпоративного управління,
Одеська національна академія
зв'язку ім. О. С. Попова, м. Одеса

Отливанська Г. А., Варецький О. А. Інтеграція аналізу ESG факторів в управління інвестиційною діяльністю компаній. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 41 – 43.

ІНТЕГРАЦІЯ АНАЛІЗУ ESG ФАКТОРІВ В УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ КОМПАНІЙ

Сучасний світ характеризується зростанням соціальної відповідальності у різних сферах суспільного життя. Не осторонь від цих процесів і бізнес-сектор економіки України. Великі вітчизняні компанії, звітуючи про проведену

діяльність, акцентують увагу на енергоефективності бізнесу, участі у соціальних проектах, безпечності діяльності компанії для навколишнього середовища тощо. В даному контексті важливого значення набуває відповідальне прийняття інвестиційних рішень, об’єкти яких значною мірою визначають майбутні характеристики діяльності компанії та рівень її розвитку. Інструментом, що забезпечує реалізацію зазначеного підходу є аналіз ESG факторів.

Застосування практики аналізу ESG факторів, як свідчить досвід закордонних компаній, що займаються різними видами економічної діяльності або працюють з портфельним інвестуванням [1], вже дозволило збільшити частку сталого інвестування (в проекти більше п’яти років). Сутність практики аналізу ESG факторів полягає в прийнятті бізнесом інвестиційного рішення з урахуванням впливу трьох груп факторів [1 – 2]:

E – Environmental – збереження природного світу або екологічні фактори, що характеризують зміну клімату і викиди парникових газів; виснаження природних ресурсів, включаючи забруднення повітря і води, вирубку лісу, біорізноманіття; відходи та забруднення, енергоефективність тощо.

S – Social – аналіз людей та стосунків або соціальні фактори, які характеризують умови праці та трудові норми; місцеві громади; охорону здоров’я та безпеку; гендерний склад; захист даних та конфіденційність; права людини; громадські відносини; задоволеності клієнтів; залучення співробітників тощо.

G – Governance – стандарти управління компанією або управлінські фактори, що характеризують умови винагороди топ менеджменту, хабарництво та корупцію, політичне лобіювання; податкову стратегію; контроль та аудит діяльності тощо.

У 2018 році CFA Institute – глобальна некомерційна організація, що є однією з найбільших у світі асоціацією професіоналів з інвестицій, оприлюднила “Керівництво та справи для інтеграції ESG: капітали та фіксований дохід” [2]. Положення Керівництва визначають основні аспекти імплементації управління ESG факторами, які сформульовано на основі вивчення технік впровадження аналізу ESG факторів прямими інвесторами на 13 ринках Америки, Східної Європи, Близького Сходу та Африки, Азійсько-Тихоокеанського регіону. Базис імплементації аналізу ESG факторів має трьохрівневу структуру.

Перший рівень аналізу ESG факторів – дослідження, що передбачає визначення існуючого рівня використання аналізу ESG факторів компанією, їхнього рівня публічного розкриття, диференціація інвестиційних рішень за ступенем ризику, SWOT-аналіз, створюється система суттєвості / стійкості, яка включає всі ключові ризики та можливості ESG для кожного сектору / країни, опрацьовуються результати досліджень та фінансова інформація [2].

Другий рівень аналізу ESG факторів – безпека, включає два напрями: безпека акціонерного капіталу та фіксований дохід. За цими напрямками визначається та ураховується вплив факторів на прогнозовані фінансові показники компанії та майбутні грошові потоки. За отриманими результатами проводять аналіз чутливості та формують сценарії безпеки, отримуючи інтегровану ESG оцінку безпеки [2].

На третьому рівні аналізу ESG факторів – портфельному, визначено три напрями, включаючи управління ризиками, формування портфелю та розподіл активів. Основними аспектами на цьому рівні є оцінка ступеню та вартості ризику, формування портфельних сценаріїв, стратегічний і тактичний розподіл активів компанії [2].

Описані рівні інтеграції техніки аналізу ESG факторів узагальнено характеризують структурований підхід до впровадження аналізу ESG факторів в інвестиційну діяльність компанії.

Застосування техніки аналізу ESG факторів визначає можливість прийняття інвестиційних рішень на основі одночасного урахування традиційних фінансових та ESG факторів, дозволяючи визначити доцільність та важливість інвестиційних рішень, розширення чи скорочення за певними об'єктами чи галузями інвестування, зберігання, нарощування обсягів або необхідність відмови від певних активів. Отже, це комплексна техніка, що є інструментом управління інвестиційною діяльністю компанії сучасного рівня, а її застосування здатне підвищити ефективність управління.

Список використаних джерел

1. ESG-факторы в инвестировании. PwC в России. URL: <http://media.rspp.ru/document/1/6/c/6cebe53820e94fcd01f3d74e98923bff.pdf> (Last accessed: 5.10.2020).
2. Guidance and Case Studies for Esg Integration: Equities and Fixed Income. CFA Institute. URL: <https://www.unpri.org/download?ac=5962> (Last accessed: 5.10.2020).

Прокопенко К. О., канд. екон. наук., старш. наук. співроб., старший науковий співробітник відділу форм і методів господарювання в агропродовольчому комплексі, Державна установа “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, м. Київ

УДК 338.433

Прокопенко К. О. Аграрний сектор України в умовах трансформації агропродовольчих ринків. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 43 – 45.

АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ РИНКІВ

Сільське господарство України займає значне місце у вітчизняній економіці. В даний час цей сектор забезпечує 9 % ВВП, 44 % національного експортного доходу, 18 % зайнятості, 6 % податкових надходжень, а внутрішня торгівля

продуктами харчування на 80 % забезпечується продуктами вітчизняного виробництва, що свідчить про високу продовольчу самозабезпеченість країни. У 2019 р. виробництво сільськогосподарської продукції зросло на 1,1 % (це зростання відбулося на тлі дуже успішного попереднього 2018 р.), харчова промисловість – на 3,9 %, роздрібна торгівля продуктами харчування – на 5,8 %. Інфляція на ринку продуктів харчування дещо знизилася (з 111,1 % у 2018 р. до 108 % в 2019 р., а за 9 місяців цього року склала 102,6). Крім того, аграрний сектор має значний потенціал для зростання виробництва і експорту.

За останнє десятиріччя аграрний сектор України став активним гравцем на глобальних агропродовольчих ринках. Відповідно, суттєво впливаючи на деякі світові ринки агропродукції, він і сам відчуває вплив глобального агропродовольчого ринку та змін на ньому. Отже дослідження трансформації глобальних агропродовольчих ринків дозволить передбачити напрями в яких ймовірно може змінюватися ситуація у вітчизняному аграрному секторі у найближчі роки.

За період, що минув з початку ХХІ століття, в світовій торгівлі сільськогосподарськими товарами і продовольством (агропродовольчих товарами) відбулися значні зміни. У реальному вираженні її обсяг за період з 1995 по 2018 рік більш ніж подвоївся, збільшившись з 680 млрд дол. США в 1995 р. до 1,5 трлн дол. США у 2018 р. Частка торгівлі агропродовольством в загальному обсязі товарообігу за цей період склала в середньому 7,5 % [1].

Свого піку ця наростаюча тенденція досягла з кризою цін на продовольство в 2007 – 2008 рр. і була різко перервана фінансовою кризою 2008 р., за якою послідувала глобальна рецесія. І хоча торгівля поступово відновилася, а ціни на сировинні товари знову зросли, уповільнення темпів зростання світової економіки, особливо в країнах з ринковою економікою, суттєво впливало як на торгівлю, так і на ціни на сировинні товари. З 2014 року зниження обсягу торгівлі агропродовольчої товарами в вартісному вираженні відбувалося переважно за рахунок падіння цін на сировинні товари, а в період з 2016 по 2018 рік темпи зростання частково відновилися.

Наразі, через COVID-19, великий вплив на світову економіку мають карантинні заходи в Китаї, оскільки на території цієї країни розташовані виробничі потужності багатьох промислових та інноваційних компаній світу. Економіки всіх країн відчувають на собі наслідки скорочення обсягу світового виробництва, порушення торгових ланцюжків, скорочення обсягу інвестицій. Зниження споживчого попиту в країнах ЄС і в США негативно позначилося на обсязі імпорту з країн, що розвиваються.

Велика частина торгівлі агропродовольчої товарами припадає на торгівлю харчовими продуктами, тобто, що пройшли технологічну обробку. У період з 1995 по 2000 рік частка продовольства в загальному обсязі експорту агропродовольчих товарів залишалася стабільною, після чого зросла приблизно з 70 % в 2000 році до 76 % в 2018 році. У 1995 – 2018 роках експорт продовольства зростав швидше –

в середньому на 3,4 % на рік, а експорт сільськогосподарських товарів збільшувався в середньому на 1,9 % на рік. Всі групи країн, незалежно від рівня доходу, в цілому імпортують більше продовольчих товарів, ніж сільськогосподарських.

Згідно закону Беннетта (який полягає в тому, що при зростанні доходів люди починають споживати відносно менше крохмалистих продуктів харчування і більше високопоживних м'ясних продуктів, масел, цукру, фруктів і овочів), країни з низьким і середнім рівнями доходу значно збільшили свій імпорт більш дорогих продуктів харчування, таких як м'ясо та риба, фрукти і овочі, а також харчові продукти, що пройшли технологічну обробку [2].

У країнах з низьким рівнем доходу збільшення доходів на душу населення корелює зі зростанням споживання калорій на душу населення. У країнах з рівнем доходу нижче середнього з прискоренням зростання доходів цей ефект посилюється. У країнах же з рівнем доходу вище середнього цей ефект вже сповільнюється, а в країнах з високим рівнем доходу зростання доходів пов'язане зі збільшенням споживання калорій дуже слабо. Зміни раціону згідно закону Беннетта можна спостерігати і на рівні окремих груп продовольчих товарів.

Зміни в сфері виробництва продовольства і ведення сільського господарства зачіпають всіх, у тому числі і Україну. Вони впливають на ситуацію в господарствах і в виробничо-збутові ланцюжки, на доходи і робочі місця, на раціон харчування і харчової статус, на навколишнє середовище і суспільство в цілому. Для того щоб отримати можливість розробити і реалізувати дієві заходи і надати сприяння сталому розвитку, необхідне розуміння, як результати цього впливу пов'язані між собою.

Для вирішення проблем, пов'язаних з фінансовими потрясіннями, стихійними лихами і кризами в області охорони здоров'я, такими як пандемія COVID-19, ключове значення мають підвищення обізнаності про події на глобальних агропродовольчих ринках і систематичний аналіз заходів торговельної політики.

Список використаних джерел

1. FAO. (2020). *The State of Agricultural Commodity Markets 2020. Agricultural markets and sustainable development: Global value chains, smallholder farmers and digital innovations*. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/cb0665en>.
2. Bennett, M. K. (1941). International Contrasts in Food Consumption. *Geographical Review*, 31 (3), 365 – 376.

Сіренко Н. М., д-р. екон. наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний
університет, м. Миколаїв
Мікуляк К. А., аспірант,
асистент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний
університет, м. Миколаїв

УДК 631.1

Сіренко Н. М., Мікуляк К. А. Впровадження стратегії блакитного океану в діяльність суб'єктів аграрного сектору. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 46 – 47.

ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ БЛАКИТНОГО ОКЕАНУ В ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

В сучасних економічних умовах з надмірними глобалізаційними процесами діяльність суб'єктів аграрного сектору визначається їх здатністю негайно реагувати на зміни зовнішнього середовища та вимагає комплексного вирішення проблеми посилення конкурентних переваг у ринковому середовищі. Червоні океани, вже досить вивчена частина ринку, символізують наявні галузі, в яких межі визначені й узгоджені, а правила конкурентної гри всім відомі, включають підприємства, що намагаються перевершити своїх суперників, перетягуючи на себе левову частку наявного попиту. Через стрімке перенасичення ринку, можливості зростати й отримувати прибуток дедалі меншають, при цьому якість продукції знижується та зростають прояви недобросовісної конкуренції.

В таких умовах суб'єктам аграрного сектору слід концентрувати увагу на розробці нової стратегії, котра передбачає одночасне зниження витрат і збільшення цінності для покупців продукції – стратегію блакитного океану, яка дозволить досягти стрибка цінності як для підприємства, так і для покупців.

Дослідженню питань щодо сприяння та впровадження стратегії і систем стратегічного управління займаються зарубіжні та вітчизняні вчені, як А. Томпсон, В. Чан Кім [1], Р. Моборн [1], С. Огієнко, М. Сторчева, О. Яцюк [2, 3] та ін.

Так, з позиції В. Чан Кім [1] та Р. Моборн [1], стратегія блакитного океану передбачає створення вільного від конкуренції ринкового простору; можливість не боятися конкуренції; створення нового попиту й заволодіння ним; руйнування компромісу цінність – витрати; побудова всієї системи діяльності компанії згідно із завданням одночасного досягнення диференціації та зниження витрат [1]. При цьому, від прямої конкурентної боротьби до створення механізму дій у блакитному океані мають виконуватися наступні умови (табл. 1).

**Особливості переходу від прямої
конкуренції до створення блакитного океану**

Ключові умови	Пряма конкуренція	Створення блакитного океану
Галузь	Фокус на суперниках у тій самій галузі	Розглядаються альтернативні галузі
Стратегічна група	Фокус на конкурентоспроможність в рамках стратегічної групи	Пошук стратегічних груп у рамках галузі
Група покупців	Фокус на кращому обслуговуванні групи покупців	Переоцінка груп покупців у цій галузі
Спектр пропонуванних продуктів або послуг	Орієнтація на забезпечення максимальної вартості продукції та послуг у рамках галузі	Розгляд додаткових продуктів і послуг
Емоційна орієнтація	Фокус на поліпшення цінової політики в рамках функціонально-емоційної орієнтації галузі	Переосмислення функціонально-емоційної орієнтації галузі
Час	Фокус на пристосуванні до зовнішніх тенденцій, щойно вони виникнуть	Участь у формуванні зовнішніх тенденцій з плином часу

Джерело: [1].

Разом з тим, стратегія блакитного океану є прикладом стратегії, яка покликана попередити можливість розвитку кризових явищ в діяльності підприємства через програв в конкурентній боротьбі або через зникнення її ніші на ринку [2, с. 23 – 24]. Щоб одночасно працювати над якістю і зменшенням витрат/цін, виникає необхідність відмовитися від застарілої ідеї рівнятися на конкурентів і перестати робити вибір між диференціацією та низькими витратами. В умовах, коли дії підприємства позитивно впливають на структуру витрат і на пропозицію цінності покупцям, виникає новація цінності, як новий спосіб мислення й утілення стратегії, що дає нагоду створити блакитний океан та уникнути конкуренції. Новація цінностей досягається лише тоді, коли підприємство поєднує новацію з такими аспектами, як практичність, ціна й витрати.

Радикальна зміна стратегічної канви аграрного сектору передбачає переорієнтування фокусу стратегії з конкурентів на альтернативи, переоцінку груп покупців у галузі, участь у формуванні зовнішніх тенденцій ринкового середовища.

Список використаних джерел

1. Чан Кім В., Моборн Р. Стратегія блакитного океану. Як створити безхмарний ринковий простір і позбутися конкуренції. 2018. 272 с.
2. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Київ : Центр навчальної літератури. 2005. 504 с.
3. Яцюк О. С. Використання стратегії “блакитного океану” в антикризовому управлінні підприємством. URL: <http://nauka.zinet.info/20/yatsyuk.php>.
4. Яцюк О. С. Розробка та реалізація плану фінансової санації підприємства. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економіка. Збірник наукових праць*. Вип. 4 (36). Рівне : НУВГП, 2006. С. 392 – 399.

Tymchyshyn J. V., Ph.D. in Economics, Doctoral,
State Institution “M.I. Dolishniy Institute of
Regional Research of the National Academy
of Sciences of Ukraine”, Lviv;
Associate Professor of Accounting and Finance,
Lviv Institute of Economics and Tourism, Lviv

UDC 338.439

Tymchyshyn, J. V. (2020). Approaches to determining the level of regions' food security. *Teoretychni ta praktychni aspekty sotsialno-ekonomichnykh naukovykh doslidzhen* (pp. 48 – 50). Kyiv: Eastern European Center for Scientific Research.

APPROACHES TO DETERMINING THE LEVEL OF REGIONS' FOOD SECURITY

The concept of “food security” was introduced into international, scientific and political circulation in 1974, after the grain crisis of 1972 – 1973, by the UN General Assembly in the documents of the “Universal Declaration on the Elimination of Hunger and Malnutrition” and the resolution “International Commitments on Food Security in the world”. The influence of two fundamental approaches (techno-optimistic and eco-pessimistic) to the solution of the global food problem, which is caused by the contradiction between the ever-growing economic needs and the limited world food resources, is highlighted.

Food security should be understood as the state of the economy, provided with adequate resources, potential and guarantees, which, regardless of internal and external threats, preserves the unlimited ability of the state (society) to provide economic and physical accessibility for the whole population of vital food, qualities and range, sufficient for the expanded reproduction of each person in the usual conditions and the minimum necessary to maintain health and efficiency in food emergencies [3, p. 60].

The food security of the region depends on the extent to which the region can provide itself with the necessary food in the event of cessation of food supplies from outside, and that food self-sufficiency is a guarantee of adequate nutrition of the region's population.

The systemic impact on the agricultural and processing sectors of the food market, which form the supply of food, should be complemented by measures to stimulate demand for it in the consumer sector through social programs aimed at supporting incomes, ensuring effective employment in the region, conducting prudent pricing to limit profitability and trade margins on basic food to an economically reasonable level. Particular attention should be paid to the system of improving the quality and safety of food, the components of which are formed in all sectors of the food market and ensure the elasticity of the system through diffusion and direct dissemination of information in it [4, p. 15].

In order to implement the economic mechanism of food security in the region, it is necessary to use regulatory levers of management, strengthen state control over

export-import flows of food and their price ratios, amend the current methodology on threshold values of security indicators or adopt the relevant Law. criterion assessment of food security of the state and its regions. Practical measures and main directions of reforming regulatory mechanisms in accordance with the socio-economic priorities of food security are determined in each food market separately, taking into account its condition, economic problems and prospects for development [4, p. 15].

It is necessary to improve the methodological approach to assessing food security in the region by supplementing the system of indicators of physical availability of food indicators of agricultural and food self-sufficiency of the region, as well as to justify from the standpoint of sectoral modeling of the main components of regional security.

The region's food security should include two levels of measurement – the minimum and the level that meets social standards. The food security of the region is characterized by the following indicators [2, p. 40]:

1. The volume of consumption of bakery products, meat and meat products, milk and dairy products, eggs, fish and fish products, vegetable oil, sugar, potatoes, vegetables and melons, fruits and berries per year per person.

2. The volume of consumption as a percentage of the subsistence level and social standards.

3. Differentiation of food consumption by social groups per capita.

4. Stocks of grain and other basic types of food in days and as a percentage of annual consumption.

5. The share of food imports in its total consumption by different food complexes.

6. Volume of deliveries from other regions in relation to own production.

7. The volume of production of the final product of the agro-industrial complex per capita and its dynamics.

Domestic food security is threatened by a high share of imports of meat, milk, fish products and vegetables, especially in the most developed regions, lack of resources for major agricultural products (except food grains, oilseeds, and in some years – sugar beet) to ensure the food needs of the population of most regions, the inconsistency of nutritional value (vitamins, trace elements, calories) and especially the diet of a number of groups of depressed regions and microregions to rational and even minimum standards.

Achieving food security of the regions mainly due to the accumulation of imported stocks leads to the curtailment of domestic production, the transfer of investment from agricultural production to trade. This does not apply to interregional supplies of grain, sugar and other transportable products, as well as products not produced in the region.

The decrease in the share of imports of finished food products is often accompanied by an increase in imports of agricultural raw materials for food production and the share of intermediary services of foreign firms in its value. Therefore, it is important to measure the share of imports in the entire food chain of basic food subcomplexes. This means the ability to measure not only the direct but also the indirect impact of imports on the state of the agri-food sector and the economy of the regions.

Among the main areas of improving food security in Ukrainian regions are:

– intensive development and increase of competitiveness of agrarian and industrial complex concerning import on the basis of the expanded estimation of natural-climatic and industrial potential of region;

– increase in real incomes of the population, especially its socially vulnerable groups on the basis of professional development, employment and productivity, as well as targeted provision of social institutions, educational institutions, poor families;

– promoting the export of food products with high added value, rather than raw materials to be processed in Ukraine, the widespread use of non-tariff methods of import regulation;

– state support of prices for agricultural products through the creation of reserve funds, subventions for infrastructure development and lending to agricultural enterprises, compensation for the disparity in prices for agricultural products and resources for its production;

– development of regional clusters for food production;

– creation of a national system of information on the state of regional and foreign food markets.

The main direction of improving the food security of Ukrainian regions is the intensive development and competitiveness of the agro-industrial complex, taking into account the special climatic conditions of the region, and on this basis – reducing the competitiveness of imports. Its administrative restriction through prohibitive tariffs and quotas does not completely solve the problem [1].

Ukraine has the opportunity to become more actively involved in the world economic relations of the agro-industrial complex, because it has a significant share of world sown areas. At the same time, Ukrainian products are more environmentally friendly due to less use of chemicals, hormones, etc.

Due to natural and geographical conditions, agriculture in Ukraine has competitive advantages, however, due to the political and economic situation on the world market, it cannot use them. This requires a higher level of state support and technical equipment for agriculture. The price disparity between agricultural products and agricultural machinery, as well as fuels and lubricants in these conditions is unacceptable and threatens the food security of the regions of Ukraine.

References

1. Bardachenko, V. V. (2011). Rehionalnyi rozvytok ta neobkhidnist yoho investuvannia. *Ekonomichni innovatsii*, 11, 32 – 35.

2. Kozak, K. B. (2014). Zabezpechennia prodovolchoi bezpeky yak osnovy zhyttiezabezpechennia y pidvyshchennia yakosti zhyttia naselennia. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 3 (23), 37 – 42.

3. Kopyliuk, O. I., Drabovskyi, A. H., Buriak, P. Yu., Tymchyshyn, Yu. V., & Muzychka, O. M. (2017). *Kompleksne zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky*. Lviv: SPOLOM.

4. Nikishyna, O. V. (2012). Otsinka stanu prodovolchoi bezpeky Odeskoho rehionu. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 1 (13), 9 – 16.

Удова Л. О., канд. екон. наук, старш. наук. співроб.,
старший науковий співробітник відділу форм і методів
господарювання в агропродовольчому комплексі,
Державна установа “Інститут економіки та
прогнозування НАН України”, м. Київ

УДК 631.1.017.3

Удова Л. О. Спеціалізація малого агробізнесу. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 51 – 53.

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ МАЛОГО АГРОБІЗНЕСУ

Спеціалізація як головний організаційно-економічний фактор визначається суспільним поділом праці, орієнтацією на виробництво обмежених видів продукції або частини продукту в певному технологічному циклі та на певній території. Спеціалізація – ефективна форма організації сільського господарства, яка дає можливість зосередити виробництво певних видів продукції на окремих територіях і в господарствах та, завдяки зазначеному, отримати найліпші результати господарської діяльності [1]. Спеціалізація створює передумови для впровадження комплексної механізації виробництва, інтенсивних та індустріальних технологій, прогресивних методів організації виробництва, забезпечує зменшення накладних витрат, тобто є одним із напрямів підвищення економічної ефективності виробництва, що дуже важливо для дрібнотоварного виробництва.

Спеціалізація регіонів, галузей і окремих господарств належить до найбільш важливих напрямів, що дають змогу вирішити проблеми розвитку агропродовольчого комплексу в перспективі. Важливе значення в масштабі всієї країни мають раціональне розміщення, зональна (регіональна) та господарська спеціалізація і концентрація виробництва, які виступають важливим чинником підвищення ефективності виробництва незалежно від форм підприємницької діяльності. Розміщення і спеціалізація виступають як складові суспільного поділу праці між економічними районами [2].

Малий агробізнес займає значні позиції у виробництві валової сільськогосподарської продукції, забезпеченні продовольчої безпеки держави, сприяє вирішенню соціальних проблем села, зокрема підвищенню рівня зайнятості та підтримці доходів сільського населення, тобто завдяки діяльності малих господарств поступово налагоджується сталий розвиток сільських територій [3]. Характерними рисами розвитку малого агробізнесу є: поєднання одним малим господарством різних видів діяльності, що забезпечує їх гнучкість та можливість швидко переорієнтувати свою діяльність відповідно до вимог ринку, оперативно реагуючи на зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі; обмеженість фінансових ресурсів; малі господарства намагаються вирішувати проблему

зайнятості населення за рахунок створення нових робочих місць; поєднання в одній особі власника господарства і працівника; забезпечення місцевих ринків невеликими обсягами рослинницької та тваринницької продукції; інтуїтивний характер підприємницької діяльності; велика залежність від природно-кліматичних факторів, що зумовлюють сезонність виробництва; робота в умовах максимальної самостійності; відсутність стратегії на перспективу тощо [4].

Вибір спеціалізації дрібних товаровиробників повинен ґрунтуватися на маркетингових дослідженнях та наявності, а також відстані до ринків збуту виробленої ними продукції з урахуванням якості доріг. Виробництво продукції у господарствах населення буде ефективним якщо їх спеціалізація відповідатиме природно-кліматичним і економічним умовам.

Економічне значення раціональної спеціалізації дрібних товаровиробників полягає у створенні умов для більш ефективного використання сільськогосподарських угідь та збільшення завдяки цьому виробництва якісної продукції рослинництва та тваринництва; сприяє більш раціональному використанню матеріальних, трудових та фінансових ресурсів господарств.

Важливим фактором вибору спеціалізації господарств населення виступають природно-кліматичні умови. Вдале вирощування сільгоспкультур, розведення тварин забезпечуються відповідністю природних умов їх біологічним особливостям і вимогам рослин та тварин [5].

Спеціалізація сільськогосподарської зони або окремого господарства полягає у виділенні головної галузі та створення умов для її переважного розвитку. Вона характеризує виробничий напрям і визначає галузеву структуру зони або господарства. У розвинутих країнах фермерські господарства є спеціалізованими – досить рівномірно розподіленими по галузях рослинництва і тваринництва. Здебільшого вони, незалежно від рівня концентрації виробництва, спеціалізуються на виробництві кількох видів продукції. Вузкоспеціалізовані господарства зустрічаються рідко, тому що в них більша ймовірність підприємницького ризику, який виникає у разі зниження попиту на вироблену продукцію і відповідно – збитковості виробництва. Наприклад, до спеціалізованих на певному виді сільськогосподарської продукції канадських ферм відносять ті, у виручці від реалізації яких на даний вид продукції припадає понад 50 % [6].

Список використаних джерел

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. 2-ге вид., доп. і перероблене. Київ : КНЕУ, 2002. 624 с.
2. Беженар І. М. Стан розвитку спеціалізації в аграрних підприємницьких структурах. *Глобальні та національні проблеми економіки* : зб. наук. пр. Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Вип. 10. 2016. С. 128 – 133.
3. Півторак В. С. Державна підтримка малого підприємництва в аграрній сфері економіки: регіональний аспект. *Збірник наукових праць ВНАУ*. 2012. № 4. С. 69 – 75.
4. Куклінова Т. В. Критерії віднесення підприємств до малих і середніх з урахуванням їх функціональної ролі в економіці. URL: <http://www.dspace.oneu.edu.ua>.

5. Мохненко А. С. Принципи та фактори спеціалізації підприємств. URL: http://www.ksau.ks.ua_2017-06-02_11.15.40.

6. Яворська Т. І. Малий бізнес у сільському господарстві: теорія і практика : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2012. С. 198 – 220.

Файчук О. М., канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного менеджменту
та зовнішньоекономічної діяльності,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ
Файчук О. В., канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи і страхування,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

УДК 338.43.02

Файчук О. М., Файчук О. В. Європейський зелений курс: потреба зміни фокусу у пріоритетах аграрної політики України. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 53 – 55.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС: ПОТРЕБА ЗМІНИ ФОКУСУ У ПРІОРИТЕТАХ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

З метою забезпечення сталого розвитку економіки ЄС в умовах змін клімату та викликів навколишнього середовища 11 грудня 2019 р. Європейська Комісія презентувала Європейську Зелену Угоду (The European Green Deal). На переконання Президента Європейської Комісії Урсули фон дер Ляен (Ursula von der Leyen) Угода є новою стратегією зростання, яке більше дає, ніж забирає [1]. Слід наголосити, що чільне місце тут посідає питання гарантування харчової безпеки.

Саме тому, 20 травня 2020 р. задля побудови більш стійкої продовольчої системи в рамках Європейського Зеленого Курсу було представлено стратегію “Від лану до столу” (From Farm to Fork strategy) – справедлива, здорова та екологічно чиста система харчування. Згідно Стратегії, важливу роль у новій харчовій системі має відігравати така бізнес-модель виробництва сільськогосподарської продукції, яка б передбачала декарбонізацію усього продовольчого ланцюга. Для досягнення цієї мети Європейська Комісія послідовно має розробити нормативну базу щодо сертифікації викидів вуглецю на основі надійного та прозорого його обліку [2]. В цілому до 2030 р. планується досягти чотирьох ключових цілей: зменшити використання європейськими

фермерами хімічних та інших небезпечних пестицидів на 50 %; знизити втрати поживних речовин щонайменше на 50 %, не зменшуючи родючості ґрунтів, скоротити використання мінеральних добрив на 20 %; зменшити продаж протимікробних препаратів для сільськогосподарських тварин і водних біоресурсів на 50 % (призводить до 33000 людських смертей в ЄС щороку); сприяти зростанню сектору органічного сільського господарства, щоб до 2030 р. 25 % угідь використовувались для ведення саме такої практики [3].

До того ж, Європейською Комісією передбачається створення харчового середовища, яке б полегшило здоровий і сталий вибір для споживачів, оскільки 950000 смертей у 2017 р. в ЄС можна віднести до нездорового раціону харчування. Планується запровадити стійку систему маркування для харчових продуктів, яка полегшить споживачам пошук та вибір здорових та безпечних продуктів. Разом із тим, ЄС докладе зусиль для скорочення наполовину обсягів харчових відходів. Близько 10 млрд євро в рамках програми Горизонт Європа (Horizon Europe) має бути спрямовано на дослідження, пов'язані із продовольством, сільським господарством і довкіллям. Також планується сприяти глобальному переходу на систему сталого продовольчого ланцюга, шляхом підтримки третіх країн у їх прагненні до стійкості [3].

Головним інструментом для досягнення вищезазначених цілей має стати спільна аграрна політика ЄС, 40 % бюджету якої передбачено спрямувати на кліматично релевантні заходи [4]

Варто зазначити, що перехід до стійкої продовольчої системи також передбачає змін у харчовому раціоні людей. Вже сьогодні в ЄС 33 млн громадян не мають змоги купувати якісну їжу. У той час як 20 % продуктів харчування перетворюється у відходи, проблема ожиріння все більше поширюється серед європейців. Сьогодні більше половини населення має зайву вагу, що супроводжується різними пов'язаними захворюваннями (у т. ч. онкологічними) і потребує додаткових грошових витрат на лікування [2].

Підтримка переходу до сталої моделі продовольчої системи в ЄС, крім посилення санітарних і фітосанітарних вимог, передбачає запровадження механізму карбонового коригування імпорту (встановлення вуглецевого мита). Очевидно, що такий крок вимагає від України вжиття відповідних заходів щодо адаптації в рамках Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Безпосередньо у контексті здійснення вітчизняної аграрної політики цілком виправданим виглядає фокусування уваги на пріоритеті щодо зниження викидів вуглецю у процесі сільськогосподарського виробництва. Адже, станом на 2018 р. сумарні викиди парникових газів в аграрному секторі України збільшились на 7,7 % порівняно з попереднім роком, що пояснюється зростанням площ, зайнятих під ріллею та зростанням обсягів внесених мінеральних і органічних добрив [5]. Розв'язок даної проблеми може лежати у площині більш повної реалізації потенціалу органічного виробництва продовольства. Позитивним моментом є те, що в нашій державі вже були прийняті Закон України “Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції”

від 10 липня 2018 р. № 2496-VIII, Закон України “Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров’я та благополуччя тварин” від 18 травня 2017 року № 2042-VIII та Закон України “Про безпечність та гігієну кормів” від 18 травня 2017 року № 2042-VIII. Проте, незважаючи на тривалий період ведення органічного виробництва і наявності нормативно-правових документів, які регулюють цей сегмент агропродовольчого ринку, під органічним виробництвом в Україні на кінець 2018 р. було зайнято лише 0,7 % угідь або 71,5 млн га. Натомість згідно з дослідженнями, проведеними у рамках проекту “Оцінка технологічних потреб в Україні”, під органічним виробництвом може бути зайнято до 4 млн га. До того ж, потенціал запровадження технологій мінімального обробітку ґрунту, за даними цього ж дослідження, можуть досягти 10 млн га. Тут варто зазначити, що, мінімальний обробіток ґрунту допомагає зберегти його структуру, запобігає втраті гумусу та ерозіям, а також сприяє зменшенню викидів парникових газів [5].

Таким чином, Європейський Зелений Курс має вагомий вплив на подальший розвиток вітчизняного аграрного сектору економіки. Для того, щоб мінімізувати загрози та ефективно використати можливості і сильні сторони потрібно вжити оперативних заходів на макрорівні регулювання щодо підтримки швидкого зростання українського ринку органічної продукції. Це має виступити вагомим фактором розширення експорту продовольства із більш високою доданою вартістю до країн ЄС в рамках дії Поглибленої та всеосяжної угоди про зону вільної торгівлі за умов запровадження карбонового коригування імпорту сільськогосподарської продукції. Більше того, зазначені пропозиції, з одного боку, повинні забезпечити суттєве зростання добробуту вітчизняних виробників агропродовольства, а з іншого – будуть у повній мірі відповідати європейським принципам розбудови більш стійкої продовольчої системи у межах стратегічного курсу “Від лану до столу”.

Список використаних джерел

1. The European Green Deal sets out how to make Europe the first climate neutral continent by 2050, boosting the economy, improving people's health and quality of life, caring for nature, and leaving no one behind. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/e%20n/ip_19_6691.
2. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381>.
3. From Farm to Fork – Our food, our health, our planet, our future. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/actions-being-taken-eu/farm-fork_en.
4. Factsheet: How the future CAP will contribute to the EU Green Deal. 20 May 2020. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_20_910.
5. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. Аналітичний документ. Квітень 2020. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/06/european-green-dealwebfinal.pdf>.

Шмаров Д. М., аспірант,
кафедра економіки,
Луцький національний технічний
університет, м. Луцьк

УДК 338.43

Шмаров Д. М. Комплексний розвиток переробної ланки аграрного сектора економіки: інституціональне забезпечення та стимулювання. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 56 – 58.

КОМПЛЕКСНИЙ РОЗВИТОК ПЕРЕРОБНОЇ ЛАНКИ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ

У процесі переробки сільськогосподарської сировини створюються готові харчові продукти, а також напівфабрикати для виробництва продукції промислового призначення, що супроводжується утворенням значної кількості рослинних та тваринних відходів. Таки відходи за умови створення умов для їх утилізації дадуть можливість збільшити обсяги виробництва готової продукції, підвищити рівень прибутковості діяльності, створити нові робочі місця та забезпечити виготовлення якісних паливних продуктів, необхідних для покращення енергетичної самодостатності окремих населених пунктів. Саме за умови максимально можливої утилізації відходів переробки сільськогосподарської сировини можна говорити про забезпечення комплексного розвитку переробної ланки агропромислового виробництва.

Однак сучасна практика господарювання суб'єктів агропромислового виробництва свідчить, що не завжди утворені в процесі переробки сільськогосподарської сировини відходи утилізуються, а навіть частіше перевозяться на звалища або ж знищуються, що супроводжується комплексом еколого-деструктивних впливів на навколишнє природне середовище. Основною причиною не завжди раціонального використання тваринних та рослинних відходів переробно-харчовими виробництвами є відсутність необхідних стимулів, які змушували б даних суб'єктів господарювання максимально результативно використовувати вторинну харчову та нехарчову сировину [1, с. 14].

В умовах загострення зовнішніх та внутрішніх ризиків зокрема в частині забезпечення енергетичної самодостатності країни виникла необхідність кардинально переглянути державну політику щодо поводження з відходами через інституціоналізацію комплексу стимулів, які сприятимуть заготівлі, складуванню та утилізації рослинних та тваринних відходів, що забезпечить збільшення на порядок виробництва якісного твердого, рідкого та газоподібного біологічного палива і тим самим зробить енергоносії більш доступними за ціновими параметрами і зменшить рівень енергомісткості національної економіки в цілому.

Дослідження показали, що належні стимули для суб'єктів агропромислового виробництва щодо утилізації тваринних та рослинних відходів, а також некондиційної сільськогосподарської сировини держава зможе закласти через інституціоналізацію бюджетних дотацій тим суб'єктам господарювання, на базі яких внаслідок зміни матеріально-речової субстанції сировини утворюються різного роду відходи, які при певних техніко-технологічних впливах можуть виступати сировиною для виробництва паливних ресурсів або ж корисних кормових добавок для тварин.

Виходячи з того, що в Україні в останні роки поглиблюються процеси децентралізації і територіальні громади змушені самостійно вирішувати значно ширший спектр проблем, ніж в попередні періоди, зокрема в частині забезпечення потреб а енергоносіях, на місцевому рівні теж доцільно сформувати пакет підтримки суб'єктів агропромислового виробництва, щоб останні були зацікавлені максимальною мірою утилізувати відходи для виробництва паливних ресурсів, які спрямовуватимуться на об'єкти соціальної інфраструктури, які перебувають на утриманні органів місцевого самоврядування.

Більш того, виникає необхідність у створенні спеціалізованих комунальних підприємств, які будуть зорієнтовані на утилізацію рослинних та тваринних відходів з метою виробництва біологічного палива, яке зменшить потребу об'єктів місцевої соціальної інфраструктури у викопних вуглеводнях, що дасть можливість зекономити видатки місцевих бюджетів на придбання енергоносіїв і зекономлені кошти спрямувати на соціально-економічний розвиток громади. Такого роду спеціалізовані комунальні підприємства виступатимуть самостійними суб'єктами господарювання на основі комерційного розрахунку і з чистого прибутку сплачуватимуть дивіденди у бюджет місцевого самоврядування. Таким чином утилізація рослинних та тваринних відходів забезпечуватиме не лише збільшення виробництва біологічного палива, а й виступатиме дієвим чинником зміцнення фінансової самодостатності територіальної громади базового рівня.

Такого роду спеціалізовані комунальні підприємства мають укладати угоди публічно-приватного партнерства із суб'єктами агропромислового виробництва щодо заготівлі, сортування та транспортування рослинних та тваринних відходів. Ареал його діяльності має поширюватися не лише на переробно-харчові виробництва, а й на сільську місцевість, де функціонують суб'єкти аграрного підприємництва і де утворюється значна кількість відходів сільськогосподарського виробництва. Створення такого роду декількох підприємств в межах адміністративної області сформує передумови для формування комунального біоенергетичного сектора, що забезпечить іншу якість не лише в поводженні з відходами, а й в забезпеченні енергетичних потреб місцевого самоврядування.

Необхідною умовою комплексного розвитку переробної ланки аграрного сектора є також використання вторинної сільськогосподарської сировини та відходів, які утворюються при виробництві готових харчових продуктів, для виробництва цінних кормових добавок для тварин, в першу чергу для

сільськогосподарських тварин. Це надзвичайно ефективний поштовх для розвитку кормової бази для тваринницької галузі, що з часом дозволить подолати галузевий перегин, який виник в національному АПК в останні роки.

Список використаних джерел

1. Голян В. А., Шмаров Д. М. Комплексний розвиток переробно-харчових виробництв як альтернатива сировинній спрямованості аграрного сектора. *Агросвіт*. 2018. № 13. С. 8 – 14.

Shubravska O. V., Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Forms and Methods
of Management in the Agro-Food Complex,
State Organization “Institute of the Economy
and Forecasting of the National Academy
of Sciences of Ukraine”, Kyiv

UDC 338.43

Shubravska, O. V. (2020). Ukrainian agro-food complex in the global economy. *Teoretychni ta praktychni aspekty sotsialno-ekonomichnykh naukovykh doslidzhen* (pp. 58 – 60). Kyiv: Eastern European Center for Scientific Research.

UKRAINIAN AGRO-FOOD COMPLEX IN THE GLOBAL ECONOMY

The agro-food complex of Ukraine as a whole is largely involved in the global economic space. The agro-food complex of Ukraine annually increases the degree of involvement in the world economic system, international integration processes in the field of trade in agricultural and food products are intensified.

Ukraine occupies a very important place in world economic proportions in terms of gross agricultural production and share in world production. Throughout the period of independence, the country is consistently in the top ten countries—world producers of barley, buckwheat, sunflower, potatoes, sugar beets and is now in the top ten producers of wheat, corn and milk. In recent years, Ukraine has been increasing the production of corn, rapeseed, and soybeans at a particularly rapid pace, which has been reflected on its place among world producers. Ukraine is also increasing its share in the world production of advanced processing agro-food products. Thus, in 2019, Ukraine produced 32.8 % of world sunflower oil, 6.1 % – barley, 1.5 % – milk. Accordingly, Ukraine is the world’s leading exporter, in particular, of sunflower oil (1st place), corn (4th place), barley (2nd place), rapeseed (2nd place), wheat (5th place), poultry meat (5th place) [1].

It should be emphasized that Ukraine has significant potential for expanding its agro-food production and exports. Thus, increasing the current, relatively low, efficiency of agricultural production can greatly raise the scale of internal and external flows of agricultural raw materials and finished products.

One of the main characteristics of the current stage of world economic development is the strengthening of integration processes. Ukraine, being a major producer and exporter of agro-food products, which also has a significant potential for the development of agricultural production in the face of growing global demand for agricultural products, is of undoubted interest both for food importing countries and for competing countries in the field of world agro-food supplies.

It should be noted that the presence of foreign capital in the field of domestic agro-food production is also significantly increasing. One of the most obvious manifestations of this is the increasing concentration of agricultural land by transnational corporations and their structures through the mergers and acquisitions of Ukrainian agricultural companies. At the same time, it is difficult to give an unambiguous assessment of the consequences of increasing the presence of international corporations in the agricultural sector of Ukraine. On the one hand, it is an increase in production, expansion of export revenues of the country and innovation activity in the industry, and on the other – deformation of its structure, problems with the environment and rural employment. The ambiguity is compounded by the fact that the export of agro-food products, despite the rather long and large-scale impact on industry by the foreign capital, is mainly carried out within groups of goods with a low degree of processing. In addition, corporations have successfully used various schemes to withdraw currency earnings and reduce taxation. All this does not give grounds to believe that the arrival of foreign capital in the agricultural sector of Ukraine has significantly increased the creation of value added there. There is no direct relationship between foreign contributions to the industry and the level of innovation activity of agricultural enterprises. The question of the ratio of possible economic benefits and losses from violations by corporations of the principles of environmental and social sustainability of agricultural production also remains open.

At the same time, it should be noted that to a large extent the nature of the activities of international corporate structures within the national agro-food complexes is due to the norms adopted and observed in each country. In this context, mentioned structures mainly demonstrate what Ukrainian legislation allows them to do, including all sorts of loopholes in it, the lack of proper control and the government's personal interest in the development of large-scale agricultural production.

The main producer of export flows of agro-food products of Ukraine is the agricultural corporate sector [2, p. 90]. This is evidenced by the high share of agricultural corporations in the formation of gross output of the sector, as well as the commodity structure of their output and domestic agro-food export, which are almost identical. The presence of agricultural corporations in the world food market is growing rapidly. Both export and import components of the trade balance are

growing. However, almost 80 % of export revenues in the agro-food group come from the export of crop products and vegetable fats, primarily cereals and sunflower oil. At the same time, due to the export of grain and oilseeds, about half of the export revenues of the agricultural sector are formed. The share of finished food products during 2004 – 2019 decreased from 30 to less than 16 %.

It is obvious that in the short and medium term, the main export commodity groups of Ukraine will continue to be crop products and vegetable oils. Exports of fruit and vegetables and organic products will also develop. You can count on a dynamic increase in exports of certain types of livestock products. However, it should be aware that agricultural raw material exports should not dominate in the overall structure of export deliveries due to the high volatility of the relevant markets. Therefore, attention should be focused on increasing the share of food products with higher added value in agro-food exports.

References

1. Production, supply and distribution. USDA. FAS. URL: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/app/index.html#/app/home/statsByCountry>.
2. Shubravska, O., Prokopenko, K., Artiukhova, N. (2020). Development of the agricultural market of Ukraine in the context of integration processes. *The scientific journal of Cahul state university*, 1, 86 – 96.

СЕКЦІЯ 2. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Vdovychenko V., Ph.D., Associate Professor,
Department of International Relations and International Law,
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

UDC 070.431.2

Vdovychenko, V. (2020). Tactical shifting to the COVID-19 second wave outbreak in the news of the Italian news agency ANSA. *Teoretychni ta praktychni aspekty sotsialno-ekonomichnykh naukovykh doslidzhen* (pp. 61 – 64). Kyiv: Eastern European Center for Scientific Research.

TACTICAL SHIFTING TO THE COVID-19 SECOND WAVE OUTBREAK IN THE NEWS OF THE ITALIAN NEWS AGENCY ANSA

At the beginning of the 2020, the international news agencies played an important role in to draw Italian and global attention to the coping mechanisms of COVID-19 outbreak in Italy. Italian Republic informed about the first cases of COVID-positive persons starting from the end of January and since January 31 introduced the public emergency. At the beginning and mid-February, it was the first European country to the highest death toll rate.

Despite the active research on agency journalism activities worldwide, the focus to the Italian news agencies and their role in contributing to the effective and efficient information delivery remains very poor. Therefore, the aim of this article is to identify the main trends in the coverage of the COVID-19 pandemic after the government decrees related to Italian government decrees dated to October 25, 2020 within the information messages presented by the leading Italian news agency – ANSA. This agency is considered to be one of the oldest existing Italian new agencies to deliver top and hot-spot news for Italian and global audiences. As a result, the study of the peculiarities of this news agency activity and information delivery on COVID-19 challenges to the local Italian target audience will support the understanding on how to deliver effectively difficult decisions of the government to change the way of life for the ordinary Italians. This experience can create an added value for the Ukrainian news agencies in order to communicate with citizens about the second wave of the COVID-19 outbreak.

Prime Minister of Italy Giuseppe Conte decided to intervene with important restrictive Government Decree which, after several clashes with the Italian regions, was signed on the night of Sunday 25 October and entered into force from October 26, 2020. This is marked by the Italian politicians, experts and journalists the start of ‘hidden’ or ‘semi-lockdown’, a second one already since February 2020 to mark the fully fledged second wave of COVID-19 pandemic.

Political, economic and social challenges were the three-pillar priority to be considered by various Italian news agencies, but in particular, by ANSA. The list of major

changes was referring to the following points of public and social restrictions leading to economic downturn in the short and mid-run: use of private and public transport, restrictions for restaurants and catering services, schooling, ceremonies and festivities, etc.

ANSA structured the information related to the new changes in a number of the publications preparing the target Italian audience to the new reality for the upcoming period. In total, there were 24 publications related to the topic of Government Decree and its consequences in Italian language from October 24 to October 28.

The general overview of the restrictions was presented to the target Italian audience before and after this important Government Decree. The before-Decree period, ANSA presented the text of the Decree marking in yellow major changes from the previous Decrees on COVID-19 pandemic outbreak from October 12, 2020 [6]. However, the majority of the clarifications in English and for the English-speaking audience were related to the period after this Government Decree came into force.

This Decree requires Italians throughout the country to always carry respiratory protection (face mask) and wear them indoors – even in private homes, if visited by neighbors or friends [5].

The publications after the official press conference of the Prime Minister Giuseppe Conte at the eve of October 24, 2020 served more to explain the major advancement related to the ordinary way of life for Italians [2]. In the format of Q&A, ANSA tried to answer all the possible scenarios of situation development [11].

In the situation when the Government Decree advises to restrain services for catering, restaurant, café services, ANSA presented various publications for every single component of these restrictions [9]. Taking into account, that Italian lifestyle and character to spend majority of their time outdoor, ANSA targeted its audience with frequency of short publications in order to draw more attention to the economic challenges to be suffered by these entrepreneurs throughout Italy [9]. Another big portion of interest was, of course, related to the compensation benefits and a system of economic vouchers for the suffering sectors of service economy [1].

At the same time, ANSA didn't focus much to the logistics and the usage of public transport as well as schooling. These parts of the news information were delivered to the Italian audience a part of FAQ sections [11].

At the same time, an amount to be dedicated to sport, ceremonies and entertainment picked together with information on restaurants and pastries. So, the activity of gyms, swimming pools, ski resorts, swimming, health centers, spas stopped again, while hairdressing and cosmetology remained open. Here, the Italians learned exactly the lessons of the 'first' wave of quarantine. Going out of the house, walking, playing sports outdoors is not prohibited, but masks should be on a person's face everywhere and always [4].

Cultural centers, entertainment and gaming halls and casinos will be closed. Festivals, fairs and similar events are prohibited. Here, of course, the Italians may not see the traditional Christmas trees, if after November 24, 2020 such events continue.

Funeral, wedding ceremonies with the invitation of guests are forbidden. At the same time, church services will be held, but with observance of social distance in churches [10].

Moreover, Campania, Lazio and Lombardy – the three regions with the highest number of coronavirus cases in Italy – imposed curfews from 23.00, trying to slow the rate of infection.

ANSA draw a special attention to economic downturn in the Milano Stock Exchange the second day after the Government Decree entered into force [7]. However, the second big number of messages from ANSA were related to the Italian hospitals being under pressure again, the feeling of fear in the hearts of Italians and the regions gradually losing patience.

Government measures were agreed amid social unrest across Italy. On Saturday evening, October 24, riots broke out in Rome, where representatives of the neo-fascist party "Forza Nuova" had clashes with the police. The day before, hundreds of restaurateurs protested in Naples against the announcement of a new regional lockdown by the governor of the Campania region, Vincenzo De Luca [3].

As a number of other European countries, Italy had a summer break to prepare for the COVID-19 second wave. Instead, precious time was spent on political debates over possible government splits, quarrels between politicians, virologists, and epidemiologists.

The leading Italian information agency ANSA pays close attention to the COVID-19 pandemic, the response of Italian government to new challenges, and the main measures being taken. It provides short messages as well as well-structured analysis in order to reach various target audiences in Italy. In addition to providing news related to the COVID, the agency offers a number of special reports that are constantly updated on its official website.

References

1. COVID: Ristoranti destinati a fallire. ANSA. URL: https://www.ansa.it/sicilia/notizie/2020/10/25/covid-ristoratori-contro-dpcm-cosi-destinati-a-fallire_77100ccf-4681-470a-ba34-ad67f08c1f6b.html.
2. COVID: Conte ha firmato il nuovo DPCM in vigore da domani. ANSA. https://www.ansa.it/sito/notizie/politica/2020/10/25/covid-conte-ha-firmato-nuovo-dpcm-in-vigore-da-domani_d5891231-6ad5-4de1-9902-4b45ed1226f9.html.
3. Covid: no alle chiusure, centinaia in piazza a Napoli. ANSA. URL: https://www.ansa.it/sito/notizie/cronaca/2020/10/25/covid-disordini-durante-protesta-a-roma_6d72b90e-f322-402a-ba81-69f4e4fe0216.html.
4. DCPM chiude palestre, piscine, sport. ANSA. URL: https://www.ansa.it/sito/notizie/cronaca/2020/10/25/dpcm-chiude-palestre-e-piscine-lo-sport-in-rivolta_4ad18625-0a13-476e-b45e-cc91346fc973.html.
5. Decreto del Presidente del Consiglio dei Ministri. Gazzetta Ufficiale. URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2020/10/25/20A05861/sg>.
6. Decreto del Presidente del Consiglio dei Ministri. Versione aggiornata. ANSA. URL: https://www.ansa.it/documents/1602536141134_BozzaDpcmSalute12ottobre2020.pdf.
7. Il Covid spaventa le Borse, Piazza Affari affonda. ANSA. URL: https://www.ansa.it/sito/notizie/economia/2020/10/28/borsa-milano-affonda-ftse-mib-27_1c76df50-5d21-44e4-b9cd-5aac5495a601.html.

8. Il decreto per gli aiuti, peserà 5 miliardi da proroga cig a ristori. ANSA. URL: https://www.ansa.it/sito/notizie/economia/2020/10/25/gualtieri-lavoriamo-per-dare-gli-indennizzi-entro-meta-novembre-_448ae350-1112-4e5a-9c3b-6c18e201652f.html.

9. Prima bozza: stop ai ristoranti-bar dopo le 18. ANSA. URL: https://www.ansa.it/sito/notizie/topnews/2020/10/24/prima-bozza-dpcm-stop-a-ristoranti-bar-dopo-le-18_60502b65-14d7-4790-848c-b4f847101894.html.

10. Prima bozza Dpcm, stop a feste dopo matrimoni e cerimonie. ANSA. URL: https://www.ansa.it/sito/notizie/topnews/2020/10/24/prima-bozza-dpcm-stop-a-feste-dopo-matrimoni-e-cerimonie_8af253d4-84dc-4c09-a636-bb86afd2dfb1.html.

11. Yoga all’aperto, danza no: LE FAQ sulle nuove regole del DPCM. ANSA. URL: https://www.ansa.it/canale_lifestyle/notizie/tempo_libero/2020/10/26/yoga-allaperto-danza-no-le-faq-sulle-nuove-regole-del-dpcm_a5c4f1f4-09c3-4cd1-9b53-f21c50c931ff.html.

Давимука О. О., аспірант,
Національний інститут стратегічних
досліджень, м. Київ

УДК 327.8

Давимука О. О. Російський фактор в європейському середовищі безпеки. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 64 – 66.

РОСІЙСЬКИЙ ФАКТОР В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ БЕЗПЕКИ

Одним з основних безпекових викликів для країн Європейського Союзу залишається агресивна політика Російської Федерації, яку держава проводить систематично, застосовуючи комплекс гібридних інструментів задля дестабілізації регіонального безпекового середовища. Особлива увага Росії при цьому направлена на збереження свого впливу на пострадянські країни Східної Європи (зокрема Україну) та Південного Кавказу, чиї процеси внутрішніх демократичних трансформацій та поступової інтеграції з європейськими інституціями суперечать геополітичним інтересам Москви.

З метою недопущення зближення відповідних держав з демократичним Заходом, Кремль діє відразу в декількох напрямках, створюючи та підтримуючи кризові сценарії в європейському регіоні. Для того, щоб діяти в регіонах Південного Кавказу, Чорномор’я, Середземномор’я та Балкан, а також проти України та Європи, Росія нарощує військовий потенціал в Криму [1, с. 17]. У більш широкому контексті одними з головних цілей Росії в реалізації її сучасної політики щодо країн Заходу є підірив системи трансатлантичної єдності та дискредитація

ліберальних демократичних цінностей європейської спільноти (включно зі створенням суспільно-політичної напруженості всередині європейських країн).

Серед “слабких місць” ЄС, які використовуються російською стороною, можна виділити наступні: (а) інерція попередніх надій на лібералізацію і демократизацію РФ, водночас страх перед ядерним шантажем Москви; (б) механізм консенсусу під час ухвалення рішень, який є недієздатним у кризових ситуаціях; (в) брак єдності лідерів ЄС і дефіцит адекватних оцінок природи та суті нинішнього російського режиму, його зовнішньої політики; (г) внутрішні проблеми та дезінтеграційні процеси на теренах ЄС, зокрема наплив мігрантів, Brexit, сплеск тероризму та праворадикальних настроїв тощо; (д) “суто прагматичний” підхід певних представників європейських бізнесових кіл стосовно того, що конфронтація з РФ (зокрема санкції) є недоцільною, оскільки завдає фінансово-економічних збитків [2, с. 61 – 62]. Заради досягнення своїх цілей на європейському континенті Росія використовує такі інструменти як поширення дезінформації та пропаганду; здійснення кібератак; фінансова та політична підтримка проросійських лобістських сил серед європейського політикуму; сприяння радикалізації настроїв всередині суспільств європейських країн; підриг консенсусу та поглиблення розбіжностей між державами-членами Євросоюзу тощо). Спроби дискредитації та підригу демократичних цінностей ЄС, нівелювання їхнього значення з боку РФ впливає на нормативну і “м’яку силу” об’єднання у регіоні. Такі тенденції носять ризики сповільнення просування демократичних реформ всередині сусідніх з Європою країн, поширення там авторитарних моделей розвитку.

Попри наявність розбіжностей всередині ЄС щодо підходів до розбудови відносин з Москвою, в цілому європейська спільнота має усвідомлення актуальності загрози з російської сторони. У Глобальній стратегії ЄС для внутрішньої й зовнішньої політики “Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа” зазначено: “Порушення Росією міжнародного права і дестабілізація України як вершина затяжних конфліктів у Чорноморському регіоні поставили під сумнів європейський порядок безпеки в його основі” [3, с. 22]. З метою протидії деструктивній політиці Росії в регіоні країни-члени ЄС зосереджують свою діяльність на наступних рівнях:

- нормативно-правовому (розробка і ухвалення законодавчих актів щодо боротьби з гібридними загрозами з боку РФ);
- політико-дипломатичному (підтримка територіальної цілісності та незалежності України, засудження на рівні резолюцій агресії РФ проти України; невизнання законною окупацію Криму та м. Севастополь тощо);
- фінансово-економічному (введення санкційного режиму проти РФ; виділення матеріальної допомоги Україні в контексті гуманітарної ситуації в країні через проведення бойових дій);
- інформаційному (узгодження спільних механізмів протистояння поширенню дезінформації з наданням інформаційної підтримки сусіднім країнам на пострадянському просторі, зокрема Україні).

Попри подекуди успішне застосування вищезгаданих заходів протидії РФ, наразі для європейських держав існує потреба захисту власних цінностей та їх подальше використання в якості своєї головної сили у реалізації зовнішньої політики. Для європейської демократичної спільноти актуалізується питання напрацювання у подальшому механізмів всеосяжного відстеження в динаміці тих змін, які відбуваються в регіональному середовищі безпеки; перегляд підходів з точки зору проактивного реагування на можливі дестабілізуючі фактори, у тому числі з боку РФ.

У цьому контексті Євросоюз має усвідомлювати важливість поглибленої політичної кооперації з державами поза межами об'єднання (передусім, з окремими країнами Східного партнерства – Україною, Грузією, Молдовою) для обміну досвідом у протистоянні російській загрози задля посилення своєї стійкості та відновлення безпекової стабільності у регіоні.

Список використаних джерел

1. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства : аналітичний документ. Київ, 2018. 106 с.
2. Центр Разумкова. *Національна безпека і оборона*. 2020. № 1 – 2 (181 – 182). 136 с.
3. Яковенко Н., Піскорська Г. Зміна співвідношення між м'якою та жорсткою силами в міжнародній політиці Європейського Союзу та Російської Федерації. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2017. № 1/2(47/48). С. 19 – 24.

Дідух Т. М., аспірант,
кафедра міжнародної торгівлі,
Державний вищий навчальний заклад
"Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана", м. Київ

УДК 339.92

Дідух Т. М. Стратегічні напрями розвитку компаній України у міжнародній торгівлі послугами з аутсорсингу в сфері ІТ. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 66 – 68.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ З АУТСОРСИНГУ В СФЕРІ ІТ

Успішне функціонування компаній України у міжнародній торгівлі послугами з аутсорсингу в сфері ІТ залежить від оптимального стратегічного курсу, який враховує прогнози внутрішніх та зовнішніх факторів впливу.

Стратегічні напрямки розвитку вітчизняних суб'єктів ринку ІТ-аутсорсингу повинні бути сформульовані з огляду на традиційні підходи до визначення та обґрунтування вказаних стратегій, зважаючи на визначені особливості, проблеми та особливості середовища. Так, багато вітчизняних та зарубіжних вчених такі як О. Бабанін, Г. Дугінець, В. Білошапка, С. Боррас, М. Енрайт, І. Денісон, К. Кетельс, Д. Лук'яненко, Є. Панченко, Д. Таппер, М. Портер присвятили свої роботи дослідженню щодо визначення стратегічних напрямів розвитку міжнародного ІТ-аутсорсингу. Проте комплексних систематичних досліджень, які визначають оптимальні стратегічні напрямки розвитку та повною мірою враховують всі можливі впливи зовнішніх та внутрішніх факторів, недостатньо.

Нестабільність економіки на різних рівнях, ринкових суб'єктів є вагомим важелем впливу, який набув загрозливих характеристик в 2020 р., коли на фоні прогнозованої глобальної фінансово-економічної, національної економічної кризи, виникла загроза призупинення суспільно-економічних процесів через дію коронавірусу, карантинних заходів. Вказані процеси стали вирішальними для вітчизняних аутсорсингових ІТ-компаній, діяльність яких залежала від економічної активності замовників (переважно, іноземних суб'єктів господарювання), які внаслідок зазначених подій опинились в ситуації скорочення обсягів діяльності, можливого зниження витрат на інформаційні технології. Врахування всіх можливих впливів та визначення оптимальних стратегічних напрямків розвитку є передумовою стабільного функціонування в умовах дії вказаних загроз та викликів.

Керуючись розглянутими типами, характеристиками зовнішніх, внутрішніх факторів впливу (ресурсні, інноваційні) спробуємо сформулювати основні стратегічні напрями розвитку компаній України у міжнародній торгівлі послугами з аутсорсингу в сфері ІТ:

1) визначення граничного рівня прибутковості, прийнятного для функціонування суб'єкта ІТ-аутсорсингу. В рамках даного етапу стратегії передбачено встановлення стратегічних прогнозних показників, які плануються на рівні аутсорсингової компанії в сфері ІТ-індустрії. Відмічено, що зазначений прогноз повинен бути прийнятним з точки зору цільових орієнтирів [1]. Пропонується встановлення зміни прогнозного рівня прибутку від ІТ-аутсорсингу на рівні зміни доходів від зазначеного виду економічної діяльності;

2) встановлення прогнозного рівня витрат, який може забезпечити прогнозний рівень прибутковості, в тому числі завдяки оптимізації: непрямих витрат оренди офісних приміщень за рахунок їх зміни через коригування даних витрат звітного періоду на прогнозну зміну, визначену за трендовим підходом (середнє значення за певний період); непрямих витрат на навчальні програми персоналу за рахунок їх зміни через коригування даних витрат звітного періоду на прогнозну зміну, визначену за трендовим підходом (середнє значення за певний період);

3) прогнозування можливості впливу на формування (оптимізацію) непрямих витрат через використання затверджених організаційно-економічних заходів.

По-друге, можна розглянути можливість широкого впровадження оптимізації організаційного напрямку співпраці з клієнтами (потенційними) замовниками із

використанням дистанційної форми. Вказана перспектива (орієнтир тільки на дистанційну співпрацю з клієнтами) сприяє росту обсягів доходу від реалізації аутсорсингових проектів. Вказаний напрямок може забезпечити більш високу прибутковість за наявних ресурсів, також компанії зможуть компенсувати втрату доходів від зниження обсягів ринку традиційного IT-аутсорсингу [6].

По-третє, заслуговує на висвітлення напрямок інтеграції аутсорсингових компаній в IT-сфері на умовах об'єднання в формі коопетиції. Вказівка на потребу інтеграції суб'єктів зазначеного ринку сформульована в багатьох сучасних прогнозах, визначена в шляхах виходу зазначеної сфери з кризи [2]. Зазначена інтеграція може розвиватись як регіональне, національне об'єднання. Такі об'єднання пропонується створювати на рівні двадцяти існуючих IT-кластерів. Вивчення наукових, аналітичних підходів стосовно впровадження зазначеного напрямку інтеграції свідчить, що таке об'єднання пов'язане з існуванням сильних, слабких сторін, можливостей та загроз. Визначення цих переваг (сильні сторони, можливості) та недоліків (слабкі сторони та загрози) дозволить встановити доцільність впровадження зазначеного заходу інтеграції учасників досліджуваного ринку.

В ході дослідження розглянуто та обґрунтовано основні стратегічні напрями розвитку компаній України у міжнародній торгівлі послугами з аутсорсингу в сфері IT. Серед вказаних напрямків виділено, зокрема: розробку та впровадження нової економічної стратегії (елемент загальної стратегії розвитку), пов'язаної з гнучкими змінами непрямих витрат (орендні витрати, витрати на навчальні програми персоналу); можливість широкого впровадження оптимізації організаційного напрямку співпраці з клієнтами (потенційними) замовниками із використанням дистанційної форми; інтеграція аутсорсингових компаній в IT-сфері на умовах об'єднання в формі коопетиції.

Список використаних джерел

1. Верба А. Что будет с украинским IT-рынком после пандемии. URL: <https://nv.ua/biz/experts/rynok-it-karantin-i-pandemiya-koronavirusa-k-chemu-gotovitsya-tehnologicheskim-kompaniyam-novosti-ukrainy-50084249.html> (дата звернення: 03.05.2020).
2. Волкова Н. В., Колесник Е. А., Силина И. С. Место Украины на мировом рынке IT-аутсорсинга: анализ состояния и перспективы. *Инновационное развитие экономики: предпринимательство, образование, наука*. 2017. С. 30 – 33.
3. IT-аутсорсинг (мировой рынок). [http://www.tadviser.ru/index.php/Статья:IT-аутсорсинг_\(мировой_рынок\)](http://www.tadviser.ru/index.php/Статья:IT-аутсорсинг_(мировой_рынок)) (дата звернення: 20.04.2020).
4. Grobicki J. Globalny rynek IT – perspektywa rozwoju. URL: <https://www.parkiet.com/Technologie/200329950-Globalny-rynek-IT--perspektywa-rozwoju.html> (дата звернення: 20.04.2020).
5. Hlova M. Top 5 IT outsourcing trends that will rule in 2020. URL: <https://www.n-ix.com/top-it-outsourcing-trends-rule/> (дата звернення: 03.05.2020).
6. Tapper D. Worldwide and U.S. IT Outsourcing Services Forecast, 2020 – 2024. URL: <https://www.idc.com/getdoc.jsp?containerId=US45109420> (дата звернення: 03.05.2020).

Калмиків І. П., здобувач вищої освіти,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця

УДК 339.56

Науковий керівник:

Атаманчук З. А., канд. екон. наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, Вінниця

Калмиків І. П. Чинники впливу на розвиток експортно-імпоротної діяльності українських підприємств. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 69 – 71.

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Економіки більшості країн світу перестали бути автономними через вплив глобалізаційних процесів. Вони інтегруються у світовий економічний ландшафт за рахунок активної експансії транснаціональних корпорацій. Для зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання окремих країн такі тенденції мають неоднозначні наслідки: крім розвитку технологій та активізації міжнародного співробітництва, що, безумовно, є позитивним, стає все складніше знайти підходящу ринкову нішу для вигідної реалізації власних інтересів. Країни, які є “важливими гравцями” на макрорівні, лобіюють власні інтереси всіма можливими засобами, починаючи з інноваційних проривів і закінчуючи розпалюванням військових конфліктів для сфер впливу в світі.

Складність збереження позицій на міжнародних та національних ринках і значною мірою входження на них безпосередньо впливає на економічну безпеку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, а також країни в цілому. На жаль, Україна опинилася на перехресті інтересів країн, які є суб'єктами міжнародних ринків, і тому вже досить тривалий час переживає всі наслідки глобалізаційних змін та тенденцій (не лише за останні роки, але з часу проголошення незалежності), що призводить до постійних змін (часто вимушених) вектора зовнішньоекономічної політики.

Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності підприємства та країни в цілому повинна розглядатися як одна з основних її умов, яка з точки зору застосування як захисних, так і гармонізаційних підходів повинна розглядатися як навколишня реальність, динамічна взаємодія суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності з іншими учасниками ринку, коли підприємство разом з міжнародними установами, що використовують власні ресурси, здатне захистити свої інтереси на

міжнародних ринках від загроз різного характеру або швидко подолати наслідки загроз, які створені процесами, явищами, матеріалізованими інтересами та об'єктами інших учасників зовнішньоекономічних відносин.

Рівень економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств та держави загалом визначається впливом ряду факторів, які різняться за інтенсивністю, тривалістю впливу та наслідками (рис. 1).

Рис. 1. Фактори економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання та України в цілому

В умовах загострення економічних конфліктів процеси глобалізації, які водночас є причиною, методом та результатом їх вирішення, безпосередньо впливають на економіку практично всіх країн світу: ставлення бізнесу до традиційних ринків змінюється, формуються нові тенденції інвестування, трансформуються засоби та шляхи досягнення цілей стратегічного розвитку підприємств, оновлюються нові форми зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання та шляхи управління ними, змінюється його стратегічне управління. Такий вплив сприяє активізації зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, призводить до зміни стратегічного управління, і одночасно оновлює розвиток та функціонування системи економічної безпеки.

При всій увазі до глобалізаційних процесів [1, 2] та визнання їх чинником економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності, зміст цього впливу на економічну безпеку підприємств, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності висвітлюється досить коротко, що вимагає глибоких досліджень з урахуванням сучасних викликів та загроз макроекономічного масштабу.

У табл. 1 показано адаптивну реакцію системи економічної безпеки підприємства, яка виступає як системна основа діяльності, що забезпечує безпеку, на фактори глобального, локального та інституційного впливу на економічну безпеку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств та країни в цілому.

Глобальний, локальний та інституційний вплив на систему економічної безпеки підприємств, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

Рівень впливу	Наслідки впливу	Реакція системи економічної безпеки підприємства
Глобальний	Зміна ринків чи профілю діяльності	Запуск механізмів виявлення зовнішніх та внутрішніх загроз, вдосконалення механізмів функціонування системи економічної безпеки підприємства та його управління
Місцевий	Зміна контрагентів та регіональних ніш ринку	Аналіз потенційних контрагентів та вдосконалення адаптивного компонента системи економічної безпеки підприємства
Інституційний	Зміни в законодавстві та правилах поведінки на конкретних ринках	Аналіз норм і правил з подальшим коригуванням правил, інструкцій та положень щодо функціонування системи економічної безпеки

Визначення окремих видів зовнішнього впливу на систему економічної безпеки підприємств, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності дає можливість деталізувати реакції такої системи, але не виключає поєднання цих видів впливу та їх взаємного впливу. Таким чином, глобальний вплив, який викликають глобалізаційні процеси у світовій економіці, вимагає інституціональних змін на всіх рівнях функціонування економічної системи країни, а локальний вплив проявляється у взаємодії з корпоративним середовищем. Це вимагає розробки нових механізмів системи економічної безпеки підприємства, насамперед механізму виявлення внутрішніх і зовнішніх загроз, та вдосконалення вже розроблених механізмів системи (насамперед, механізмів роботи системи та управління нею) [3].

Зовнішньоекономічна діяльність для більшості вітчизняних підприємств є одним із пріоритетних напрямків розвитку, оскільки потенціал та платоспроможність внутрішнього ринку не дозволяє повністю реалізувати свій потенціал. Вихід на зовнішні ринки в сучасних умовах супроводжується значною кількістю небезпек та загроз, які формуються глобалізаційними процесами, ініціаторами яких є найбільші економіки світу (США, Китай, Японія, Німеччина тощо). Історичний досвід розвитку національної економіки та особливого місця України в геополітичних процесах слугує причиною досить швидкої адаптації вітчизняних суб'єктів господарювання до змін, що відрізняються за своєю природою і нівелюють існуючі небезпеки та загрози їх діяльності.

Список використаних джерел

1. Дроздова Г. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Вид-во ЦУЛ, 2002. 172 с.
2. Дубков С., Дадалко С., Фоменок Д. Формирование и оценка экспортного потенциала промышленных предприятий. *Банкаўскі веснік: інформацыйна-аналітычны і навука-практычны журнал Нацыянальнага банка РБ*. 2011. № 28 (537). С. 29 – 35.
3. Ковтун Е. О., Швець В. М. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67915.doc.htm.

Корольчук Л. В., канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

УДК 339.9

Корольчук Л. В. Концепція сталого розвитку в сучасних умовах розвитку світової економіки. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 72 – 73.

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Сьогодні, в умовах гострої екологічної кризи без своєчасного запобігання деструктивним змінам в екосистемі потреби людства у перманентному економічному зростанні можуть знову поступатися потребам нижчого рівня: в рамках класифікації людських потреб за К. Альдерфером – потреби в існуванні стануть домінуючими над потребами в розвитку та зростанні. Такий стан речей зумовлено ресурсним виснаженням нашої планети та руйнівним впливом антропогенного фактору на навколишнє природне середовище. Якщо ще у минулому столітті формулою багатства вважалося збільшення масштабів виробництва + зростання обсягів продажів, то в умовах “повного світу”, згідно концепції Германа Едварда Дейлі, економіка не передбачає зростання, а якісне поліпшення без кількісного збільшення, так як всі вхідні ресурси економічної системи стають обмеженими в результаті виснаження і забруднення обмеженого за розмірами довкілля. При цьому дефіцитними факторами виступають не створені людьми засоби виробництва, а природній капітал.

Затребуваний сьогодні розвиток світової економічної системи без кількісного зростання використаних у виробництві природних ресурсів та гармонійне співіснування людства та природи на планеті співпадають з концепцією сталого розвитку, яка визнана світовою спільнотою як домінантна ідеологія розвитку людської цивілізації у XXI ст., що виникла у відповідь на сучасні небезпечні тенденції світового розвитку, які становлять загрозу для існування наступних поколінь.

Сталий розвиток (sustainable development) як науковий напрямок виник на перетині багатьох наук (екології, філософії, соціології, економіки тощо), поскільки стосується усіх без винятку сфер людського життя і трактується, як економічно-соціальний процес при якому використання природних ресурсів, інвестиційні вектори, пріоритетні напрями розвитку науки та інновацій, розвиток соціальних цінностей та інституційні зміни в сукупності зміцнюють існуючий потенціал для задоволення людських потреб сьогодні і для наступних поколінь, який спрямований на покращення рівня якості людського життя при збереженні сталості екосистеми.

Особливий вклад у розвиток концепції сталого розвитку зробили такі вітчизняні вчені, як Ю. Бажал, В. Трофимова, Б. Карпінський, В. Базилевич,

С. Вовканич, Б. Гальчинський, В. Геєць, З. Герасимчук, М. Долішній, Л. Шостак та ін., а також ряд іноземних науковців: Д. Белл, Г. Дейлі, Р. Кейтс, Т. Періс, Д. Ріфкін, Г. Паулі, П. Раскін, Дж. Робінсон та ін.

В умовах сучасного світу концепція сталого розвитку набула глобального характеру, про що свідчить Підсумковий документ Саміту ООН зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку у вересні 2015 року “Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року”, в якому було задекларовано 17 цілей сталого розвитку та 169 завдань. В свою чергу, усі учасники саміту інтегрували дані цілі у свої національні стратегії соціально-економічного розвитку.

Як бачимо, концепція сталого розвитку має вагому наукову та міжнародну правову базу. Даний напрям потребує глибоких досліджень механізмів практичної реалізації цілей сталого розвитку на всіх рівнях державного управління. Існуючий на сьогодні арсенал засобів та інструментів досягнення поставлених цілей потребує ефективної їх адаптації до соціально-економічних умов кожної країни світу. Наприклад, перехід країни з низьким рівнем життя на порівняно дороговартісну альтернативну зелену енергію є недоречним, адже битиме по кишені і так незаможних споживачів, що, в свою чергу, загострить соціальні проблеми у суспільстві. В даному випадку екологічні проблеми не будуть домінувати, а отже і реформи в цій сфері не сприйматимуться населенням, в крайньому випадку, носитимуть формальний характер, адже першочерговою проблемою, що потребує вирішення в такій державі буде проблема бідності. Так, світова спільнота в рамках роботи міжнародних організацій сьогодні визначає актуальні тенденції розвитку, а уряди країн розробляють алгоритм та інструментарій їх запровадження у національній економіці.

Список використаних джерел

1. Корольчук Л. Основні передумови переходу до нової економічної системи. Європейська інтеграція в контексті нової парадигми світоустрою. *Європейські інтеграційні процеси у XXI столітті: ключові тенденції, основні виклики та нові можливості* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26 – 27 березня 2018 р.). Київ : Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції. 2018. С. 287.
2. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=22e86f94-a9dd-421e-adcb-e38748a4b7cb>.
3. Daly, H. (2005). Economics in a full world. *Scientific American*. URL: [http://www.steadystate.org/wp-content/uploads/Daly_SciAmerican_FullWorldEconomics\(1\).pdf](http://www.steadystate.org/wp-content/uploads/Daly_SciAmerican_FullWorldEconomics(1).pdf).
4. Kates, R., Leiserowitz, A., & Parris, T. (2006). Great Transition Values – Present Attitudes, Future Changes. *GTI paper series frontier of great transition, 9*. URL: http://www.greattransition.org/archives/papers/Great_Transition_Values.pdf.

Котляр О. В., аспірант,
Державний вищий навчальний заклад
"Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника", м. Івано-Франківськ

УДК 327.8

Котляр О. В. Особливості російського вектору зовнішньої політики Швеції. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 74 – 77.

ОСОБЛИВОСТІ РОСІЙСЬКОГО ВЕКТОРУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЦІЇ

Після розпаду СРСР, багато акторів на міжнародній арені, а серед них і Швеція, очікували на кардинальні зміни у відносинах із правонаступницею Союзу – Російською Федерацією. Скандинавська країна, яка регіонально близька до Росії, в період блокового протистояння перебувала в ситуації перманентної напруги, знаходячись поміж конфронтуючими блоками, та, разом з тим, дотримуючись нейтралітету та політики неприєднання до військово-політичних блоків. Натомість, на початку 1990-х рр. перед Швецією постали нові завдання на зовнішньополітичному напрямку, котрі передбачали побудову відносини із новими суб'єктами із пострадянського простору, чільне місце серед яких посідала Російська Федерація.

Формування та реалізацію російського вектору зовнішньої політики Швеції можемо умовно поділити на періоди, протягом яких характер міждержавних відносин та риторики скандинавської країни щодо Росії зазнавали певних змін, відповідно до реалій зовнішньої діяльності останньої, а також її внутрішньодержавного розвитку. Перший з таких періодів охоплює 90-х рр. ХХ ст. – початок 2000-х рр. Даний період характеризується звичним для двосторонніх відносин формуванням договірно-правової бази. Серед основних подій – визнання Швецією Російської Федерації 19 грудня 1991 р., підписання Російсько-шведської декларації в серпні 1993 р., в якій в загальних рисах окреслювались плани поглиблення політичного, економічного та інших видів співробітництва [1]. Демілітаризація регіону та відносна лібералізація внутрішньодержавних процесів в РФ давали підстави для оптимізму щодо майбутнього шведсько-російських відносин. Однак, на той час шведська сторона не мала певності в тому, що насправді представлятиме собою нова російська держава.

Наступний період реалізації російського вектору зовнішньої політики скандинавської країни, який окреслюється 2000 – 2008 рр., став найбільш неоднозначним та поклав початок більш чіткому окресленню перспектив співпраці з Росією. У Швеції на початку 2000-х було розроблено національні стратегії щодо розвитку відносин із Росією. В їх основі лежить проект, який містить пропозиції Шведського агентства з міжнародного співробітництва (SIDA). Ці пропозиції були доповнені позиціями Міністерства закордонних справ Швеції

та інших міністерств, які залучаються до співпраці з РФ. Основна увага в документі зосереджується на необхідності подальшого поглиблення зв'язків, допомоги у процесі реформ, збереженні регіональної стабільності та підтримці інтеграції РФ у європейські структури та СОТ. Зокрема, в загальних положеннях стратегій на 2002 – 2004 рр. [2, с. 4] та 2005 – 2008 рр. [3, с. 6] йдеться про те, що співпраця з Росією має бути направлена на сприяння в подальшому процесу реформ в країні, які сприяють сталому розвитку, а також, в перспективі, зниженню рівня бідності в її різних проявах. В документах зазначається, що демократичний розвиток і ріст економічного добробуту Росії, її зближення з європейськими структурами та зміцнення її міжнародних зв'язків сприятимуть підвищенню стабільності в регіоні.

Однак реалізація даних стратегій виявилась проблематичною у зв'язку із неспроможністю, або ж небажанням російського керівництва впроваджувати реформи демократичного характеру, які б сприяли сталому розвитку, зниженню рівня бідності та розвитку громадянського суспільства. Швеція в щорічних підсумках своєї зовнішньополітичної діяльності, які проголошуються в так званій зовнішньополітичній декларації міністра закордонних справ у парламенті, з середини 2000-х рр. наголошувала на прагненні бачити Росію надійним та демократичним партнером. Зокрема, у документі від 2007 р. йдеться про наступне: “З часу розпаду СРСР ми сподіваємось на демократичні перетворення в російському суспільстві... Ми задоволені станом розвитку економічних контактів між нашими країнами. Проте в останні роки ми спостерігаємо крок назад у дотриманні прав людини в Росії” [4, с. 5].

У тих же згаданих раніше стратегіях розвитку співробітництва з РФ, Швеція згадує про негативний вплив таких випадків, як нерозкриті вбивства журналістки А. Політковської і перебіжчика О. Литвиненка. Крім того, у порівнянні з більшістю держав ЄС, Швеція піддала більше різкій критиці “контртерористичну операцію” Росії в Чечні і закликала до політичного вирішення проблем цієї республіки. Суперечать один одному позиції двох країн щодо деяких міжнародних питань. Зокрема, щодо держав Балтії. Швеція послідовно підтримувала ці держави та їх вступ в ЄС і НАТО. Натомість Росія протягом довгих років намагалася перешкодити процесу євроатлантичної інтеграції цих держав [5, с. 2].

Таким чином, період 2000 – 2008 рр., став для Швеції показовим в плані безперспективності швидкої демократизації РФ, що, в свою чергу, додавало проблематичності реалізації російського вектору зовнішньої політики, зважаючи на пріоритетність дотримання прав людини та розвитку громадянського суспільства для шведської сторони.

Наступний короткотривалий період 2008 – 2009 рр. приніс перше відчутне погіршення двосторонніх відносин. Причиною цьому стала агресії РФ щодо Грузії. Шведський міністр закордонних справ Карл Більд засудив вторгнення російських військ в Грузію в серпні 2008 р. як агресивну і несумісну з міжнародним правом і фундаментальними принципами безпеки і співробітництва в Європі. Крім того, міністр порівняв ці дії з сербськими інтервенціями в країні колишньої Югославії і гітлерівським використанням цієї ж доктрини в Центральній Європі півстоліття тому [6]. Критика російської агресії

щодо Грузії мала місце також в офіційних зовнішньополітичних документах держави. У підсумках зовнішньополітичної діяльності за 2009 р. йдеться про наступне: “Агресія Росії проти Грузії та визнання Росією Південної Осетії та Абхазії як незалежних держав являють собою не тільки неприпустиме порушення територіальної цілісності іншої держави, але також удар по міжнародному праву, що є основою мирних і стабільних відносин між державами” [7].

Після періоду загострення відносин 2008 – 2009 рр. на тлі жорсткої критики зі сторони К. Більда, наступив перехідний період 2010 – 2013 рр. перед наступним, більш серйозним погіршенням стосунків у 2014 р. Протягом даного відрізка часу мала місце така вагома подія, як дозвіл Швеції на прокладання російського “Північного потоку” через свою акваторію [8]. Такий дозвіл давав приводи говорити про покращення відносин та демонстрував готовність шведської сторони йти на поступки у вирішенні практичних ресурсно-економічних питань попри грубі порушення Росією норм міжнародного права. Крім того, російський вектор зовнішньої політики продовжував реалізовуватись шведами на основі попередніх акцентів, а саме закликів до демократизації та проведенні реформ.

Кардинальні зміни у реалізації російського вектору розпочались у 2014 р. Ці зміни мали негативний характер. Після застосування військової сили проти Грузії та критичного сприйняття таких дій світовою спільнотою, РФ продовжила погіршувати ситуацію, здійснивши акт агресії проти України. Однак, на відміну від грузинського випадку, анексія Криму та підтримка сепаратистів на Сході України викликали більший резонанс. Швеція, як член ЄС, 17 березня 2014 р. разом із європейськими партнерами запровадила економічні санкції проти суб’єктів, причетних до агресії щодо України [9]. Разом з тим, варто зазначити, що Швеція була однією з тих країн ЄС, котрі виступали за розширення та посилення санкцій у разі подальшої агресії Росії щодо України. Наприклад, шведський прем’єр-міністр Ф. Рейнфельд в липні 2014 р. висловився за розширення санкцій шляхом збільшення кількості осіб та компаній, котрі причетні до російської окупації та анексії [10].

Разом з тим, варто додати, що “українське питання” було не єдиною причиною змін в політиці скандинавської країни щодо РФ. Додатковим фактором для таких змін стало підвищення військової активності Росії в регіоні Північної Європи. Зокрема, йдеться про порушення повітряного кордону Швеції російськими військовими літаками, провокації в регіоні Балтійського моря [11], а також застосування інформаційних важелів впливу в регіоні з метою впливу на громадську думку та провадження незаконної розвідувальної діяльності.

Таким чином, загострення російського ревізіонізму в 2014 р. та негативні тенденції у внутрішньодержавних процесах російської держави ставлять Швецію перед непростим завданням щодо побудови міждержавних відносин із РФ, а також нівелюють початкові сподівання північноєвропейської країни на становлення Росії як надійного та демократичного партнера, принаймні на даному етапі.

Список використаних джерел

1. Российско-Шведская декларация. URL: <http://docs.cntd.ru/document/901877387>.

2. Country strategy for development cooperation with Russia 2002 – 2004. Ministry for Foreign Affairs, Department for Central and Eastern Europe. Stockholm, 2002. 26 p.
3. Country strategy for development cooperation with Russia 2005 – 2008. Ministry for Foreign Affairs, Department for Central and Eastern Europe. Stockholm, 2005. 26 p.
4. Bildt C. Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Wednesday 14 February 2007. Ministry for Foreign Affairs Sweden, Stockholm. 13 p.
5. Oldberg I. Russia's "northern" foreign policy. Research Associate Swedish Institute of International Affairs, Stockholm, 2011. 8 p.
6. Sweden invokes Hitler in condemning Russian assault. URL: <https://www.thelocal.se/20080809/13596>.
7. Bildt C. Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Wednesday, 18 February 2009. Ministry for Foreign Affairs Sweden, Stockholm. 12 p.
8. Sweden and Finland Grant Permits to Nord Stream. URL: <https://www.nord-stream.com/press-info/press-releases/sweden-and-finland-grant-permits-to-nord-stream-255>.
9. Sanktioner avseende Ryssland och Ukraina. URL: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/utrikes--och-sakerhetspolitik/sanktioner/sanktioner-avseende-ryssland-och-ukraina>.
10. Sweden pushes for tougher Russia sanctions. URL: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2054&artikel=5916241>.
11. Russian jets spotted in Swedish airspace. URL: <https://www.thelocal.se/20140918/russian-jets-violate-swedish-airspace-report>.

Москалик Д. Д., аспірант,
Національний інститут стратегічних
досліджень, м. Київ

УДК 341.232

Москалик Д. Д. Співпраця України та Туреччини у сфері військово-промислового комплексу в контексті стратегічного партнерства між двома країнами. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 77 – 79.

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ТУРЕЧЧИНИ У СФЕРІ ВІЙСЬКОВО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА МІЖ ДВОМА КРАЇНАМИ

Україну та Туреччину об'єднує цілий ряд факторів, що склалися історично і водночас є підставою для плідної співпраці у сфері військово-промислового комплексу:

1. Історичний статус периферії по відношенню до основних економічних та технологічних центрів.

2. Положення хоч і периферійних, але важливих регіональних політичних та економічних центрів. Внаслідок цього, створювалися підстави та економічна для розвитку певних галузей, але при цьому зберігалася значна залежність від зовнішніх постачальників, через відсутність замкнених циклів виробництва та нестачу власних технологій.

3. Специфіка модернізації в обох країнах, що проводилася в порівняно короткий період з інтенсивним залученням засобів державно політики. Наслідком цього стала значна нерівномірність розвитку різних галузей суспільного життя, економіки і відповідно - військово-промислового комплексу.

4. Різні періоди інтенсивного найбільш розвитку ВПК. Для України – це радянський період, 30 – 80-ті, то для Туреччини – це період останніх трьох десятиліть, з 90-х років ХХ століття та в перші два десятиліття ХХІ століття. Відповідно в Україні найбільш інтенсивний розвиток припав на першу, а в Туреччині – на другу хвилю науково-технічної революції. Внаслідок цього, в Україні в ряді галузей, краще розвинуті конструкційні технології, а в Туреччині – технології другої хвилі НТР, цифрові, інформаційні технології, електроніка. Внаслідок перелічених вище фактів, що історично склалися, військово-промислові комплекси одне одного дуже добре доповнюють.

Крім того Україну та Туреччину об'єднує наявність проблеми сепаратизму та тривалих військових конфліктів на власній території, до яких залучені Збройні Сили обох країн.

Все це робить співпрацю в сфері ВПК для обох країн не лише взаємовигідним економіки та технологій, але й надзвичайно необхідним з огляду на політичні та військові фактори.

Основні перспективні напрямки співпраці:

- 1) цифрові системи зв'язку;
- 2) ударні безпілотні літальні апарати;
- 3) високоточне озброєння;
- 4) радіолокаційні системи;
- 5) системи активного захисту для бронетехніки;
- 6) транспортна авіація;
- 7) двигунобудування.

Враховуючи економічну ситуацію та важливість ВПК для забезпечення національної та міжнародної безпеки керівництво України приділяє значну увагу питанням забезпечення розвитку та безпеки військово-технічного співробітництва. В рамках цієї проблеми гостро стоїть питання повноцінного розвитку і використання вітчизняних систем і компонентів для налагодження експорту та імпорту як для власних потреб, так і в інтересах іноземних партнерів. При цьому спеціалістами з теми відзначається, що однією з ключових умов успішного створення системи стратегічних комунікацій є активне планування, а не реагування на події. Саме активне планування є пріоритетною проблемою у умовах сучасної гібридної війни. У випадку, якщо стратегічні комунікації зводяться до реагування на подію, перспективи його результативності сильно зменшуються [1, с. 83]. Відповідно саме

цей досвід потрібно використовуватися при налагодженні стратегічних комунікацій між Україною та Туреччиною, зокрема в галузі ВПК.

Важливими прикладами успішної співпраці між Україною та Туреччиною в галузі військово-промислового комплексу стали закупівля телевізійних камер Eye Lr S у турецької компанії Aselsan для встановлення на українських ПТРК “Стугна-П”, а також ударних безпілотників Bayraktar TB2 у компанії “Baykar Makina” з комплектом з міні-бомб MAM-L (також відомої як Smart Micro Munition) від Roketsan [2]. Таким чином взаємовигідна співпраця між Україною та Туреччиною вже не лише сприяє зміцненню обороноздатності України та отриманню новітніх зразків озброєння українським Збройними силами, а також підвищує експортний потенціал вже наявних потужностей ВПК.

Головне завдання стратегічного партнерства України та Туреччини у сфері військово-промислового комплексу – об'єднати потужності оборонних комплексів обох країн для серійного виробництва нових зразків сучасного озброєння для власних армій. Це дозволить відійти від класичних контрактів з купівлі-продажу озброєнь, до принципово нового рівня співпраці – синергії оборонних технологій та поєднання передових розробок Туреччини та України.

Список використаних джерел

1. Бегма В., Рубель К., Філіп Д. Сучасні виклики для спеціальних експортерів України у ході реалізації військово-технічного співробітництва на світовому ринку озброєння. *Стратегічна панорама*. 2018. № 2. С. 76 – 85.

Мошенець І. О., аспірант,
Національний інститут стратегічних
досліджень, м. Київ

УДК 339.97

Мошенець І. О. Геополітична співпраця між США та ЄС у сфері скрапленого природного газу. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 79 – 84.

ГЕОПОЛІТИЧНА СПІВПРАЦЯ МІЖ США ТА ЄС У СФЕРІ СКРАПЛЕНОГО ПРИРОДНОГО ГАЗУ

Зростання присутності США на газових ринках Європи завдяки експорту скрапленого природного газу (СПГ) є однією з ключових геополітичних тенденцій регіону останніх років. Після т. зв “сланцевої революції” частка США в імпорті СПГ до ЄС збільшилася із 0,6 % на кінець 2016 [2, с. 12] до 16 % на кінець 2019 року,

що становить близько 17,3 млрд м³ після регазифікації [3, с. 18]. Це дозволило США увійти до трійки найбільших експортерів СПГ до Європи поступаючись тільки Катару та Росії. Найбільшими імпортерами американського газу є Іспанія, Франція та Нідерланди, дещо менші обсяги отримують Португалія та Італія.

В інтенсифікації подібної форми економічної співпраці були зацікавлені як США, так і ЄС. Після приходу до влади у США на початку 2017 р. президента Дональда Трампа було проголошено курс на “новий енергетичний реалізм”, що передбачає перетворення США на провідного світового експортера нафти і газу [17, с. 2]. Передумовами для такого курсу стали нові технологічні винаходи, які дозволили наростити видобуток сланцевого газу, а також подальша дерегуляція процесів видобутку та експорту нафтогазових ресурсів [9, с. 75, 81]. Окрім цього, нарощування експорту у Вашингтоні розцінюють і як інструмент стратегічного стримування Росії шляхом надання залежним від російського газового експорту країнам можливості диверсифікувати свої постачання [9, с. 82].

У Європейському Союзі, на відміну від США, курс на низьковуглецевий розвиток давно є одним із основних позадискусійних напрямків енергетичної політики. Попри це, попит на СПГ підтримується кількома глобальними та субрегіональними факторами: 1) рішенням Міжнародної морської організації від жовтня 2016 р. про зменшення допустимих стандартів вмісту сірки в морському паливі від 3,5 до 0,5 % за період 2016 – 2020 рр. [2, с. 11]; 2) скороченням внутрішнього газовидобутку, зокрема і на найбільшому в Західній Європі Гронінгенському газовому родовищі в Нідерландах [19]; 3) технологічною потребою балансувати нестабільний протягом дня потік вітрової та сонячної електроенергії на фоні свідомого зменшення споживання вугілля [6, с. 13 – 15] та планового закриття атомної енергетичної галузі в таких країнах як Німеччина. Окрім цього, на відміну від Західної Європи з великою кількістю терміналів для імпорту СПГ, східні країни ЄС мають набагато менші можливості для диверсифікації своїх постачань. Це було наряду визнано у затвердженій Єврокомісією у 2016 р. Стратегії ЄС щодо СПГ. Цей документ, серед іншого, передбачає інтенсифікацію дипломатичних зв'язків з країнами-експортерами СПГ задля виправлення цієї ситуації [4].

Варто зазначити, що дипломатична ініціатива у розширенні співпраці у сфері СПГ насамперед належала США та окремим зацікавленим в імпорті країнам-членам ЄС. Натомість наднаціональний рівень врядування ЄС переважно займав пасивну позицію у цих питаннях. Це може бути пояснено тим, що сама структура ринку СПГ з його морськими шляхами постачання та можливістю укладання короткострокових договорів є більш гнучкою та ринково-орієнтованою, аніж класична модель трубопровідних постачань. У свою чергу, Єврокомісія має імідж інституції, націленої насамперед на створення правил лібералізації ринків, а не на їхнє регулювання з огляду на політичні міркування. З огляду на це, Єврокомісія могла залишатись задоволеною наявним рівнем ринкової конкуренції у сфері СПГ, лише вітаючи дипломатичну та інфраструктурну активність окремих його учасників, спрямовану на диверсифікацію постачань.

Можна виділити чотири основні дипломатичні стратегії лобювання американцями розширення свого експорту на європейські ринки.

Першою є прямі контакти із наднаціональними інституціями ЄС. Зокрема, у липні 2018 року після зустрічі із американським президентом тодішній Голова Єврокомісії Жан-Клод Юнкер пообіцяв підтримку ЄС щодо будівництва нової інфраструктури для уможливлення збільшення американських поставок. Комунікаційна служба Єврокомісії пізніше наводила факти, відповідно до яких постачання американського СПГ у перші вісім місяців після зустрічі збільшилось у два з половиною рази [16].

Щоправда, варто зазначити, що зустріч двох високопосадовців мала тут радше символічний вплив з огляду на відсутність повноважень у Єврокомісії щодо прямого адміністрування ринків та те, що перелік запланованих до побудови терміналів було затверджено раніше. Тому приплив американського СПГ до Європи зумовлений насамперед ринковими факторами, такими як здешевлення вартості СПГ на східноазіатських ринках і, як наслідок, вирівнювання європейських цін зі східноазіатськими та більша зацікавленість експортерів саме у ринку ЄС.

Другою стратегією США стали активні контакти з національними урядами та участь у субрегіональних ініціативах. У 2018 році Польща підписала контракти з трьома американськими компаніями на сукупне постачання 7,35 млрд м³ газу після регазифікації на рік із 2022 року [17, с. 14] (річне споживання Польщі у 2019 – 20,4 млрд м³) [12]. В сукупності з іншими заходами, це дозволило державній Польській нафтовій і газовій компанії у листопаді 2019 року зробити офіційну заяву про те, що Польща не збирається продовжувати контракт на імпорт російського газу після його завершення у кінці 2021 року [5]. Окрім цього, американо-польсько-український меморандум, підписаний у серпні 2019 року, відкриває можливості і для експорту американського газу до України через Польщу [15].

Також США фінансували технологічну та економічну оцінку проекту терміналу у литовській Клайпеді. У січні 2020 року на першій сесії стратегічного діалогу “США-Болгарія” уряд балканської країни погодився викупити 20 % частку в грецькій компанії “Gastrade” для участі в будівництві терміналу в Александруполісі [11]. Для уможливлення імпорту регазифікованого американського СПГ Болгарія запланувала побудувати відповідний сполучний трубопровід до території своєї країни.

США не обмежились лише двосторонніми зв'язками і активно підтримали проект т. зв. “Тримор'я”. Ця ініціатива заснована у 2015 році із подачі президентів Польщі та Хорватії і зараз до неї входять 12 країн-членів ЄС із Центральної та Південно-Східної Європи. Ідея такого формату полягає в тому, що транскордонна транспортна і газотранспортна інфраструктура, збудована в часи Холодної війни, будувалася зі сходу на захід, тому тепер виникає потреба сполучити Центральноєвропейські країни між собою з півночі на південь – між Балтійським, Адріатичним та Чорним морем [18].

США намагались використати цю ініціативу як майданчик для просування свого експорту. В 2017 року в рамках візиту до Польщі Дональд Трамп відвідав Варшавський саміт Тримор'я. В 2018 році на Бухарестському саміті Тримор'я

секретар США з енергетики Рік Перрі оголосив про створення нового “Партнерства трансатлантичної енергетичної співпраці” [18]. В лютому 2020 року під час свого виступу на Мюнхенській безпековій конференції держсекретар США Майк Помпео озвучив зобов’язання виділити 1 млрд доларів на розвиток газотранспортної інфраструктури Тримор’я [14].

Єврокомісія та Німеччина спочатку скептично ставились до подібних спроб створення інфраструктурних субрегіональних об’єднань, оскільки бачили у цьому спроби внутрішнього розколу ЄС або навіть утворення стратегічного антинімецького блоку. Утім, із 2019 року представники як Німеччини, так і ЄС теж стали брати участь у щорічних самітах ініціативи. Зокрема, голова Єврокомісії Жан-Клод Юнкер двічі відвідав саміти Тримор’я [7, 18].

Третьою стратегією США є намагання обмежити імпорт російського газу до ЄС через трубопроводи. Це повинно протидіяти російським спробам демпінгу на газовому ринку задля здобуття конкурентної переваги шляхом здешевлення власного газу внаслідок його надлишкового постачання, що покликане зберегти позиції російського експорту. Американське законодавство, що було підписане Дональдом Трампом у серпні 2017 р., і в кінці 2019 р. він застосував його проти балтійського газопроводу “Північний потік-2” [10]. Ці заходи одразу створили великі ускладнення росіянам у завершенні побудови цього проекту, який покликаний збільшити обсяги російських газових постачань до Німеччини та інших країн в обхід України та Польщі. Утім, подібні дії були розцінені більшістю країн ЄС як втручання у внутрішні європейські справи: у серпні 2020 р. Держдепартаменту США було вручено ноту протесту проти американських санкцій щодо “Північного Потіку-2” за підписами представників 24 неназваних країн-членів ЄС [8].

Підсумовуючи, варто зазначити майбутні політико-економічні виклики, що можуть стояти перед збільшення експорту СПГ із США до ЄС. Першим вагомим фактором є подальше поширення ідей неприпустимості використання традиційних паливних ресурсів. У Європейському Союзі побудова нової газотранспортної інфраструктури піддається дедалі гучнішій та результативнішій критиці з боку енвайронменталістських груп [13]. У США ідеї максимально швидкої декарбонізації економіки займають міцні позиції в політичній платформі Демократичної партії і рано чи пізно можуть бути реалізовані.

По-друге, конкуренти США серед експортерів СПГ, такі як Росія чи Катар, мають більш стабільнішу політичну ситуацію на користь збереження позицій нафтогазових ресурсів. На кінець 2019 року частка Росії в Європейському імпорті СПГ становила 20 % [3, с. 18], хоча до того РФ ніколи не проявляла активності у цьому сегменті ринку. У 2017 р. після завершення дванадцятирічного мораторію на розробку свого найбільшого газового родовища Катар розпочав нову серію розширення власного газовидобутку, і коронавірусна криза не внесла якихось значних корективів у плани керівництва цієї арабської країни [1].

Таким чином, попри значний політичний вплив США, можливість подальшого розширення експорту СПГ цієї країни на ринки ЄС найближчим часом може зіткнутися з рядом внутрішніх та зовнішніх викликів, що здатні суттєво скоригувати наявні тенденції.

Список використаних джерел

1. Cahill, B., & Tsafos, N. Qatar's Looming Decisions in LNG Expansion. Center for Strategic and International Studies. URL: <https://www.csis.org/analysis/qatars-loomng-decisions-lng-expansion>.
2. Directorate General for Energy of European Commission, Market Observatory for Energy. Quarterly Report on European Gas Markets. URL: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/quarterly_report_on_european_gas_markets_q4_2016.pdf.
3. Directorate General for Energy of European Commission, Market Observatory for Energy. Quarterly Report on European Gas Markets with focus on the impact of global LNG markets on EU gas imports. URL: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/quarterly_report_on_european_gas_markets_q4_2019_final.pdf.
4. European Commission (2016). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on an EU strategy for liquefied natural gas and gas storage. URL: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/1_EN_ACT_part1_v10-1.pdf.
5. Declaration of will to terminate Yamal Contract effective December 31, 2022. PGNIG. URL: <http://en.pgnig.pl/news/-/news-list/id/declaration-of-will-to-terminate-yamal-contract-effective-december-31-2022/newsGroupId/1910852>.
6. Hafner, M., Tagliapietra, S. (2017). The role of natural gas in EU decarbonization pass. In M. Hafner, S. Tagliapietra (Eds.), *The European gas markets: challenges and opportunities* (pp. 1 – 24). Palgrave Macmillan.
7. Hasselbach, C., & Romaniec, R. Berlin takes a new approach to the Three Seas Initiative. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/en/berlin-takes-a-new-approach-to-the-three-seas-initiative/a-49076663>.
8. Hernandez A. EU countries protest US sanctions in warning to Washington. Politico. <https://www.politico.eu/article/eu-countries-protest-us-sanctions-say-german-officials>.
9. Leal-Arcas, R. (2019). Natural gas, US shale dynamics and energy security: a view from the European Union. In S. Raszewski (Ed.), *The international political economy of oil and gas* (pp. 73 – 86). Palgrave MacMillan.
10. Nord Stream 2: Trump approves sanctions on Russia gas pipeline. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-50875935>.
11. Reuters: Bulgaria to buy 20 % stake in Greek LNG terminal. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/us-bulgaria-greece-lng/bulgaria-to-buy-20-stake-in-greek-lng-terminal-idUSKBN1Z71JP>.
12. Statista. Natural gas consumption in Poland from 2005 to 2018 (in billion cubic meters). URL: <https://www.statista.com/statistics/703670/natural-gas-consumption-poland>.
13. Sweden rejects major gas terminal on climate grounds. European Climate Foundation. URL: <https://europeanclimate.org/stories/sweden-rejects-major-gas-terminal-on-climate-grounds>.
14. US commits \$ 1 billion dollars to develop Central European infrastructure. Atlantic Council. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/news/press-releases/us-commits-1-billion-dollars-to-develop-central-european-infrastructure>.

15. US Department of Energy, Office of International Affairs. Memorandum of Cooperation Among the Republic of Poland, Ukraine and The United States of America On Enhancing Regional Security of Natural Gas Supply. URL: <https://www.energy.gov/ia/articles/memorandum-cooperation-among-republic-poland-ukraine-and-united-states-america-enhancing>.

16. U.S. liquefied natural gas exports up by 272 % as EU and U.S. host High-Level Business-to-Business Energy Forum. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_2313.

17. Vicari, M. S. The American "New Energy Realism" and the prospects of US LNG in the EU. Vocal Europe. URL: <https://www.vocaleurope.eu/the-american-new-energy-realism-and-the-prospects-of-us-lng-in-the-eu>.

18. Wemer, D. The Three Seas Initiative explained. Atlantic Council. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-three-seas-initiative-explained-2>.

19. Widdershoven, C. (2017). Earthquakes shatter Dutch gas roundabout: gas dream to end soon. In M. Hafner, S. Tagliapietra (Eds.), The European gas markets: challenges and opportunities (pp. 227 – 240). Palgrave Macmillan.

Янків М. М., аспірант,
Державна установа "Інститут регіональних
досліджень імені М. І. Долішнього Національної
академії наук України", м. Львів

УДК 339.92

Янків М. М. Особливості впровадження сучасних організаційних форм транскордонного співробітництва. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 84 – 86.

СУЧАСНІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

В умовах поглиблення міжнародних інтеграційних процесів стратегічним напрямом для активізації інвестиційно-інноваційного потенціалу транскордонного регіону залишається впровадження та розширення новітніх організаційних форм співпраці. Процес еволюції транскордонного співробітництва розвинув різноманітні організаційні форми співпраці на регіональному, національному та міжнародному рівнях від найпростіших (прямі контакти, договори (угоди), об'єднані, спільні робочі групи) до складніших соціально-економічних, таких як єврорегіони та транскордонне партнерство. Інноваційними сучасними формами розвитку економічної та науково-технічної

співпраці є транскордонні кластери у різних сферах (інноваційні, освітні, туристичні тощо), транскордонні індустріальні парки, транскордонні промислові зони, смарт-спеціалізації, транскордонні інтерконектори тощо.

Транскордонний кластер є організаційною формою комплексної інтеграції (поєднання) наукового, технологічного та просторового потенціалу суб'єктів господарювання, підприємств й організацій транскордонного регіону у певній галузі (виробництво, туризм тощо) з врахуванням взаємозв'язків і взаємодій, спрямованою на підвищення конкурентоспроможності, одержання транскордонного ефекту та збільшення економічних вигод учасників по обидві сторони кордону. Формування таких транскордонних кластерів передбачає створення транскордонного форсайт-центру, підбір учасників та аналізування стану взаємозв'язків, обґрунтування принципів, фінансової ефективності створення кластера, укладання угод між учасниками, формування спільних контрольних та моніторингових процедур. Вагомим дестимулюючим чинником таких утворень залишається невідповідність у фіскальному, митному, нормативно-правовому полі країн-учасників кластерного утворення.

Транскордонні індустріальні парки – це організаційна просторова форма об'єднання за майновою ознакою суб'єктів господарювання, які здійснюють виробничу, наукову, інформаційну діяльність в рамках прикордонної території 2-х або декількох країн на якій запроваджено особливі умови в інвестиційній, податковій, митній, зовнішньоекономічній сферах.

Транскордонні інтерконектори належать до новітніх форм транскордонного інфраструктурного забезпечення інтеграції транспортних систем країн, розділених спільним кордоном та сприяють підвищенню конкурентоспроможності й привабливості прикордонних регіонів. Зокрема 08 грудня 2016 р. український та польський оператори газотранспортних систем підписали Угоду про правила взаємодії з метою з'єднання транспортних систем обох країн через інтерконектор Польща – Україна, яка передбачає їх співпрацю в сфері проєктувальних та будівельних робіт. Такий досвід запроваджено і в ЄС, зокрема 15-країнами створено ініціативу XBID Market Project (Cross-Border Intraday) для формування інтегрованого транскордонного внутрішньодобового ринку. Метою об'єднання стало забезпечення безперервної транскордонної торгівлі електроенергією через єдиний транскордонний ринок в Європі. Одним із напрямів Стратегії Енергетичного союзу ЄС до 2030р., які орієнтовані на підвищення рівня енергетичної безпеки, сталого розвитку та конкурентоспроможності є прискорення реалізації ключових пріоритетів з розвитку газових та електричних транскордонних інтерконекторів між країнами-членами ЄС [1].

Транскордонні смарт-спеціалізації – одна з інноваційних форм співпраці, яка спрямована на інклюзивний, сталий розвиток з виявленням і стимулюванням розвитку унікальних галузей або видів економічної діяльності, характерних для прикордонних регіонів у рамках національної економічної системи з подальшою їх інтеграцією та спрямованістю на досягнення позитивного транскордонного

ефекту. Розвиток зовнішніх зв'язків та взаємодія мультинаціональних і локальних, малих й середніх компаній за принципом "думай глобально, дій локально" має великий потенціал для територіальних кластерів та мереж, оскільки дає змогу виявити потенційні можливості у розвитку бізнес-сфер та структур як у високотехнологічних галузях, так і традиційних [2].

Транскордонні агломерації є системою, яка об'єднує розташовану на певній прикордонній території групу урбанізованих поселень за рахунок встановлення та розвитку тісних економічних і культурних зв'язків й передбачає порядок із вирішенням завдань соціоекономічного розвитку реалізацію стратегії просторового розвитку прикордонних територій двох або більше держав. Міські транскордонні агломерації як форма прикордонної організації господарства можуть мати вагомий вплив на розвиток транскордонного регіону за рахунок використання усього агломераційного потенціалу: прикордонне положення, інфраструктура, ендогенний транскордонний потенціал. Дана форма забезпечує агломераційний синергетичний ефект за рахунок територіальної концентрації виробництв, підприємств, людських та інфраструктурних ресурсів.

Отже, впровадження сучасних організаційних форм розвитку транскордонного співробітництва спрямоване на розвиток процесів конвергенції, підвищення конкурентоспроможності й сталий розвиток, поглиблення інтеграції на інноваційних засадах та досягнення транскордонного ефекту.

Список використаних джерел

1. Огляд стану та перспективи розвитку міждержавних електричних мереж. Транскордонні передачі електроенергії загальноєвропейської енергосистеми ENTSO-E: Міненерговугілля України. URL: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2018/12/Transkordonna-peredachi-elektroenergiyi.pdf>.

2. Визначення основних напрямів смарт-спеціалізації м. Києва. Звіт про результати надання дослідницьких послуг НАН України. URL: https://dei.kyivcity.gov.ua/files/2019/10/22/Zvit_dosl.pdf.

СЕКЦІЯ 3. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

Барабаш Н. С., канд. екон. наук,
доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту,
член Федерації аудиторів,
бухгалтерів і фінансистів АПК України,
Київський національний торговельно-
економічний університет, м. Київ

УДК 336.221

Ріпа Т. В., канд. екон. наук,
бухгалтер-практик,
член Федерації аудиторів,
бухгалтерів і фінансистів АПК України

Барабаш Н. С., Ріпа Т. В. Аналіз оподаткування діяльності підприємств. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 87 – 89.

АНАЛІЗ ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах економічної кризи на тлі світової пандемії зростає необхідність оцінки впливу обраної системи оподаткування на фінансові результати суб'єктів господарювання. Це обумовлює здійснення аналізу оподаткування діяльності підприємств. Основне завдання податкового аналізу – обґрунтування економічних рішень, спрямованих на оптимізацію податкових витрат з прибутку підприємства шляхом вибору тієї чи іншої системи оподаткування згідно чинного законодавства.

Станом на 01.10.2020 року доходи державного бюджету України за вересень становлять 765108,6 млн грн, що становить 69,8 % від запланованого обсягу доходів на 2020 р. Помісячна динаміка за поточний рік відрізняється своєю нерівномірністю (рис. 1), це пов'язано з термінами сплати окремих видів податків, передбаченими Податковим кодексом України, відсутністю штрафів за несвоєчасну сплату податків у зв'язку з карантинном, а також нестабільністю економічного та соціально-політичного середовища.

Основу податкового аналізу складають доведення і аргументації справедливості та ефективності систем оподаткування у реалізації інтересів держави, суб'єктів підприємництва та окремих громадян. Паритетність цих інтересів виступає стимулом економічного розвитку країни, соціальної та політичної стабільності, утвердження принципів цивілізованого поступу [1, с. 120].

Податковий аналіз – це дослідження системи оподаткування, оцінка її справедливості та ефективності, розрахунок впливу різних факторів на стан податкових розрахунків та досягнення їх оптимізації. На мікроекономічному

рівні змістом податкового аналізу є обґрунтування обсягу та структури податкових платежів, оцінки тенденцій, що складаються за податковим навантаженням, діагностики податкових платежів і можливості їх зміни, регламентація податкових розрахунків в часі та зміною умов їх здійснення.

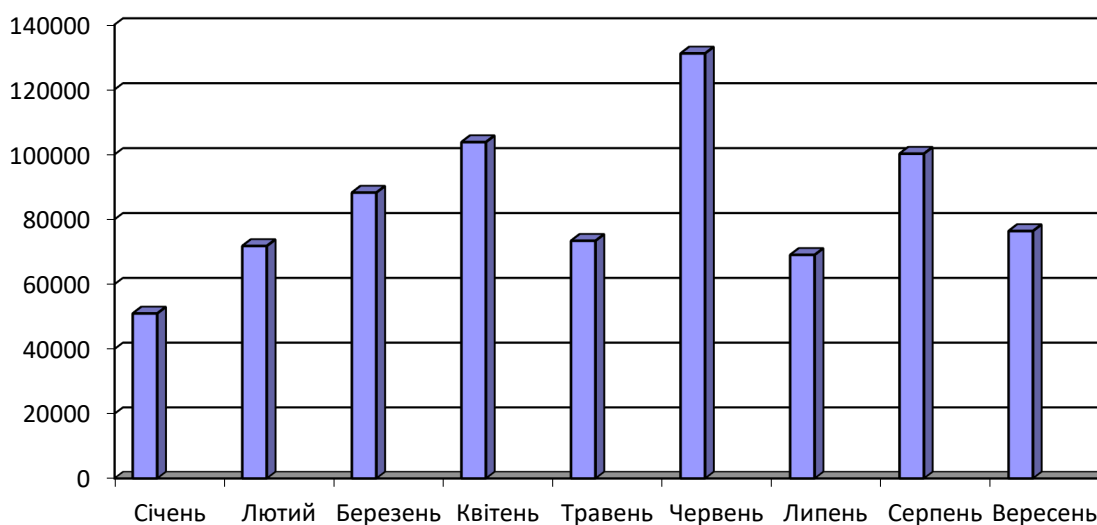

Рис. 1. Доходи державного бюджету України в 2020 р., млн грн

Залежно від сфери економічної діяльності розрізняють такі види податкового аналізу: фінансово-економічний; аудиторський, або бухгалтерський аналіз; соціально-економічний аналіз; економіко-статистичний аналіз; маркетинговий аналіз; економіко-екологічний аналіз.

Для вибору режимів оподаткування суб'єктів господарювання застосовують прийоми коефіцієнтного аналізу. Його перевагою є можливість мінімізувати вплив інфляційного фактора та оцінити податкові наслідки зміни фінансових результатів, фінансової стійкості та податкових платежів з точки зору перспектив розвитку підприємства і розробки ефективних податкових заходів (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові коефіцієнти аналізу вибору системи оподаткування підприємств

Найменування показника	Економічний зміст
1. Коефіцієнт заборгованості за податками і зборами	Характеризує ступінь заборгованості за податками і зборами та своєчасність їх погашення
2. Коефіцієнт ефективності податкової політики	Характеризує ефективність податкової політики і оптимальність обраної системи оподаткування
3. Рентабельність покриття податкових витрат	Характеризує ефективність фінансово-господарської діяльності у погашенні податкових зобов'язань
4. Коефіцієнт податкової платоспроможності	Відображає можливість покриття податкових зобов'язань перед бюджетом наявними грошовими коштами
5. Коефіцієнт заборгованості	Характеризує середній термін погашення зобов'язань перед бюджетом

Отже, важливість прийняття ефективних економічних рішень обумовлює необхідність аналізу всього різноманіття внутрішніх і зовнішніх факторів, що

впливають на фінансово-господарську діяльність підприємств, у тому числі оподаткування. Установлена державою система оподаткування є зовнішнім фактором. Вивчення передбачених чинним законодавством України систем оподаткування та науково обґрунтований вибір (загальної чи спрощеної системи оподаткування) серед них, з метою оптимізації податкового навантаження, є надзвичайно важливим управлінським завданням.

Список використаних джерел

1. Барабаш Н. С. Податковий аналіз: зміст та особливості розвитку. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 256. С. 119 – 123.
2. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua> (дата звернення: 20.10.2020).

Колісник О. П., канд. екон. наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри бухгалтерського обліку,
Університет державної фіскальної
служби України, м. Ірпінь

УДК 657:658

Колісник О. П. Соціальний облік в системі управління підприємством. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 89 – 91.

СОЦІАЛЬНИЙ ОБЛІК В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В умовах сталого розвитку для нашої країни все гостріше постає необхідність у ефективному управлінні соціальною діяльністю підприємств. З огляду на це, виникає нагальна потреба у дослідженні та розробці методичних підходів щодо обліку та звітності соціально відповідальної діяльності.

Проблемами обліку та формування звітності соціально відповідальної діяльності займалися як зарубіжні так і вітчизняні вчені, які зробили вагомий внесок у формування системи обліково-аналітичного забезпечення підприємств в умовах сталого розвитку. Питання соціально відповідальної діяльності досліджували науковці: К. В. Безверхий, Ф. Ф. Бутинець, В. А. Дерій, І. В. Жиглей, С. О. Левицька, Л. В. Чижевська, М. М. Шигун та інші. Враховуючи наукові та практичні напрацювання, залишаються невирішені питання, які потребують подальших розробок та удосконалення в частині теоретичних засад, організації та методики, формування звітності.

Проведений аналіз наукових публікацій дозволяє зробити висновки про розгляд соціального обліку як: самостійного виду; підрозділу бухгалтерського обліку; методу або процесу обліку [1, с. 9].

Як окремий вид, соціальний облік відображає факти господарської діяльності в рамках економічних та організаційних заходів використання, збереження, розвитку трудових ресурсів підприємства з урахуванням еколого-економічного забезпечення їх реалізації для підготовки нефінансової звітності [2, с. 99].

Особливістю соціального обліку є його спрямованість на виявлення суперечностей між досягненням економічного прибутку та досягненням соціальних та екологічних цілей. При цьому, метою соціального обліку є надання відповіді на запитання зацікавлених користувачів, а об’єкти розглядаються ширше, ніж це прийнято у фінансовому, податковому чи управлінському обліку. Головною відмінністю є те, що частина показників не піддається вартісному вимірюванню [3, с. 123].

Визнання соціального обліку як окремого виду у системі бухгалтерського зумовлена, в першу чергу, необхідністю складання соціальної звітності.

До основних форм соціальної звітності відноситься Звіт про управління, який складають суб’єкти, що становлять суспільний інтерес, зокрема великі підприємства.

Середні підприємства мають право не відображати у звіті про управління нефінансову інформацію. Йдеться про інформацію, яка розкриває стратегію підприємства на розширення своєї діяльності, створення нових продуктів, екологічну та соціальну політику тощо.

Метою цього звіту є доповнення річної фінансової звітності нефінансовою інформацією, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики і невизначеності його діяльності [4].

За своєю сутністю звіт про управління є візитівкою підприємства, принаймні для інвесторів. Складання звіту не повинно бути прерогативою виключно бухгалтерської служби, також необхідно залучати адміністративний персонал ті інші підрозділи підприємства.

Оскільки форму звіту про управління не визначено, він складається у довільній формі. Одночасно зміст інформації, яка повинна відобразитися у звіті розкрито у Методичних рекомендаціях, їх сформовано за наступними напрямками, а саме: організаційна структура та опис діяльності підприємства; результати діяльності; ліквідність та зобов’язання; екологічні аспекти; соціальні аспекти та кадрова політика; ризики; дослідження та інновації; фінансові інвестиції; перспективи розвитку; корпоративне управління (складають підприємства – емітенти цінних паперів, цінні папери яких допущені до торгів на фондових біржах або щодо цінних паперів яких здійснено публічну пропозицію [5].

Банківські установи та страхові організації формують звіт та відображають інформацію відповідно до нормативно-правової бази, яка регулює їхню основну діяльність.

Таким чином, аналіз проведених досліджень вітчизняними науковцями щодо соціального обліку, дозволяє зробити висновки про його сутність, як складової системи обліку сталого розвитку, що відповідає за формування та надання соціальної інформації зацікавленим користувачам для прийняття ефективних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Сокіл О. Бухгалтерський облік сталого розвитку, як новий засіб обліково-аналітичного забезпечення. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. *Міжнародний науковий журнал*. Вип. 4. 2016. С. 7 – 18.
2. Сіренко Н. М., Баришевська І. В., Щербина Ю. О. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : курс лекцій. Миколаїв : МНАУ, 2016. 132 с.
3. Камінська І., Хома С., Чучук Ю. Соціальний облік як інформаційна база реалізації концепції соціально відповідального бізнесу. *Галицький економічний вісник*. № 5 (60). 2019. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/30930/2/GEB_2019v60n5_Kaminska_I-Social_accounting_as_an_121-128.pdf
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління : Наказ Міністерства фінансів України від 07.12.2018 р. № 982 URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mf18078?an=1&ed=2019_01_18.

Сук П. Л., д-р. екон. наук, професор,
 професор кафедри обліку і оподаткування,
 Відокремлений підрозділ Національного університету
 біоресурсів і природокористування України “Ніжинський
 агротехнічний інститут”, м. Ніжин

УДК 657

Сук П. Л. Застосування методів нарахування амортизації необоротних активів для малоцінних та швидкозношуваних предметів. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 91 – 95.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ДЛЯ МАЛОЦІННИХ ТА ШВИДКОЗНОШУВАНИХ ПРЕДМЕТІВ

Підприємства володіють оборотними і необоротними активами. Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [1]. Вони відображаються у розділі II “Оборотні активи” активу балансу.

Необоротні активи – всі активи, що не є оборотними [1]. Вони відображаються в активі балансу у розділі I “Необоротні активи” Отже, необоротні активи – активи,

призначені для реалізації чи споживання протягом більш як одного операційного циклу чи протягом більше дванадцяти місяців з дати балансу.

Вартість необоротних активів відноситься у витрати протягом багатьох виробничих циклів їх використання і переноситься на створюваний продукт поступово, частинами.

Оборотні активи повністю відносяться у витрати протягом одного циклу їх використання або протягом часу, що не перевищує дванадцяти місяців з дати балансу.

До необоротних активів відносять основні засоби. Згідно П(С)БО 7 “Основні засоби” основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). Підприємства можуть установлювати вартісні ознаки предметів, що не входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів (далі – МНМА) [2].

Податковим кодексом України [3] передбачено вартісну межу у сумі 20000 грн за одиницю для основних засобів і малоцінних та швидкозношуваних предметів (далі – МШП), на яку доцільно орієнтуватися і в бухгалтерському обліку. Отже, до МШП фактично відносяться основні засоби, які мають вартість менше 20000 грн за одиницю. Хоча МШП за своїми ознаками схожі з основними засобами, проте з метою спрощення бухгалтерського обліку МШП відносяться до оборотних активів.

П(С)БО 9 “Запаси” передбачає, що вартість МШП, що передані в експлуатацію, виключається зі складу активів (списується з балансу) з подальшою організацією оперативного кількісного обліку таких предметів за місцями експлуатації і відповідними особами протягом строку їх фактичного використання [4, п. 23].

По основних засобах передбачено нараховувати амортизацію, а вартість МШП повністю списується у витрати протягом одного операційного циклу їх використання.

У складі необоротних активів також виділяють МНМА. Це активи, що мають строк використання більше одного року, і мають вартість до 20000 грн [3]. Фактично, такі МНМА є МШП, по яких нараховують амортизацію. Вони обліковуються по рахунку 11 “Інші необоротні матеріальні активи”, на субрахунку 112 “Малоцінні необоротні матеріальні активи” [5].

В Україні відповідно до Податкового кодексу [3] і П(С)БО 7 “Основні засоби” [2] підприємство може застосовувати один із п’яти методів нарахування амортизації необоротних активів: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискорене зменшення залишкової вартості, кумулятивний, виробничий.

Отже, МШП за економічним змістом відповідають поняттю “основні засоби”, проте мають вартість, нижче встановленого вартісного критерію. Тому для більш точного перенесення вартості МШП у витрати і підрахунку собівартості продукції (робіт, послуг) можливо розраховувати амортизацію по МШП, як і по основних засобах. В такому випадку МШП потрібно обліковувати у складі МНМА.

Для розрахунку амортизації малоцінних необоротних матеріальних активів в Україні передбачено два методи: 1) нарахування амортизації здійснюється в

розмірі 50% вартості об'єктів при видачі їх в експлуатацію, а решту 50 % вартості – при списанні об'єктів; 2) нарахування амортизації здійснюється в розмірі 100 % вартості об'єктів при видачі їх в експлуатацію [2].

Враховуючи світовий досвід для амортизації малоцінних необоротних матеріальних активів доцільно використовувати такі методи: метод вибуття (retirement method) [6], метод заміщення (replacement method) [6], метод переоцінки (revaluation depreciation method) [7], метод норми амортизації: (метод нормативної амортизації, метод дигресивної норми амортизації [8], метод прогресивної норми амортизації).

Метод вибуття передбачає нарахування амортизації одноразово при вибутті основного засобу на всю його вартість. Під час експлуатації по цьому об'єкту амортизацію не нараховують. За методом заміщення нараховують амортизацію на основний засіб одноразово при його надходженні на всю його вартість. Потім при експлуатації амортизацію на такий основний засіб не нараховують [6]. Метод заміщення в Україні відповідає методу нарахування амортизації по малоцінних необоротних матеріальних активах у розмірі 100 % вартості об'єктів при видачі їх в експлуатацію. Метод вибуття в Україні не використовується.

Метод переоцінки полягає в тому, що активи переоцінюються в кінці кожного періоду. Амортизація визначається як різниця між вартістю активів на початок періоду, плюс надходження активів протягом періоду і мінус вартість активів на кінець періоду [7, с. 217].

Метод норми амортизації може бути трьох видів: метод нормативної амортизації, метод дигресивної норми амортизації, метод прогресивної норми амортизації.

За методом нормативної амортизації підприємство встановлює нормативи в довільній формі. За методом дигресивної норми амортизації підприємство встановлює нормативи від найвищого в першому році до найнижчого в останньому. Цей метод існує в світовій практиці [8]. За методом прогресивної норми амортизації, навпаки, підприємство встановлює нормативи від найнижчого в першому році до найвищого в останньому. При цьому застосовують методи нарахування амортизації: 1) в розмірі 50 % вартості об'єктів при видачі їх в експлуатацію, а решту 50 % вартості – при списанні об'єктів; 2) нарахування амортизації здійснюється в розмірі 100 % вартості об'єктів при видачі їх в експлуатацію; 3) вибуття; 4) заміщення можна розглядати як варіанти методу норми амортизації. Адже, за методом норми амортизації можна наперед встановлювати різні відсотки для амортизації необоротного активу.

В міжнародній практиці відомі такі методи нарахування амортизації необоротних активів, які можуть бути використані для амортизації МНМА:

1. Прямолінійний.
2. Зменшення залишкової вартості.
3. Метод 125 % зменшення залишкової вартості.
4. Метод 150 % зменшення залишкової вартості.
5. Метод 175 % зменшення залишкової вартості.

6. Метод 180 % зменшення залишкової вартості.
  7. Метод 200 % зменшення залишкової вартості. В Україні він має назву метод прискореного зменшення залишкової вартості.
  8. Метод 230 % зменшення залишкової вартості.
  9. Метод 250% зменшення залишкової вартості.
  10. Метод 300% зменшення залишкової вартості.
  11. Кумулятивний (згідно МСБО 16 “Основні засоби” він називається метод суми числа років [9], а в Росії він має назву спосіб списання вартості за сумою чисел років строку корисного використання) [10]. Його також називають прямим кумулятивним методом [11].
  12. Оборнений кумулятивний метод [11].
  13. Метод суми одиниць продукції. В Україні він має назву виробничий, а в Росії – спосіб списання вартості пропорційно обсягу продукції (робіт).
  14. Метод годин роботи. Метод суми одиниць продукції і метод годин роботи можна розглядати як види виробничого методу. Причому, амортизація за методом суми одиниць продукції розраховується залежно від обсягу виготовленої продукції, а за методом годин роботи залежно від кількості відпрацьованих годин.
  15. Метод на основі доходу (revenue-based amortisation method).
- Активи поділяються на дві групи: оборотні і необоротні. Оборотні активи споживаються в одному виробничому циклі, а необоротні відносяться у витрати частинами протягом строку їх експлуатації шляхом амортизації. З метою точнішого підрахунку собівартості продукції по МШП можливо нараховувати амортизацію, за методами, що передбачені для основних засобів. В такому випадку МШП обліковуються у складі МНМА.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" : Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
4. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку : Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Інструкція Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

6. Special Depreciation Methods. URL: <https://www.wiley.com/college/kieso/0471363049/dt/studenttool/expanded/appendix11.htm>.

7. Вуд Ф. Бухгалтерский учёт для предпринимателей. 5-е издание, часть 3. Москва : Аскери Информайшн Лтд., 1993. 341 с.

8. Метод дигрессивной нормы амортизации https://vuzlit.ru/2041125/metod_digrivnoy_normy_amortizatsii.

9. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16). Основні засоби IASB : Міжнародний документ від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014.

10. Об утверждении Положения по бухгалтерскому учету "Учет основных средств" ПБУ 6/01" (Зарегистрировано в Минюсте России 28.04.2001 № 2689) : Приказ Министерства финансов России от 30.03.2001 г. № 26н. URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=199487&fld=134&dst=100011,0&rnd=0.7550347104001115#04149534261205524>.

11. Об утверждении Инструкции о порядке начисления амортизации основных средств и нематериальных активов : Постановление Министерства экономики Республики Беларусь, Министерства финансов Республики Беларусь и Министерства архитектуры и строительства Республики Беларусь от 27.02.2009 г. № 37/18/6. URL: <https://studopedia.info/5-62682.html>.

СЕКЦІЯ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Бакшеєва О. А., аспірант,
Державний вищий навчальний заклад
“Університет банківської справи”, м. Львів

УДК 338.24

Бакшеєва О. А. Завдання валютного нагляду в Україні. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 96 – 97.

ЗАВДАННЯ ВАЛЮТНОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

Валютний нагляд відіграє визначальну роль у збереженні і підвищенні стійкості функціонування економіки, запобігання і знешкодження кризових ситуацій, забезпечення економічної, фінансової безпеки країни. Від результативності системи валютного нагляду залежить і рівень розвитку економіки країни, стійкість національної валюти, стабільність фінансово-кредитної системи, стан фінансового ринку, інвестиційного клімату в країні, здатність держави інтегруватися в міжнародне економічне співтовариство.

З 1993 року в Україні була створена модель валютного контролю, яка була побудована на тотальному адміністративному контролі валютних операцій за принципом “заборонено все, що прямо не дозволено законодавством”. Під валютний контроль підпадали всі без виключення валютні операції як і ті, що здійснювалися пересічними громадянами для власних потреб на незначні суми, так і ті, що проводились реальним бізнесом цілком прозоро та відкрито. Така модель валютного контролю в Україні була запровадження на основі Декрету Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” від 19.02.93 р. № 15-93 і була обумовлена станом економіки України, її становищем в світовій торгівлі, необхідністю запобігання незаконному вивезенню капіталу за її межі.

Сьогодні країна знаходиться в процесі поступової лібералізації валютного законодавства, зняття обмежень на рух капіталу, що покликане створити умови для поступового нарощування валютних запасів в країні, поповнення валютних резервів і загальної стабілізації валютного ринку. Процес поступової лібералізації валютного законодавства має урахувувати інтереси суб'єктів валютного ринку, стан внутрішнього валютного ринку, зовнішньоекономічних та інвестиційних зв'язків, внутрішньо- та зовнішньоекономічної політики держави.

Основою переходу до нового ризик-орієнтованого валютного нагляду в країні стало введення в дію з 7 лютого 2019 року Закону України “Про валюту і валютні операції” від 21.06.2018 р. № 2473-VIII (далі – Закон про валюту).

Новий валютний нагляд має на меті забезпечення стабільності функціонування валютного ринку в Україні, вчасного та ефективного реагування з боку держави на ознаки кризи і запобігання її розгортанню незалежно від її природи, відповідно до кращих практик центральних банків світу, створення умов для безпечного ведення бізнесу і спрощеного та прозорого проведення валютних операцій пересічними громадянами, залучення іноземних інвесторів в країну.

За своєю специфікою валютний нагляд має і специфічні завдання. Завдання валютного нагляду окреслені в Законі про валюту. Отже завданням валютного нагляду є забезпечення дотримання вимог валютного законодавства, що включає такі заходи: виявлення порушень валютного законодавства, запобігання їх вчиненню, інформування, яке здійснюється між органами валютного нагляду, органами та агентами валютного нагляду про виявлені порушення. Також до окремих заходів валютного нагляду, завдяки яким забезпечується виконання його завдання, можна віднести обмін інформацією про валютні операції між органами валютного нагляду та іншими органами державної влади і суб'єктами міжнародного права.

Виконання вищезазначеного завдання валютного нагляду досягається, зокрема, шляхом застосування органами валютного нагляду заходів впливу за порушення валютного законодавства та здійснення ними контролю за виконанням порушниками цих заходів впливу. Завдяки цьому забезпечується спонукання суб'єктів валютних відносин до належного виконання вимог валютного законодавства.

Крім цього, варто відзначити, що валютний нагляд існує у тісному зв'язку із функціонуванням в країні валютного регулювання. Валютний нагляд покликаний забезпечувати дотримання установлених валютним регулюванням правил та обмежень і на його основі можна оцінити ефективність їх запровадження чи скасування. Отже, завданням валютного нагляду можна назвати забезпечення ефективності функціонування валютного законодавства.

Виконання комплексу заходів валютного нагляду, в кінцевому підсумку, створює підґрунтя для ефективного виконання його завдань та функціонування валютного ринку в країні в цілому, розвитку зовнішньоекономічних та інвестиційних зв'язків, стабільного становища суб'єктів валютних відносин та проведення ними прозорих валютних операцій, спроможності органів валютного нагляду ефективно виконувати поставлені перед ними завдання.

Таким чином, до завдань валютного нагляду можна віднести забезпечення дотримання вимог валютного законодавства та ефективності його функціонування, що досягається завдяки запровадженню заходів валютного нагляду, а саме:

- виявлення порушень вимог валютного законодавства;
- запобігання порушенням вимог валютного законодавства;
- інформаційного обміну між органами валютного нагляду, агентами валютного нагляду про вчинені порушення, а також між органами валютного нагляду та іншими органами державної влади та суб'єктами міжнародного права про валютні операції.

Виконання комплексу цих заходів, в кінцевому підсумку, спрямоване на досягнення завдань валютного нагляду.

Глуценко С. В., канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
Національний університет "Києво-
Могилянська академія", м. Київ

УДК 330.564.2

Глуценко С. В. Причини нерівності доходів населення: теоретичні аспекти. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 98 – 102.

ПРИЧИНИ НЕРІВНОСТІ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Дослідження питань нерівності у доходах населення та причин, що провокують чи підсилюють це вище є актуальним з різних причин.

З одного боку, незначна нерівність заохочує індивідів до ініціативності, здобуття освіти, підприємницької діяльності, якщо дані зусилля виправдовуються високим рівнем доходів.

З іншого боку, високий і стійкий рівень нерівності, особливо нерівність можливостей, є чинником, що сприяє збільшенню процесів корупції та тінізації в економіках. Концентрація високих доходів у меншій кількості людей призводить до зменшення обсягу податкових надходжень, особливо в країнах, де не використовується прогресивна шкала оподаткування. Нестача бюджетних коштів, в свою чергу, обмежує державні витрати на поточне функціонування, соціальні чи інвестиційні цілі.

Нерівність доходів також негативно впливає на ріст ВВП та стабільність економічного розвитку країн.

Основні драйвери нерівності доходів можна розділити на:

- чинники, спровоковані глобальними змінами у суспільстві;
- чинники, пов'язані зі специфікою тієї чи іншої країни;
- чинники особистісного характеру.

1. Виділимо глобальні драйвери зміни розподілу доходів більш детально [1, с. 1 – 39]. Основними трендами світового економічного розвитку останніх десятиліть та, відповідно, чинниками впливу на зміну нерівності в доходах населення, були процеси інтеграції торговельних зв'язків, руху капіталу і праці, а також технологічні зміни у розвитку підприємництва та орієнтація на висококваліфіковані кадри.

Технологічна еволюція. Технологічні зміни не тільки спричинили зростання продуктивності праці та віддачі від капіталу, зростання добробуту населення загалом за рахунок підвищення доступності до технологічних благ суспільства, а й призвели до зростання премії за навички – співвідношення (різниці) між заробітними платами працівників з вищою освітою та без вищої освіти.

Причинами даних змін є те, що технологічні нововведення можуть непропорційно підняти попит на кваліфіковану робочу силу порівняно з низько кваліфікованою або некваліфікованою робочою силою. Разом з тим, скорочується кількість робочих місць через процеси автоматизації або через підвищення необхідного порогу кваліфікації, потрібного для отримання / збереження роботи. Зростання рівня безробіття означає застій або зменшення заробітної плати для більшості працівників, відповідно розрив у доходах тих, хто зберіг роботу і тих, хто став безробітними суттєво зростає.

Глобалізація торгівлі. Відкритість торгівлі може мати неоднозначний вплив на заробітну плату некваліфікованої робочої сили в розвинених країнах. З одного боку, інтенсифікація торгівлі підвищує премію за навички через виділення провідних компаній, що здатні конкурувати на міжнародному рівні. Водночас посилення торговельних потоків може зменшити нерівність доходів населення в країнах, що розвиваються за рахунок збільшення попиту та заробітної плати успішних працівників з низькою кваліфікацією.

Фінансова глобалізація. Збільшення фінансових потоків, зокрема прямих іноземних інвестицій, зазвичай призводить до зростання розриву в доходах як в країнах, що розвиваються, так і в розвинених країнах. Причиною даного ефекту є концентрація прямих іноземних інвестицій у більш інноваційних та технологічних секторах. Даний феномен призводить до зростання рівня кваліфікації вже висококваліфікованих робітників, збільшуючи тим самим розрив між висококваліфікованими, відносно висококваліфікованими та некваліфікованими робітниками [1, с. 1 – 39].

Індустріалізація та урбанізація. Причина різного розподілу доходів у суспільстві може також розглядатися як наслідок індустріалізації та урбанізації. Доходи в містах зазвичай вищі, ніж доходи в сільській місцевості, що пов'язано з більшою концентрацією капіталу та ефективністю його використання через такі чинники як рівень освіти, доступ до фінансування, кваліфікованість робочої сили тощо. Разом з тим, відхилення від середнього рівня доходів у містах значно вище, ніж в сільській місцевості, тобто в містах зазвичай можуть існувати як значна частка домогосподарств з високими доходами, так і з низькими. Також продуктивність на душу населення в міських регіонах зростає швидше, ніж у сільських регіонах. Наприклад, згідно з дослідженнями Світового Банку, в Індонезії наприкінці 20-го століття великий ріст нерівності був спричинений переходом від зайнятості в сільському господарстві до самозайнятості в містах, що є ще також підтвердженням теорії Симона Кузнеця стосовно впливу урбанізації на розподіл доходів [2, с. 1 – 28; 3, с. 1 – 42].

2. Не менш важливими драйверами розширення / звуження розриву в доходах населення є ті, що пов'язані зі специфікою країни. Виділимо окремі з таких чинників.

Фінансова глибина (глибина фінансового розвитку) вимірюється як частка банківського та фондового секторів в економіці і відображає рівень доступу

домогосподарств до фінансових ресурсів, в т.ч.: отримання кредитів на споживання, освіту, розвиток бізнесу, створення приватних інвестиційних рахунків, пенсійних рахунків тощо.

З одного боку, доступ до фінансових ресурсів має сприяти загальному процвітанню населення, а з іншого боку фінансовий розвиток більшою мірою сприяє збагаченню суб'єктів які вже мають вищий рівень доходів. Тобто діє принцип збагачення багатих, а бідні мають обмежені можливості у залученні грошей, і, відповідно, нерівність в доходах громадян зростає.

Інститути ринку праці. Нестабільність нормативно-правового та інституційного регулювання ринку праці може провокувати відсутність чітко визначених меж заробітних плат (насамперед мінімальних заробітних плат), нерозвиненість або відсутність систем захисту найманих працівників (наприклад, через профспілковий рух). В свою чергу, це провокує плінність кадрів та вищу нерівність в доходах, відповідно.

Натомість надмірна жорстка адміністративна зарегульованість ринку праці провокує підвищення рівня неформальної економіки в країні і мотивує перехід робітників до тіньового сектору економіки. Фінансова мотивація такого переходу може бути різною: в бідних країнах – це зазвичай спосіб отримати хоча б мінімальний дохід на життя, а в країнах що розвиваються – це спосіб уникнення сплати податків та отримання вищих доходів. Такі тренди також провокують вищу нерівність в доходах населення [4, с. 110 – 116].

3. Причинами нерівності доходів серед населення можуть виступати також характеристики самих домогосподарств, що включають: рівень початкових статків у вигляді фінансових та нефінансових активів; вроджені та набуті навички; схильність до ризику та підприємницької активності та ін. Виділимо окремі з таких драйверів.

Різниця в початкових активах громадян (майнова диференціація). Цей чинник є особливо важливим якщо зростання доходів від власності (включаючи доходи від власності фінансових активів) перевищує зростання доходів від праці, а самі доходи від власності посідають значну частину в доходах найбагатших верств населення. Нерівномірність розподілу багатств та ефект агломерації також є важливими факторами, що суперечать міжрегіональній конвергенції (зближенню) доходів. Громадяни з наявними вже активами і доступом до прибуткових активів будуть мати високі доходи, в той же час відсутність у розпорядженні суб'єктів матеріальних чи грошових активів для їх подальшого примноження знижує такі можливості.

За наявності доступу до кредитних ресурсів населення з низьким рівнем доходів зазвичай використовуватиме кредитування для покриття власних споживчих потреб, в той час як населення з вищим рівнем доходів, яке вже має заощадження, буде використовувати додаткові грошові надходження для придбання реальних активів. Відповідно, в першому випадку доходи стають нестабільними та знижуються. А в другому випадку доходи від реальних активів

можуть навпаки зростати і приносити ще більші доходи домогосподарствам з високими доходами [4, с. 110 – 116].

Схильність до заощаджень також визначається як фактор нерівності доходів, оскільки при високому рівні доходів домогосподарства більш схильні до створення заощаджень. В той час як загальний рівень заощаджень населення з невисокими доходами є низьким або наближається до нуля. Наприклад, в США найбагатші 5 % населення мають близько 67 % усіх заощаджень, а 10 % населення з найбільшими доходами формують майже весь обсяг заощаджень населення. Тобто здатність наявних доходів до ще більшого їх акумулювання у вигляді заощаджень провокує зростання нерівності в доходах [2, с. 1 – 28].

Зайнятість в різних галузях економіки. Різний рівень доходів в різних галузях і секторах економіки пояснюється передусім конкретністю визначеної галузі економіки, рівнем її ризиковості, наявністю та складністю природних та штучних бар'єрів входу на певні ринки і т. д. Тобто, з одного боку, зі зростанням кількості галузей нерівність доходів населення має зростати. Але, з іншого боку, специфікація країни на певних галузях економіки принесе користь в налагодженні вигідних торговельних зв'язків між країнами за принципом порівняльної переваги, що забезпечить “дешевий” імпорт товарів та послуг і, в свою чергу, може сприяти вирівнюванню доходів громадян.

Статусні відмінності. Певні посади дозволяють людям отримувати додаткові доходи через наявність привілеїв, статусу, доступу до інформаційних ресурсів тощо. Накопичення багатства, отримання додаткового доходу в певних структурах не стільки залежить від наявних навичок суб'єкта, скільки від наявної інсайдерської інформації, можливості певних домовленостей за рахунок персональних зв'язків, впливу чи статусу. Це призводить до зростання розриву між доходами “статусних” працівників та нестатусних.

Також варто відзначити, що населення відрізняється за інтелектуальними та фізичними здібностями, психологічними якостями, рівнем мобільності, освіти, наявним капіталом, зв'язками з іншими індивідами тощо [4, с. 110 – 116].

Отже, фактори впливу на зміну в розподілу доходів громадян широко різняться та залежать як від міжнародних трендів у технологічному, фінансовому, торговельному розвитку, так і від конкретних політик держав. Не менш важливими є і специфічні характеристики домогосподарства, що включають персональні якості його членів (професійні якості, схильність до заощаджень та ризику) та історичні аспекти становлення домогосподарства (рівень нагромадженого багатства).

Список використаних джерел

1. Dabla-Norris, E., Kochhar, K., Suphaphiphat, N., Ricka, F., & Tsounta, E. (2015). *Causes and consequences of income inequality: A global perspective (IMF Staff discussion note No. 15/13)*. Washington, DC: International Monetary Fund.

2. Kuznets, S. (1955). Economic Growth and Income Inequality. *The American Economic Review*, 45 (1), 1 – 28.

3. Ferreira, F. H., & Ravallion, M. (2008). *Global poverty and inequality: a review of the evidence*. The World Bank.

4. Малкіна М. Ю. Інституціональні основи нерівності доходів у сучасній економіці. *Журнал інституціональних досліджень*. № 1. Т. 8. *Journal of Institutional Studies*, 2016. С. 110 – 116.

Kozmenko S. M., Doctor of Economics, Professor,
Department of state, local and corporate finance,
University of Customs and Finance, Dnipro

Aldiwani K., Ph.D. student,
University of Customs and Finance, Dnipro

UDC 336.14

Kozmenko, S. M., & Aldiwani, K. (2020). Regression analysis and forecasting of government budget expenditures in Libya. *Teoretychni ta praktychni aspekty sotsialno-ekonomichnykh naukovykh doslidzhen* (pp. 102 – 104). Kyiv: Eastern European Center for Scientific Research.

REGRESSION ANALYSIS AND FORECASTING OF GOVERNMENT BUDGET EXPENDITURES IN LIBYA

After a detailed analysis of revenues and expenditures of the government budgets of Libya, it is necessary to consider the relationship between government budget expenditures and the main indicators that affect them. It is necessary to make calculations for the expenditures of the state budget of Libya.

For Libya, the following indicators are selected: gross domestic product, government budget revenues, government budget deficit/surplus, Libya's government debt, Libyan dinar exchange rate, Libya's trade balance, inflation rate, unemployment rate, oil prices for Libya, oil production, gross domestic product deflator and foreign direct investment in Libya. The dynamics of these indicators are shown in Table 1.

The results of calculating the correlation between government spending in Libya and impact factors are shown in Table 2.

Table 2 shows that none of these factors has a significant impact on the resulting indicator – government budget expenditures in Libya. Of the twelve factors that have a significant impact on government spending in most countries, only four have a moderate impact: GDP (0.623251), government budget revenues (0.650499), inflation rate (-0.606150) and administrative expenditures of the government budget of Libya (0.576426).

Table 1

**Factors affecting the volume of Libya's government
budget expenditures for 2007 – 2019**

Years	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gross domestic product, LYD mln (X_1)	84508,03	108524,2	77779,02	93552,22	43600,55	102607,7	81894,65	54765,57	38680,9	37701,74	51568,74	67044	78414,64
Government budget revenues, LYD mln (X_2)	53366,3	72741,2	41785	61503,1	16813,3	70131,4	54763,6	21543,3	16843,4	8845,2	22337,6	49143,6	57365,2
Government budget deficit/surplus, LYD mln (X_3)	22483,3	28625,7	6107,8	7004,3	-6553,2	16189,8	-10519,9	-22270,9	-26335,5	-20193,2	-10354,4	9857,2	11552,2
Libya's government debt, % of GDP (X_4)	1,98	2,63	2,76	2,86	26,61	2,25	3,71	36,39	73,84	101,79	100,21	115,62	113,17
Libyan dinar to US dollar exchange rate (X_5)	1,2516	1,2454	1,234	1,2512	1,2565	1,2533	1,2503	1,3312	1,3894	1,4379	1,3528	1,3875	1,3928
Libya's trade balance, LYD mln (X_6)	40028	51089	18816	29777	9590	44650	15199,7	-14120,7	-7687,6	-2645	11548,6	21897,1	11737,2
Inflation rate, % (X_7)	6,2	10,4	2,4	2,4	15,9	6,1	2,6	1	9,9	25,9	25,8	13,6	-2,2
Unemployment rate, % (X_8)	17,4	16,5	17,2	17,6	19,6	19	18,3	17,1	16,1	16,2	17,1	17,3	17,3
Oil prices for Libya, US dollars per barrel (X_9)	38,18	55,41	70,44	65,31	148,91	62,84	110,85	206,03	199,85	244,48	102,83	68,56	48,48
Oil production, thousand barrels per day (X_{10})	1844,7	1781	1623	1688	460	1390	900	460,27	400	390,16	810	967,36	1100
Gross domestic product deflator (X_{11})	191,56	233,38	174,3	198,99	235,3	256,43	239,33	197,91	159,52	155,44	177,87	206,02	-
Administrative expenditures of the government budget of Libya, LYD mln (X_{12})	-122	-3358	2680	-1182	-160	-3161	-898,8	98,6	-545,3	-610,9	409,4	-376,1	-

Source: [1, 2, 3].

Table 2

Correlation coefficient of Libya’s government budget expenditures and potential impact factors

Indicators	Correlation coefficient
Gross domestic product, LYD mln (X_1)	0,623251
Government budget revenues, LYD mln (X_2)	0,650499
Government budget deficit/surplus, LYD mln (X_3)	0,151316
Libya's government debt, % of GDP (X_4)	-0,443628
Libyan dinar to US dollar exchange rate (X_5)	-0,373184
Libya's trade balance, LYD mln (X_6)	0,285350
Inflation rate, % (X_7)	-0,606150
Unemployment rate, % (X_8)	0,192441
Oil prices for Libya, US dollars per barrel (X_9)	-0,295701
Oil production, thousand barrels per day (X_{10})	0,291218
Gross domestic product deflator (X_{11})	0,516279
Administrative expenditures of the government budget of Libya, LYD mln (X_{12})	0,576426

The calculations obtained confirmed the fact that the expenditure side of the government budget of Libya is formed without taking into account economic factors. The key factor that defines the amount of expenditures for the fiscal period is the desire and vision of government agencies that determine the direction of spending and their size. Given that Libya has been in a state of civil war in recent years, administrative costs are the most important area of spending. In addition, this situation arose due to a lack of adequate budget planning in the country, which in the future may lead to an increase in public dissatisfaction with the government’s actions, deterioration in living standards, increased political instability and, as a consequence, a decrease in oil and gas production and sales, which are a key source of budget revenue.

References

1. Libya GDP. Trading Economics. URL: <https://tradingeconomics.com/libya/gdp>.
2. Libya's Economic Update – October 2019. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/libya/publication/economic-update-october-2019>.
3. Economic Bulletin. Central Bank of Libya. Research and Statistics Department. URL: <https://cbl.gov.ly/en/wp-kontent/uploads/sites/2/2020/04/Economic-Bulletin-4th-Quarter-2019.pdf>.

Копилюк О. І., д-р. екон. наук, професор,
завідувач кафедри фінансово-економічної
безпеки та банківського бізнесу,
Львівський торговельно-економічний
університет, м. Львів

УДК 336.71

Стецько В. В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Львівський торговельно-економічний
університет, м. Львів

Копилюк О. І., Стецько В. В. Система моніторингу банківських ризиків та її розвиток. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 105 – 107.

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ ТА ЇЇ РОЗВИТОК

В умовах сьогодення актуальними залишаються питання формування ефективних систем моніторингу банківських ризиків, їх кількісного та якісного оцінювання. Системний підхід до формування моніторингу банківських ризиків базується на врахуванні централізованої й децентралізованої підсистем, квантифікованих й неквантифікованих їх систематизацій.

Система моніторингу ризиків діє на макро- й мікрорівнях управління банківською системою й ідентифікує, вимірює та оцінює їх вплив на банківську систему й окрему установу. Ефективна система моніторингу містить низку показників-індикаторів ризиків, які мають порівняльний характер та свідчать про наявні та потенційні ризики в системі та окремих банках, їх параметри та напрями руху (збільшення, зменшення). Система містить об'єкти виникнення ризиків, форми прояву, елементи та основні принципи організації. Основними елементами моніторингу є суб'єкти, об'єкти, механізм, нормативно-правове та інформаційне забезпечення.

Основними суб'єктами моніторингу є НБУ, ФГВФО і банки (відповідно макро- і мікрорівень). Об'єктами моніторингу виступають банківські ризики. Згідно Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах № 64 ключовими ризиками банківської діяльності визначено системний, кредитний, ризик незбалансованої ліквідності, комплаєнс-ризик, валютний, ринковий, операційний та інші [1].

Ідентифікація, кількісна оцінка та класифікація банківських ризиків впливають на ефективність проведення моніторингу. У моделі орієнтованого на ризик нагляду на макрорівні доцільно виділити два види моніторингу: в рамках

попереджувального і поточного нагляду. В рамках попереджувального нагляду моніторинг здійснюється за наступними банківськими ризиками: капіталу; кадрового в управлінських і контрольних системах; відкриття нових структурних підрозділів банку. Моніторинг в рамках поточного нагляду охоплює діагностику наступних банківських ризиків: незбалансованості активів і пасивів за строками й сумами; ринкового, кредитного, ліквідності, комплаєнс, процентного, валютного та інших.

Для моніторингу банківських ризиків використовується механізм, який має специфіку в залежності від рівня моніторингової системи. Механізм охоплює методи, форми та інструменти управління ризиками. Основні методи управління ризиками – це лімітування, диверсифікація, резервування, хеджування, сек'юритизація, страхування тощо. Специфічні методи управління ризиками зумовлені особливостями їх видів. Форми управління банківськими ризиками – це реагування на ризики, дослідження їх впливу на банківські портфелі та ефективність діяльності.

До інструментів управління ризиками відносимо процедури та методики кількісного та якісного оцінювання ризику, вибір способів реагування та мінімізації ризиків.

Найважливішим елементом системи комплексного моніторингу ризиків банківського сектора є нормативно-правове забезпечення. Його роль полягає в визначенні правової та методологічної бази моніторингу. У цьому сенсі величезну роботу проводить НБУ, який постійно вдосконалює нормативну базу відстеження та аналізу ризиків банківської сфери, розробляючи відповідні методичні матеріали. Крім того, банки розробляють внутрішній інструментарій моніторингу й контролю ризиків.

Сучасні принципи, на яких будується моніторинг системи управління ризиками банківського сектора – це комплексність, об'єктивність, безперервність і своєчасність спостережень, характер прояву й впливу. Дані принципи необхідно доповнити, на нашу думку, такими як: однотипність, непропорційність, транзитивність та адитивність.

Однотипність ризиків означає, що всі учасники банківської діяльності розуміють ризики однаково. Непропорційність – зростання ризику не є прямо пропорційним до збільшення інтенсивності діяльності банку. Транзитивність – якщо перша ситуація менше ризикована, ніж друга, а друга менше, ніж третя, то це означає, що перша ситуація менш ризикована, ніж третя. Адитивність – якщо ризик першого виду діяльності дорівнює – $R(1)$, а другого – $R(2)$, і обидва види банківської діяльності відбуваються одночасно, то загальний ризик дорівнює сумі цих ризиків.

Загалом система моніторингу банківських ризиків – це:

– ефективна функціональна форма їх контролю (контроль за ризиками у вигляді постійної діагностики і спостереження, оцінки і прогнозу стану банківських ризиків з використанням інтерпретатора виміряних індикативних параметрів);

– система ідентифікації ризиків, їх впливу на окремі установи й банківську систему з позицій "ризиковість-прибутковість-безпека";

– сукупність елементів, які включають форми, методи та інструменти виявлення, оцінювання та мінімізації ризиків у превентивному та реактивному менеджменті.

Отже, моніторинг банківських ризиків можна охарактеризувати як складну систему взаємопов'язаних елементів, взаємодія яких забезпечить неперервне спостереження за банківськими ризиками, визначення їх характеру, ступеня впливу на результати діяльності як окремої установи, так і банківської системи загалом для прийняття відповідних управлінських рішень та використання відповідних методів їх нейтралізації.

Список використаних джерел

1. Постанова Національного банку України : Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах від 11.06.2018 р. № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>.

Кубінська Л.-В. В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

УДК 336.71

Кубінська Л.-В. В. Тенденції розвитку цифрового банкінгу. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 107 – 109.

ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО БАНКІНГУ

Глобальні тенденції діджиталізації демонструють втрату банками монополістичного становища на ринку фінансових послуг. Незважаючи на це, банківська сфера все ж залишається однією з найбільших інноваційних та мобільних напрямів ведення бізнесу. Подальший тренд розвитку ІТ-технологій в середньостроковій перспективі буде зумовлювати появу необанків, бізнес-модель яких будуть використовувати все більше фінансово-кредитних інституцій. За прогнозами експертів, кардинальні зміни у фінансовій системі можуть відбутись до 2025 року, коли необанки витіснять з ринку традиційні банки.

За результатами визначення теоретичних підходів та аналізу процесів цифровізації банківських послуг можна виділити такі її основні ознаки: функціонування цифрових платформ, концептуальні зміни у координації діяльності різних учасників ринку, наявність сервісних додатків та систем, скорочення ланцюжків механізму посередництва, спільне користування, індивідуалізація надання послуг.

Вперше, питання цифровізації економіки було розглянуто на глобальному рівні в 2015 році на саміті групи G20, на якому було прийнято програму по розвитку та співробітництва в сфері цифрової економіки [5]. Прийняття такої програми сприяло зростанню інтересу до проблем цифровізації економічних процесів та стало загальною тенденцією в науковому просторі.

В квітні 2017 року на конференції G20 на рівні цифрових міністрів у м. Дюссельдорфі було прийнято спільну декларацію, яка передбачає забезпечення цифровими комунікаціями громадян. За цим документом було признано, що цифровізація створює нові конкурентні проблеми, “розмиває” границі між онлайн та офлайн бізнес-моделями, формує нові тенденції у розвитку ринків [1].

За оцінками ООН, розмір цифрової економіки коливається в межах 4,5 % – 15,5 % світового ВВП, що створює значний потенціал для її розвитку [2]. Цифрові платформи почали відігравати все більшу роль в житті людей та створюють значні розриви між капіталізацією компаній та їх вартістю.

В узагальненому вигляді до ключових загроз та ризиків процесу цифровізації можна віднести створення можливостей посилення позицій монополій на ринку, концентрацію влади, ймовірність захоплення ринків, дестабілізація монетарної сфери, залежність від FinTech-компаній.

В Україні формальним початком процесу цифровізації стало прийняття “Концепції розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018 – 2020 роки”. Основи дистанційного банкінгу та цифрової обробки даних заклали 1996 р. ще NetBank, далі Fidor (Німеччина), Atom (Великобританія), LHV Pank (Естонія) і DBS Digibank (Сінгапур) [6, с. 125].

Глобальні тенденції на ринку банківських послуг поширюються і на вітчизняний ринок. Тому, провідні банки вже почали роботу в цифровому сегменті, а інші тільки планують. Однак, не всі банки в Україні готові інвестувати значні ресурси в розробку та впровадження системи онлайн-обслуговування, тому вони будуть програвати конкурентну боротьбу за клієнта. Зростання темпів цифрового банкінгу залежить також від інституційного чинника, який стосується державної політики, фіскальних інструментів, законодавчих актів [4, с. 51]. Тому, для прогнозування розвитку дистанційних цифрових банківських технологій в Україні потрібно визначити вплив зовнішніх (економічних, політичних, правових, науково-технічних, соціальних, конкуренції) та внутрішніх чинників (час обробки інформації, оптимізацію витрат, підвищення продуктивності та рентабельності, розширення ринку, боротьбу за клієнта, збільшення клієнтської бази, створення конкурентних переваг, імідж банку, комплексну автоматизацію) [3, с. 99 – 100]. Новації в сфері FinTech обумовлюють фундаментальну трансформацію не тільки банківських установ, а й всієї індустрії фінансових послуг. Одним із стратегічних аспектів трансформації банків є використання ідей фандрейзингу, краудсорсингу, краудфандінгу та краудлендінгу.

Таким чином, можна стверджувати, що сьогодні відбувається перехід до застосування нових бізнес-моделей банків, від класичної “продуктової” організації до “технологічної”, розробки digital-стратегій. Завдяки цифровим трансформаціям банкінгу підвищується ефективність бізнес-процесів в країні.

Список використаних джерел

1. Декларація Міністрів цифрової економіки : матеріали Конференції G20 на рівні міністрів цифрової економіки (м. Дюссельдорф, 6 – 7 квіт. 2017 р). URL: <https://razumkov.org.ua/statti/dvi-storony-tsyfrovykh-tekhnologii-tsyfrova-dyktatura-abo-zberezhenia-stiikosti> (дата звернення: 10.10.2020).
2. Доповідь про цифрову економіку 2019 : матеріали Конференції ООН по торгівлі та розвитку UNCTAD (м. Женева, 4 вер. 2019 р.). URL: https://unctad.org/system/files/official-document/der2019_overview_ru.pdf (дата звернення: 11.10.2020).
3. Кузьменко О. В., Овчаренко О. В. Тенденції розвитку сучасних банківських технологій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 24. С. 98 – 103.
4. Лазоренко Т. В., Шолом І. Л. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : матеріали І міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 квіт. 2020 р.). Київ, 2020. С. 50 – 51.
5. Програма по розвитку і співробітництву в сфері цифрової економіки. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/dvi-storony-tsyfrovykh-tekhnologii-tsyfrova-dyktatura-abo-zberezhenia-stiikosti> (дата звернення: 10.10.2020).
6. Рисін В. В., Рисін М. В. Перспективи розвитку цифрового банкінгу на фінансовому ринку України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2017. Вип. 2. С. 123 – 127.

Лелеко Т. Ю., аспірант,
Інститут банківських технологій та бізнесу,
Державний вищий навчальний заклад
“Університет банківської справи”, м. Львів

УДК 336.64

Лелеко Т. Ю. Ризик втрати фінансової стійкості та його місце в класифікації ризиків. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 109 – 111.

РИЗИК ВТРАТИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ЙОГО МІСЦЕ В КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ

В умовах невизначеності зовнішнього середовища банкам необхідно створювати фінансову тактику за допомогою системи управління ризиками. Ця система містить ідентифікацію та класифікацію ризиків, їх оцінку, розробку заходів, спрямованих на зменшення або усунення небезпечних факторів. Як показує проведений огляд економічної літератури, відстежується різноспрямованість

наукових підходів до утворення ознак класифікації банківських ризиків, виділення їх видів і форм, методологій їх ідентифікації та подальшої оцінки.

Складність ідентифікації ризиків пов’язана з нечіткістю та різноспрямованістю наукових підходів до виділення їх класифікаційних ознак і видів.

Х. Ван Грюнінгу виділяє чотири категорії ризиків: фінансові, операційні, ділові та надзвичайні; які, в свою чергу, поділяються на відповідні типи, виділення яких є важливою складовою в управлінні ризиками кожного комерційного банку, тому що неналежне управління ними може призвести до збиткової діяльності.

Ще одна із класифікацій, які можуть використовуватися банківськими установами, є класифікація вітчизняних вчених С. М. Козьменко, Шпиг Ф. І., Волошко І. В. [4, с. 254]. Серед вітчизняних вчених значну увагу дослідженню класифікації ризиків комерційного банку приділяв О. А. Кириченко. Найбільш важливими елементами, покладеними в основу його класифікації є: тип (вид) комерційного банку; сфера виникнення і впливу банківського ризику; склад клієнтів банку; метод розрахунку ризику; ступінь банківського ризику; розподіл ризику в часі; характер обліку ризику; можливість управління банківськими ризиками.

О. В. Васюренко та К. О. Волохата виділяють дві групи ризиків – економічні (комерційні) ризики та політичні ризики. При цьому науковці враховують сферу виникнення ризиків (зовнішні та внутрішні), водночас зазначаючи, що політичні і економічні ризики можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми одночасно [3, с. 274 – 277].

В. В. Вітлінський, П. І. Верченко та Л. І. Донець виділяють два типи ризику – динамічний і статичний. Динамічний ризик – це ризик, пов’язаний з непередбачуваними (не детермінованими) змінами вартості основного капіталу внаслідок прийняття управлінських рішень або непередбачуваними змінами у ринкових чи політичних реаліях. Такі зміни можуть призвести як до збитків, так і до додаткових прибутків. Статичний ризик – це ризик, пов’язаний зі скороченням реальних активів внаслідок втрати частки власності, а також із скороченням доходу через неієздатність організації. Цей ризик може призвести лише до збитків [2, с. 24; 4, с. 18].

Ми вважаємо, що більш повну класифікацію надає НБУ, яка дозволяє керувати суттєвими ризиками. Аналізуючи види банківських ризиків, слід зазначити, що цей список не буде повним, якщо ми не охарактеризуємо класифікацію ризиків згідно з рекомендаціями Базельською комітету, оскільки Україна вживає заходи щодо інтеграції національної банківської системи у світовий фінансовий простір: кредитний ризик; ринковий ризик, що включає процентний ризик торговельної книги, пайовий ризик торговельної книги, валютний та товарний ризики; операційний ризик. Згідно з угодою Базель III кожен банк повинен мати у своєму розпорядженні певний розмір капіталу для покриття свої основних ризиків, а саме: кредитного, ринкового, операційного.

На наш погляд, при класифікації ризиків, слід поділяти ризики за ступеню можливого впливу на банк та нанесення можливих збитків його діяльності, ця

ознака класифікації ризиків (уточнимо її, як поділ: на суттєві ризики та не суттєві) є важливою, оскільки банківські установи таким чином можуть удосконалити систему ризик-менеджменту та фокусувати увагу в першу чергу на суттєвих ризиках, та удосконалювати процес їх управління. Врахування ризику втрати фінансової стійкості, забезпечить оцінку поточного фінансового стану банку, тобто оцінку фінансової стійкості на певну дату.

Разом з цим кожен окремий банк може розробити власну класифікацію ризиків, на які він наражається у своїй роботі. Слід підкреслити, що під час розробки власної класифікації ризиків банк має врахувати класифікацію ризиків, визначену НБУ, та у разі потреби розширити перелік ризиків з метою удосконалення практики управління ними [1].

Список використаних джерел

1. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua>.
2. Вітлінський В. В., Верченко П. І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч.-метод. посіб. Київ : КНЕУ, 2000. 292 с.
3. Васюренко О. В., Волохата К. О. Економічний аналіз діяльності комерційних банків : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 463 с.
4. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.

Sydorchuk A. A., Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Finance named after Serhiy Yuriy,
West Ukrainian National University, Ternopil

UDC 336.64

Sydorchuk, A. A. (2020). The impact of changes in share of the wage fund in GDP and rates of insurance fees on the state social insurance's financial resources. *Teoretychni ta praktychni aspekty sotsialno-ekonomichnykh naukovykh doslidzhen* (pp. 111 – 112). Kyiv: Eastern European Center for Scientific Research.

THE IMPACT OF CHANGES IN SHARE OF THE WAGE FUND IN GDP AND RATES OF INSURANCE FEES ON THE STATE SOCIAL INSURANCE'S FINANCIAL RESOURCES

Model 1 shows the indicators of the share of the wage fund in GDP and the rates of insurance fees for state social insurance and the number of financial resources of state social insurance for 2012 – 2018.

Dynamics of indicators of the share of the wage fund in GDP, the rates of insurance fees for state social insurance for 2012–2018 and their impact on the number of financial resources of state social insurance

Year	The share of the wage fund in GDP, %, x_1	The rates of insurance fees for state social insurance, %, x_2	The number of financial resources of state social insurance, billion UAH, y_x	Control $y_x = 106,66 + 2,57x_1 - 0,88x_2$
2012	50,2	37,5	188,6	202,457
2013	49,9	37,5	194,6	201,686
2014	46,3	37,5	193,9	192,442
2015	39,1	37,5	193,4	173,954
2016	36,6	22,0	134,2	181,218
2017	39,2	22,0	188,8	187,895
2018	41,3	22,0	239,4	193,287
Total	302,6	216,0	1332,9	1332,9
The average value for 2012 – 2018				
–	43,229	30,857	190,42	–

Source: [1, 3].

The desired relationship equation, which determines the dependence of the resultant factor on two factorial features, will look like this:

$$y_x = 106,66 + 2,57x_1 - 0,88x_2 \quad (1)$$

Thus, with an increase in the share of the wage fund in GDP by 1 %, the financial resources of state social insurance increase by 2,57 units, and with a decrease in the average rate of fees for state social insurance by 1 %, the volume of such resources decreases by 0,88 units.

Partial coefficients of elasticity of the share of the wage fund in the economy in GDP factor (x_1) and the average rate of insurance fees (x_2) calculated by the formula (3) are equal to:

$$\varepsilon_1 = 2,57 \frac{43,229}{190,42} = 0,58 \quad (2)$$

$$\varepsilon_2 = -0,88 \frac{30,857}{190,42} = -0,14 \quad (3)$$

Analysis of partial elasticity coefficients shows that in terms of relative growth, a positive impact on the number of financial resources of state social insurance has an increase in the share of wages in GDP (factor x_1) by 1 % – respectively, these resources increase by 0,58 %. The effect of the factor x_2) (the rate of insurance fees for state social insurance) on the increase in the number of financial resources of state social insurance has a negative effect – when reduced by 1 %, these resources are reduced by 0,14 %.

References

1. State Employment Service of Ukraine. URL: <https://www.dcz.gov.ua>.
2. Fund of the social insurance of Ukraine. URL: <http://www.fssu.gov.ua>.
3. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Frolov S. M., Doctor of Economics, Professor,
Department of state, local and corporate finance,
University of Customs and Finance, Dnipro
Shukairi F. B., Ph.D. student,
University of Customs and Finance, Dnipro

UDC 336.76

Frolov, S. M., & Shukairi, F. B. (2020). Current state and development trends of the stock market in Ukraine. *Teoretychni ta praktychni aspekty sotsialno-ekonomichnykh naukovykh doslidzhen* (pp. 113 – 114). Kyiv: Eastern European Center for Scientific Research.

CURRENT STATE AND DEVELOPMENT TRENDS OF THE STOCK MARKET IN UKRAINE

Nowadays, the Ukrainian stock market is characterized by speculative development, despite the measures taken by financial regulators – the National Bank of Ukraine and the National Commission on Securities and Stock Market. This is due to the fact that potential buyers have no great desire to purchase domestic securities due to distrust in them, because in the current conditions of growing corporate debt and their bankruptcy, the possibility of changing the financial position of even successful companies cannot be ruled out [1]. Besides, the structure of the securities market pays much attention to servicing public finances.

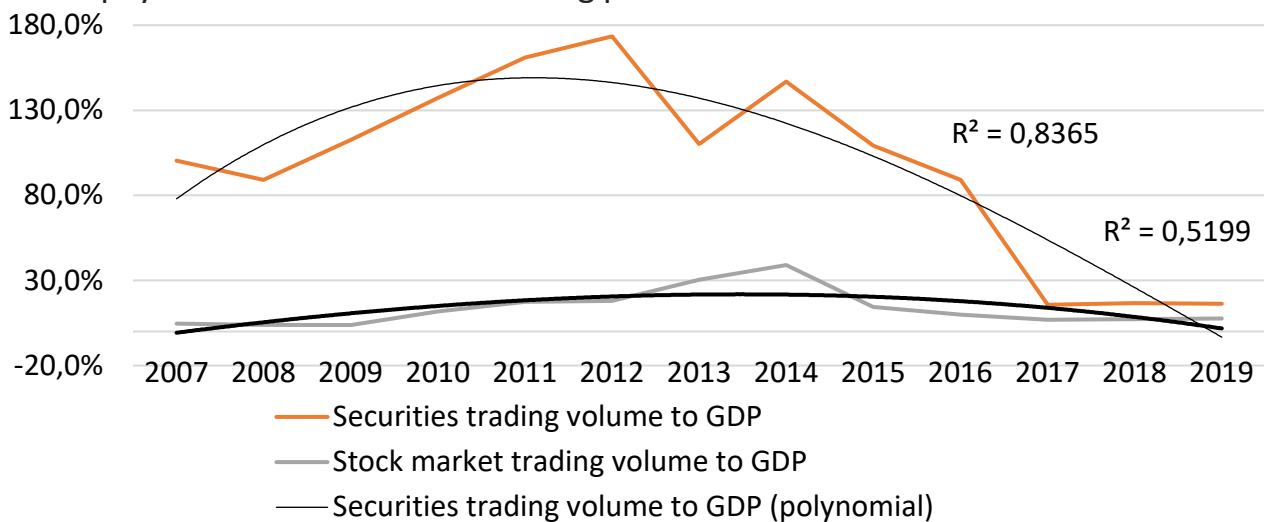

Fig. 1. Dynamics of trading in securities to GDP, %

Source: [3].

In general, the current situation on the Ukrainian stock market indicates a significant reduction in the volume of trading in securities both on the stock and over-the-counter markets. Meanwhile, the gap between trading on the exchange and over-the-counter markets has narrowed significantly since 2016. In this regard, it can be concluded that the Ukrainian stock market is practically not considered by economic entities as a source of investment. Now it has become an instrument for servicing public

finances, namely domestic government bonds. Under the influence of external factors, the national stock market is prone to crises, and the crisis factors are aggravated by the weak structure of market participants, therefore, its decline due to the crisis is deeper than in the markets of developed economies. Besides, the domestic stock market is exposed to risks and market shocks, which is typical for emerging markets [2].

Given that there are two main exchanges – PFTS Ukraine Stock Exchange and Perspektiva Stock Exchange, the structure of trading in financial instruments is important. Thus, the bulk of transactions on both of these exchanges are carried out with government securities, their share is over 90 %. At the same time, if Perspektiva Stock Exchange in 2019 almost completely switched to servicing government securities, PFTS Ukraine Stock Exchange carries out parallel operations to place corporate bonds and shares.

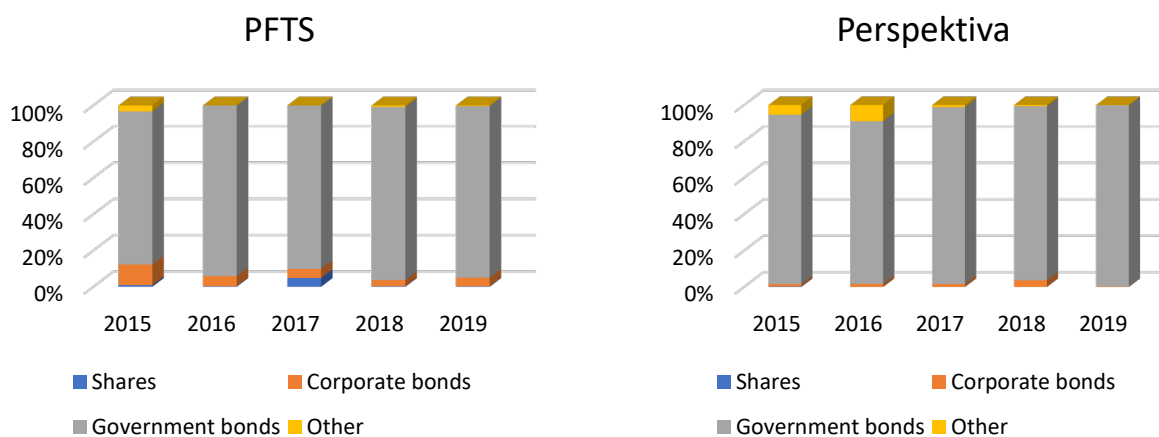

Fig. 2. Structure of transactions on the leading exchanges of Ukraine
Source: [3].

Thus, it can be concluded that the Ukrainian stock market is actually an instrument for servicing government securities in the form of domestic government bonds. From the point of view of the functioning of stock exchanges, one can note a gradual concentration of operations on the two main exchanges. In our opinion, the consolidation of stock exchanges in Ukraine is a natural phenomenon, given the small size of the market itself, and it is in this direction that it is necessary to develop the stock market development strategy. The creation of a single stock exchange or a single trading floor will support market liquidity, improve the performance of all market participants, significantly reduce over-the-counter transactions, align asset price parameters, create a high-quality risk management system and reduce speculative transactions and the gap in market prices of assets of the same issuers on different floors.

References

1. Bohach, D. S. (2016). Suchasnyi stan fondovoho rynku Ukrainy. *Visnyk Skhidnoievropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu*, 1 (20), 128 – 136.
2. Roshchyna, N. V., Tovmasian, V. R., & Posudiiievskiy, D. O. (2015). Problemy ta perspektyvy formuvannia fondovykh birzh v Ukraini. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 4, 30 – 33.
3. National Securities and Stock Market Commission. Analytical data on stock market development. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights>.

СЕКЦІЯ 5. МЕНЕДЖМЕНТ

Гунчак І. С.,

УДК 331.108.4

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 073 “Менеджмент”,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Гунчак І. С. Дорожня карта розвитку ділової кар'єри працівника медичного закладу. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 115 – 117.

ДОРОЖНЯ КАРТА РОЗВИТКУ ДІЛОВОЇ КАР'ЄРИ ПРАЦІВНИКА МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ

Як відомо, кар'єра в сучасних теоріях управління персоналом розглядається як “результат усвідомленої позиції поведінки людини в своїй професійній діяльності і використовується як цільовий орієнтир в системі управління трудовим потенціалом організації” [1, с. 62]. Однак не всі етапи кар'єри працівника безпосередньо проявляються в отриманні організацією максимально можливого ефекту від використання реалізованого ним трудового потенціалу. У зв'язку з цим важливою умовою цілеспрямованого формування певної якості трудових ресурсів медичного закладу є узгодженість ділової кар'єри працівника зі стратегією і планами розвитку організації. Саме використання дорожньої карти розвитку ділової кар'єри працівника дозволяє ефективно реалізувати кадровій службі медичної установи таку важливу функцію як узгоджену реалізацію кар'єрних переміщень працівників і стратегічного розвитку організації.

У загальному вигляді концептуальне уявлення дорожньої карти розвитку ділової кар'єри медичного працівника можна представити таким чином (рис. 1).

Просування по даній траєкторії визначається як особистими мотивами працівника, в числі яких потреба в певному статусі, рівень повноважень, ставлення до роботи та інші, так і зовнішніми стимулами, що включають матеріальні і нематеріальні форми заохочення.

Для забезпечення узгодженості дорожньої карти розвитку ділової кар'єри зі стратегічної планування ділової кар'єри персоналу організації в ній необхідно “закласти” такі показники, які дозволяють надати траєкторії професійного зростання формальні рамки з метою забезпечення планування та контролю процесу нарощування якості робочої сили медичного закладу.

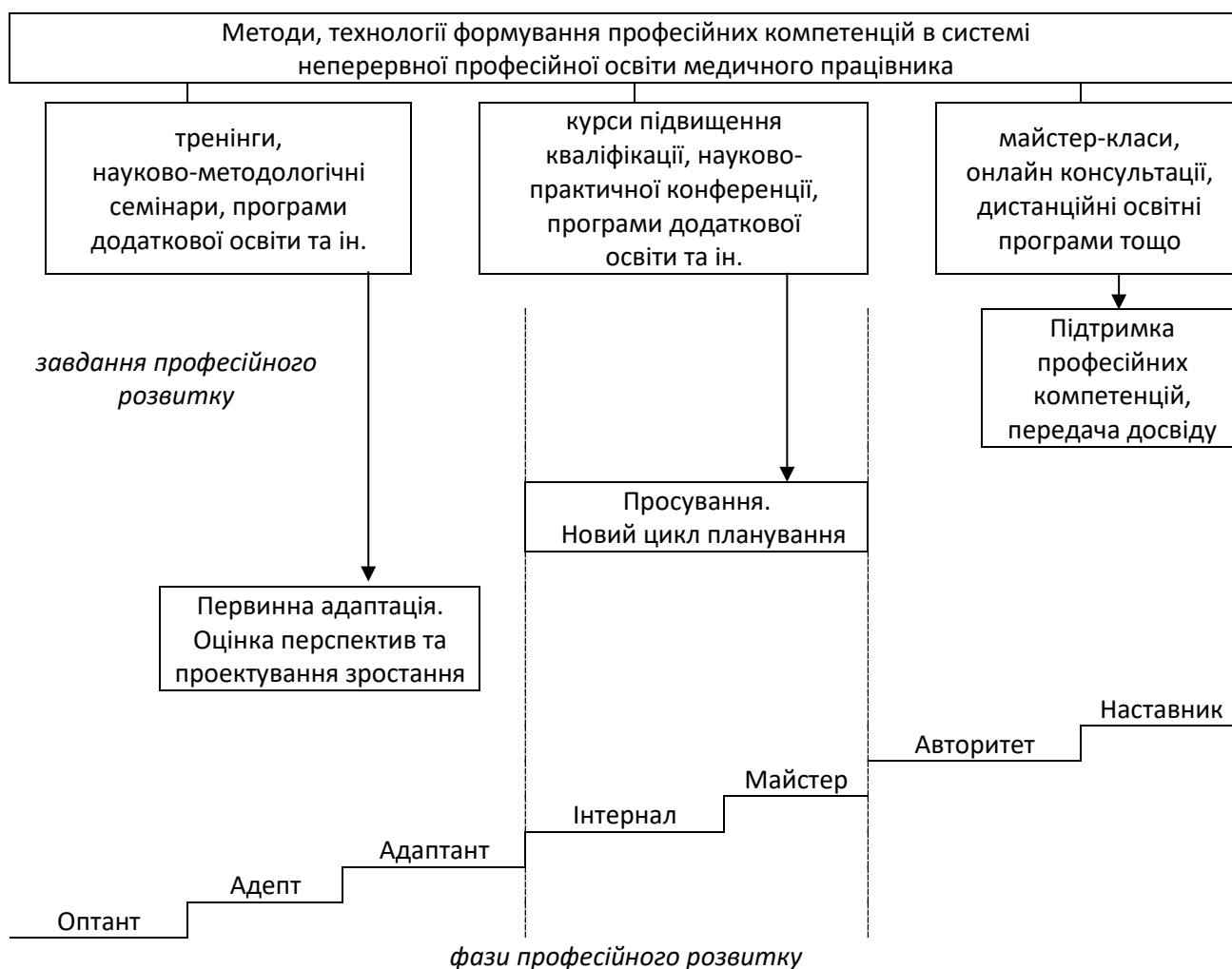

Рис. 1. Дорожня карта розвитку ділової кар'єри медичного працівника

Зокрема, мова йде про наступні показники [2, с. 60]:

- довжина маршруту – кількість професійних позицій (посад) на шляху від початку руху до розглянутої найвищої (кінцевої) точки руху;
- тривалість кожного етапу – період часу, необхідний для отримання необхідних професійних компетенцій або досягнення певного рівня професійної конкурентоспроможності.

Безумовно, дана карта не є жорстко заданим “маршрутом” професійного руху працівника і може бути скоригована як з урахуванням зміни особистих мотивів працівника, так і відповідно до змін цільових установок розвитку медичного закладу.

Безумовно, змістовне наповнення дорожніх карт планування ділової кар'єри визначається працівником самостійно, а необхідність її поєднання зі стратегічним планом розвитку кадрового потенціалу організації носить рекомендаційний характер. Цілком можливо, що медичний працівник планує розвиток своєї кар'єри в відповідно до особистих міркувань, які можуть не завжди відповідати планам вищого керівництва. Тому після заповнення працівниками своїх дорожніх карт слід проаналізувати, якою мірою вони взаємопов'язані зі стратегічною картою планування ділової кар'єри персоналу організації. Слід зазначити, що така орієнтація системи управління розвитком кадрового потенціалу медичної організації дозволить не тільки забезпечити формування заданих якісних

характеристик трудових ресурсів, а й забезпечить формування кадрового резерву, що сприяє зростанню конкурентного потенціалу організації в цілому.

Таким чином, змістовне наповнення дорожньої карти багато в чому залежить від того, на якій фазі професійного розвитку знаходиться медичний працівник, що вимагає удосконалення системи оцінки, атестації та мотиваційних механізмів підвищення професіоналізму медичних працівників в досліджуваному закладі охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Ойвенталь А. В. Реалізація кадрової стратегії організації. *Проблеми теорії і практики управління*. 2019. № 4. С. 61 – 63.
2. Дудко С. В. Професійний розвиток персоналу: технології оцінювання та механізм мотивації. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 6. Т. 2 (253). С. 57 – 65.

Кочедикова А. Є., канд. екон. наук,
доцент кафедри менеджменту і маркетингу,
Бориспільський інститут муніципального
менеджменту при Міжрегіональній Академії
управління персоналом", м. Бориспіль

УДК 339.13

Красушина А. В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ

Косинський Б. О.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ

Кочедикова А. Є., Красушина А. В., Косинський Б. О. Галузеві особливості інноваційності сучасного підприємства. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 117 – 120.

ГАЛУЗЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний стан економічного розвитку промислових підприємств характеризується низьким рівнем конкурентоспроможності, що унеможливорює активізувати їх інноваційну діяльність.

Слід признати і наступне, що будь-яка виробнича система характеризується мінливістю функціонуванням та конкурентними перевагами, а процеси підвищення

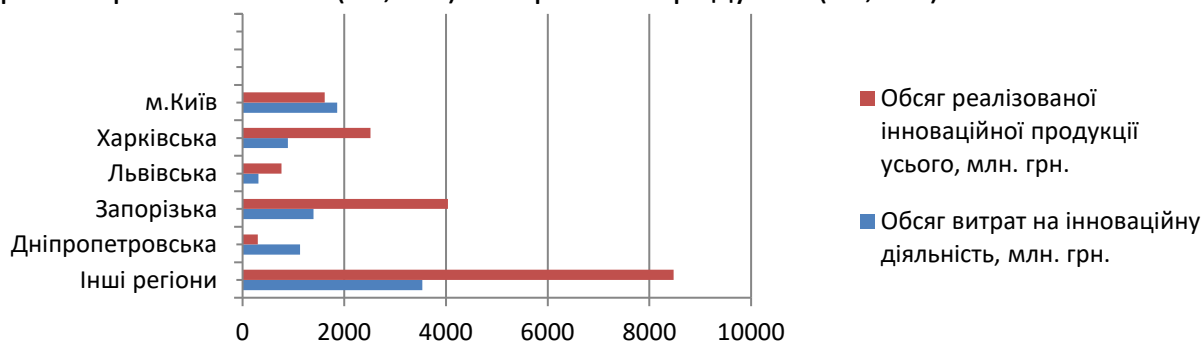
конкурентоспроможності повинні спиратися на використанні новітніх технологій, нових видів ресурсів із отриманням вигод та підвищенні прибутковості.

Доцільним є відмітити і те, що, конкурентні переваги як правило, прямо пов’язані з інвестиціями в людський капітал, у наукові розробки, в інтелектуальний капітал та інформаційне обслуговування. Наразі, вітчизняні підприємства не можуть бути рівними на світових ринках, так як значна їх частика характеризується низьким рівнем конкурентоспроможності. В той же час вигідне територіальне розташування, кліматичні умови, доступний ресурсний потенціал різного роду і напрямків використання та ефективне управління нададуть можливість підприємству адаптуватися в міжнародному економічному просторі.

Саме активне впровадження ідей і бажання підприємства до суттєвих змін забезпечить йому далеке майбутнє у світовому економічному просторі та жорсткій конкуренції. Доцільним є нагадати, що у 2017 р. інноваційною діяльністю в промисловості займалися лише 759 підприємств, або 16,2% обстежених промислових підприємств.

Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно-активних підприємств була в Харківській, Дніпропетровській, Львівській, Запорізькій областях та м. Києві.

Найбільше коштів освоєно підприємствами м. Києва, Запорізької, Дніпропетровської та Харківської областей. Щодо видів економічної діяльності, то найбільше витрачено фінансових ресурсів підприємствами з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (13,5%), інших транспортних засобів (13,3%) та харчових продуктів (12,6%).

Примітка: без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. Дані можуть бути уточнені.

Рис. 1. Інноваційна діяльність активних інноваційно-промислових підприємств

Доцільним є відмітити, що основним джерелом фінансування інноваційних витрат виробничими підприємствами залишаються їх власні кошти.

У відповідності з зазначеним слід наголосити, що останніми роками кількість підприємств що активно освоюють інновації залишається незначною, у порівнянні з країнами з розвинутою ринковою економікою, де першочергової уваги заслуговують ті господарюючі суб’єкти яким притаманний інноваційний шлях.

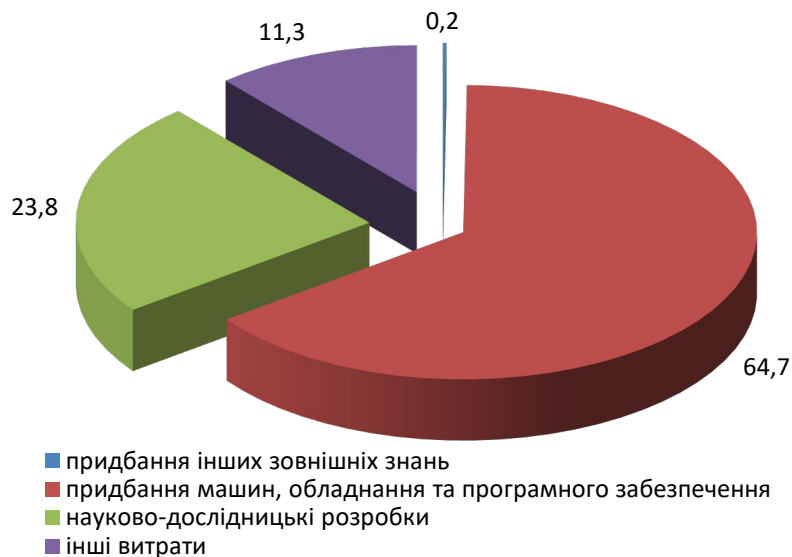

Рис. 2. Розподіл обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності, %

Слід виокремити підприємства які активно освоюють інноваційні ідеї, впроваджуючи у практику господарювання, а саме, найбільшу кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах Харківської (16,6 % загальної кількості впроваджених видів інноваційної продукції), Запорізької (13,4 %), Львівської (10,3 %), Сумської (9,1 %) областей та м. Києва (8,3 %); за видами економічної діяльності – це підприємства з виробництва машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань (23,9 %), харчових продуктів (21,4 %), основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (7,8 %).

Кількість упроваджених інноваційних технологічних процесів (нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції) склали близько 1831, найбільше з яких впровадили підприємства м. Києва (30,0 %), Харківської (12,6 %), Сумської (12,3 %), Запорізької (7,8 %) та Дніпропетровської (5,8 %) областей; за видами економічної діяльності – підприємства з виробництва машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань (18,8 %), добування природного газу (17,7 %), виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування (13,4 %), та харчових продуктів (7,9 %). Із загальної кількості впроваджених інноваційних технологічних процесів 611 – маловідходні та ресурсозберігаючі.

Доцільним слід наголосити, що частка інвестиційних ресурсів у промисловість має незначну але ж зростаючу тенденцію, тому держава має звернути увагу саме на підвищення інноваційної активності, що спричинить зрушення усіх сфер промислового комплексу і виведе провідні галузі економіки держави на новий інноваційний шлях розвитку.

Список використаних джерел

1. Андрушків Б. М., Кирич Н. Б. Інноваційно-технологічне реформування промислових підприємств – основа підвищення їх конкурентоспроможності (європейські акценти). *Держава та регіони: науково-виробничий журнал. Серія: "Економіка та підприємництво"*. 2014. № 2 (77). С. 4 – 12.

2. Бєлова А. І. Модернізація та оновлення промислового виробництва в Україні. Проблеми економіки та менеджменту: оцінка та перспективи вирішення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 26 – 27 вересня 2014 р). Львів : ГО “Львівська економічна фундація”. У 2-х частинах. Львів : Вид-во Львівська економічна фундація”, 2014. Ч. 2. С. 6 – 10.

3. Бєлова А. І. Інноваційні проекти як елемент господарського механізму управління науково-технічним розвитком (пп. 2.3). Інноваційно-інвестиційні напрями формування ефективної системи управління економікою за євроінтеграційних процесів : монографія / за заг. ред. І. В. Калінько. Київ : Чернігівський державний інститут економіки і управління МОН України, Кондор-Видавництво, 2014. С. 96 – 106.

4. Бєлова А. І. Економічні та виробничо-економічні системи в координатах сталого розвитку : колективна монографія / за ред. А. О. Касіч. Кременчук : Кременчуцька міська друкарня, 2015. 228 с.

5. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін.; НАН України. Київ, 2015. 336 с.

Леонова М. В.,

курсант 5 курсу,

факультет морського права та менеджменту,

Національний університет "Одеська

морська академія", м. Одеса

Науковий керівник:

Сєнько О. В., д-р. екон. наук, професор,

Національний університет "Одеська

морська академія", м. Одеса

УДК 331.1

Леонова М. В. Світові тенденції розвитку менеджменту персоналу в морській індустрії. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 120 – 122.

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ В МОРСЬКІЙ ІНДУСТРІЇ

Ефективність та безпека перевезень вантажів та пасажирів по морю залежить переважно від людей, працюючих на судах, та переважно від командного складу, який повинен бути підготовленим відповідно до міжнародних вимог для виконання службових обов'язків. Тому питанням професійної підготовки персоналу та контролю їх компетентності, підвищення кваліфікації на сьогодні приділяється особлива увага у всіх країнах, з морською індустрією.

Оскільки морська галузь займає дуже важливе місце у світовій економіці, у багатьох вітчизняних та зарубіжних інформаційних джерелах йдеться про його розвиток та про її кадрову складову. Проблема розвитку менеджменту персоналу в морській індустрії в більшості країн виходить за межі національних питань та стає міжнародною.

Аналіз публікацій свідчить про те, що у своїх дослідженнях такі фахівці, як: Л. Балабанова, А. Бардась, М. Бойченко, А. Дудник, О. Сардак, Я. Крушельницька намагались з'ясувати причини, що викликають дефіцит у кваліфікованих морських кадрах та відношення світових роботодавців у цій сфері до моряків із різних країн.

У більшості випадків формування персоналу в морській галузі залежить від багатьох факторів, серед них: стан світової економіки та світової торгівлі, тобто в якій кількості і які саме потрібні спеціалісти; застосування нових технологій у морських перевезеннях вантажів, зокрема при будівництві спеціалізованих суден, використанні вантажно-розвантажувальних робіт на судах та у портах; рівень автоматизації та загального технічного устаткування суден морського транспортного флоту, що також впливає на кількість та спеціалізацію персоналу; рівень безробіття та рівень соціальних гарантій у різних країнах світу; рівень життя та рівень доходів, які можна отримати, працюючи в окремих країнах та за їх межами у морській галузі; наявність учбових закладів, що готують спеціалістів у цій сфері, та рівень підготовки, який вони спроможні забезпечити своїм випускникам; правове поле, що регулює міжнародне судноплавство; діяльність профспілкових організацій, що відстоюють інтереси морських працівників; обсяги державного регулювання морського судноплавства в окремих країнах тощо.

Сучасний класик з управління персоналом М. Армстронг у своїй книзі "Практика управління людськими ресурсами" зауважує, що існують три причини для залучення зовнішніх ресурсів: економія витрат – витрати кадрової служби (організації) знижуються, оскільки такі послуги дешевші та можна скоротити кількість працівників підрозділу; концентрація зусиль кадрової служби – працівники підрозділу не відволікаються від вирішення ключових завдань, які приносять додаткову вартість; отримання спеціальних знань – можна отримати ноу-хау і спеціальні знання, яких не було в даній організації [1, с. 56].

Але на думку Н. Гавкалова сучасні вимоги до ефективності менеджменту персоналу в морській індустрії полягають насамперед в: ефективній системі підбору, найму і розстановки співробітників; системі мотивації та оплати праці, справедлива відносно співробітників, конкурентоздатності по відносно інших фірм; винагороді, котра базується на результатах індивідуальної праці й ефективності організації; розвитку, навчання і підвищення робітників здійснюється відповідно до результатів їх праці, здібностей, кваліфікації, інтересів і потреб організації; зайнятості, що пов'язана з потребами бізнесу, індивідуальним рівнем продуктивності, здібностями і кваліфікацією; індивідуальним проблемам котрі в змозі вирішуватись швидко, справедливо й ефективно [3, с. 31].

Дещо іншої думки Я. Крушельницької, вона акцентує увагу на тому, що існують інші тенденції до розвитку менеджменту персоналу і вони поширені на

більшість галузей виробництва та послуг: розвиток потенціалу людських ресурсів; повніше й ефективніше використання потенціалу персоналу; розвиток групової діяльності; стабілізація трудових відносин; збагачення змісту роботи і ротація; розвиток теорії і практики мотивації; покращання умов праці [4, с. 52].

На сучасному етапі відмежовується декілька тенденцій розвитку менеджменту персоналу в морській галузі, по-перше перехід від “управління кадрами” до менеджменту персоналу (спеціалісти-кадровики часто нічого не знають про стратегію компанії, зв’язок між виробництвом і плануванням персоналу дуже слабкий, то функція менеджменту персоналу має інтегруючий характер і сама є часткою стратегії). По-друге, перехід від інструменталізму кадрової функції до стратегічної ролі менеджменту персоналу (акцент кадрової політики зміщується з підбору і розстановки кадрів до участі в формуванні і реалізації стратегії бізнесу). Тобто, якщо стратегічною ціллю підприємства є якість продукції, яка вимагає високого рівня кваліфікації кадрів, то основна мета менеджменту персоналу – стратегія мотивації і підбору кадрів. Якщо ціль підприємства реалізується за рахунок недорогого стандартного продукту, який би не вимагав кваліфікованої робочої сили то основна мета менеджменту персоналу – управління і контроль за використанням робочої сили.

При стратегічному переході до управління людськими ресурсами залучення, мотивація, розвиток і підтримка тих, хто може краще виконати роботу, ніколи не були важливішою справою, ніж зараз, коли компанії переходять до інноваційних стратегій.

Таким чином, основною тенденцією у розвитку менеджменту персоналу морської галузі в Україні повинні бути додаткові заходи із підготовки висококваліфікованих морських кадрів та залучення до навчання у цій сфері іноземних студентів, зокрема на державному рівні. Підвищення заробітної платні, ротація кадрів, перехід від підвищення кваліфікації до розвитку людських ресурсів, розширення та підвищення соціального партнерства і трудових відносин, зміна принципів та системи мотивацій сприятимуть розвитку менеджменту персоналу в морській галузі України.

Список використаних джерел

1. Армстронг М. Практика управління людськими ресурсами. Санкт-Петербург : Изд-во “Питер”, 2015. 832 с.
2. Бардась А. В. Менеджмент : навч. посіб. Дніпро : Національний гірничий університет, 2017. 381 с.
3. Гавкалова Н. Л. Теоретичні засади ефективного менеджменту персоналу. *Україна: аспекти праці. Наук.-екон. та сусп.-політ. журн.* 2005. № 3. С. 31 – 36.
4. Крушельницька Я. В. Оптимізація функціональних станів працівників як напрямок управління персоналом. *Зайнятість та ринок праці: міжвід. наук. зб.* Київ : РВПС України НАН України, 2017. Вип. 9. С. 52 – 59.

Постельга І. І.,**УДК 331.108.2**

здобувач вищої освіти,
факультет економіки, менеджменту та психології,
Київський національний торговельно-
економічний університет, м. Київ

Повзун О. Д.,

здобувач вищої освіти,
факультет економіки, менеджменту та психології,
Київський національний торговельно-
економічний університет, м. Київ

Науковий керівник:

Миколайчук І. П., канд. екон. наук,
доцент кафедри менеджменту,
Київський національний торговельно-
економічний університет, м. Київ

Постельга І. І., Повзун О. Д. Актуальні проблеми рекрутингу та шляхи їх вирішення. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 123 – 126.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕКРУТИНГУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Рекрутинг – обов’язковий та необхідний процес, що відбувається в організації будь-якої сфери діяльності та визначає її якість та ефективність функціонування на ринку. Його головною метою є своєчасне забезпечення організації професійними працівниками в необхідній кількості для досягнення нею як стратегічних, так і тактичних цілей, що обумовлює необхідність створення та реалізації інноваційних та продуктивних методів підбору, відбору та найму персоналу [1]. Аспекти, пов’язані із якісним забезпеченням людськими ресурсами успішно функціонуючих організацій, обумовлюють актуальність дослідження технологій рекрутингу, раціональний вибір яких впливає на рівень та можливості досягнення організацією цілей та виконання місії.

Зміни, що відбуваються нині у зовнішньому середовищі, в т. ч. пов’язані з пандемією COVID-19, часто стають серйозними бар’єрами для налагодження раціональних процесів пошуку та залучення кваліфікованих кадрів HR-фахівцями та керівниками компаній. Ці проблеми їм доволі складно вирішити внаслідок впливу різноманітних непередбачуваних та складно прогнозованих зовнішніх та внутрішніх причин. Світове лихо спричинило сьогодні для багатьох успішно функціонуючих компаній унікальні проблеми залучення та наймання персоналу та водночас знецінило існуючі.

Однією з найбільш вагомих проблем є відсутність підготовки кадрів до наслідків економічної невизначеності та непрогнозованості ситуації. Рекрутери повинні бути завжди готовими розвивати та вдосконалювати канали пошуку кандидатів, приваблювати їх навіть в умовах жорсткої економіки та вміти управляти припливом нових кадрів в умовах економічного спаду. При цьому компанії повинні розробляти стратегію та плани найму персоналу на випадок непередбачуваних ситуацій задля уникнення даної проблеми. Економічна невизначеність передбачає як додатковий набір, так і звільнення персоналу, ґрунтуючись на економічних змінах, відповідно професійний рекрутер має швидко реагувати на них, залишаючись у комфортному для всіх становищі.

У ситуації, яка склалася, все більшої популярності набуває робота у режимі віддаленого доступу, її поширеність зростає в геометричній прогресії і поки не гальмує. В цьому випадку рекрутери повинні навчитися дистанційно знаходити кандидатів, які зможуть ефективно працювати в незвичному для них середовищі, адже віддалена робота потребує різного набору навичок та підходів до роботи як з боку керівництва, так і з боку членів команди. Основною проблемою є відсутність меж між роботою та сім'єю, оскільки такий вид праці потребує самостійних та дисциплінованих працівників, які зможуть власноруч їх сформувати. Для запобігання проблем, які можуть виникнути в умовах дистанційної роботи, рекрутер має чітко визначити необхідні для кандидатів риси характеру та типи особистості, необхідні для процвітання, ефективного роботи та уникнення збиткової роботи та вигорання працівників. Також важливою умовою є наявність менеджера для підтримки працівників, які працюють віддалено, який буде володіти набором набір спеціальних навичок для розуміння динаміки дистанційної роботи та, за необхідності, консультування персоналу.

Потрібно пам'ятати, що на ефективність діяльності організації може негативно вплинути невиконання працівником доручених обов'язків – внаслідок їх незнання, оскільки при вступі на посаду він не був ознайомлений зі змістом посадової інструкції. Рекрутери повинні чітко розуміти як тактичні навички, так і можливості розвитку кандидатів, які зможуть досягти успіху як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі [2].

Проблема, з якою найчастіше стикаються кандидати – це відсутність зв'язку та спілкування. Для компанії важливо завжди тримати канал зв'язку відкритим та бути прозорими. Навіть якщо організація не планує наймати людину на роботу через певні невідповідності посаді, її можна зарахувати у стратегічний резерв, до моменту появи вакантної посади. Навіть коли не таке рішення не буде прийняте, варто залишатися активними та витратити час на створення контенту, який буде цінним та корисним, наприклад, кар'єрні поради чи розповіді про найкращих працівників. Таке спілкування створює основу для потенційно можливої у майбутньому співпраці із кандидатами.

Позитивним результатом найму зазвичай шкодить відсутність інтеграції автоматизованого та людського контролю. Автоматизація значно економить час рекрутерів на ідентифікацію кандидатів, проте її надмірне використання може

привести до зростання проблем підбору персоналу. Варто пам'ятати, що комп'ютер запрограмований на певні відповіді людей, і якщо він надає перевагу кандидатам, які здобули вищу освіту, інших він розглядати не буде, цим самим збільшуючи можливість втрати професійних та компетентних фахівців [3]. Правильний кандидат не завжди ідеальний на папері, і заздалегідь запрограмована технологія не зможе побачити та встановити його переваги та недоліки, тому важливо особисто контролювати процес рекрутингу.

Часто компанії не можуть віднайти достойних кандидатів з тієї причини, що фахівці з рекрутингу орієнтуються при наборі переважно на рівень освіти, забуваючи про наявність необхідних навичок. Потрібно пам'ятати, що інколи кандидат може легко опанувати необхідні навички та адаптуватися до роботи. Варто шукати людей, які здатні кинути собі виклик, спробувати і перемогти! Зрештою колеги завжди можуть прийти на допомогу, навчити новачка та порадити вихід із ситуації, якщо виникатимуть певні складнощі.

Також важливо встановити зв'язок між рекрутингом та процесами "традиційного" залучення персоналу. Набір персоналу – це система заходів, які використовує підприємство для прийняття на посаду кваліфікованого працівника, що розпочинається із пошуку кандидатур на вакантні посади. Відбір персоналу – це процес, що передбачає вивчення професійних та психологічних якостей працівника – щоб встановити ступінь належного виконання своїх професійних обов'язків. Підбір персоналу – це залучення в компанію кандидатів шляхом тестування, проведення інтерв'ю та інших заходів для виявлення необхідних компетенцій з метою заміщення вакантної посади. Добір кадрів – це процес пошуку та формування відповідних баз даних, які дають змогу компанії оцінити кількість кандидатів для прийняття на роботу.

З наведеного рис.1 можна зробити висновок, що рекрутинг охоплює усі вищеперераховані етапи "традиційного" залучення працівників для максимальної реалізації бажань працівника і підприємства.

Рис.1. Елементи рекрутингу

Джерело: [4].

Отже, проблем оптимального залучення персоналу в нинішніх складних економічних умовах існує досить багато, але кожна з них має безліч варіантів вирішення з наявністю ризиків та можливістю негативних наслідків, проте головну роль відіграє креативність та професіоналізм рекрутера та керівника. Важливо пам'ятати, що всі проблеми можна подолати шляхом їх співпраці з перспективними працівниками за умови відсутності стереотипного мислення і підходів, небажання навчатися та освоювати нові методи та технології.

Список використаних джерел

1. Карташов С. А., Одегов Ю. Г., Кокорев И. А. Рекрутинг: найм персонала : учеб. пособ. Москва : Экзамен. 2012. 186 с.
2. Mostyn, S. (2016). *Recruiting 101: The Fundamentals of Being a Great Recruiter*. Mostyn Books.
3. Miller, M. (2018). *Talent Magnet: How to Attract and Keep the Best People*. CA: Berrett-Koehler Publishers
4. Герасимова В. О., Чирва В. С. Інноваційні методи рекрутингу в сучасних умовах. *Економічний науково-практичний журнал*. 2018. № 27. С. 82 – 86.

Федорченко К. О., аспірант,
кафедра статистики та економічного аналізу,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

УДК 33:005.52

Федорченко К. О. Аналітичний інструментарій в підвищенні обґрунтованості управлінських рішень. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 126 – 128.

АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ В ПІДВИЩЕННІ ОБҐРУНТОВАНОСТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Важливим елементом для аналізу та прийняття управлінських рішень є аналітичний інструментарій, який дає можливість узагальнити та оцінити фінансовий стан підприємства на даний момент чи на перспективу.

Костенко О.М. виокремлює доступні прийоми та методи в певні групи за їх використанням на різних етапах аналізу на п'ять груп: традиційні і логічні способи; детермінованого факторного аналізу; SWOT-аналізу; функціонально-вартісного аналізу; маржинального аналізу [1, с. 24].

Отенко В. І. деталізує основні етапи для оцінки діяльності підприємства. Так в його дослідженні представлено вісім етапів, які мають іншу логіку в своєму відображенні: уточнюється об'єкт, мета і задача аналізу; визначається система

синтетичних та аналітичних показників; збирається необхідна інформація; аналізується структура і динаміка відповідних показників для визначення ефективності; застосовується метод багатовимірною порівняльного аналізу та оцінка відповідних показників; використовується кореляційно-регресійний аналіз; присутній факторний аналіз; оцінюються отримані результати аналізу, пропонуються способи зростання економічної ефективності в роботі даного підприємства [2, с. 235].

Проте, на нашу думку, важливо також включити:

– етап аналізу внутрішніх даних підприємства (дані внутрішнього аудиту, пояснювальні листи працівників даного підрозділу та підприємства в цілому, нормативні документи, рекомендації та побажання працівників щодо підвищення ефективності їх роботи та якості виробленої продукції чи наданих послуг і т. д.);

– етап аналізу змін зовнішнього середовища (відслідковування змін у державних актах, законах, розпорядженнях, затверджених поправках, що мають прямий чи опосередкований вплив на роботу даного підприємства, а також на середовище його функціонування, контроль за можливістю використання бюджетних дотацій, субсидій, можливість прийняти участь в державних фінансово-кредитних програмах, спостереження за пропозиціями установ банківського сектору, моніторинг за попитом на даний товар чи послугу зарубіжних компаній для розширення ринку збуту, прогнозна оцінка майбутнього стану даного сектору національної економіки, тенденції на міжнародному ринку та його економічний стан в цілому і т. д.);

– етап аналізу змін та стану відповідного ринкового сегменту (зміна вподобань клієнта, наявність альтернативних продуктів чи товарів на ринку, наявність конкуренції, оцінка власного стану та ролі в розподілі споживачів даного товару чи послуг, розробка нових товарів чи послуг, їх трансформація відповідно до запитів ринку, пошук нових постачальників і т. д.);

– етап аналізу професійності та задоволеності в роботі персоналу та робітників підприємства (рівень їх задоволеності, вмотивованості, інтелектуального та професійного рівня, гнучкості, ступінь вигорання на роботі, достатність соціального пакету, наявність можливостей для професійної реалізації та вдосконалення і т. д.).

На нашу думку, ці етапи доповнять аналітичний інструментарій та дадуть змогу управлінцям використовувати як внутрішні потужності підприємства, так і реально оцінювати зовнішні механізми та знаходити необхідні додаткові ресурси для реалізації поставлених стратегічних цілей та розширення власних потужностей підприємства. Тому, ми цілком підтримуємо думку Савчука В.К., що найчастіше прийняті управлінцями рішення є не достатньо дієвими через несвоєчасність інформації, їх низькою якістю та неврахуванням потреби в них саме зовнішніх та внутрішніх користувачів [3, с. 294].

Саме тому, запропоновані нами етапи дадуть змогу доповнити аналітичний інструментарій управлінця та зберегти в дії такі основні принципи аналітичного моніторингу, як актуальність, системність, своєчасність, безперервність, доречність, інноваційність, релевантність [4, с. 88].

Отже, питання в повноті наповнення та використання аналітичного інструментарію залишається актуальним та потребує подальшого дослідження. Так як він є основою для прийняття своєчасного зваженого рішення в управлінні підприємством, внесення корективів у формуванні та використанні відповідних показників для підтримання сталого фінансового стану підприємства, дотримання попередньо затвердженої стратегії руху підприємства, підвищенню його фінансової та інвестиційної привабливості.

Список використаних джерел

1. Костенко О. М. Аналітичний інструментарій підвищення релевантності інформації. *Економіка та держава*. 2013. № 2. С. 24 – 27.
2. Отенко В. І. Формування аналітичного інструментарію оцінки ефективності діяльності підприємства. *Бізнес інформ*. 2013. № 5. С. 232 – 237.
3. Савчук В. К. Генеза інформаційно-аналітичної системи управління. *Бухгалтерський облік, контроль і аналіз у сучасній економічній науці та практиці* : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., 3 – 4 квітня 2014 р. : присвяч. 70-річчю каф. обліку підприємницької діяльності. 2014. С. 293 – 297.
4. Савчук В. К., Федорченко К. О. Аналітичний моніторинг в системі управління діяльністю підприємства. *Науковий журнал "Біоекономіка та аграрний бізнес"*. 2019. Т. 10. № 1. С. 85 – 92.

Ціпуринда В. С., канд. екон. наук,
доцент кафедри менеджменту,
Київський національний торговельно-
економічний університет, м. Київ

УДК 338.24

Ціпуринда В. С. Проблеми управління у розвитку соціально-економічних систем в умовах системної кризи. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 128 – 131.

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ КРИЗИ

В період розвитку ринкових відносин для кожної організації нашої країни вкрай важливими є комплексні і системні зусилля для економічного зростання, інструментом реалізації якого, повинна бути збалансована державна інноваційна політика, яка охоплює весь комплекс перебудови і взаємно пов'язаного розвитку галузей: науки, промисловості, освіти, культури, законодавчо-правових та фінансових інституцій тощо.

В минулому столітті В. І. Вернадським сказано: “Еволюційний процес набуває особливі геологічні знання завдяки тому, що він створив нову геологічну силу – наукову думку соціального людства. Ми переживаємо її яскраве входження в геологічну історію планети і у останні тисячоріччя спостерігається інтенсивне зростання впливу живого виду речовини – цивілізованого людства на зміну біосфери. Під впливом наукової думки і людської праці біосфера переходить у новий стан, який значно залежить від людини (тобто від ментальних напрацювань, результатом яких є результати фізичної діяльності) – у “ноосферу” [1].

Внутрішня (причинна) рушійна сила соціально-економічного розвитку є історичною і одночасно системогенетичною логікою розвитку людства. Наразі є декілька наукових парадигм опису історичної логіки розвитку людства як цивілізаційної системи:

1. Загальновідома формаційна парадигма К. Маркса змін соціально-економічних формацій, що визначаються способом суспільного виробництва (єдністю продуктивних сил та виробничих відносин в суспільстві).

2. Етноісторична парадигма Л. Н. Гумільова, в якій розкривається логіка історії, що визначається змінами циклів етногенезу, в яких зв'язок господарства, культури, поведінки та географічних умов проявляється особливо тісно [2].

3. Парадигма універсальності розвитку систем В.А. Полякова, яка визначає ієрархічну узгодженість еволюції циклічного узгодженого розвитку систем різних рівнів (людини, організації, суспільства, людства, планети) у просторі та часі [3].

4. Парадигма В. М. Тарасевича, в якій розкривається економічна універсуміка, як процес та результат досягнення економіки та економічного знання в універсумному контексті [4].

5. Цивілізаційна парадигма Н. Я. Данилевського – О. Шпенглера – А. Д. Тойнбі – П. А. Сорокіна, яка визначає внутрішню логіку соціального розвитку, як послідовність зміни системи локальних цивілізацій людства [5].

Формаційна, цивілізаційна та етноісторична парадигми розкривають системогенетику як циклічний розвиток у формі цивілізаційних, формаційних та етноісторичних циклів, які накладаються один на одного, утворюючи складну циклічну картину системного соціального розвитку. Кожна системна еволюція підкоряється загальному науковому закону динаміки боротьби та єдності протилежностей, тобто закону конкуренції та кооперації. Цей закон визначає і відповідний еволюційний механізм подвійності: “відбору” за рахунок конкуренції” та “синергії” за рахунок інтеграції систем.

В останніх десятиріччях 20-го століття та, особливо, на початку 21-го століття, питання узгодженості розвитку систем загострилось у формі першої фази Глобальної Екологічної Катастрофи, яка визначила межі минулим стихійним ринковим механізмам цивілізаційного розвитку, отже і трансформації суспільства через соціально-економічні кризові явища у зв'язку із невідповідністю великої енергетики господарювання, що з'явилась у 20-му столітті, та стихійних регуляторів розвитку, в першу чергу ринку. На наш погляд, в кожному кризовому явищі, перш за все, треба шукати більш глибокі причинно-наслідкові зв'язки, що пов'язані з глобальними подіями не тільки загальнолюдського, але і загальнопланетарного характеру.

Міждисциплінарні дослідження [3] дозволяють розширити рамки розуміння узгодженого розвитку систем. Оскільки кожна система є тривимірною, тобто розвивається у просторі, часі (циклі) із чітко визначеними своїми ресурсами (енергія), тобто накопичує свій енергетичний потенціал за рахунок ефективного управління, то ця трьохвимірність утворює завжди сім структурних рівнів взаємодії системи в надсистемі (зовнішньому середовищі) та систему взаємодії (прямого і зворотного, або причинно-наслідкового трьохвимірного зв'язку із підсистемами) з урахуванням можливостей перехідного процесу на новий якісний рівень.

Де: рівень 1 – 7 – просторовий вимір, тобто рівень розвитку системи у просторі; 2 – 6 – енергетичний вимір, тобто накопичення енергії системи за рахунок розвитку багаторівневих синергетичних взаємозв'язків; 3 – 5 – часовий вимір, тобто управління життєвим циклом системи. Рівень 4 – перехідний, що визначає вихід на якісно новий рівень за рахунок кількісних накопичень інноваційних перетворень. Наразі, вони не узгоджені, і ми маємо системні кризові явища на всіх цих рівнях. Загальновідома “піраміда потреб” А. Маслоу, яка відображає зростання потреб людини як системи, має тільки 5 рівнів (рис. 1).

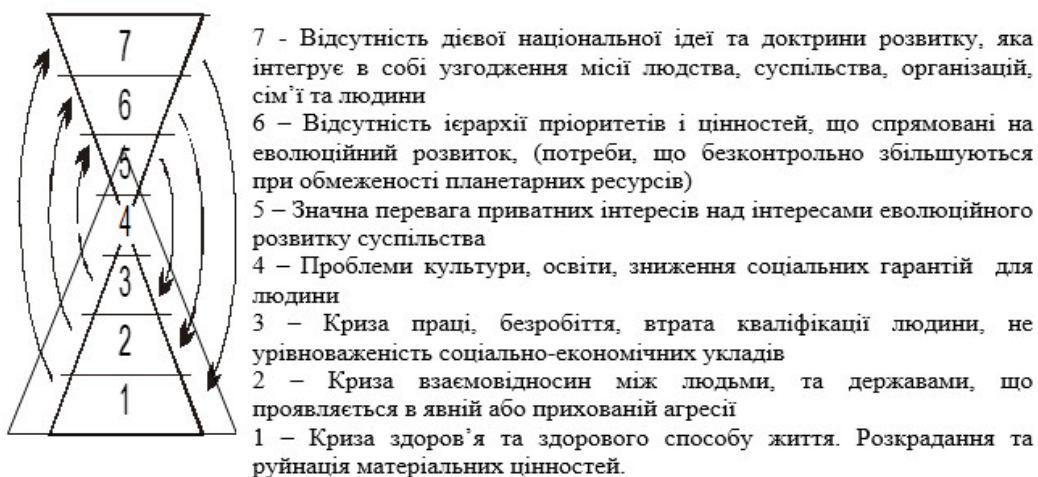

Рис. 1. Сім рівнів структури неузгодженості систем

Однак, виходячи із висновків останніх наукових розробок міждисциплінарного синтезу [3], у ній недостає не тільки ще двох (вищих) рівнів, але і причинно-наслідкових зв'язків між цими рівнями, що є причиною відповідної недосконалої ментальності розвитку систем: людства, суспільства, організації, людини. Застарілі погляди на розвиток систем призводять до неузгодженостей, звідки виникають кризи, конфлікти. Криза – це перехідний процес системи у нову якість з порушенням універсальних (природних) законів розвитку систем. Тому потрібні національні програми розвитку, які базуються перш за все, на узгодженості об'єктивних природних та соціально-економічних законів розвитку, загальнолюдських ідеалах, пріоритетах і цінностях.

Отже, суспільство повинно бути відкритою системою і покладатись на:

1. Систему підходів до розвитку соціально-економічних процесів з урахуванням узгодженості об'єктивних природних і економічних законів, розроблених методів усунення суперечностей, пов'язаних з їх дією.

2. Універсальну систему управління, яка забезпечує оптимальну діяльність суспільства на усіх етапах його розвитку з урахуванням перехідного процесу на більш високий якісний рівень.

3. Колективну стратегію та громадянське самоврядування, які розкривають ініціативу та відповідальність кожного за розвиток суспільства.

4. Систему підготовки та перепідготовки управлінських кадрів всіх рівнів, які будують систему управління на основі узгодження первинних природних (універсальних) та соціально-економічних законів.

Список використаних джерел

1. Вернадский В. И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетное явление. Москва : Наука, 1997. 198 с.
2. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. Москва : “Кристалл”, 2001. 638 с.
3. Поляков В. А. Универсальная экономическая теория. Организационный механизм управления. Москва : Новый центр, 2004. 192 с.
4. Тарасевич В. М. Экуника: гипотезы и опыты. Москва : ТЕИС. 2008. 565 с.
5. Тойнби А. Д. “Исследование истории”. Т. 1. Пер. К. Я. Кожурина. Санкт-Петербург : Изд. СПб унив-та, 2006. С. 68 – 93.

Шелега М. М.,

УДК 338.2

здобувач вищої освіти 3 курсу,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Піхняк Т. А., канд. екон. наук,
доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Шелега М. М., Піхняк Т. А. Бізнес-планування як інструмент стратегії розвитку підприємства. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 131 – 134.

БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРЕТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах ведення господарської діяльності в Україні невід'ємною частиною її успішного функціонування є бізнес-планування. Потреба у складанні бізнес-плану, як результату бізнес-планування, існує на всіх етапах ведення

діяльності, починаючи від початку формування підприємницької діяльності, коли підприємець тільки займається вибором галузі, в якій він буде працювати, а також в процесі функціонування успішного бізнесу, якщо підприємство планує розширювати свою діяльність і вийти на нові ринки збуту, виробити новий вид продукції, модернізувати виробництво тощо.

Сучасне конкурентне середовище вимагає систематичного аналізу, прогнозу, врахування ризику та можливостей подальшого зростання та розвитку суб'єктів господарювання. Ці напрями діяльності стають можливими при плануванні господарських процесів, і особливо бізнес-процесів. Інструментом реалізації останніх є бізнес-плани, щоб знизити ризики банкрутства або невдачі при створенні та функціонуванні нових підприємств або напрямів діяльності.

Бізнес-план – це ретельно підготовлений документ, який розкриває усі сторони будь-якого комерційного проекту. Він дозволяє передбачати заходи щодо реалізації нової ідеї, визначати необхідне фінансове забезпечення і отримання певного зиску. Практично його можна вважати формою експертної оцінки доцільності та ефективності здійснення певної підприємницької ідеї. Це форма подання проектів та інших ділових пропозицій, яка містить в собі обґрунтовану і повну інформацію про всі види діяльності підприємства та оцінку перспектив, умов і форм співпраці в досягненні соціально-економічних цілей [1, с. 64].

Бізнес-планування є ефективним методом, за допомогою якого менеджери можуть визначити мету та завдання підприємства, основні принципи досягнення поставлених цілей, враховуючи при цьому умови функціонування. Воно виступає провідним документом, який дає змогу інвестору визначити доцільність інвестування коштів у запропонований проект та спрогнозувати його ефективність.

Під бізнес-плануванням розуміють процес визначення цілей та шляхів їх досягнення шляхом розробки стратегії та програми дій, які будуть реалізовуватись у майбутньому при певних умовах. Зміст та процедура виконання цих робіт прописується в бізнес-плані, в якому обґрунтовуються проблеми підприємства, можливості їх вирішення через втілення в життя певних заходів та їх ефективність [2].

Структура розділів бізнес-плану та ступінь їх обґрунтованості залежить від розмірів та складності майбутнього проекту. У зв'язку з цим, не існує чіткої структури розділів бізнес-плану, але він має включати основні рекомендовані розділи (табл. 1).

Таблиця 1

Структура бізнес-плану

Назва розділу	Зміст
Резюме проекту	Має рекламний характер, створює перше враження та має зацікавити особу, для якої він створюється, містить короткий виклад основних положень. Фактично це скорочена версія бізнес-плану
Загальна характеристика підприємства	Зазначені організаційно-правова форма, дата і місце реєстрації, прізвища засновників, інформація про шляхи виникнення підприємства, конкретизація об'ємів виробництва і збуту продукції
Характеристика товару або послуг	Має містити докладну характеристику товару або послуги та обґрунтування привабливості та унікальності

Продовж. табл. 1

Виробничий план (за умови виробництва продукції)	Містить важливий розрахунок для фінансової частини – собівартість продукції, а також опис виробничого процесу, технології виробництва, виробничих приміщень, рівня техніки, зазначаються постачальники сировини і матеріалів
План маркетингу	Є одним із найважливіших розділів, які визначають успіх підприємства. Містить визначення цілей, планування та організації маркетингових заходів; комплексний аналіз ринку (аналіз конкурентів, прогноз розвитку конкуренції, розрахунки обсягів запланованого продажу); просування, розробку політики збуту і ін.
План організації управління	Містить дані про управлінський апарат, кадровий резерв або опис спеціалістів, яких слід залучити та їх навчання, організаційну структуру, взаємодію служб і підрозділів, структуру заробітної плати
Оцінки ризику і страхування	Передбачає визначення ступеня ризикованості обраного виду підприємницької діяльності, висвітлення слабких сторін та можливих ризиків, їх ймовірність та оцінку прогнозованих збитків, основні заходи з управління ризиками
Фінансовий план	Даний розділ є ключовим, у ньому обґрунтовуються джерела, з яких буде утворюватися бюджет підприємства, наводиться прогноз очікуваних прибутків, термін окупності, план доходів і видатків, план грошових надходжень і платежів, переваги вкладення коштів саме у це підприємство

Джерело: [1].

Слід зазначити, що усі розділи бізнес плану пов'язані між собою, тобто ретельне опрацювання кожного з них призводить до зниження ризиків майбутньої діяльності та підвищить ефективність розроблених стратегії і тактики.

У табл. 2 представлено інформаційний список пріоритетних моментів, які повинні бути в тій або іншій мірі показані в бізнес-планах, орієнтованих на різні категорії фахівців.

Таблиця 2

Інформаційний список для складання бізнес-плану

Для кого	Інформація
Банкіри	Фінансові потоки, активи, стабільний ріст
Інвестори	Стрімке зростання, потенційно великий ринок, команда керівників
Стратегічний партнер	Спільний потенціал, спільні товари й послуги
Клієнти	Стабільність, послуги
Нові співробітники	Стабільність, великі можливості професійного росту
Фахівці зі злиття компаній	Досягнення тих цілей, які одне підприємство не здатне досягти самостійно
Для внутрішніх цілей	Прибутковість, витрати, ефективність, ризики, перспективи

Джерело: [3].

Необхідно зауважити, що грамотно розроблений бізнес-план є обов'язковим для підприємств, які бажають скористатися залученням інвестицій. Саме по ньому інвестор визначає доцільність вкладення коштів. Чим більша ймовірність отримання в майбутньому стабільного високого доходу, тим більше перспективи співпраці. Зовнішні інвестори та кредитори ніколи не вкладатимуть гроші в бізнес, якщо не ознайомляться з ретельно підготовленим бізнес-планом.

Грамотне складання бізнес-плану, на сьогоднішній момент, є одним з найважливіших чинників успіху будь-якого підприємства незалежно від галузі. У зв'язку з цим, потреба у висококваліфікованих фахівцях, які займаються розробкою даного документа, сильно зростає та це спонукає студентів творчо, але, в той же час відповідально, проявляти себе, розвиває їх компетенцію і навички в різних областях діяльності [4, с. 142].

Таким чином, стратегічне планування та бізнес-планування є взаємопов'язаними етапами управлінської діяльності, необхідними для досягнення абсолютної ефективності в кожній компанії. Грамотна розробка бізнес-плану дозволить уникнути фундаментальних помилок і допоможе прийняти рішення про доцільність інвестицій, про планування перспектив, про раціоналізацію транспортної системи та використанні ресурсів підприємства і про успіх його в цілому.

Список використаних джерел

1. Салоїд С., Драгомощенко А. Роль бізнес-планування в оцінці ефективності діяльності організації. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*. 2020. С. 64 – 65.

2. Бабець Є. К. Основи менеджменту : навч. посіб. Київ : Професіонал, 2017. 496 с.

3. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2017. 160 с.

4. Гнип Д. В., Хринюк О. С. Бізнес-планування як метод підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2019. № 24. С. 135 – 144.

Шестерняк М. М., канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансового контролю та аудиту,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

УДК 657.6:658

Шестерняк М. М. Контроль як функція управління. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 134 – 137.

КОНТРОЛЬ ЯК ФУНКЦІЯ УПРАВЛІННЯ

Контроль – це важлива та об'єктивно необхідна функція управління, що забезпечує цілеспрямованість та стабільність діяльності об'єкта. Ефективність здійснення контролю зумовлює якість фактичних та подальше прогнозування бажаних показників розвитку підприємства. Саме функція контролю дає змогу своєчасно реагувати на негативні явища та відхилення від норм, знаходити невикористані резерви.

Контроль як функція управління займає особливе положення, бо це, перш за все, засіб зворотного зв'язку між об'єктом і системою управління, який інформує про дійсний стан керованого об'єкта.

Контроль є однією із соціальних функцій, що виникла у результаті розвитку суспільства. Об'єктивну необхідність контролю можна пояснити тим, що на різних етапах становлення будь-якого суспільства неможливо було обійтися без цієї функції [1, с. 155].

Звернемо увагу, що підтримання успіху, попередження виникнення кризових явищ та невизначеність є передумовами виникнення контролю як функції управління.

Основними цілями контролю як функції управління на підприємстві (керованому об'єкті) є забезпечення: планового плину виробничого процесу; стандартів якості продукції, що випускається; ефективності діяльності підприємства; фінансової конкурентноздатності підприємства; гарантій належного виконання управлінського рішення; встановлення зворотного зв'язку в процесі управління.

Тобто, контроль в управлінні об'єктивно необхідний для успішного функціонування цілісної системи, а його відсутність приводить до самих неочікуваних соціально-економічних наслідків.

Втім поняття “контролю” можна інтерпретувати як у вузькому змісті – як один з етапів процесу управління (або як одну з його функцій), так і в більш широкому змісті – як підсистему, яка входить у структуру загального управління підприємством, що складається з ряду елементів.

При цьому управлінський контроль в найбільш вузькому змісті – це здійснення його суб'єктами, наділеними відповідними повноваженнями (тобто, суб'єктами контролю), наступних дій: визначення фактичного стану або дії керованої ланки системи управління підприємством (об'єкта контролю); порівняння фактичних даних з нормативними (плановими), тобто з базою для порівняння, прийнятої на підприємстві, або заданої ззовні, або заснованої на раціональності; оцінка відхилень, що перевищують гранично припустимий рівень, на предмет ступеня їхнього впливу на аспекти функціонування підприємством; виявлення причин даних відхилень.

Відповідно до підходу у вузькому змісті ціль контролю – інформаційна прозорість об'єкта управління для можливості прийняття ефективних рішень.

У понятті інформаційної прозорості об'єкта управління відбите певне уявлення про ступінь керованості даного об'єкта. Тобто про те, у якому ступені в результаті управління забезпечується підтримка необхідного стану або дії об'єкта управління у відповідний період часу.

Відповідно цього до головних функцій контролю відносять оперативну, підпорядковану, превентивну, комунікативну, інформативну та захисну.

У широкому змісті контроль у сучасних умовах господарювання доцільно представити як підсистему, яка складається з елементів входу (інформаційне забезпечення контролю), елементів виходу (інформація про об'єкт управління, яка отримана в результаті контролю) і сукупності наступних взаємозалежних ланок: центрів відповідальності, техніки контролю, процедур контролю, середовища контролю, системи обліку.

При цьому, особливість контролю полягає в його подвійній ролі в процесі управління. У результаті глибокої інтеграції контролю й інших елементів процесу управління на практиці неможливо визначити коло діяльності для працівника таким чином, щоб він (процес управління) відносився тільки до одного елемента управління без його взаємозв'язку і взаємодії з контролем (рис. 1).

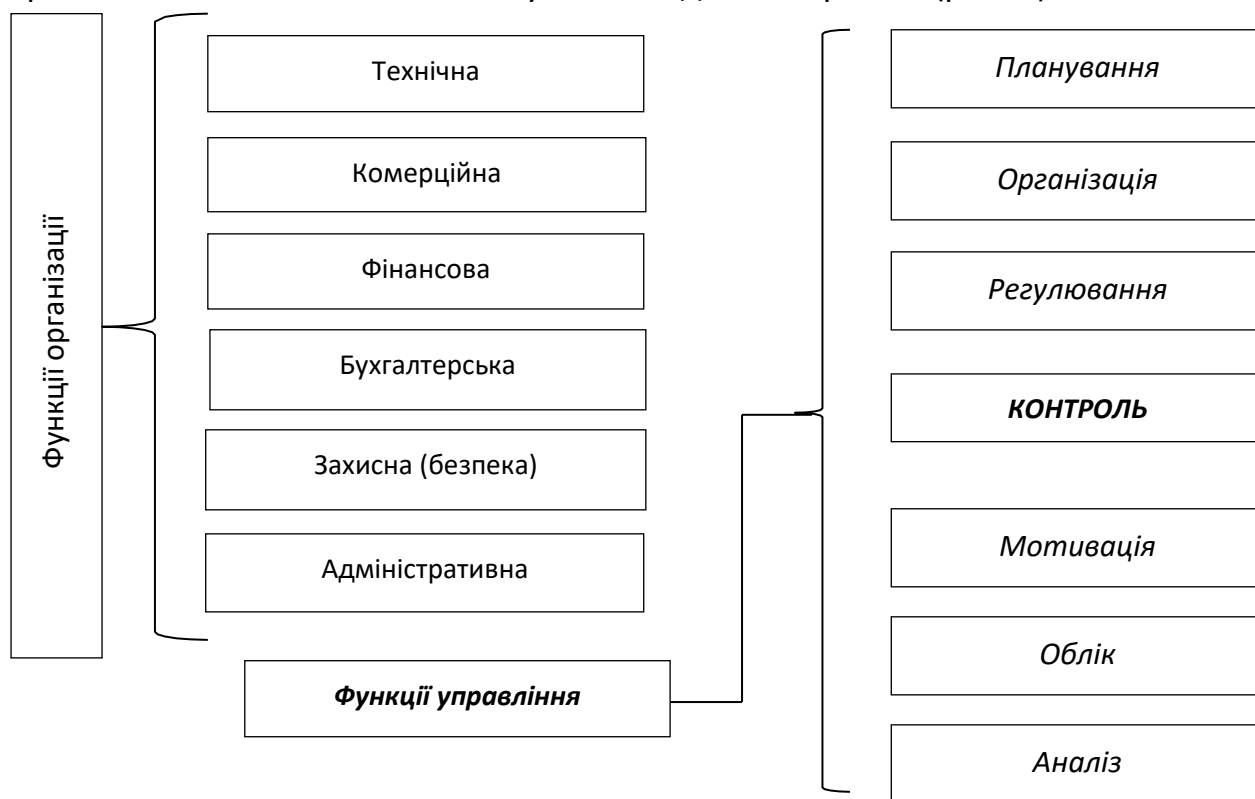

Рис. 1. Функції підприємства та управління

Джерело: [2, с. 119].

Як свідчить практика, сучасні реалії виробничої і управлінської діяльності підприємств виокремлюють чотири функції підприємства: технічну, комерційну, фінансову й адміністративну, яка значно розширилася, поглинувши функції обліку й безпеки. Роль і значення кожної функції підприємства визначають характер його діяльності та етап розвитку, на якому воно перебуває. Адміністративна функція за обсягом, змістом і структурою об'єднаних операцій надзвичайно об'ємна і складна. Їх сукупність становить зміст управлінської діяльності підприємства – функції менеджменту (рис. 1).

У сучасній економічній науці виокремлюють від чотирьох до п'ятнадцяти загальних функцій управління, серед яких контроль характеризують як важливу і складну. Без сумніву, будь-яка управлінська функція обов'язково інтегрована з контрольною. Тому можна стверджувати, що контроль підприємства є не тільки невід'ємним елементом кожної стадії процесу управління, а й відособленою стадією, яка забезпечує інформаційну прозорість на предмет якості ходу процесу управління на всіх інших стадіях.

Прогресивний розвиток суспільства можливий завдяки ефективному державному управлінню. Дієвість його забезпечується різними засобами, серед яких чільне місце займає функція контролю. При реформуванні державного

управління варто з'ясувати місце і роль державної контрольно-наглядової сфери, дієвість якої має відповідати чіткому набору певних критеріїв. Такий підхід є вагомим аргументом на користь практичної значущості органів контрольно-наглядової діяльності держави [3, с. 3].

Закон України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” [4] визначає “державний нагляд (контроль)” як діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища.

Як функція управління, контроль є системою прав, обов'язків та дій уповноважених осіб з перевірки додержання суб'єктом управління рішень, що були прийняті чи оцінки, що була здійснена керованим суб'єктом операцій на предмет додержання інтересів суб'єкта, який здійснює керівництво [3, с. 4].

Досягнення цілей контролю в управлінні забезпечується реалізацією завдань, які полягають у досягненні основних показників ефективності управління підприємством. Результативність контролю в управлінні характеризує економія втрат, тобто збитку, обумовлена функціонуванням системи (іншими словами: різниця між передбачуваними величинами збитків в умовах відсутності контролю і при його наявності).

Таким чином, контроль є важливою та об'єктивно необхідною функцією управління, що забезпечує повноцінне функціонування цілісної системи. За результатами контролю проводиться корегування раніше прийнятих рішень, планів, норм і нормативів, здійснюється подальше прогнозування бажаних показників діяльності об'єкта. Саме використання контролю дає змогу розвивати і удосконалювати механізм ефективного процесу управління та вирішувати найважливіші питання як в окремому підприємстві, так і загальному розвитку економіки країни.

Список використаних джерел

1. Шестерняк М. М. Методи і форми контролю: проблеми визначення. *Вісник ХДУ Сер. Економічні науки*. Херсон, 2017. Вип. № 26. Ч. 2. С. 154 – 156. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_26\(2\)__39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_26(2)__39).
2. Подолянчук О. А. Управлінський контроль як вид внутрішньогосподарського контролю підприємства. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2015. № 1. С. 117 – 126.
3. Гринчук Ю. С., Шемігон О. І., Вихор М. В. Контроль як функція державного управління: економіко-правова сутність та механізм застосування. *Електронне наукове фахове видання “Ефективна економіка”*. 2019. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6978>.
4. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.

СЕКЦІЯ 6. МАРКЕТИНГ

Білокриницька С. О., аспірант,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

УДК 339.138

Білокриницька С. О. Проблеми та перспективи маркетингових досліджень в Україні. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 138 – 140.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

В ринкових умовах суб'єкт господарювання, плануючи свою діяльність, повинен чітко розробляти стратегію свого розвитку. Для цього компанії необхідно володіти достатньою кількістю інформації про фактори навколишнього середовища, ринкову поведінку споживачів, конкурентів, тощо. Успішний маркетинг, як теорія та практика управління фірмою та метод господарювання, неможливий без аналізу та постійного моніторингу змін ринкових умов, що мають риси динамічності та непередбачуваності. Компанія повинна отримувати достовірну, повну та якісну інформацію для прийняття управлінських рішень. Маркетингові дослідження дозволяють компанії адаптувати власну стратегію до змін у ринковому середовищі для забезпечення функціонування суб'єкта господарювання в довгостроковій перспективі.

В розвинутих країнах маркетингові дослідження стали важливим пунктом діяльності компаній на ринку. При цьому, український ринок маркетингових досліджень дуже динамічний і тільки починає розвиватись, проте має великий потенціал в аспекті його ємкості. Збільшилась також кількість компаній, що використовують маркетингові дослідження як інструмент розробки ринково-продуктової стратегії компанії для прийняття ефективних управлінських рішень.

В сучасній українській та зарубіжній літературі велика увага приділяється вивченню концепції маркетингових досліджень”. Зокрема, вчені зосереджуються на визначенні поняття “маркетингові дослідження”, їхніх цілей та завдань, напрямів, етапів здійснення даних досліджень. Передусім, маркетингові дослідження були висвітлені в роботах іноземних науковців: Ф. Котлер, В. Вонг, К. Нареш, Д. Сондерс, а також вітчизняних авторів А. Старостіна, О. Канищенко, А. Длігач, Т. Циганкова, С. Лилик, Д. Таганов та інших.

За Старостіною А. О. маркетингові дослідження – це галузь маркетингової науки та одночасно вид ринкової діяльності, від ефективності якої залежить досягнення максимальних кінцевих результатів господарювання і максимізація прибутків [2, с. 22].

Маркетингові дослідження являють собою систематизований процес постановки цілей дослідження, ідентифікації обсягів, збору, аналізу об'єктивної ринкової інформації та розробки рекомендацій для прийняття конкретних управлінських рішень відносно будь-яких елементів продуктово-ринкової стратегії організації і методів їх реалізації для досягнення найвищих кінцевих результатів в її діяльності в умовах конкретного маркетингового середовища [2, с. 25].

Розвиток ринкових відносин в Україні, глобалізаційні тренди призвели до того, що підприємства активно використовують результати маркетингових досліджень при прийнятті управлінських рішень. На ринку спостерігається як зростання числа замовлень на маркетингові дослідження, так і кількість фірм, які пропонують ці послуги як інструмент стратегічного і тактичного планування для прийняття управлінських рішень. На ринку функціонують такі компанії як Українська Асоціація Маркетингу, "СОЦИС-ГЭЛЛАП" Київський міжнародний інститут соціології, USM (Українські опитування і дослідження ринку), УМГ (Українська маркетингова група), Міжнародна Маркетингова Група Україна та інші консалтингові компанії.

Водночас, розвиток ринку маркетингових досліджень в Україні має ряд проблем, що перешкоджають його подальшому розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Проблеми розвитку маркетингових досліджень в Україні

Проблеми, пов'язані з поведінкою компаній-замовників	Проблеми, пов'язані з розвитком ринку
<ul style="list-style-type: none"> – відсутність зацікавленості у керівництва компаній; – незрозуміння необхідності проведення досліджень; – недовіра до результатів досліджень; – невміння використовувати отриману інформацію в управлінні компанією та відсутність даного досвіду; – обмеженість бюджету на проведення маркетингових досліджень 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність необхідної інформації про ринок маркетингових досліджень; – дотримання вимог щодо використання інтелектуальної власності; – професійність та некомпетентність гравців ринку; – непрозорість ціноутворення в галузі маркетингових досліджень, їх висока вартість; – недостовірність, неточність одержуваних даних; – регулярні відмови респондентів брати участь у дослідженні

Існує ряд проблем, пов'язаних з поведінкою компаній з приводу маркетингових досліджень, які виникають через незрозуміння доцільності керівниками компаній для проведення маркетингових досліджень. Найчастіше в практиці українських компаній відбувається замовлення лише польового етапу, а планування й аналіз здійснюють самі компанії. Проте неправильне використання результатів досліджень призводить до неефективних управлінських рішень, невиправданих очікувань про результат співпраці.

Проблеми розвитку ринку маркетингових досліджень в Україні пов'язані з загальними тенденціями розвитку ринку, гравцями ринку тощо. Для України є характерним збільшення кількості агенцій, що пропонують послуги

маркетингових досліджень. При цьому виникає ризик співпраці з некомпетентними агенціями і, як наслідок, отримання недостовірних та неточних результатів досліджень. Причиною цього є неможливість до бізнесу замовника, що заважає отриманню найбільш повної інформації; часті відмови респондентів брати участь у дослідженні або недостовірність наданої ними інформації [1].

Ринок маркетингових досліджень України, при цьому має перспективи розвитку за умови налагодження партнерських взаємин між замовниками і виконавцями досліджень, а також між дослідниками і досліджуваними цільовими групами, як це відбувається у багатьох європейських країнах.

Вчені та практики наголошують на зростанні ролі програмного забезпечення, штучного інтелекту та big data у напрямку вивчення споживчої поведінки, аналізу баз даних тощо. Також спостерігається розвиток digital маркетингу та проведення досліджень через мережу Інтернет зі зростанням якості аналітичного продукту. Світовою та потенційно майбутньою тенденцією розвитку ринку є зростання креативної складової в маркетингових дослідженнях.

Ринок України також характеризується щорічним збільшенням кількості гравців. Цей ріст здійснюється в сегменті невеликих дослідницьких компаній, за рахунок збільшення кількості експертів, що індивідуально надають послуги консалтингу в сфері маркетингових досліджень.

Таким чином, маркетингові дослідження як галузь економічної науки і певна сфера діяльності є основним механізмом зниження економічного ризику господарювання. За ринкових умов господарювання маркетингові дослідження і прийняття управлінських рішень є взаємопов'язаними.

На українському ринку маркетингових досліджень існує ряд проблем, що перешкоджають його росту та розвитку. Тому необхідно звертати увагу на існуючі проблеми та знайти підходи до їх вирішення, що дозволить досягти максимальної задоволеності потреб замовників та виконавців при проведенні даних досліджень.

В умовах розвитку ринкового середовища та загострення конкурентної боротьби на ринку України спостерігається тенденція, що компанії все частіше використовують результати маркетингових досліджень при прийнятті управлінських рішень. На ринку спостерігається як зростання числа замовлень на маркетингові дослідження, так і кількість фірм, які пропонують ці послуги. Проте ринок України має перспективи розвитку, про що свідчить зростання економічної активності в даній сфері.

Список використаних джерел

1. Лилик І. В. Ринок маркетингових досліджень в Україні: експертна оцінка та аналіз УАМ. *Маркетинг в Україні*. 2016. № 1 – 2. С. 19 – 33.
2. Старостіна А. О. Маркетингові дослідження національних і міжнародних ринків : підручник. Київ : ТОВ “Лазарит-Поліграф”, 2012. 480 с.
3. Старостіна А. О., Кравченко В. А. Маркетингові дослідження: визначення мети та практика розробки анкети (на прикладі ризиків споживачів на ринку вина). *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2015. № 8 (175). С. 6 – 12.

Жарська І. О., канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу,
Одеський національний економічний
університет, м. Одеса

УДК 316.776

Жарська І. О. Інтернет-комунікації закладів вищої освіти. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 141 – 142.

ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сьогодні державні заклади вищої освіти функціонують в умовах жорсткої конкурентної боротьби як між собою, так і з приватними організаціями. Тому для забезпечення стійкого стану на ринку та залучення абітурієнтів кожен навчальний заклад повинен активно використовувати сучасні інструменти формування власного іміджу. В умовах інформаційного суспільства використання інструментів Інтернет-маркетингу набуває для закладів вищої освіти першочергового значення.

Комунікаційна діяльність в мережі Інтернет повинна базуватись на оптимальному поєднанні платної реклами у Facebook/Instagram та сучасного, інформативного і постійно оновлюваного контенту на сайті та у соціальних мережах. Адже, рекламні банери у Facebook/Instagram мають виступати лише тригером, який змусить користувача перейти за посиланням на сторінку відповідної спеціальності на офіційному сайті та підписатись на соціальні мережі. Якщо, інформація на сайті і у соціальних мережах виявиться привабливою і одночасно корисною для абітурієнта, він буде вивчати публікації в соціальних мережах, реагувати на них і задавати запитання адміністратору аккаунту протягом тривалого періоду. Бажано залучати потенційних абітурієнтів, починаючи з учнів 10-х класів.

Традиційно одним і головних інструментів комунікаційної політики навчальних закладів є прямі продажі, які дозволяють сформувавши інформаційний контент, чітко спрямований на кожну цільову групу – потенційні абітурієнти (випускники шкіл, молодші спеціалісти, бакалаври), батьки, вчителі шкіл. Саме ефективний контент дозволить абітурієнтам зробити усвідомлений вибір навчального закладу і спеціальності, адже освітні послуги відносяться до продуктів, вибір яких відбувається протягом тривалого часу з врахуванням думок представників різних референтних груп.

Сьогодні дієві соціальні мережі навчальних закладів в сутності виконують функцію call-центру і мають бути готові консультувати абітурієнтів будь-яких категорій (від школярів 10-х класів до молодших спеціалістів і бакалаврів) з будь-яких питань: від специфіки кожної спеціальності і її навчального плану до особливостей зарахування абітурієнтів пільгових категорій. При цьому, в основу роботи такого call-центру має бути покладена умовна формула “10 % реклами – 90 % корисності” (рис. 1).

Головним інструментом позиціонування кожного ЗВО в інформаційно-комунікаційному середовищі сьогодні є офіційний web-сайт. Відповідно, на

сторінках сайту має міститись інформація, орієнтована на інформаційні потреби кожної цільової аудиторії, яка може бути зацікавлена в освітніх послугах.

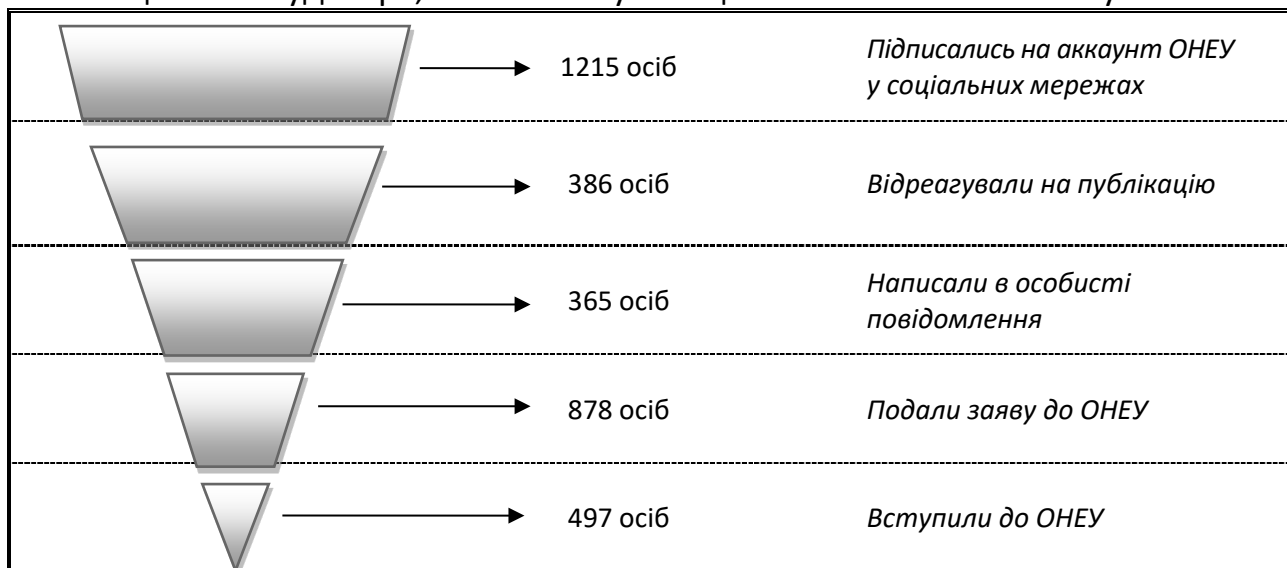

Рис. 1 Воронка продажів під час вступної кампанії до ОНЕУ, 2020 р.

З огляду на наявність багатьох груп стейкхолдерів, розвиток офіційного веб-сайту має бути спрямований на вирішення таких завдань:

– розміщення програмних документів ЗВО, які визначають його місію і унікальну роль у розвитку суспільства та особливу внутрішню атмосферу, що сприяє гармонійному розвитку кожної особистості;

– розміщення інформації про організацію навчального процесу, освітні програми, умови і технології навчання та матеріальну базу; формування структурованого інформаційного пакету навчальних матеріалів з кожної дисципліни навчального плану; постійне висвітлення можливостей особистісного розвитку і самореалізації для студентів, поза аудиторних активностей, кар’єрних перспектив і пропозицій з працевлаштування;

– розміщення інформації про науково-педагогічних працівників ЗВО: висвітлення на їх особистих сторінках наукових досягнень, результатів роботи у практичній сфері, професійних активностей, таких як участь у різноманітних конференціях, у тому числі міжнародних, тренінгах, грантових проектах, стажування тощо, показників цитування їх розробок;

– інновації і новітні технології, розроблені науковцями ЗВО; інформація про проведені дослідження, зв’язки з бізнес-середовищем;

– міжнародні перспективи для студентів та викладачів – програми академічної мобільності, спільні наукові дослідження, програми обміну студентами, участь у закордонних конференціях і стажуваннях, наукові роботи і дослідницькі проекти тощо.

Список використаних джерел

1. Жарська І. О. Використання інтернет-середовища для просування освітніх послуг вищих навчальних закладів. *Вісник КНУТД. Сер. Економічні науки.* 2015. № 1 (83). С. 49 – 58.

СЕКЦІЯ 7. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Дурман М. О., канд. техн. наук,
заслужений працівник освіти України,
професор кафедри державного
управління і місцевого самоврядування,
Херсонський національний технічний
університет, м. Херсон

УДК 338.24

Дурман О. Л., канд. наук з держ. упр.,
доцент кафедри державного
управління і місцевого самоврядування,
Херсонський національний технічний
університет, м. Херсон

Дурман М. О., Дурман О. Л. Невиконання плану дерегуляції як проблема реалізації державної регуляторної політики. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 143 – 145.

НЕВИКОНАННЯ ПЛАНУ ДЕРЕГУЛЯЦІЇ ЯК ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ

Управлінські процедури формування державної регуляторної політики та їх організаційно-правова база покликані створювати умови, які дають змогу своєчасно виявляти проблеми, що потребують розв'язання, і гарантують повноту, всебічність та об'єктивність аналізу інформації, необхідної для прийняття регуляторних управлінських рішень.

Серед перших документів, спрямованих на формування нормативно-правових підвалин проведення вітчизняної регуляторної реформи, особливе місце раніше посідав Указ Президента України “Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності” [1]. З 2004 року таким документом став Закон України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” [2].

Одним із дієвих інструментів формування та реалізації державної регуляторної політики є дерегуляція, тобто перегляд нормативно-правових актів регуляторного характеру, у тому числі й за принципом “гілйотини”. На виконання вищезгаданого закону уряд щороку видавав розпорядження, яким затверджував відповідний план заходів щодо дерегуляції господарської діяльності (у 2020 році теж діє такий план [3]).

Дерегуляція підприємницької діяльності в Україні здійснюється за трьома напрямками [4]:

– оперативне дерегулювання – спрямоване на усунення особливо загострених проблем державного регулювання підприємницької діяльності, які потребують першочергового втручання. Воно здійснюється Державною регуляторною службою України на підставі скарг і звернень підприємців, підприємницьких об’єднань, уповноважених із питань підтримки підприємництва, інших установ та організацій;

– секторальне дерегулювання – проведення комплексного аналізу регуляторного впливу нормативних актів і усунення регуляторних перепон підприємницької діяльності в певних секторах економіки або реформування окремих видів державного регулювання підприємницької діяльності. Об’єктами секторального дерегулювання є нормативно-правові акти будь-якого рівня, включаючи закони, акти Президента України та Кабінету Міністрів. Значною перевагою секторального дерегулювання є можливість застосування комплексного підходу до коригування та систематизації нормативно-правової бази певного виду підприємницької діяльності;

– дерегулювання, що відбувається шляхом самостійного перегляду центральними та місцевими органами влади виданих ними нормативних актів – має те ж призначення, як і оперативне дерегулювання, тобто скасування регуляторних актів, що створюють бар’єри для розвитку підприємницької діяльності.

За свідченням аналітиків, останній вид дерегулювання має значно нижчий рівень ефективності, ніж оперативне чи секторальне дерегулювання. І це підтверджується на практиці. Так, згідно з моніторингом стану виконання Плану дерегуляції за I півріччя 2020 року [5], що готується Державною регуляторною службою України, План виконаний всього на 18 %.

Такий стан справ спричинений саме тим, що центральні органи виконавчої влади, їх територіальні підрозділи, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування самостійно переглядають власні нормативно-правові акти. При цьому експертами та владою визнається наявність конфлікту інтересів, адже при прийнятті регуляторних актів, що підлягають аналізу на предмет виявлення доцільності їх скасування, органи виконавчої влади виходили з певних власних інтересів, які не змінилися.

Як вихід із ситуації пропонується активізувати роботу Державної регуляторної служби, як основного гравця на ниві формування та реалізації державної регуляторної політики, з метою оперативного перегляду діючих нормативно-правових актів регуляторного характеру органів публічної влади.

Список використаних джерел

1. Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності : Указ Президента України від 3.02.1998 р. № 79/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79/98>.

2. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

3. Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, плану дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку “Ведення бізнесу” (“Doing Business”) : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 р. за № 1413-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1413-2019-p>.

4. Дурман М. О. Організаційно-правові механізми управлінської діяльності у формуванні державної регуляторної політики. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2019. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2019_2.

5. План дерегуляції. Моніторинг стану виконання Плану дерегуляції за 1 півріччя 2020 року: офіційний сайт Державної регуляторної служби України. URL: <http://www.drs.gov.ua/deregulation/plan-deregulyatsiyi-2016-2017-rr>.

Новоселець А. І.,

УДК 332.72

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський національний аграрний
університет ім. В. В. Докучаєва

Новоселець А. І. Стратегічні орієнтири державного регулювання ринку землі в Україні. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 145 – 147.

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах найбільш актуальним питанням регулювання ринкових відносин в Україні є реформи у сфері землеволодіння. Впродовж останніх десятиліть неефективність, нераціональність та споживацьке ставлення до землі, незважаючи на формування ринкових відносин, ускладнило процес формування земельного ринку. Попри те, що українські ґрунти є найбільш родючими та мають найвищий у світі рівень використання земельних ділянок у господарському обігу, до цього часу не вдається досягнути основної мети аграрної реформи – сформуванню високопродуктивних землевласників та перетворити земельні ресурси та, аграрний сектор в цілому, в ключовий чинник економічного зростання. Невирішеність ряду соціально-господарських проблем землевикористання

зумовлена відсутністю зваженої державної політики. Загалом маючи значний аграрний потенціал наша держава не використовує його в повній мірі для підвищення конкурентоспроможності економіки.

Економічно обґрунтована, історично зважена стратегія держави щодо розвитку земельних відносин є запорукою соціальної стабільності, життєвого добробуту та, в цілому, існування України, як суверенної держави. Саме тому “турборежим” здійснення реформ може призвести до втрати ресурсного базису подальшого розвитку країни. Визначаючи стратегічні орієнтири державної політики у сфері відносин власності на землю слід зважати на такі ключові умови та виклики:

1) земельні ресурси не відтворюються, а втрата основних продуктивних та масштабних характеристик, про що йшлося у попередньому розділі, вимагає формування потужного організаційного та фінансового ресурсу, який здатна забезпечити виключно держава і то за умови реалізації зваженої політики. Приватний же сектор після приватизації матиме цільову орієнтацію на швидке повернення інвестованих коштів, а тому фінансувати системне відтворення буде неспроможний;

2) глобальні тенденції у сфері землекористування – існування голоду у світі і саме ця проблема зумовлює активізацію спекулятивних операцій із землею та загострення проблеми “захоплення землі” (land grabs tendency). Продовольча криза не буде вирішена людством навіть до 20250 року, а отже країни, які мають родючі землі будуть основними експортерами продовольства, що зберігає експортні можливості для аграрного сектора України. За таких умов стратегічним завданням є якнайшвидше забезпечення підвищення продуктивності землі в Україні [1].

На стан світових ринків сільськогосподарських продуктів істотно впливає діяльність великих міжнародних аграрних компаній. У багатьох країнах світу (особливо в країнах, що розвиваються) транснаціональні корпорації (ТНК) вирощують продукцію на експорт, скуповують у місцевих виробників їхню продукцію за низькими цінами, прагнучі продавати її на світовому ринку значно дорожче. ТНК контролюють до 90% експорту чаю, кави, какао, бавовни, тютюну та джуту.

Входження в ринок землі в умовах масштабного розвитку тіньового сектора, консолідації фінансових ресурсів у олігархії та потужних фінансово-промислових груп. Все це в умовах нестійкого розвитку фермерства в Україні може призвести до втрати стратегічного ресурсу державою та відсторонення від власності селян, які історично, психологічно та економічно мають потужний “генетичний зв’язок” із землею [2].

Все це підтверджує стратегічну цінність земельних ресурсів, особливо в контексті забезпечення випереджаючого розвитку національної економіки, забезпечення продовольчої безпеки світу та продовольчої незалежності кожного суспільства. Головна мета державної політики у сфері землеволодіння полягає у збереженні та покращенні характеристик земельних ресурсів країни на фоні забезпечення максимально-ефективного їх використання.

Для вирішення зазначених проблем, які суттєво перешкоджають реальному реформуванню відносин власності щодо землі, задля забезпечення ефективної державної політики, на нашу думку, необхідно:

– державному земельному кадастру забезпечити прозоре функціонування та об'єктивне відображення інформації про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл між власниками і користувачами;

– провести комплексний багаторівневий аналіз умов функціонування аграрного сектора – нормативно-правових, інституційних, фінансово-економічних, кадрових, що дасть можливість визначити готовність господарюючих суб'єктів до реформ щодо власності на землю;

– узагальнити та взяти до уваги зарубіжний досвід функціонування ринку землі з точки зору визначення кількісних характеристик в країнах, які продемонстрували найвищий рівень результативності та мали подібні до України умови;

– обґрунтувати зміст реформ щодо власності на землю у відповідності з довгостроковою стратегією розвитку аграрного сектора України;

– забезпечити удосконалення нормативно-правових, організаційних та інформаційних умов для проведення реформ. Лише після здійснення запропонованих заходів державної політики можна сподіватись не створення реальних сприятливих умов для проведення подальших реформ у сфері землевласності [3].

Отже, основними підходами, на яких повинне базуватись державне управління у сфері відносин власності на землю повинні стати: комплексний підхід – процес формування ринку землі слід розглядати в загальній сукупності проблем розвитку національної економіки; ситуаційний підхід – в процесі здійснення будь-яких реформ, а особливо реформ щодо власності на землю, слід враховувати реальну соціальну, політичну та економічну ситуацію; стратегічний підхід визначає необхідність розуміння довгострокової ролі земельних ресурсів, а не орієнтації на вирішення поточних проблем економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Механізми управління земельними відносинами в контексті забезпечення сталого розвитку / Ш. І. Ібатуллін та ін. Київ : Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. 52 с.

2. Новаковський Л. Я. Сучасні проблеми регулювання земельних відносин в Україні. *Землевпорядний вісник*. 2013. № 6. С. 2 – 6.

3. Кукуруза Г. Проблеми земельної реформи, які вже стали очевидні. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/prezidentu-i-agrariyam-nuzhen-gramotnyukommunikator-50046318.html>.

Чередниченко О. Ю., канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансово-економічної
безпеки, обліку і аудиту,

Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Козлова А. О., канд. екон. наук,

старший викладач кафедри

туризму і готельного господарства,

Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

УДК 331.108

Чередниченко О. Ю., Козлова А. О. Кадрова безпека, як складова управління підприємствами та установами в сучасних умовах. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 148 – 150.

КАДРОВА БЕЗПЕКА, ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТА УСТАНОВАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ефективне керування підприємствами в сучасних умовах можливе не тільки за рахунок використання високопрофесійного менеджменту з відповідним досвідом та освітою. Окрім управлінської ланки на підприємстві працюють співробітники різних спеціальностей та кваліфікацій, які теж впливають на ефективність його функціонування. Незважаючи на найсучасніше обладнання, розширення практики використання штучного інтелекту, прагнень мінімізації втручання людини в технологічний процес, все одно існує так званий “людський фактор” або “людська навмисна або ненавмисна діяльність”, як один із ризиків що може привести і до негативних наслідків для підприємства. Успішна діяльність та розвиток підприємства в значній мірі залежить від ефективності діяльності їх власних систем безпеки, в тому числі кадрової.

Кадрова безпека належать до найважливіших, найскладніших багатоаспектних явищ управлінського сегменту. Саме на кадровий потенціал підприємства, покладаються функції протистояння внутрішнім та зовнішнім загрозам і ризикам, забезпечення рівня конкурентоспроможності підприємства тощо.

Функціонування підприємства незалежно від форми власності, спрямованості та належності до тієї чи іншої галузі неможливо без якісного вдалої (правильної) розстановки кадрів, їх компетентності та здатності щодо виконання функціональних обов’язків. Важливою умовою при цьому є безпека кадрів, або “кадрова безпека” [1].

Кадрова безпека підприємства повинна бути націлена на забезпечення її безпеки за рахунок зниження ризиків і загроз, пов’язаних з недоброякісною

роботою персоналу, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами в цілому. Таким чином, саме кадрова безпека повинна займати домінуюче положення по відношенню до інших елементів системи безпеки підприємства.

На нашу думку, кадрова безпека підприємства повинна включати в себе такі сегменти, як:

- особиста чи власна безпека або безпека життєдіяльності персоналу (фізична безпека, безпека здоров'я, захищеність особистих персональних даних і т. ін.);
- матеріально-фінансова безпека персоналу (захищеність майна, фінансів, активів, цінних паперів, акцій персоналу і т. ін.);
- соціально-психологічна безпека персоналу (відносини та конфлікти, взаємовідносини з колегами, з керівниками та з сторонніми особами; мотивація персоналу та корпоративність);
- технічна (захищеність приміщень де перебуває персонал, засобів зв'язку чи комунікацій, транспорту і т. ін.);
- правовий захист персоналу підприємства.

Вказаний перелік не є вичерпаним бо автори намагалися навести найбільш вагомні сегменти, з яких складається кадрова безпека підприємства.

Головним суб'єктом забезпечення кадрової безпеки підприємства є – служба (підрозділ) управління персоналом підприємства, яка безпосередньо підпорядковується керівнику підприємства та яка повинна займатися набором, добором, оцінкою, розвитком співробітників підприємства.

Кадрова безпека установи повинна включати формування відповідних вимог до кадрового потенціалу підприємства, враховувати аналіз динаміки стану компонентів кадрового потенціалу, враховувати оцінку рівня кадрового потенціалу за такими складовими, як:

- професійно-кваліфікаційні якості;
- трудові якості;
- особисті якості;
- психологічні якості;
- фізіологічні якості.

Заходи із покращення (відновлення) значених компонентів кадрового потенціалу з метою підвищення його рівня та забезпечення ефективної кадрової безпеки підприємства дозволять більш ефективніше протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам кадровій безпеці, а кадрова безпека підприємства є невід'ємною складовою в загальній системі управління кадровим потенціалом.

Нажаль вже досить тривалий час комплектація посад на вітчизняних підприємствах здійснювалася за, так званим, “командним принципом”, коли при зміні керівника замінювалися і посадові особи або спеціалісти майже всіх ланок на представників “нової команди”. В результаті на посади призначалися некомпетентні, слабо мотивовані, а інколи взагалі професійно непридатні особи. Це призводить до руйнування системи керованості підприємства, зниження мотивації та погіршення соціально-психологічного клімату в колективі,

руйнування корпоративності та принципу передачі досвіду, накопичених знань іншим працівникам. Співробітники які перестали відчувати відповідальність за справу, втратили впевненість в майбутнє, здебільш працюють за принципом виконання наявних завдань лише “сьогодні, зараз”, без перспектив. Такого роду працівники перестали брати відповідальність на себе, а в їх роботі зникла творча складова. Тобто, спрацював принцип “доміно”, коли руйнуються вся система безпеки підприємства і виникають передумови до неможливості протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам.

В цілому це призводить не тільки до зниження рівня кадрової безпеки підприємства, а і до погіршення фінансово-економічних результатів, іміджевих втрат та може сприяти взагалі руйнуванню підприємства.

Відмова від використання в процесі здійснення управлінської діяльності та в ході формування кадрової політики принципу “політичної доцільності”; недопущення зміни кадрів за принципом “нової команди одностайців”; втілення кращих світових стандартів у вирішенні кадрового питання; дотримання принципу верховенства права, права на повагу до людської гідності; подолання практики втручання в кадрову політику зовнішніх суб’єктів, надасть можливість підприємству перетворитися на ефективний, прибутковий суб’єкт національної економіки та бути успішним і конкурентоспроможним на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Захаров О. І., Пригунов П. Я. Організація та управління економічною безпекою суб’єктів господарської діяльності : навч. посіб. Київ : КНТ, 2008. 257 с.

СЕКЦІЯ 8. ПРАВО

Денис С. Р., канд. юрид. наук, адвокат,
асистент кафедри кримінального права і кримінології,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів

УДК 347.155

Денис С. Р. Представництво в суді без повноважень (ст. 400-1 КК України): кримінально-правові аспекти та перспективи застосування. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 151 – 153.

ПРЕДСТАВНИЦТВО В СУДІ БЕЗ ПОВНОВАЖЕНЬ (СТ. 400-1 КК УКРАЇНИ): КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ

Кримінально правові аспекти представництва в суді без повноважень є проблематикою, яка викликає значний науковий і практичний інтерес.

Дослідження вказаної тематики можна спостерігати у багатьох працях вчених, зокрема: Антонюк Н. О. досліджувала особливості представництва в суді без повноважень, доцільність спеціальної криміналізації представництва адвокатом у суді без повноважень [1], Митрофанов І. І. здійснив аналіз ст. 400-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України) та надав авторський коментар вказаної статті КК України [2], Палюх Л. М. комплексно дослідила кримінально-правові аспекти злочинів у сфері правосуддя [3] та ін.

Статтю 55 Конституції України встановлено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Кримінальним законодавством встановлюється відповідальність за представництво в суді без повноважень (ст. 400-1 КК України).

Завідомо неправдиве повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу в суді, а так само умисне невнесення адвокатом до ордера відомостей щодо обмежень повноважень, встановлених договором про надання правничої допомоги, карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до трьох місяців.

Кваліфікуючими ознаками вказаного кримінального правопорушення є дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, що караються штрафом до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років.

Погоджуюся з позицією Палюх Л. М., яка в монографії “Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя” відносить вказане кримінальне

правопорушення до “групи злочинів, що посягають на відносини щодо забезпечення отримання достовірної доказової та іншої інформації, що має правове значення, у судочинстві та під час виконання судових рішень (у виконавчому провадженні)” [2]. Однак, в силу останніх змін, доцільним видається замінити термін “злочин” на “кримінальне правопорушення”.

Комітет законотворчих ініціатив НААУ висловив позицію про доцільність появи ст. 400-1 КК України, акцентувавши увагу на тому, що відповідна норма звужує права захисників. Відповідно до позиції Верховного Суду України, “Представництво у суді без повноважень” не становить істотної суспільної небезпеки та не є настільки поширеним, щоб установлювати кримінальну відповідальність за такі дії. На моє тверде переконання, окрім звуження прав захисників, саме відсутність суспільної небезпеки зумовлює необхідність декриміналізації вказаних діянь.

Цілком слушною є позиція Антонюк Н. О., яка звертає увагу на те, що при криміналізації діянь завжди є об’єктивні підстави. Як зазначає науковець, як правило аналізують об’єктивні та системно-правові підстави криміналізації. До об’єктивних підстав віднесено суспільну небезпеку, поширеність, потребу у регулюванні кримінально-правовими методами, готовність суспільства до криміналізації діянь, а до системно-правових відносять узгодженість у межах кримінального права [1].

Згідно з позицією Верховного Суду, сформованою у постанові від 18 жовтня 2018 року у справі № 811/1507/18, повноваження представника, яким є адвокат, повинні бути підтверджені оригіналом ордеру виданого на ведення справи в суді або довіреністю; по-друге, ордер на відміну від довіреності не вказує обсяг повноважень, наданих адвокату; повноваження адвоката, зокрема, в цьому випадку щодо підписання апеляційної скарги, повинно підтверджуватись домовленістю сторін у договорі про надання правової допомоги, який засвідчує існування між клієнтом та адвокатом домовленості стосовно об’єму наданих йому повноважень, шляхом окремого визначення такої дії у договорі.

На підставі аналізу судової практики згідно Єдиного державного реєстру судових рішень, на сьогодні немає жодного вироку про притягнення особи за ст. 400-1 КК України. З метою глибшого дослідження вказаної, було проаналізовано кримінальне законодавство Республіки Польща та Федеративної Республіки Німеччина на предмет наявності кримінально-правової відповідальності за представництво у суді без повноважень. В законодавстві вищевказаних країн не встановлено кримінальної відповідальності за представництво у суді без повноважень.

На практиці, за умови надання суду документів, які не відповідають вищевказаним, суд не допускає таку особу до представництва. При цьому адвокат реалізуючи принцип поваги до суду повинен надати необхідні документи, що підтверджують його повноваження. Однак, у випадку подання завідомо неправдивих документів, що містять ознаки підробки, то останнього слід притягнути до відповідальності за ст. 358 КК України.

При порушенні адвокатом порядку ведення адвокатської діяльності, останнього, насамперед, слід притягати до дисциплінарної відповідальності.

На моє тверде переконання, відсутність істотного рівня суспільної небезпеки, практики притягнення осіб до кримінальної відповідальності за діяння, передбачені у ст. 400-1 КК України, на підставі аналізу досвіду іноземних країн, вказані діяння слід декриміналізувати. Декриміналізація діянь призведе до розвантаження змісту КК України, припинить наявність конкуренції кримінально-правових норм та сприятиме реалізації принципу гуманності та пропорційності покарання відносно вчиненого діяння.

Список використаних джерел

1. Антонюк Н. О. Про представництво в суді без повноважень. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/107299-pro-predstavnitstvo-v-sudi-bez-povnovazhen>.
2. Палюх Л. М. Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя : монографія. Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 744 с.
3. Mytrofanov I. Declaration the false information: analysis the structure of a crime. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. Кременчук : КрНУ, 2016. Вип. 6 (101). Ч. 1. С. 134 – 139.

Олійник А. Ю.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця

УДК 334.7

Олійник А. Ю. Щодо визначення поняття господарського товариства з одним учасником. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 153 – 158.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА З ОДНИМ УЧАСНИКОМ

Запровадження інституту господарського товариства з одним учасником є одним із кроків на шляху інтеграції України та гармонізації українського законодавства з європейськими нормами, зокрема Директиви 2009/102/ЄС від 16.09.2009 року у сфері корпоративного права про компанії з обмеженою відповідальністю, які мають одного учасника та 12 Директиви № 89/667/ЄЕС від 21.12.1989 року стосовно одноосібних приватних компаній з обмеженою відповідальністю. Чинне законодавство, яким регулюється правовий статус

господарських товариств з одним учасником складається з положень Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України), Господарського кодексу України (надалі – ГК України), ЗУ “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” (надалі ЗУ “Про ТОВ та ТДВ). Відтак, на даний час, правовий статус такого товариства визначається загальними та спеціальними нормами, при цьому, враховуючи особливості, зумовлені існуванням одного учасника, норми законодавства є суперечливими та порушують ознаки формальності законодавства стосовно чіткості та однозначності.

Таким чином, наразі наявна невідповідність при співвідношенні понять “господарське товариство” та “товариство з одним учасником”.

Окремі питання щодо господарських товариств з одним учасником були досліджені у працях Н. М. Гончарової, І. О. Лехкодух, В. П. Мозоліним, В. А. Мусіним, Ю. О. Крупкою, Е. А. Флейшиць, Ю. Ю. Якіменко, Т. В. Блащук, А. Р. Гук, І. В. Спасибо-Фатєєва, Д. А. Цветов, В. С. Щербина.

Наведені вище напрацювання є основою для розгляду питання щодо господарського товариства з одним учасником, однак враховуючи значні зміни у законодавстві України з часу опублікування напрацювань вищезазначених правознавців, зміни в функціонуванні цих відносин та відсутність комплексного дослідження даного питання, вбачається за необхідне, дослідження питання визначення поняття господарського товариства з одним учасником.

Законодавством України закріплено такі поняття як “товариство”, “господарське товариство”, “товариство з обмеженою відповідальністю” “товариство з додатковою відповідальністю” та “акціонерне товариство”, відтак для дослідження питання поняття господарського товариства з одним учасником вбачається за необхідне дослідити ознаки вищезазначених понять. ЦК України у частині другій статті 83 надав визначення товариству як організаційно-правовій формі, відтак товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві [1].

Таким чином, однією з основних ознак даної категорії є об'єднання учасників, при цьому, законодавцем передбачено, що товариство може бути створено однією особою, якщо інше не встановлено законом.

Класифікацією організаційно-правових форм господарювання, так (надалі – Класифікація), товариством є підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку [2]. Подібна норма також закріплена у ст. 1 Закону України “Про господарські товариства” (надалі – ЗУ “Про Господарські товариства”), так господарським товариством є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками. Господарськими товариствами цим Законом визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку [3]. Відтак в даному

випадку, ознакою даної категорії є об'єднання майна учасників та поділ між ними статутного капіталу.

При цьому, важливо зазначити, що у ч. 1 ст. 80 ЦК України, зазначено, що юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. А в ч. 1 ст. 81 ЦК України закріплено, що юридична особа може бути створена шляхом об'єднання осіб та (або) майна [1].

Відтак, наявна формальна неузгодженість законодавства, адже фактично норма, закріплена в статті 1 ЗУ “Про Господарські товариства” у дефініції господарського товариства використовує поняття юридичної особи, яке у своєму визначення не передбачає її створення однією особою.

У статті 3 ЗУ “Про АТ” акціонерне товариство визначається як господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями [4]. Таким чином, ознаками акціонерного товариства, з урахування поняття господарського товариства також є об'єднання учасників та статутного капіталу. Однак, статтею 6 ЗУ “Про АТ” передбачено, що акціонерне товариство може бути створене однією особою чи може складатися з однієї особи у разі придбання одним акціонером усіх акцій товариства [4].

При цьому, аналізуючи основні ознаки господарського товариства з одним учасником, можна виділити те, що за цією формою здійснення господарської діяльності відсутнє об'єднання учасників, а також об'єднання капіталу, поділеного між учасниками. Адже, в даному випадку таке товариство може створюватись та/або функціонувати за участю однієї особи, а 100 % статутного капіталу належить одному учаснику.

Таким чином, на підставі аналізу ознак вищезазначених дефініцій, вбачається певне неузгодження між загальним поняттями господарського товариства та поняттям господарського товариства з одним учасником. Аналіз змісту ЦК України, ЗУ “Про Господарські товариства”, ЗУ “Про ТОВ та ТДВ”, ЗУ “Про АТ” підтверджує законодавче закріплення існування такої форми господарської діяльності як господарське товариство з одним учасником, при цьому ознаки загального поняття господарського товариства, а саме: створення на засаді угоди юридичними особам та громадянами та об'єднання їх майна, фактично не узгоджуються з ознаками досліджуваної форми здійснення господарської діяльності.

Продовжуючи дослідження даного питання, важливо зазначити, що статтями 140 та 151 ЦК України, в редакції до 06.02.2018 року було закріплено визначення товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю, де ТОВ та ТДВ це засноване одним або кількома особами товариство, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких встановлюється статутом [1]. При цьому, дані норми були виключені у зв'язку із прийняттям ЗУ “Про ТОВ і ТДВ” від 06.02.2018 року [5], однак в новому спеціальному законі, визначення поняттям ТОВ та ТДВ надано не було. Відтак, не є зрозумілою логіка законодавця, адже визначення даних понять передбачено

статею 80 ГК України, при цьому, поняття що було виключено з ЦК України та закріплені в ГК України не є ідентичними за змістом, а саме, відсутнє зазначення щодо створення ТОВ та ТДВ однією особою.

Відтак, з одного боку, частиною другою статті 114 ЦК України передбачена можливість заснування господарського товариства однією особою, однак, з іншого боку неузгодженість ознак загального поняття господарського товариства, акціонерного товариства, а також понять ТОВ та ТДВ з фактичними ознаками господарського товариства з одним учасником призводить до виникнення проблемного питання визначення правового статусу загалом, та поняття досліджуваної форми організації господарської діяльності, зокрема. Таким чином, це дозволяє зробити висновок про наявність необхідності уточнення дефініцій у вищезазначених норм законодавства.

На підтвердження вагомості термінологічної неузгодженості понять, що впливає на визначення в загальному правового статусу господарського товариства з одним учасником, варто звернути увагу на дослідження у працях таких вчених як О. Флейшиць, В. Мозолін, В. Мусін. Так, О. Флейшиць зазначає, що загалом конструкція господарського товариства з одним учасником вступає в суперечність із самим поняттям юридичної особи, Виникнення таких товариств призводить до “розхитування” самого поняття юридичної особи [6, с. 29]. Подібний висновок зроблено також А. Мозоліним, який стверджує, що при діяльності господарського товариства з одним учасником, усувається те, заради чого створюється господарське товариство – елемент колективності [7, с. 49]. Доповнюючи цю думку, В. Мусін зазначає, що така форма господарювання є прямим відходом від основних принципів буржуазного цивільного права” [8, с. 43].

М. Кулагін наголошує про те, що розуміння юридичної особи як колективного утворення пояснюється історією становлення і розвитку цього інституту, який виник як юридичний механізм централізації капіталу [9, с. 243]. Таким чином, авторами піддається критиці існування господарського товариства з одним учасником, як такого, що не відповідає загальним принципам товариства.

Однак, з розвитком ринкової економіки, також зазнають змін функції юридичної особи. Відтак, однією з найважливіших цілей сьогодення є обмеження підприємницького ризику, і саме існування такої форми господарського товариства надає змогу вирішити дане питання. Як вдало зазначає І. Лехкодух, створення нової форми юридичної особи, у вигляді товариства з одним учасником вирішує завдання щодо ведення фізичною особою декілька видів юридично відособленого життя, до того ж дослідниця звертає увагу, що на думку окремих правознавців, поява господарського товариства з одним учасником вирішила проблему українського законодавства, стосовно природи прав приватних., індивідуальних., сімейних підприємств, яка виникла внаслідок нечіткості визначення їх організаційно-правової форми [10, с. 124]. В розрізі розгляду даного питання, також є доречним згадати про позитивну практику існування такої форми організації господарської діяльності, в розвинених зарубіжних країнах,

а саме у Німеччині, Франції, Великобританії. Поява такої форми юридичної особи, як ТОВ з одним учасником, у законодавстві країн з розвинутою економікою пояснюється, як пошук способу концентрації капіталу та обмеження фінансових ризиків. Відтак, у разі зосередження достатньо великого капіталу фізичною особою, у неї зникає потреба в об'єднанні капіталів, при цьому виникає потреба отримання домінуючого становища [10, с. 123]. Саме з урахуванням таких чинників для втілення можливості реалізації вищезазначених потреб з'явилась форма організації господарської діяльності – товариство з одним учасником.

До цього ж, як доречно зазначає, Н. М. Гончарова, що виникнення господарських товариств з одним учасником, як і будь-якого явища в суспільстві, зумовлено в першу чергу потребами економічного розвитку суспільства [11].

Отже, беручи до уваги позитивну практику існування такої форми товариства у зарубіжних країнах, можна стверджувати, що вищезазначений підхід науковців не є доведеним та актуальним із огляду на економічні перетворення, розвиток ринкової економіки та не зважає на мету та чинники існування такого суб'єкта господарювання. А, враховуючи законодавчо передбачену можливість існування такої форми організації господарської діяльності, можна зробити висновок, що господарське товариство з одним учасником, є повноцінною юридичною особою, яка не порушує основні принципи створення та діяльності товариства, а підлаштовується під економічні потреби суспільства.

Таким чином, враховуючи важливість виокремлення відмінних рис товариств та забезпечення формальної визначеності законодавства, вбачається за необхідним уточнення дефініції, шляхом включення до понять “юридична особа” та “господарське товариство”, закріплених ч. 1 ст. 81 ЦК України і п. 2.2, п. 3.2. Класифікації вказівки на можливість створення останніх однією особою.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. С. 356.
2. Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів : Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики України від 28.05.2004 р. № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04>.
3. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. С. 682.
4. Про Акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50 – 51. С. 384.
5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 13. С. 69.

6. Флейшиц Е. Буржуазное гражданское право на службе монополистического капитала. Москва : Юрид. Издavn. Министерства юстиции СССР, 1948. 52 с.

7. Мозолін В. Одночленные корпорации в буржуазном праве. *Известия высших учеб. заведений*. 1981. № 4. С. 42 – 49.

8. Мусін В. Одночленные корпорации в буржуазном праве. *Известия высших учеб. заведений*. 1981. № 4. С. 42 – 49.

9. Кулагін М. И. Избранные труды по акционерному и торговому праву. 2-ге издаvn. “Статут”. 2004. 363 с.

10. Лехкодух І. О. Щодо правового статусу господарських товариств з одним учасником. *Форум права*. 2016. № 5. С. 123 – 129.

11. Гончарова Н. М. Господарське товариство з одним учасником – новела Цивільного кодексу України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_3816.

Олійник Є. О.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця

УДК 334.72

Олійник Є. О. Деякі питання щодо державної реєстрації фізичної особи-підприємця. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 158 – 160.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦЯ

Фізична особа-підприємець є однією з найпростіших форм здійснення господарської діяльності. За даними Державної податкової служби України, станом на 2020 рік в Україні зареєстровано близько 1,885 мільйона фізичних осіб-підприємців [1], при цьому, для порівняння, товариств з обмеженою відповідальністю близько 674 тисячі [2]. Так, фізична особа-підприємець (надалі – ФОП) наразі є найрозповсюдженішим суб’єктом господарювання, враховуючи нескладну процедуру створення та припинення, а також легкість управління. При цьому, хоч законодавством передбачені особливості правового регулювання діяльності ФОП, однак на сьогодні наявні певні законодавчі неточності та прогалини, окрім іншого, щодо процедури реєстрації ФОП, що зумовлює потребу дослідження цього питання.

Правовому статусу фізичної особи-підприємця приділили увагу в своїх наукових напрацюваннях такі дослідники, як І. М. Бутков, К. В. Безверхий,

Г. В. Герасимова, Д. І. Касьяненко, О. Кравчук. Однак, враховуючи значні зміни у законодавстві України з часу опублікування напрацювань вищезазначених правознавців, відсутність комплексного дослідження питання щодо порядку реєстрації ФОП, наразі не вирішеним залишається, окрім іншого, проблема щодо порядку реєстрації ФОП неповнолітніми особами, що набули повної цивільної дієздатності з моменту укладення шлюбу.

Статтею 42 Конституцію України кожному надано право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [3]. Підприємницька діяльність громадян регулюється низкою законодавчих актів, зокрема Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань” (далі – Закон) та іншими Законами України та підзаконними нормативно-правовими актами. Відтак, як вбачається з ч. 1 ст. 50 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України), право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю [4]. Подібну норму закріплено й у ч. 1 ст. 128 Господарського кодексу України (надалі – ГК України), так, громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи [5].

При цьому, як вбачається з ч. 1 ст. 15 ЦК України, повну цивільну дієздатність має фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років (повноліття). При цьому, частиною другою вищезазначеною статті передбачено, що у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу [4]. Також, ч. 3 ст. 35 ЦК України закріплено, що повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю [4].

Відтак, з аналізу вищезазначених норм законодавства, можна зробити висновок, що фізичною особою-підприємцем може стати особа, що має повну цивільну дієздатність (досягла 18-річного віку) або ж особа, що набула повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу чи досягла шістнадцяти років і бажає займатися підприємницькою діяльністю.

Порядок реєстрації фізичної особи-підприємця визначено законом України “Про реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань”, відтак, ч. 1 ст. 18 Закону передбачено перелік документів, що подаються заявником для державної реєстрації ФОП, зокрема це заява про державну реєстрацію ФОП, нотаріально засвідчена письмова згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника чи органу опіки та піклування – для фізичної особи, яка досягла шістнадцяти років і має бажання займатися підприємницькою діяльністю, але не має повної цивільної дієздатності, договір (декларація) про створення сімейного фермерського господарства – у разі державної реєстрації фізичної особи, яка самостійно або з членами сім'ї створює сімейне фермерське господарство [6].

При цьому, важливо зазначити, що частиною 7 статті 18 Закону передбачена заборона вимагати додаткові документи для проведення реєстраційних дій, якщо вони не передбачені цією статтею [6].

Відтак, з аналізу вищезазначених норм, вбачається прогалина в законодавстві щодо реєстрації фізичної особи-підприємця, що набула повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу. Адже, фактично законодавством передбачено лише надання згоди батьків для фізичної особи, яка досягла шістнадцяти років і має бажання займатися підприємницькою діяльністю, але не має повної цивільної дієздатності.

Таким чином, на практиці для підтвердження набуття повної цивільної дієздатності особи, що не досягла 18-річного віку, але набула повної цивільної дієздатності під час державної реєстрації шлюбу, вбачається за необхідне надання нотаріально засвідченої копії свідоцтва про реєстрацію шлюбу, що враховуючи закріпленій перелік необхідних документів, є порушенням частини 7 статті 18 Закону.

Вирішення вищезазначеної проблеми є можливим шляхом включення до переліку документів, що подаються заявником для державної реєстрації фізичної особи – підприємця такого документу як нотаріально засвідчена копія свідоцтва про реєстрацію шлюбу.

Для реалізації цієї пропозиції необхідно внести зміни до ч. 1 статті 18 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань”.

Список використаних джерел

1. Інформаційна довідка прес-служби Державної податкової служби України. *Офіційний веб-портал Державної податкової служби України*. URL: <https://www.tax.gov.ua/media-tsentri/novini/407585.html>.

2. Статистичні дані Державної служби статистики України. *Офіційний веб-портал Державної статистичної служби України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/edrpoу/ukr/EDRPU_2020/ks_opfg/ks_opfg_0120.htm.

3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 14.

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. С. 356.

5. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. С. 144.

6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31. С. 263.

Роженко О. В., канд. екон. наук,
доцент кафедри цивільного та господарського права,
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького юридичного інституту МВС
України, м. Кривий Ріг

УДК 347.731.1

Хайлова Т. В., канд. наук з держ. упр., доцент,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін та публічного адміністрування,
Донецький юридичний інститут
МВС України, м. Маріуполь

Роженко О. В., Хайлова Т. В. Організаційно-правова форма бірж в Україні як елемент їх правового статусу. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 161 – 162.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ФОРМА БІРЖ В УКРАЇНІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЇХ ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Організаційно-правова форма бірж в Україні як один з елементів їх правового статусу обумовлює складність системи їх господарювання. Цим елементом визначається регламент та порядок утворення біржі, особливості її управління, зміст та обсяги її правосуб'єктності, що визначає цей елемент як первинний та утворюючий стосовно інших.

Організаційно-правова форма бірж в Україні як один з елементів їх правового статусу стали предметом наукових досліджень таких авторів, як Січко Л. [1], Лесік І. М. [2], Олійник О. С. [3] Панькова Л. О. [4] та інші. Однак питання особливостей організаційно-правової форми біржі в Україні залишається вирішено фрагментарно, що демонструє актуальність запропонованої теми.

У вітчизняній практиці, згідно українського законодавства, існують такі види організаційно-правових форм бірж:

– для фондових бірж – акціонерне товариство та товариство з обмеженою відповідальністю, згідно з [5], – фондова біржа, згідно з [6];

– для товарних бірж – Законом не визначено, згідно з [7], на практиці утворюються як приватні акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю, – товарна біржа, згідно з [6].

За Державним класифікатором ДК 002-94 "Класифікація організаційно-правових форм господарювання" зарегламентовано окремі організаційно-правові форми, такі, як товарна та фондова біржі у розділі "Інші організаційно-правові форми", водночас з тим, що законодавцем запропоновано акціонерні

товариства та товариства з обмеженою відповідальністю як окремі організаційно-правові форми у розділі “Господарські товариства”.

Правові колізії, що існують з приводу уточнення механізму визначення організаційно-правової форми бірж в Україні, створюють умови розгалуженості та відсутності єдності в процесі державного регулювання, управління та функціонування бірж як суб’єктів господарювання. З урахуванням того, що на практиці мають місце випадки створення бірж як у формі господарських товариств, так і у формі інших організаційно-правових форм (товарної або фондової біржі), розгалуженості можуть виникати у питаннях формування та використання фінансового результату, кількості та складу учасників, формування та використання капіталу біржі, набуття статусу біржі.

Отже, у вітчизняному законодавстві щодо організаційно-правової форми біржі, як елементу її правового статусу має місце альтернативність, змішаність форм та відсутність кореляції між окремими нормативно-правовими актами.

Список використаних джерел

1. Січко Л. Особливості організаційно-правової форми фондової біржі в Україні. *Підприємництво. Господарство і право*. 2016. № 1. С. 106 – 110.
2. Лесік І. М., Тищенко М. В. Організаційно-правові аспекти діяльності товарних бірж. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. № 15. С. 250 – 253.
3. Олійник О. С. Поняття, ознаки, правова природа товарної біржі як особливого суб’єкта господарювання. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 3. С. 82 – 94.
4. Панькова Л. О. Правове регулювання діяльності аграрних бірж в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, 2005. 22 с.
5. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
6. Класифікація організаційно-правових форм господарювання : Держстандарт України від 22.11.1994 р. № 288. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb288217-94>.
7. Про товарну біржу : Закон України від 10.12.1991 р. № 1956-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>.

СЕКЦІЯ 9. АГРОНОМІЯ

Аверчев О. В., д-р. с.-г. наук, професор,
 професор кафедри землеробства,
 Державний вищий навчальний заклад "Херсонський
 державний аграрний університет", м. Херсон
Фесенко Г. В., аспірант,
 Державний вищий навчальний заклад "Херсонський
 державний аграрний університет", м. Херсон
Гончарський І. Л., аспірант,
 Державний вищий навчальний заклад "Херсонський
 державний аграрний університет", м. Херсон

УДК 633.12:631.5:632.11
 (477.7)

Аверчев О. В., Фесенко Г. В., Гончарський І. Л. Вплив факторів зовнішнього середовища на розвиток гречки в повторних посівах півдня України. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 163 – 167.

ВПЛИВ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК ГРЕЧКИ В ПОВТОРНИХ ПОСІВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Південь України характеризується дуже посушливими кліматичними умовами. Середньорічна кількість опадів становить біля 400 мм, при показниках річного випаровування вологи з площі посіви 750 – 850 мм. За таких умов дефіцит вологи для рослин становить в межах 350 – 450 мм з гідротермічним коефіцієнтом 0,48 – 0,54. Періодично на півдні України виникають посухи, температура повітря досягає до 42°C, а на ґрунті вище 50°C [1].

З метою забезпечення продовольчої безпеки в країні, а населення збалансованим харчуванням, необхідно впроваджувати в виробництво науково обґрунтовані технології та культури, які адаптовані до глобальних змін клімату і здатні давати високі та сталі врожаї. Однією з таких культур є гречка.

Гречка є основною круп'яною культурою, що вирощуються в Україні . Вона є традиційним продуктом харчування для пересічного українця і вважається "королевою круп", оскільки має надзвичайно великий позитивний вплив на здоров'я людини. Феномен гречки полягає в її різнобічному використанні, у високій якості одержуваних продуктів. Підвищений попит на гречку зумовлений унікальними поживними і лікувально – дієтичними властивостями продукції. Крім того, продукція з гречки вирізняється екологічною чистотою і низькими капіталовкладеннями у виробництво, що набуває особливого значення в сучасному світі.

З метою збільшення врожайності гречки на півдні України за рахунок повторних посівів ряд вчених проводили дослідження з впливу основних

факторів для цього регіону температурного і водного режиму на врожай і якість гречки. Огляд аналітичних джерел свідчить, що гречка здавна висівалась в основних, післяукісних, післяжнивних посівах, а також як страхова культура. Так, перше письмове розпорядження імператора Японії, датується 722 р. н. е., стосовно використання гречки як страхової культури.

Ураховуючи той факт, що зона Степу надто розорана (82,8 %), у тому числі Херсонська область на 89,1 %, а кількість орної землі на душу населення в Україні не збільшується, а зменшується, стає очевидним, що росту виробництва рослинницької продукції можна досягти за рахунок вирощування двох урожаїв на рік. Особливої актуальності культура гречки набуває у районах зрошуваного землеробства, де практикою доведено, що агрокліматичні ресурси півдня України цілком задовольняють потреби гречки до основних факторів життя.

Одним з важливих завдань сільського господарства є збільшення виробництва зерна, в тому числі круп'яних культур. Серед круп'яних культур чинне місце займає гречка. У вирощуванні гречки в Україні суттєве значення мають проміжні посіви цієї культури в умовах зрошення, що підвищують валовий збір цієї цінної культури. Поряд з цим спроби розширити посіви гречки в зоні південного Степу України не набули ще належного поширення через низьку її врожайність. Головною причиною низької врожайності гречки є недостатній науковий рівень розробок відносно потреб цієї культури в умовах зовнішнього середовища і відсутністю науково обґрунтованих рекомендацій агротехніки зрошуваних проміжних посівів. Наші дослідження направлені на вдосконалення окремих елементів агротехнічних прийомів вирощування гречки в проміжних посівах на поливних землях в зоні південного Степу України, зокрема таких, як вибір строків посіву та обробітку ґрунту, що забезпечують підвищення продуктивності культури. Вони відповідають вимогам виробництва і є актуальними [2].

Рівнозначно-життєвими факторами, що забезпечують ріст і розвиток рослин, є тепло, світло, волога і живлення. Академік В. Р. Вільямс зазначав, що “світло рослині потрібно як первинний матеріал, тепло – як робоча енергія, живлення – як підсобний матеріал для створення органічної речовини і необхідна, нарешті, вода”. Вчений, однак, застерігав від однозначного поділу рослин на групи і відмічав безмежну пластичність живого організму.

Гречку відносять до теплолюбних рослин і важливим фактором, що забезпечує з'явлення дружних сходів, є відсутність низьких температур у початковий період росту. Відомо, що сходи пошкоджуються за температури повітря -2°C , а за приморозків -4°C посіви повністю гинуть. При цьому найбільше страждають від приморозків сім'ядольні листочки і перший справжній листок [3]. За багаторічними даними встановлено, що мінімальна температура для проростання насіння гречки становить $5-6^{\circ}\text{C}$, для з'явлення сходів – 8°C , а під час формування генеративних органів, плодоутворення і досягання – $10-12^{\circ}\text{C}$ [2].

З настанням цвітіння починається генеративний період розвитку рослин. У цей період формується переважна більшість листків та пагонів і $\frac{3}{4}$ врожаю

органічної речовини. Процес цвітіння у гречки розтягнутий у часі і триває чотири – шість тижнів залежно від групи стиглості сортів та погодних умов. У період утворення бруньок і розкриття квіток, коли розпочинається їхнє запилення, виникає інша загроза – повітряна посуха, що викликає в'янення рослин навіть за достатньої вологи в ґрунті. Суха спекотна погода з температурою 25°C і вище у цей період підсушує пиляки і викликає “запал” плодоелементів, у результаті чого зерно формується щуплим або взагалі не утворюється.

Гречка активно росте і розвивається за середньодобових температур 15 – 18°C, це є умовою максимального і ефективного використання після збирального тепла до з'явлення приморозків [5].

Нерівномірне цвітіння гречки зумовлює неоднчасне досягання плодів. Так, перші стиглі плоди можуть обсіпатися, а рослина продовжує вегетувати і утворює нові гілки, бутони і квітки. Встановлено тісний кореляційний зв'язок між середньодобовою температурою у період від сівби до початку цвітіння і розвитком рослин гречки ($r^2 = 0,84$), але менш тісний – між середньою температурою і досяганням зерна ($r^2 = 0,53$). Це є підтвердженням вищезгаданого факту про те, що на рослині одночасно можуть бути як стиглі плоди, так і квітки. Так, у середньостиглих сортів період цвітіння-плодоутворення триває 30 – 45 діб, плодоутворення-досягання – від 43 – 44 до 56 діб залежно від температури повітря [3], а формування насінини (від початку цвітіння до досягання плодів) – в середньому 21 – 24 доби. З цього приводу слід зазначити, що ранні вересневі приморозки, які в окремі роки виникають наприкінці вегетації у південних районах, можуть пошкодити надземну масу гречки і призвести до ламкості стебел, передчасного опадання листя і осипання плодів, особливо у сортів з тривалим вегетаційним періодом.

Характерною реакцією рослини гречки на несприятливі термічні умови є здатність до повторного цвітіння і, відповідно, плодоутворення. Це явище набуло назви “багатоповерховість урожаю”. Виникає воно переважно в разі виникнення високих температур повітря і ґрунту, але після ослаблення дії стресових факторів гречка відновлює цвітіння, плодоутворення і налив зерна. Кількість і якість зерна гречки за повторного плодоутворення кращі, ніж за першочергового [4].

Для оцінки забезпеченості теплом певної культури використовують показники суми активних температур (сума середньодобових температур) або суми ефективних температур (різниця між середньодобовими температурами і їх нижньою межею). Обидва показники характеризують як рівень температури, так і тривалість її дії на рослину в процесі вегетації або за окремими фазами. Також встановлено прямий зв'язок між досяганням плодів та сумою ефективних температур ($r^2 = 0,93$), а також взаємозв'язок між наростанням суми температур і відсотком стиглих зерен, що має певне значення для визначення строків збирання урожаю.

Потреба у теплі для типової рослини гречки (висотою 100 см, кількістю листків на головному стеблі 15 та 3 – 5 гілками) за період вегетації виражається сумою ефективних температур (вище 5°C) 1200°C. Причому за окремими фазами

вегетації сума активних температур для росту і розвитку гречки становить (°C): сівба-сходи – 66 – 77, сходи-цвітіння – 310 – 320, цвітіння-достигання – 420 – 489, від сівби до достигання – 796 – 888; для більш пізніх сортів цей показник підвищується до 1300°C. Однак, необхідна сума активних температур, що для гречки становить 1000 – 1300°C, від строків сівби змінюється незначно. Стосовно проміжної культури, сприятливі кліматичні умови для гречки з періодом вегетації 70 – 90 діб створюються за суми температур 1600°C [5].

Гречка віддає перевагу помірному й вологому клімату, але завдяки короткому періоду вегетації і високій пластичності може вирощуватись у досить широкому діапазоні умов. Однак, у літніх посівах посушливого степу загрозу майбутнім рослинам під час проростання насіння становить кірка на поверхні ґрунту, під час з'явлення сходів – тріщинуватість ґрунту. Так, за сприятливої кількості ґрунтової вологи сходи післяжнивної гречки з'являються вже на 3 – 5 добу.

Ряд авторів вважає, що для свого росту й розвитку гречка потребує оптимальної вологості ґрунту протягом усього періоду вегетації і найвищої продуктивності вона досягає за умов вологості ґрунту 80 % від ПВ. Витрата води на літню культуру гречки в умовах Херсонської області становить від 2250 м³ у посушливі роки вона підвищується до 3152, у вологі знижується до 1478 м³. Причому водоспоживання неоднакове за періодами росту й розвитку рослин і значною мірою залежить від удобрення. Особливо несприятливою для гречки є нестача вологи в ґрунті на тлі повітряної посухи та температур понад 30°C. Якщо за таких умов виникають суховії, протягом двох–трьох днів на рослинах відмирають усі зав'язі, листя втрачає тургор, поглинання ними вуглекислоти зменшується більш ніж у два рази [4].

Слід відзначити, що степові вітри, особливо східного напрямку, згубні не лише у період запилення квіток, але також під час достигання, коли стебла гречки найбільш схильні до вилягання, а плоди до осипання. Через це період наливу – побуріння зерна вразливий до несприятливого вітрового режиму.

Нашими дослідженнями встановлено, що гречка добре росте як в умовах короткого дня та слабкого освітлення, так і в умовах довгого дня та значного освітлення, і це дає змогу успішно вирощувати її в післяукісних та післяжнивних посівах. До цього слід додати наші спостереження про те, що короткі вересневі дні наприкінці вегетації післяжнивної гречки дещо впливають на зав'язування плодів, але сприяють більш дружному достиганню і це компенсує потенційні втрати врожаю.

Нашими дослідженнями встановлено, що гречка має високу адаптивну реакцію на всі основні життєві фактори, а саме світло, тепло, вологу і рівень живлення. Результати досліджень дають нам можливість рекомендувати виробництву вирощувати гречку на півдні України в умовах зрошення не тільки в основних, але й повторних посівах. Агрокліматичні умови, якими володіє Причорноморський степ, має великий потенціал для отримання високих і сталих врожаїв гречки.

У подальшому планується розробка технологій вирощування гречки в Причорноморському степу України на різних типах ґрунтів в основних та пожнивних посівах в умовах зрошення.

Список використаних джерел

1. Постанова №15/01 Президії Національної академії аграрних наук від 23.10.2019 р. протокол № 5.
2. Аверчев О. В., Фесенко Г. О., Гончарський І. Л. Сучасні тенденції та перспективи вирощування гречки в Україні та світі. *Наукове забезпечення технологічного прогресу XXI сторіччя* : матеріали міжнародної наукової конференції (м. Чернівці, 1 травня 2020 р). Чернівці : МЦНД. Т. 1. С. 77 – 80.
3. Якименко А. Ф. Гречиха. Москва : Колос, 1982. 196 с.
4. Ушкаренко В. А., Аверчев А. В., Черниш М. С. Агротехнічні умови одержання високих урожаїв гречки у післяжнивних посівах. *Агрохімія і ґрунтознавство*. Міжвідомчий тематичний науковий збірник. Спец. вип. до 5 з'їзду УТГА (м. Рівне, 6 – 10 липня 1998 р). Харків, 1998. Ч. 3. С. 177.
5. Рекомендации по выращиванию гречихи в повторных посевах на орошаемых землях / К. Х. Популиди и др. Москва : Колос, 1983. 15 с.

Хорошко М. Д.,
Белорусский государственный
университет, г. Минск

УДК 631.8

Хорошко М. Д. Актуальность использования биотехнологий в сельском хозяйстве. *Теоретические и практические аспекты социально-экономических исследований* : материалы Международной научно-практической конференции (Киев, 30 октября 2020 г). Киев : Восточноевропейский центр научных исследований, 2020. С. 167 – 168.

АКТУАЛЬНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ БИОТЕХНОЛОГИЙ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

До сих пор традиционное земледелие продолжает стабильно развиваться благодаря сильной зависимости от химикатов. Но сокращение естественного плодородия почвы при традиционной системе земледелия невозможно компенсировать за счет внесения удобрений. Несмотря на то, что удобрения могут увеличить производительность во много раз, они негативно влияют и меняют плодородие почв, нанося ей невосполнимый ущерб. Все это означает, что почвы, обрабатываемые традиционным способом, становятся все более зависимыми от химических удобрений до тех пор, пока не наступит день, когда соотношение затраты – преимущества не станет отрицательным. Рост цен на удобрения и активное падение плодородия из-за неразумного использования земли заставляют аграриев задумываться над поиском дешевых и эффективных способов насыщения почвы гумусом. Всё живое процветает благодаря почве, но

и сама почва - продукт этого процветания. Растения живут благодаря почве и одновременно являются её создателями. Так же и живность, и микробы – почва их заботливый дом, но этот дом – продукт их жизни. Плодородие почвы создают миллиарды почвенных бактерий, микроскопических грибов, червей и других живых организмов. Именно они переводят минералы и органику в усвояемую для растений форму. Чтобы эффективно работать на земле, надо привлечь этих маленьких помощников для совместного выращивания урожая, то есть надо работать не вопреки законам природы, а в согласии с ней. Только при постоянном поступательном росте плодородия можно сделать сельскохозяйственное производство прибыльным [1].

Сегодня, к сожалению, в некоторых почвах отдельные виды полезных микроорганизмов находятся на грани исчезновения. Их место занимают нетипичные для почвообразовательных процессов и эффективного взаимодействия с растениями микроорганизмы. При этом корни растений заселяют патогенные микроорганизмы, которые, соответственно, выполняют и нетипичные функции – они не “кормят” сельскохозяйственные культуры элементами питания, а паразитируют на растительном организме. В связи с этим мобилизация биологических факторов приобретает всё большую актуальность и, являясь одним из основных звеньев экологизации сельскохозяйственного производства, позволяет получать высокие урожаи, обеспечивая при этом воспроизводство почвенного плодородия [2].

Причины использования биопрепаратов в сельском хозяйстве следующие: экологичность; отсутствие резистентности; высокая селективность; использование в любую фазу вегетации; высокая рентабельность.

Биотехнология заключается в применении различных видов микробов, которые за счет активизации усвоения ризосферной микрофлорой азота воздуха, расщепления труднодоступных почвенных соединений фосфора и калия, микроэлементов в легкодоступные для растений формы, выделения природных антибиотиков и стимуляторов роста позволяют достичь сбалансированного питания в каждую фазу развития растений и защиту растений от грибковых и бактериальных болезней [1].

Таким образом, на сегодня одним из главных факторов повышения плодородия почвы и урожайности сельскохозяйственных культур является использование биотехнологий при земледелии. Стабильное развитие сельхозпроизводства, решение проблем охраны окружающей среды, здоровья человека без применения биопрепаратов невозможны.

Список использованных источников

1. Harley, J. L. (1959). The biology of mycorrhiza. *The biology of mycorrhiza*.
2. Игольникова Л. В. Биотехнология выращивания полевых культур. *Научно-агрономический журнал*. 2019. № 1 (104). С. 31 – 37.

СЕКЦІЯ 10. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

Бєлікова М. В., канд. істор. наук, доцент,
доцент кафедри туристичного,
готельного та ресторанного бізнесу,
Національний університет "Запорізька
політехніка", м. Запоріжжя

УДК 728.5

Бєлікова М. В. Food and beverage department готелю “Khortitsa Palace”: професійна етика та обслуговування офіціантів. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 169 – 170.

**FOOD AND BEVERAGE DEPARTMENT ГОТЕЛЮ “KHORTITSA PALACE”:
ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ОФІЦІАНТІВ**

4-зірковий готельно-ресторанний комплекс “Khortitsa Palace” м. Запоріжжя займається наданням готельних послуг та послуг харчування. Готель орієнтується на обслуговування гостей, які приїжджають з метою бізнесу та туризму до міста. На сайті TripAdvisor на 22 жовтня 2020 р. обслуговування готелю оцінено на 4,5 балів з 5 можливих. На сайті опубліковано 149 відгуків про готель – у 70,47 % відгуків готель “Khortitsa Palace” оцінено на “відмінно”, 18,79 % – “дуже добре”, 4,7 % – “непогано”, 3,36 % – “погано”, 2,68 % – “жахливо”. Серед відгуків гостей можна знайти приклад незадовільного обслуговування в барі, тому буде доречним розглянути професійну етику та обслуговування офіціантів “Khortitsa Palace” [1].

Набором офіціантів та співбєсїди проводить менеджер Food and Beverage Department: уточнює рівень знання англійської мови, досвід роботи, виявляє, наскільки комунікабельним є кандидат на посаду. Як правило, офіціантів наймають з необхідним знанням англійської мови. Досвід набору новачків та їх групового навчання в групі англійській мові в контексті їжі та напоїв впродовж місяця репетитором за рахунок закладу був одним з експериментів готелю, який на практиці приніс підвищення кваліфікації персоналу ресторанів. Нажаль, навчання було складно організувати та продовжити, тому що заняття проходили через день, необхідно було приїжджати у вільний час або офіціанти мали залишати своє робоче місце під час обслуговування конференцій, інших заходів. Як наслідок нестача офіціантів негативно впливала на ресторанне обслуговування та сервіс готелю в цілому.

В обов'язки офіціантів “Khortitsa Palace” входить: 1) обслуговування ресторанів, барів, весіль, банкетів, конференцій; 3) room service – розвозити замовлення в номер; 4) раз на день здійснювати обхід жилих та заселених кімнат – поповнювати міні-бари, каву, чай, цукор, мити та натирати чашки, перевіряти роботу холодильника. Працювати необхідно швидко та якісно, не усі офіціанти витримують вимоги та специфіку роботи закладу.

Від офіціантів вимагається дотримання дрес-коду: готелем видається за відповідним розміром уніформа – біла сорочка, жилет, чорні брюки. Офіціанти підписують зобов’язання про нерозголошення інформації, регулярно проходять тренінги з техніки безпеки, відділом охорони, тренінги з сервірування тощо.

Професійна діяльність нижчої ланки Food and Beverage Department заохочується: у офіціантів є умови для кар’єрного росту – можливість зайняти посаду старшого зміни з більш високою зарплатнею. Крім того, щомісяця на іменну картку офіціанта зараховується відсоток за обслуговування.

Для успішного виконання професійних обов’язків в процесі надання ресторанних послуг необхідні знання про етику ділову – з колегами та начальниками та обслуговування – з клієнтами. Знання про систему еталонних трудових норм та етику поведіння пов’язані з сучасними вимогами світових стандартів та національними традиціями країн, які треба враховувати для якісного обслуговування клієнтів [3, с. 41 – 44]. У відносинах офіціантів з старшим зміни та менеджером Food and Beverage Department існує субординація, яка полягає у безпосередньому підпорядкуванні нижчої ланки обслуговуючого персоналу готелю безпосереднім керівникам – старшому зміни та менеджеру Food and Beverage Department. Відношення з колегами передбачають принципи рівності, довіри та згуртованості в колективі офіціантів. Так, наприклад, за корпоративною етикою “Khortitsa Palace” чайові, які залишають гості, не є особистим прибутком окремих офіціантів, а спільним результатом роботи колективу офіціантів, і щотижнево діляться на усіх. Випадки, коли офіціант привласнив чайові, вважаються злодійством. Саме тому довіра один до одного та взаємовиручка є важливими принципами в професійній етиці офіціантів.

У готельно-ресторанного закладі залишається актуальним питання забезпечення високої якості обслуговування. Слоган “Khortitsa Palace” “Come as a guest, leave as a friend” передбачає гостинний прийом, в той же час обслуговування необхідно контролювати та заохочувати. В “Khortitsa Palace” є досвід проведення конкурсу серед офіціантів, хто краще обслужить гостей та у кого буде найбільші чайові, кожний тиждень менеджер Food and Beverage Department заохочував переможця конкурсу серед офіціантів подарунком від готелю. Крім того, старший зміни вводить в курс справи офіціантів, розповідаючи про особливості постійних клієнтів. При цьому офіціанти підписують річний контракт, за яким є пункт про нерозголошення інформації третім особам про гостей, деталі роботи тощо. Усе це разом формує професійну етику обслуговуючого персоналу нижчої ланки Food and Beverage Department.

Список використаних джерел

1. Отель “Хортица Палац” Khortitsa Palace Hotel. URL: https://www.tripadvisor.ru/Hotel_Review-g298049-d2225252-Reviews-Khortitsa_Palace_Hotel-Zaporizhzhya_Zaporizhia_Oblast.html (дата звернення: 22.10.2020).
2. Відео “Khortitsa Palace Hotel”. URL: <http://www.khortitsa-palace.com/ru/gallery> (дата звернення: 22.10.2020).
3. Малюк Л. П., Варипаєва Л. М. Професійна етика та етикет у готельно-ресторанному бізнесі : навч. посіб. Харків : ХДУХТ, 2016. 146 с.

Грабар М. В., кандидат економічних наук,
доцент кафедри туризму,
Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський
національний університет", м. Ужгород

УДК 338.482.22

Риган І. М.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський
національний університет", м. Ужгород

Грабар М. В., Риган І. М. Зростання попиту на караванінг в умовах пандемії. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 171 – 172.

ЗРОСТАННЯ ПОПИТУ НА КАРАВАНІНГ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Поширення коронавірусу суттєво вразило туристичну індустрію через тимчасову заборону на туристичні поїздки. Пандемія також має далекосяжні наслідки для караванного туризму, однак кемпінги та майданчики для караванів знову відкриті.

Індивідуальний та самодостатній – караван особливо безпечний у поточній ситуації. Караванінг – це форма відпочинку, яка особливо безпечна в нинішніх умовах, оскільки туристи подорожують індивідуально та лише з людьми із свого близького оточення, а завдяки власним кухонним та санітарно-гігієнічним приміщенням перебувають вдома практично скрізь. Караванінг, виходить із кризи коронавірусу краще та швидше, ніж інші форми туризму, засновані на використанні масового транспорту.

Лідером продажів автопричепів та автобудинків у Європі була Німеччина, де приріст у 2019 р. склав 15,1 % автобудинки та 10,7 % автопричепа. У 2019 р. в Німеччині було близько 52246 нових реєстрацій автобудинків.

У 2020 р. 14,8 млн німецьких мандрівників віддали перевагу кемпінг туризму. Даний показник є найбільшим протягом досліджуваного періоду. У 2020 р. кількість кемпінг туристів зросла на 2,84 млн осіб порівняно з 2019 р. Їх зростання пов'язано із виливом пандемії. Найменше значення даного показника спостерігалось у 2016 р. – 10,94 млн осіб.

У 2020 р. близько 18 % німецьких відпочиваючих на кемпінгах це – туристи віком від 20 до 29 р. Ця вікова група становить приблизно 13,6 % населення Німеччини. Найбільша вікова група, що віддає перевагу кемпінг туризму це – особи віком 30 – 39 р. – 19,2 % населення [2].

У Німеччині також щороку проходить провідна міжнародна виставка караванінгу вже з 1962 р. Caravan salon встановлює стандарти для караванінгу протягом півстоліття. На найважливішій щорічній виставці у галузі учасники представляють повний вибір марок, включаючи численні типи, моделі та інновації. Цей унікальний

спектр пропозицій доповнюється великим вибором технічних аксесуарів, а також презентацією найкрасивіших кемпінгів та місць для паркування в Європі.

У 2020 р. кількість людей, які відвідали виставку становила 107000 осіб. Ця кількість відвідувачів є дуже хорошим результатом за даних обставин. Той факт, що середній вік помітно знизився, свідчить про те, що зараз караванінг приваблює абсолютно нових клієнтів. Успіх заходу, однак, вимірюється не лише показниками відвідуваності, але перш за все укладеними угодами про продаж – а їх було навіть більше, ніж у попередньому році. Крім того, обмін експертами на найбільшій платформі B2B надзвичайно цінний для індустрії караванів [1].

Провідні бізнес структури на світовому ринку кемпінгів та караванів зосереджуються на програмах лояльності, щоб залучити клієнтів до кемпінгових заходів. Більше того, в значній мірі рекламують та просувають подарункові картки для кемперів через соціальні мережі та інші офлайн-магазини, щоб підвищити рівень обізнаності клієнтів.

Залишатися на зв'язку в соціальних мережах під час кемпінгу залишається пріоритетом. Наявність Wi-Fi та вдосконалене обслуговування стільникових телефонів у кемпінгах збільшує кількість користувачів у кемпінг-парках. Окрім того, стрімкий рекламний та технологічний ландшафт став важливою частиною індустрії кемпінгів та караванів, оскільки туристи прагнуть найкращого досвіду подорожей.

ACSI є одним з небагатьох європейських видавців путівників по кемпінгах, які щороку переглядають усі кемпінги та обирають ті, які з'являться в посібнику в наступному році. У 2019 р. ACSI Holding BV представила нові посібники та програми ACSI для кемперів. Це дасть змогу подорожуючим розміщуватися за вигідними цінами в міжсезоння у понад 3600 кемпінгах в Європі. Путівник також надає велику інформацію про 8000 кемпінгів, перевірених ACSI.

Щороку 319 інспекторів ACSI відвідують понад 9900 кемпінгів у Європі. Перевірка базується на переліку майже 200 пунктів. Інспектори проводять опитування серед кемперів, які на той момент перебувають у кемпінгу. Таким чином, про низку питань можна судити більш об'єктивно, наприклад, про тишу та спокій у кемпінгу вночі.

Отже, перспективи розвитку ринку караванінгу заключаються у наступному:

- розвиток технологічних, орієнтованих на клієнтів послуг та інноваційних пропозицій зі знижками за допомогою подарункових карток;
- Європа збереже свої домінуючі позиції на світовому ринку кемпінгів та караванів через збільшення частоти та тривалості відпусток молодого населення в кемпінг-парках у поєднанні зі зростаючою тенденцією автопричепів та автобудинків;
- сегмент приватних кемпінгів та караванів буде зростати, оскільки зростає попит на розкішні кемпінги по всьому світу;
- кількість кемпінг туристів збільшуватиметься через нові “правила життя”, що зумовлюють поведінку людини в умовах пандемії.

Список використаних джерел

1. Caravan salon 2020: Passionate Event Charted for Success. URL: <http://www.aicshow.com/en/news/details/518> (дата звернення: 16.10.2020).
2. Caravanning in Germany. URL: <https://www.civd.de/en/artikel/caravanning-in-germany/> (дата звернення: 17.10.2020).

Графська О. І., канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри готельно-ресторанного бізнесу,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, м. Львів

УДК 338.48

Боратинський О. В.,
викладач кафедри готельно-ресторанного бізнесу,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, м. Львів

Перегіняк Т. І.,
здобувач вищої освіти 4 курсу,
Заклад вищої освіти "Львівський
університет бізнесу та права", м. Львів

Графська О. І., Боратинський О. В., Перегіняк Т. І. Аналіз ризиків кредитування туристичної сфери та методи їх зниження. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 173 – 174.

АНАЛІЗ РИЗИКІВ КРЕДИТУВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ТА МЕТОДИ ЇХ ЗНИЖЕННЯ

Сьогодні діяльність більшості підприємств та організацій не є ефективною і не дає бажаних прибутків та фінансових результатів. Зокрема сфера туризму, як одна з прогресуючих сфер економіки до початку світової пандемії COVID-19, йшла шляхом інтенсивного розвитку так станом на зараз зазнала найбільших збитків. Відновлення діяльності туристичної сфери сьогодні є питанням не простим. Однак, більшість керівників туристичних підприємств ставлять перед собою завдання відновити сферу після пандемії. Звичайно, це можна зробити з допомогою фінансових установ, банків, не банківських установ та залучення приватних інвесторів, а також сприяння держави у підтримці підприємств даної сфери. Але завжди і у всьому існують фінансові ризики, непередбачені ситуації та інші форс-мажорні ситуації.

Важливою проблемою в кредитно-фінансовій сфері для суб'єктів туристичної галузі в Україні є:

- постійна потреба підприємств туристичної галузі в обігових коштах;
- потреба у забезпеченні фінансовими ресурсами для розміщення депозитів, для отримання або продовження ліцензій;
- незначна вартість або й відсутність майна, яке може виступити як ліквідна застава для забезпечення гарантій повернення кредиту;

Тому зважаючи на ці проблеми, які існують в туристичних підприємствах і виникають кредитні ризики.

На початковій стадії кредитування підприємств туристичної сфери спрогнозувати появу кредитного ризику, та ґрунтовно його проаналізувати, а також провести його вірне, економіко-математичне моделювання є важко, але це зробити необхідно, також варто відмітити, що в деяких варіантах цього є недостатньо. Важливим етапом є визначити міру цього ризику причому варто оцінити ймовірність того, що певна подія, подія ризику, справді має сенс на життя та може відбутися, а потім вже визначати, як цей ризик вплине на результат кредитного рішення. Звичайно рівень доступного кредитного ризику можна визначити враховуючи такі пара метри, як обсяг власного капіталу банку чи не банківської фінансової установи, рівень ліквідності, фінансова стійкість, рентабельність тощо. Адже від вище перелічених факторів залежить, те наскільки потрібно формувати резервів по даній операції і чи ця операція, а в даному випадку кредит туристичного підприємства не буде впливати на фінансові показники банківської, або не банківської фінансової установи. На схемі зображена структура можливих результатів кредитного ризику щодо підприємства туристичної сфери [1].

Варто зазначити, що важливу роль при управлінні кредитним ризиком у банківській та фінансовій діяльності відіграє ряд певних факторів зокрема:

- сучасні технології;
- професійність персоналу;
- проведення постійного моніторингу кредитного портфеля та інші.

Стосовно методів зниження кредитного ризику банки та не банківські фінансові установи переважно здійснюють шляхом адміністрування та економічного регулювання, а саме:

- лімітування по кредитній лінії для певного клієнта;
- контроль за цільовим використанням;
- диверсифікація кредитного портфеля;
- оцінка стану забезпечення;
- страхування кредитних операцій;
- ретельний аналіз платоспроможності позичальника.

Отже, аналізуючи наведене можемо зробити висновок, що важливим аспектом здійснення банківських операцій, є питання, щодо мінімізації кредитних ризиків, як для підприємств туристичної сфери так і для банківських установ, та не банківських фінансових установ, так і додаткових втрат від неповернення у відповідний термін отриманих позичальником коштів. Тому фінансові банківські та небанківські установи повинні працювати над питанням зниження кредитних ризиків до отримання оптимального рівня, щоб вміти їх регулювати та управляти ними.

Список використаних джерел

1. Вітлінській В. І., Наконечний С. І. Ризик у менеджменті. Київ : Борисфен. 2006. 336 с.

Мазуркевич І. О., канд. екон. наук,
доцент кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи,
Вінницький торговельно-економічний
інститут Київського національного торговельно-
економічного університету, м. Вінниця
Вівсюк І. О., аспірант,
асистент кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи,
Вінницький торговельно-економічний
інститут Київського національного торговельно-
економічного університету, м. Вінниця

УДК 728.5

Мазуркевич І. О., Вівсюк І. О. Сутність потенціалу підприємств готельного бізнесу. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 175 – 177.

СУТНІСТЬ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Сучасні умови господарювання спонукають підприємства готельного бізнесу до формування достатніх можливостей та ресурсів для забезпечення конкурентних позицій на ринку з урахуванням негативного впливу мінливих факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Саме потенціал підприємств здатний забезпечити не лише адаптативні заходи, але й сприяти перспективному їх розвитку.

Академічний тлумачний словник визначає потенціал сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері як [1]. В Оксфордському словнику потенціал визначається як приховані якості та здібності, які можуть бути вдосконалені та зумовити в майбутньому успіх або корисність [3, с. 377]. Дане трактування є безумовно широким, проте визначає головний зміст даного поняття, що виражається через приховані, проте реальні можливості забезпечення ефективного розвитку підприємства в перспективі.

Узагальнюючи наявні дослідження теоретико-методологічних аспектів потенціалу підприємств готельного бізнесу, встановлено, що в широкому розумінні потенціал визначається з урахуванням ресурсного підходу. Зокрема, акцентується увага на виробничих фондах готелю (площі, номерному фонді) та трудових ресурсах. В той же час фінансова складова є вагомою передумовою підвищення ефективності використання потенціалу підприємства індустрії гостинності.

В праці Н. І. Верхоглядової та Є. В. Коваленко виділено п'ять основних концептуальних підходів до визначення потенціалу підприємства:

1) з позицій ресурсного підходу, що є найбільш поширеним та характеризує наявні ресурси, які є у розпорядженні підприємства;

2) з позицій функціонального підходу, що передбачає визначення потенціалу підприємства з огляду на виконувани ним функції;

3) з позицій цільового підходу як здатність підприємства досягати поставлені ним цілі;

4) з позицій результативного підходу як можливість досягнення певних результатів діяльності;

5) з позицій діяльнісного підходу, що визначає потенціал як сукупність відносин між суб'єктами господарювання щодо створення матеріальних та нематеріальних благ [2].

Таким чином, потенціал підприємства є визначальним при прийнятті управлінських рішень щодо ефективності управління господарською діяльністю підприємства та слугує основою для ухвалення стратегічних орієнтирів його розвитку. На нашу думку, термін потенціал – це фактичні та приховані можливості підприємства, які за певних умов можуть забезпечувати досягнення результатів у короткостроковому та довгостроковому періодах.

При формуванні визначення потенціалу підприємства важливим є вираховування специфіки господарської діяльності підприємства. Так, для підприємств готельного бізнесу потенціал визначається реальними можливостями виконання максимального обсягу робіт і послуг за умови раціонального використання наявних ресурсів. Визначальним при визначенні потенціалу готелю є рівень операційного менеджменту, тобто ефективність управління виробничими, трудовими, фінансовими, інформаційними та інноваційними ресурсами.

Визначальними критеріями формування потенціалу підприємств готельного господарства є:

– кількісний та якісний склад наявних ресурсів (матеріальних, нематеріальних, трудових та фінансових ресурсів);

– інтелектуальний потенціал працівників готелю, враховуючи їх здатність до креативності та прийняття нестандартних рішень;

– рівень операційного менеджменту;

– рівень забезпечення та готовність готелю до впровадження інноваційних технологій;

– рівень платоспроможності та кредитоспроможності готелю;

– рівень інвестиційної привабливості;

– рівень купівельної спроможності населення.

Отже, сутність потенціалу підприємств готельного бізнесу слід розглядати крізь призму сукупності фактичних ресурсів та наявних можливостей для досягнення бажаних результатів. Потенціал готелів не є статичною величиною, а має здатність до змін із врахуванням мінливості факторів попиту та пропозиції на ринку готельних послуг. Процес формування потенціалу готелю починається на етапі його проектування та визначення концептуальних основ його розвитку. Проте зміна факторів зовнішнього середовища може внести певні корективи, що негативно впливатиме на точність досягнення очікуваних результатів.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/potencial>.
2. Верхоглядова Н. І., Коваленко Є. В. Аналіз підходів до визначення сутності потенціалу підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2016. Вип. 1. С. 26 – 32.
3. Black, J. A. (2003). *Dictionary of Economics* (2nd ed). NY: Oxford University Press.

Мельник Н. В., канд. географ. наук, доцент,
доцент кафедри туризму,
Державний вищий навчальний заклад
"Ужгородський національний
університет", м. Ужгород

УДК 338.482.22

Мельник А. В., канд. географ. наук, доцент,
доцент кафедри туризму,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

Качаровський Р. Є., магістр географії,
інженер II категорії навчальної
лабораторії краєзнавчих атласів,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мельник Н. В., Мельник А. В., Качаровський Р. Є. Екотуристичний потенціал парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Волинської області. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 177 – 179.

ЕКОТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПАРКІВ-ПАМ'ЯТОК САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва визначають як цінні зразки паркового будівництва, що створюються з метою охорони і використання в природоохоронних, оздоровчих, естетичних, наукових та виховних цілях (ст. 37 Закону України "Про ПЗФ") [3]. Це рекреаційні установи, де забороняється будь-яка діяльність, що загрожує їх збереженню. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва можуть служити ядрами для короткострокового відпочинку, підґрунтям для розвитку пішохідного, велосипедного та кінного туризму, основою при прокладанні тематичних туристичних маршрутів еколого-пізнавального спрямування.

На території Волинської області функціонує 11 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальною площею 109,43 га [1], що становить 2,84 % від загальної кількості об'єктів ПЗФ та 0,05 % від загальної площі природоохоронних територій області. Із загальної кількості 3 парки-пам'ятки відносяться до категорії загальнодержавного значення (28,6 га). Усі парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення “Байрак” (Луцький р-н), “Дубечненський” (Старовижівський р-н) та “Здоров'я” (Турійський р-н) створено у 1996 році Указом Президента України від 20.08.1996 р. № 715/96.

Просторовий розподіл парків-пам'яток садово-паркового мистецтва на території області представлено у таблиці 1.

На жаль, упродовж XXI ст. жодного нового об'єкту даної категорії заповідності на теренах Волині створено не було, що заставляє ініціювати дане питання перед науковими та владними структурами краю. Також за вказаний час не відбулося й трансформації (підвищення статусу) цих об'єктів із місцевих у загальнодержавні.

Незважаючи на незначні за площею території, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва містять досить потужний природний та історико-культурний потенціал. Існуючі об'єкти утворені на базі родинних маєтків чи землеволодінь XIX ст. Вони є досить добре збереженими, мають чітку проєктовану системну композицію, зручну для відвідування туристами і догляду персоналом.

Таблиця 1

Розподіл парків-пам'яток садово-паркового мистецтва на території Волинської області

Назва району	Площа ПЗФ території, га		Всього, га	Частка ПЗФ, %
	загальнодержавного значення	місцевого значення		
Володимир-Волинський	–	27,53	27,53	25,2
Горохівський	–	16,5	16,5	15,1
Ківерцівський	–	0,9	0,9	0,8
Локачинський	–	3,0	3,0	2,8
Луцький	13,0	12,5	25,5	23,3
Любешівський	–	12,0	12,0	10,9
Старовижівський	2,0	–	2,0	1,8
Турійський	13,6	8,4	22,0	20,1
Разом	28,6	80,83	109,43	100,0

Джерело: [2].

Переважна більшість алей приведені в належний еколого-санітарний стан. У загальнодержавних та більшості місцевих парків розроблена чітка концепція розвитку. Ряд вказаних об'єктів включені у туристичні, зокрема екологічні, маршрути, і вже активно використовуються у туристичній діяльності.

У цілому, можна відмітити готовність парків-пам'яток садово-паркового мистецтва для забезпечення потреб екологічного туризму завдяки ефективному рекреаційному освоєнню та грамотному використанню екотуристичного потенціалу. Проте, з метою більш потужного залучення цих об'єктів ПЗФ до прогресивного

розвитку екологічного туризму варто: 1) розробити цільову регіональну програму розвитку парків-пам'яток садово-паркового мистецтва як елементів туристичної галузі Волинської області; 2) розглянути можливість збільшення кількості цих об'єктів у регіоні, хоча б на місцевому рівні; 3) поставити питання переведення ряду об'єктів місцевого значення у загальнодержавні, покращивши їх фінансування; 4) розширити межі уже існуючих парків-пам'яток садово-паркового мистецтва для покращення їх функціонування за рахунок прилеглих територій, що не використовуються; 5) розробити рекламно-інформаційну концепцію задля залучення потенційних туристів; 6) розробити нові екскурсії із залученням 3D технологій; 7) облаштувати природоохоронні території об'єктами туристичної інфраструктури для потреб екологічного туризму.

Список використаних джерел

1. Карпюк З. К., Фесюк В. О., Антипюк О. В. Природно-заповідний фонд Волинської області : альбом-каталог. Київ : ТОВ "ОК-ПОЛІГРАФ", 2018. 136 с.
2. Природно-заповідний фонд. Управління екології та природних ресурсів Волинської ОДА. URL: <https://voladm.gov.ua/category/prirodno-zapovidniy-fond/1>.
3. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-12>.

Пукас К. В.,

УДК 338.48

здобувач вищої освіти 2 курсу,
кафедра міжнародних регіональних студій та туризму,
факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин,
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро

Пукас К. В. Сучасний стан розвитку туристичної діяльності в Іспанії. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 179 – 181.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІСПАНІЇ

Сучасна туристична сфера Іспанії швидко прогресує. Згідно статистики UNWTO за 2018 рік, Іспанія займає друге місце серед ТОП-10 найбільш відвідуваних країн світу. У 2018 році Іспанію відвідало близько 82,7 млн іноземних туристів, що на 1,1 % більше, ніж у 2017 році [5, 7].

Найбільше Іспанію відвідують, головним чином, жителі європейських країн: Великобританія, Франція, Німеччина, Португалія, Італія [4].

Серед найпопулярніших видів туризму серед іноземних туристів у 2018 році виявилися: культурний туризм, міський туризм, гастрономічний туризм, пішохідний туризм, пляжний туризм, екстремальний туризм, діловий туризм, подієвий туризм, оздоровчий туризм та екологічний туризм (рис. 1). Також популярними виявилися зимові та літні види спорту, особливо гольф, нічне життя Іспанії та шопінг [6].

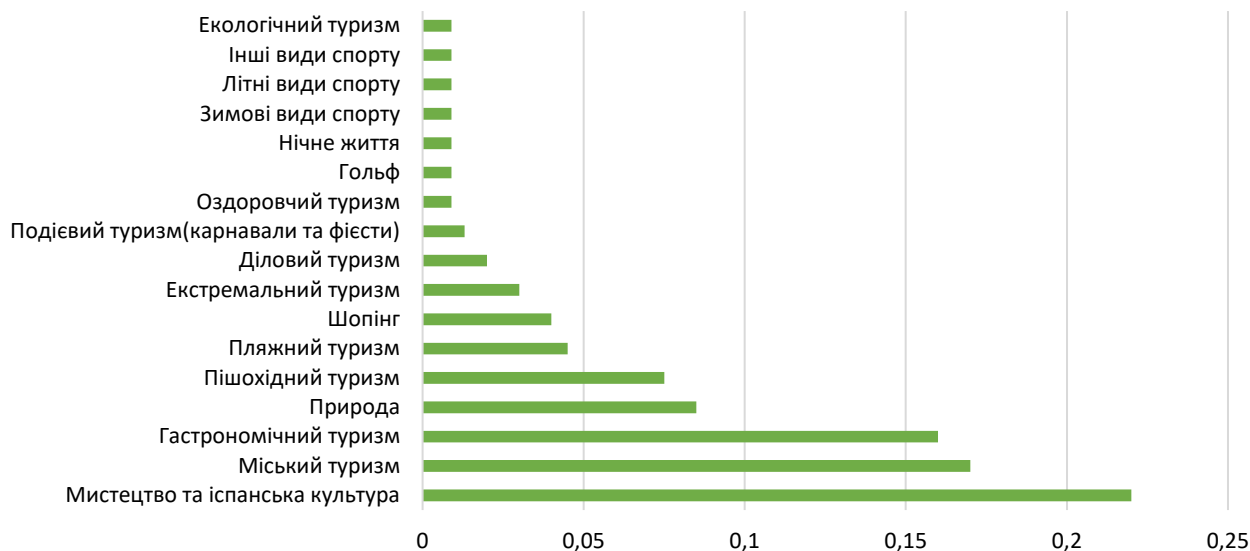

Рис. 1. Популярні види туризму серед в'їзних туристів у 2018 році
Джерело: [6].

За показниками виїзного туризму Іспанія займає 17 місце серед країн світу. У 2018 році з країни виїхало 19,1 млн туристів [5]. Виїзний туризм в Іспанії хоч і зростає, але й донині розвинутий доволі слабо. Туристи з Іспанії відвідують переважно сусідні країни: Португалія, Франція, Австрія, Німеччина, Англія; також іспанці віддають перевагу порівняно дешевим послугам у Марокко, Тунісі, Туреччині й Греції [1].

Також варто відмітити, що зростання доходів населення привело до швидких темпів розвитку внутрішнього туризму. Найбільшою популярністю серед населення Іспанії користуються прибережні курорти, а серед регіонів – Валенсія, а також Андалусія і Каталонія [2].

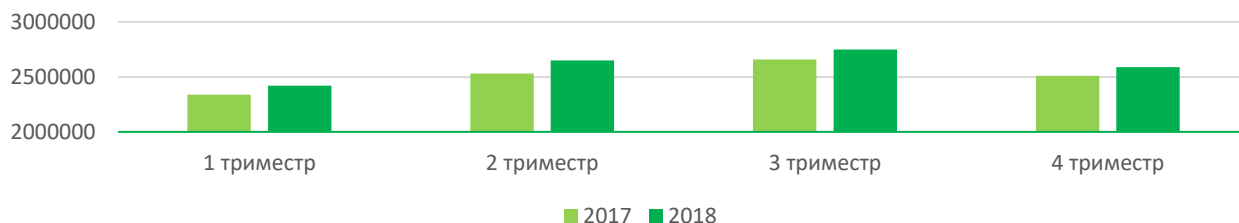

Рис. 2. Число робочих місць, задіяних у туристичному секторі
Джерело: [6].

На туризм Іспанії припадає 12,3 % економіки Іспанії, або майже 148 млрд євро. У порівнянні з 2017 роком частка туризму у ВВП збільшилася на одну десяту відсотка [3].

У 2018 році частка державних витрат у сфері туризму склала 2,2 %, що на 0,2 % більше, ніж у 2017 році і за цим показником Іспанія займає 7 місце у світі [5].

Число робочих місць у туристичному секторі склало близько 2,62 млн у 2018 році, що більше у порівнянні з 2017 роком (рис. 2) [3, 6].

Отже, важливим фактором, який сприяє відвідуванню туристами Іспанії – це розвинута туристична та транспортна інфраструктура, клімат та відносно невисокі ціни. Ця країна займає лідируючі позиції за конкурентоспроможністю на світовому туристичному ринку в різних індустріях уже кілька років підряд і має перспективи із роками все більше закріплювати своє лідерство на світовому туристичному ринку.

Список використаних джерел

1. Виїзний туризм в Іспанії. URL: <https://studfiles.net>.
2. Внутрішній туризм в Іспанії. URL: <http://infotour.in.ua>.
3. Доля туризму в ВВП Іспанії. URL: <https://noticia.ru/allnews/ekonomika/dolya-turizma-v-vvp-ispanii-prevysila-12.htm>.
4. Туризм в Іспанії. URL: <https://works.doklad.ru/view/9wH3HP2GpEE.html>.
5. Испания. Кноема. URL: <https://knoema.ru/atlas/Испания/topics/Туризм>.
6. Turespaña. Memoria 2018. URL: <https://www.tourspain.es/es-es/Conozcanos/MemoriasAnuales/Memoria%20TURESPA%C3%91A%202018.pdf>.
7. Офіційний сайт UNWTO. URL: <https://www.unwto.org>.

Щоголева І. В., канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри туризму та авіаційних перевезень,
Льотна академія Національного авіаційного
університету, м. Кропивницький

УДК 658.155

Соколовський В. А.,
старший викладач кафедри
туризму та авіаційних перевезень,
Льотна академія Національного авіаційного
університету, м. Кропивницький

Щоголева І. В., Соколовський В. А. Revenue менеджмент як технологія управління доходами готельних підприємств. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 181 – 183.

REVENUE МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Готельні підприємства є вагомою складовою індустрії туризму, які на теперішній час працюють в складних умовах, спричинених пандемією, що позначається на результатах їх діяльності. Але на результативність діяльності

готельних підприємств вплинула не лише пандемія, бо значна їх кількість вже мала проблеми, що пов’язані з низьким коефіцієнтом завантаження, недосконалістю комунікацій, якістю обслуговування, що не відповідає міжнародним стандартам, невідповідністю ціни та якості послуг. Всі ці чинники зумовлюють ситуацію, при якій знижується рівень дохідності готельних підприємств, погіршується їх ліквідність та платоспроможність. Саме пошуки шляхів підвищення дохідності підприємств зумовили розвиток такого напрямку, як revenue менеджмент.

Для того, щоб управляти доходами, необхідно визначитись із сутністю цього процесу в готельних підприємствах, якому передують наступні дії:

- розуміння й аналіз особливостей функціонування готелю;
- аналіз ситуації на ринку готельних послуг;
- аналіз попиту споживачів на готельні послуги та співвідношення попиту з можливостями готелю;
- постійний моніторинг слабких та сильних сторін готельного підприємства з метою своєчасного корегування ситуації;
- аналіз можливостей та загроз в діяльності готельного підприємства;
- гнучкий підхід до ціноутворення та тарифної політики готелю;
- пошук джерел підвищення дохідності готелю.

Як наголошує Чуракова А.А., у загальносвітовій практиці передумовами виникнення методу управління прибутковістю стали:

- зростаючий вплив споживачів, що пред’являють попит на послуги кращої якості за мінімальну ціну;
- динамічний розвиток ринку, що вимагає високої міри адаптації до його змін;
- необхідність здобуття найбільшого прибутку від діяльності підприємства;
- можливості використання й обробки великого об’єму інформації [1].

Для того, щоб здійснювати управління дохідністю готельного підприємства, необхідно систематично аналізувати такі показники діяльності готелю, як: виручка від продажів номерів готелю; завантаженість номерного фонду; виручка номерного фонду за один номер, а також одного гостя за певний період часу; середня кількість гостей у номері; середня ціна за місце в номері, або середня ціна номеру.

Отримана інформація буде підґрунтям для прийняття рішення щодо визначення співвідношення попиту та ціни на послуги готелю, а також вибору відповідного інструментарію із арсеналу revenue менеджменту.

В якості основних інструментів найчастіше використовують наступні [2]:

- використання диференційованих тарифів для споживачів, які представляють різні сегменти. Для гостей, які купують послуги без попереднього бронювання, встановлюється базова ціна, а ціна послуг для інших категорій залежить від співвідношення попиту та пропозиції на послуги готелю;
- розподіл квот для партнерів готелю, які беруть участь у збуті готельних послуг;
- резервування частки готельного фонду для гостей, які попередньо не бронювали послуги та для тих, хто здійснив пізніше бронювання. Ця категорія гостей є найбільш зацікавленою в отриманні послуги та найменш чутливою до рівня ціни;

- запровадження штрафів для гостей, які зробили пізні відмовлення від бронювання послуг та за не приїзд туристів;
- використання overbooking, тобто бронювання номерів у більшій кількості, ніж кількість наявних номерів з метою запобігання можливих збитків;
- застосування stop-sale, а саме призупинення продажів номерів базової категорії з метою стимулювання продажів більш комфортабельних номерів;
- вирівнювання завантаження номерного фонду у періоди, які передують періоду високого попиту, за допомогою підтвердження бронювання на більш тривалий термін, ніж період високого завантаження;
- пропозиція гостям, які купують послугу розміщення без попереднього бронювання, номеру з більш високої цінової категорії, що передбачає особливу підготовку персоналу до таких продажів.

Отже, revenue менеджмент – це і стратегія, і технологія, які орієнтовані на отримання вигоди як готельним підприємством, так і гостем та які ґрунтуються на аналітиці. Запровадження технологій revenue менеджменту в практику діяльності готельних підприємств дасть їм змогу не тільки оптимізувати управління своїми доходами, але й покращити свою конкурентну позицію на ринку готельних послуг та підвищити лояльність клієнтів.

Список використаних джерел

1. Чуракова А. А. Управление доходностью гостиничного предприятия. *Молодой ученый*. 2014. № 10 (69). С. 293 – 295.
2. Дементьева С. В. Отельный менеджмент : учеб. пособ. Ольборг : Институт истории, международных и социальных исследований Ольборгского университета, 2011. 160 с.

СЕКЦІЯ 11. ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

Максімова І. М., канд. техн. наук, методист,
Відокремлений структурний підрозділ “Могилів-
Подільський технолого-економічний фаховий коледж
Вінницького національного аграрного університету”
Галушак Л. Б., викладач вищої категорії,
Відокремлений структурний підрозділ “Могилів-
Подільський технолого-економічний фаховий коледж
Вінницького національного аграрного університету”

УДК 641.887

Максімова І. М., Галушак Л. Б. Дослідження стабілізуючих добавок до соусів. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 184 – 186.

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАБІЛІЗУЮЧИХ ДОБАВОК ДО СОУСІВ

Сьогодні не викликає сумнівів необхідність вдосконалення структури харчування, особливу гостроту набуває проблема створення продуктів дієтичного призначення. Зниження калорійності емульсійних продуктів за рахунок зменшення вмісту жиру є складною проблемою, тому що такі продукти повинні мати досить високі смакові переваги, харчову цінність та стабільні структурно-в'язкісні властивості, тобто відповідати традиційним вимогам та звичкам харчування. Практичне вирішення питання виробництва емульсійних продуктів зі зниженим вмістом жиру пов'язано з необхідністю підвищення ефективності поверхнево-активних речовин, що при цьому використовуються – емульгаторів та стабілізаторів.

Аналіз ситуації, що склалася на продовольчому ринку України, свідчить, що асортимент плодово-ягідних соусів украй вузький та представлений, в основному, продукцією преміум-класу [2]. Виробництво ординарних соусів не є рентабельним, оскільки в рецептурі традиційно використовуються дорогі імпорتنі інгредієнти: загусники, ароматизатори тощо. Використання сировини лише вітчизняного виробництва дозволить знизити собівартість плодово-ягідних соусів та задовольнити попит населення. Під час розробки плодово-ягідних соусів за основу доцільно використовувати яблучне пюре, оскільки яблука є відносно дешевою вітчизняною сировиною; яблучне пюре, порівняно з іншими пюре, має нейтральні органолептичні показники, що дозволяє розробити на його основі широкий асортимент доступних за ціною соусів.

Оскільки соуси повинні характеризуватися певними структурно-механічними характеристиками, виникає потреба вибору загусника вітчизняного виробництва.

З цією метою використовують водорозчинні полісахариди, що містяться в гарбузовому, обліпиховому пюре. Але, на жаль, вони не знайшли широкого застосування як загусники у харчовій промисловості і обмежено використовуються лише у складі функціональних продуктів. На сьогоднішній день в Україні не розроблені наукові принципи використання вказаних пюре, відсутні наукові принципи отримання плодово-ягідних соусів з використанням пюре різного природного походження.

Розробкою нових емульгуючих та стабілізуючих добавок, які дозволяють одержувати продукти з малим вмістом жиру та збереженням при цьому традиційної консистенції, займалося багато вчених: Шмідт О. О., Рузіна І. О., Антропова С. К., Білов В. В., Чекмарєва І. Б. та ін. Тому перед фахівцями галузі стоять завдання пошуку нових стабілізуючих систем, які дозволять одержувати дієтичні низькокалорійні високоякісні емульсійні продукти. У зв'язку з вищесказаним, розробка науково обґрунтованої технології виробництва плодово-ягідних соусів, збагачених різними добавками та вітамінами, є актуальною.

Для добавок в основні соуси ми обрали три види пюре, що на нашу думку найбільш повно задовольняє всім показникам, які впливають на якість і смак готового соусу – це яблучне, гарбузове та обліпихове пюре.

Аналіз фізико-хімічних показників якості пюре показує невисоку загальну кислотність, що надасть можливість варіювати кількість кислоти в рецептурі соусів. Невисокий вміст редуруючих речовин не буде здійснювати вагомого впливу на хід технологічних процесів. Нами також було досліджено гарбузове, обліпихове і яблучне пюре на вміст біологічно-активних речовин – пектину, клітковини, β -каротину, вітаміну С.

Пектин є важливим компонентом для життєдіяльності людського організму і поступається за своєю цінністю лише хлорофілу – незамінній речовині для продукування гемоглобіну [1]. Додавання в різні харчові продукти похідних пектину значно підвищує їх смакові та гігієнічні характеристики, сприяє звільненню кишечника від компонентів гнильного розкладання, підвищує стійкість до алергічних факторів. Згідно з медичними рекомендаціями Всесвітнього інституту здоров'я добова профілактична потреба в пектині в умовах радіоактивних забруднень складає для дорослих 2 – 4 г, для дітей – 1 – 2 г [1].

За нашими дослідженнями найбільший вміст пектину має обліпихове пюре – 0,75 %, практично не поступається йому пюре яблучне – 0,7 %. В гарбузовому пюре кількість пектину невелика – 0,36 %.

Під час визначення вмісту клітковини в пюре отримано дані, які показують приблизно однаковий вміст клітковини у всіх досліджуваних зразках. Так, пюре гарбузове містить 0,36 %, пюре обліпихове – 0,34 %, пюре яблучне – 0,32 %.

Визначена дослідженнями кількість водорозчинного пектину і клітковини в пюре дає підстави прогнозувати позитивний вплив досліджуваного пюре на структурно-механічні властивості соусів.

Отже, на підставі аналізу науково-технічної інформації доведено доцільність використання в технологіях плодово-ягідних соусів яблучного, гарбузового або

обліпихового пюре, що має анти окисну властивість та формує асортимент соусів. Також вивчено основні органолептичні, фізико-хімічні, структурно-механічні показники та показники якості соусів. Доведено, що розроблені плодово-ягідні соуси за вмістом сухих речовин 6,7 – 9,9 % містять 0,37 – 0,7 % пектинових речовин, характеризуються високим вмістом вітамінів, мінеральних речовин.

Список використаних джерел

1. Биологически активные вещества пищевого сырья : справ. / В. В. Петрушевский и др. Киев : Техника, 1985. 127 с.
2. Ринок соусів України. URL: <https://koloro.ua/ua/blog/issledovaniya/rynok-sousov-ukrainy.html>.

Новикова Н. В.,
Белорусский государственный
университет, г. Минск

УДК 664.6

Новикова В. М. Пищевые добавки в хлебопекарном производстве. *Теоретические и практические аспекты социально-экономических исследований* : материалы Международной научно-практической конференции (Киев, 30 октября 2020 г). Киев : Восточноевропейский центр научных исследований, 2020. С. 186 – 187.

ПИЩЕВЫЕ ДОБАВКИ В ХЛЕБОПЕКАРНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

Пищевые добавки, наиболее древним представителем которых является поваренная соль, используются человеком в течение тысячелетий. Однако их широкое применение в пищевой технологии началось только в конце XIX в. и в настоящее время получило распространение во всех странах мира.

Применяемые в пищевой промышленности различные соединения, повышающие биологическую ценность продуктов, такие как витамины, микроэлементы, белоксодержащие продукты растительного и животного происхождения, строго говоря, не могут быть названы пищевыми добавками.

Несмотря на это, в технологической практике термин "пищевая добавка" применяется более расширенно, хотя согласно международной классификации ФАО/ВОЗ к пищевым добавкам, применяемым для повышения эффективности технологии пищевых продуктов, отнесены только ускорители технологических процессов, включая ферментные препараты, фиксаторы миоглобина, обеспечивающие розовый цвет мясным и рыбным изделиям, а также вещества для отбеливания муки, улучшители хлеба, полирующие вещества для кондитерских изделий и осветлители для напитков. На практике во многих

случаях к группе пищевых добавок относят более широкий круг веществ, в том числе получаемых из вторичных сырьевых ресурсов, образующихся при переработке сырья растительного и животного происхождения [1].

В современном хлебопекарном производстве применяются пищевые добавки и хлебопекарные улучшители различного принципа действия, необходимость использования которых обусловлена следующим: нестабильным качеством муки; разнообразием видов и свойств используемого сырья; расширением ассортимента хлебобулочных изделий с измененным химическим составом, более длительным сроком сохранения свежести и пр.; совершенствованием технологии производства, например распространением ускоренных и “холодных” способов приготовления теста; применением нового оборудования с интенсивным механическим воздействием на тесто [2].

В практике хлебопекарного производства для улучшения качества хлеба и хлебобулочных изделий, регулирования параметров технологических процессов используются пищевые добавки, которые можно подразделить на две группы [1]:

– полученные из растительного и животного сырья (продукты из семян бобовых, фруктовые порошки, молочные продукты);

– полученные химическим путем (окислители, синтетические витамины), путем микробиологического синтеза (ферментные препараты) или в результате обработки природных материалов (модифицированный крахмал).

Каждая группа имеет определенные преимущества и недостатки. Достоинствами первой, в составе которой наиболее широко применяются растительные добавки, являются комплексный состав, сбалансированность составляющих их отдельных компонентов, а также присутствие соединений в наиболее физиологически усвояемой форме. Ассортимент применяемых в хлебопечении добавок растительного происхождения весьма широк.

Таким образом, применение в хлебопекарном производстве добавок различной природы показывает, что традиционная технология хлебобулочных изделий в последние годы все больше подвергается глубоким изменениям с целью получения продуктов повышенной биологической ценности, высоких органолептических характеристик, обладающих также диетическими и лечебно-профилактическими свойствами. Ведущим направлением в технологии хлебобулочных изделий является включение в их рецептуру соединений различной природы, относимых к пищевым добавкам как в строгом понимании этого термина, так и расширяющих его содержание.

Список использованных источников

1. Вершинина О. Л., Корнен Н. Н., Ильинова С. А. Применение пищевых добавок в технологии хлебопечения. *Известия высших учебных заведений. Пищевая технология*. 2000. № 5 – 6. С. 27 – 30.

2. Информационный портал о пищевом и кондитерском производстве. URL: <https://baker-group.net>.

СЕКЦІЯ 12. ПЕДАГОГІКА

Гораш К. В., канд. пед. наук, старш. наук. співроб.,
старший науковий співробітник відділу
інновацій та стратегій розвитку освіти,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

УДК 373

Гораш К. В. Освітнє середовище гімназії: проблеми та перспективи змін. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 188 – 191.

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ГІМНАЗІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІН

Процеси модернізації освітньої системи є актуальними для кожної держави, яка зацікавлена в прогресивному розвитку, що передбачає розвиток національної науки й економіки, формування людського капіталу та громадянського суспільства.

Важливу роль у підготовці майбутніх поколінь до успішного життя в XXI столітті відіграють заклади загальної середньої освіти. У меті загальної середньої освіти акцентовано увагу на всебічному розвитку, вихованні та соціалізації учня як особистості, здатної до життя в суспільстві та до цивілізованої взаємодії, самовдосконалення і навчання впродовж життя; готової до свідомого життєвого вибору, самореалізації, відповідальності та громадянської [3]. Реалізація цієї мети можлива за умов створення в закладах загальної середньої освіти сучасного освітнього середовища, яке б забезпечило результативність освітніх реформ і відповідність якості освіти вимогам держави та суспільства.

Одним із завдань дослідження проблеми проектування освітнього середовища гімназії як закладу базової середньої освіти, що розпочато в 2019 році співробітниками відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України (Державний реєстраційний номер наукового дослідження: 0119U001259) є оцінювання стану освітніх середовищ в експериментальних закладах освіти, зокрема встановлення рівня інноваційності.

Розроблений інструментарій оцінювання освітнього середовища гімназії (кваліметрична модель; опитувальники для адміністрації школи, вчителів, учнів, батьків; карти спостереження) дали змогу визначити тенденції розвитку гімназійної освіти в Україні, перспективи і проблеми функціонування гімназій та рівень їх інноваційності (готовності до змін і провадження освітніх інновацій).

У нашому дослідженні використано результати українських і міжнародних наукових досліджень теоретичних і практичних проблем створення ефективного

освітнього середовища. Зокрема, розроблені Центром досліджень освіти та інновацій ідеї щодо проектування інноваційного освітнього середовища, його характеристики та рекомендації щодо створення в сучасній школі [5]; типи та компоненти ефективного освітнього середовища [1]; організаційно-педагогічні засади проектування освітнього середовища української гімназії в контексті розбудови нової української школи [4, 6]; рівні інноваційності освітнього середовища гімназії [2] й інші.

Освітнє середовище гімназії ми розглядаємо як інтегровану систему підготовки учнів до навчання впродовж життя, що комплексно забезпечує особистісний розвиток, навчання, виховання та соціалізацію учнів в контексті розбудови Нової української школи.

Основними компонентами освітнього середовища, які було визначено для оцінювання є:

1) організація освітнього процесу (наукові підходи та принципи, на яких ґрунтується планування навчальної і виховної роботи, мотивація учнів до навчання, розроблення змісту заходів, створення умов для розвитку здібностей, особистісно-орієнтованого навчання та навчально-дослідної діяльності учнів тощо);

2) реалізація державних стандартів змісту гімназійної освіти, що ґрунтується на формуванні компетентностей, необхідних для безперервного розвитку і навчання, що забезпечить успішну життєдіяльність і самореалізацію майбутніх випускників школи в суспільстві;

3) професійний розвиток вчителя (умови для розвитку, творчої, дослідницької діяльності та самореалізації);

4) формування внутрішньої культури гімназії як складника освітнього середовища, що забезпечує ефективність комунікацій усіх суб'єктів освітнього процесу, відкритість для партнерства, соціального розвитку учнів і вчителів та створюється на засадах демократичності, гуманізму, формування загальнолюдських цінностей.

Для оцінювання інноваційного середовища гімназії нами розроблено та обґрунтовано такі рівні, як адаптивний, експериментальний, рівень пошуку та ініціатив, продуктивний.

Застосування інструментарію оцінювання інноваційності освітнього середовища гімназії підтвердило, що розроблений інструментарій дає змогу визначити рівні інноваційності освітнього середовища, зокрема в експериментальних гімназіях встановлено – пошуково-ініціативний рівень, який характеризує освітнє середовище цих закладів як таке, в якому наявний інноваційний потенціал (адміністрація школи і вчителі мають досвід успішного застосування інновацій); педагогічні колективи цих гімназій вмотивовані на інноваційну діяльність, розроблення і застосування інноваційних методик навчання учнів та створення комфортних умов для освітнього процесу.

Серед ключових проблем, що ускладнюють процеси оцінювання стану гімназій з метою виявлення проблем і перспектив змін та створення сучасного освітнього середовища визначено такі, як негативне ставлення адміністрацій і вчителів до оцінювання діяльності шкіл та слабку мотивацію адміністрацій і

педагогічних колективів до інноваційної діяльності, що впливає на якість реформування освітнього середовища.

Отже, на державному рівні необхідно оновлення нормативно-правової бази, що регламентує інноваційні процеси в освіті, та створення сприятливого інноваційного клімату для розвитку освіти незалежно від зміни політичних партій, президентів і міністрів освіти. Зокрема, на державному рівні потрібно забезпечити заклади загальної середньої освіти необхідними ресурсами для впровадження освітніх інновацій та створення інноваційного освітнього середовища шкіл.

На регіональному рівні є потреба в розробленні спільних цілей і завдань для реалізації реформи “Нова українська школа” зусиллями об’єднаних територіальних громад, наукових установ і закладів освіти, підприємств, громадських і культурних організацій. Освітнє середовище школи відображає усі специфічні особливості культури міста, району, села, в якому розташований заклад освіти. Громадам важливо забезпечити такий соціальний і культурний рівень зовнішнього середовища, який би сприяв створенню комфортного й ефективного освітнього середовища в кожній школі і міській, і сільській.

У закладах загальної середньої освіти необхідно створити умови для професійного розвитку вчителів і надати ресурси для здійснення ними інноваційної діяльності. Також, потрібно забезпечити співпрацю українських шкіл з науковими і міжнародними освітніми закладами й установами для залучення українських педагогічних працівників до участі в міжнародних інноваційних проектах та спільного оцінювання стратегій проектування ефективного освітнього середовища XXI століття.

Адміністрації та педагогічні колективи закладів загальної середньої освіти мають застосовувати для оцінювання різних напрямів і видів роботи школи науково обґрунтований інструментарій оцінювання з метою передбачення проблем і перспектив розвитку закладу освіти, негативних і позитивних тенденцій змін освітнього середовища тощо.

Отже, результати проведеного дослідження не відображають в повній мірі стан інноваційної діяльності усіх закладів загальної середньої освіти України, але інструментарій оцінювання інноваційності освітнього середовища гімназії дає змогу кожному закладу визначити рівень інноваційності та на основі висновків розробити стратегічні плани розвитку освітнього середовища школи.

Перспективними вважаємо подальші дослідження проблем забезпечення якості інноваційних змін закладів загальної середньої освіти. Наступні наші дослідження будуть націлені на вдосконалення інструментарію технології оцінювання інноваційного розвитку освітнього середовища закладу освіти та дослідження стратегій оцінювання їх ефективності.

Дослідження зазначених проблем, за нашим припущенням, дадуть змогу забезпечити вимірювання якості інноваційного освітнього середовища та сприяють забезпеченню комфортності й ефективності навчання учнів гімназій з метою їх підготовки до життя в XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Bates, A. W. (2019). Teaching in a Digital Age. Subtitle: Guidelines for designing teaching and learning. URL: <https://pressbooks.bccampus.ca/teachinginadigitalagev2>.
2. Гораш К. В. Освітнє середовище гімназії: визначення рівня інноваційності. *Інноваційна діяльність педагога в умовах реформування освітньої галузі: з досвіду впровадження ідей Нової української школи* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Херсон, 10 червня 2020 р). КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”, 2020. С. 55 – 58.
3. Про загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. OECD. (2014). Environnements pédagogiques et pratiques novatrices. *Environnements pédagogiques et pratiques novatrices*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264203587-3-fr>.
6. Організаційно–педагогічні засади проектування освітнього середовища гімназії : збірник матеріалів науково-практичних конференцій та семінарів відділу інновацій та стратегій розвитку освіти за 2019 р. / за ред. С. Е. Трубачевої, Л. А. Онищук. Київ : Педагогічна думка, 2019. 91 с. URL: http://undip.org.ua/upload/iblock/6ea/zbirnyk_viddil_innovatsiy.pdf.

Гупан Н. М., д-р. пед. наук, професор,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

УДК 371.134

Гупан Н. М. Формування історико-педагогічної компетентності у магістрів та аспірантів. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 191 – 194.

ФОРМУВАННЯ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАГІСТРІВ ТА АСПІРАНТІВ

У продовж останніх десятиліть компетентнісно орієнтована освіта стала пріоритетною для українського суспільства. Перспективи її розвитку визначені у Законі України про освіту, синхронізованому з освітньою стратегією Європейського Союзу. Актуальні ці проблеми як у шкільній, так і у професійній освіті, оскільки лише набуття знань є недостатнім аби людина стала успішною у

виробництві чи науці. Осмисленню сутності компетентнісної ідеї у професійному навчанні присвятили свої праці європейські науковці (П. Вогеліус, П. Вріггод, Р. Данон, Ф. Келлі, М. Норріс, та ін). Розробка теоретичних та методичних основ компетентнісного навчання майбутніх фахівців стала предметом дослідження чималої кількості українських вчених (І. Зязюна, Я. Кодлюк, В. Лугового, С. Мартиненко, В. Петрук, С. Сисоевої та ін).

Аналіз цих та інших наукових розвідок дає підстави стверджувати про зростання інтересу у дослідників до формування професійної компетентності педагогів різних спеціальностей. Проте, серед них немає публікацій присвячених майбутнім дослідникам такої галузі педагогічного знання як історія педагогіки.

Мета статті зосередити увагу освітян на формуванні історико-педагогічної компетентності (ІПК) у магістрів та аспірантів – дослідників історико-педагогічного процесу як в Україні, так і в інших державах.

У статті представлено результати теоретичного дослідження, виконаного за допомогою аналізу та абстрагування відповідних досліджень у різних галузях педагогіки, зокрема дидактиці та методиці навчання, стосовно структури компетентностей. Дедукція та моделювання дозволили автору запропонувати структуру нової професійної компетентності студентів та аспірантів педагогічних вишів – історичко-педагогічної.

На нашу думку, історико-педагогічна компетентність – це інтегрована характеристика фахівця у цій галузі педагогічного знання, який обізнаний із педагогічною теорією і вміє набувати нових знань та оперувати ними у конкретних хронологічних межах історичної ретроспективи.

Вважаємо, що ІПК формується поетапно і має такі складники: інформативний, логічний, аксіологічний, просторовий, хронологічний.

Інформативний – він необхідний кожній особі коли та обирає певну інформацію, отриману з різних джерел знань, якою можна оперувати, пояснюючи факти і явища дійсності.

Логічний – орієнтований на те, аби аналізувати історико-педагогічні процеси, формулювати теоретичні поняття та визначати концепції.

Аксіологічний – спрямований на застосування філософської теорії цінностей, що визначає потреби спільнот і окремих персоналій у різні періоди розвитку історико-педагогічного знання.

Хронологічний – передбачає здатність тих, хто навчається, або реалізується дослідництві, орієнтуватися в історичному часі.

Просторовий – направлений на орієнтування на орієнтування в історичному просторі та знаходження взаємозв'язків у розвитку суспільства, економіки, політики, науки, освіти, культури.

Усі ці складники передбачають напрацювання певних умінь які реалізуються за відповідних умов у навчальному процесі та дослідництві.

Викладачам які проводять заняття із магістрами та аспірантами, доцільно зосереджувати їх увагу не тільки на знаннях, а й на формуванні у них умінь

необхідних для здійснення наукової діяльності. З цією метою варто проводити відповідні практичні заняття, що передбачають:

– залучення аспірантів до опрацювання різних видів джерел. Сформовані у процесі практичної діяльності уміння знадобляться аспірантам у проектуванні джерельної бази власних наукових праць. В якості одного із варіантів завдань можна запропонувати майбутнім вченим розподілити джерела на групи та доповнити їх новими складниками: документальні (органів влади і державного управління, міністерства освіти та ін.); оповідні (опис досвіду роботи видатних педагогів; учителів-новаторів та ін.); особового походження (мемуари; листування та ін.); масові (довідники; преса та ін.); не масові (тексти промов державних і громадських діячів, педагогів та ін.); історіографічні (огляди періодики; рецензії на публікації та ін.); навчальна література (підручники; посібники; методичні матеріали та ін.); наочні (кінофільми; слайди; фотографії; таблиці; схеми та ін.); електронні (відповідні фахові видання; освітні веб-портали; форуми та ін. Опрацювання джерел спрямовано й на формування умінь критично їх оцінювати (чи можна довіряти документу), аналізувати інформацію що міститься у джерелах, виявляти в них протиріччя та ін.;

– навчання майбутніх науковців ставити запитання. Формування ІПК пов'язано із вмінням дослідника ставити запитання. Таку практичну діяльність треба розділити на кілька етапів. На першому етапі – вчимося ставити “закриті” запитання, тобто ті, що передбачають однозначну відповідь. Наприклад, на запитання: “Коли почалася Перша світова війна?”, правильна відповідь буде лише одна – “У 1914 р.”. Зазвичай “закриті” запитання починаються зі слів: “Що зображено ... (на фото)?”; “Які ... ?”; “Скільки ...?”; “Коли ...?” та ін. Вони дають змогу перевірити обізнаність аспіранта з фактами і датами. На другому етапі – робота з “відкритими” запитаннями які допускають різні варіанти відповідей і що характерно – усі вони можуть бути правильними. Якщо на першому етапі аспіранти з'ясовують, що можна безпосередньо побачити розглядаючи джерело (наприклад фотодокумент), то на другому етапі вони розвивають самостійне мислення. Задля цього дослідникам доцільно поставити відповідні “відкриті” запитання: “На які частини можна розділити зображення ... (фото)?”; “Чим вони відрізняються ...?”; “Як пов'язані ... ?”; “Чому ...?” та ін. Наприклад, на запитання: “Як пов'язані інформація відображена на фото та назва фотодокументу?”. Відповіді можуть бути різні: “Назва частково співпадає із зафіксованим на фото ...”; “Між назвою і змістом є протиріччя, бо ...” та ін. Уміння ставити запитання формується на відомому матеріалі, або на щойно почутій інформації. Така робота має здійснюватись шляхом кооперативного навчання;

– залучення магістрів і аспірантів до активних форм навчального спілкування, зокрема обговорень та дискусій. Для майбутніх науковців важливо навчитися захищати свою позицію. Тож на семінарських та практичних заняттях доцільно проводити дискусії з проблем історико-педагогічного знання на яких учасники обирають власну позицію і озвучують аргументи на її захист. Формувати уміння у аспірантів відстоювати свою позицію у спілкуванні можливо і в інший

спосіб. Наприклад, на практичному занятті присутнім пропонується кілька визначень якогось поняття і їм треба вибрати одне із них, обґрунтувавши власну позицію. Вміти захищати свою позицію необхідно не тільки під час публічних виступів, а й при викладі інформації у письмовій формі. Для аспірантів це актуально при написанні текстів рефератів, дисертацій, статей.

Отже, формування історико-педагогічної компетентності у магістрів і аспірантів є необхідним складником їх професійної освіти, що в умовах сьогодення імплементується у європейський простір. Такі трансформаційні процеси потребують світоглядних зрушень у філософії освіти та оновленні методики навчання майбутніх педагогів і науковців. У перспективі вони мають бути орієнтовані на зміну розуміння місії професійної освіти від трансляції знань до формування професійних характеристик, зокрема й фахівців з історії педагогіки успішних у навчанні та дослідництві.

Demidova Yu. Ye., Ph.D. in Technical Science, Associate Professor,
Associate Professor of Pedagogy and Psychology
of Social Systems Management,
National Technical University "Kharkiv
Polytechnic Institute", Kharkiv

UDC 371.11

Demidova, Yu. Ye. (2020). The formation of safety culture activity of leading staff in public management. *Teoretychni ta praktychni aspekty sotsialno-ekonomichnykh naukovykh doslidzhen* (pp. 194 – 196). Kyiv: Eastern European Center for Scientific Research.

THE FORMATION OF SAFETY CULTURE ACTIVITY OF LEADING STAFF IN PUBLIC MANAGEMENT

The issue of safety culture of professional activity today is becoming one of the central in a comprehensive study of the components of safety activity. Its solution reflects the human willing to work safely in the dynamic conditions of society, to avoid risks and dangers in social and occupational systems and to develop an effective occupational safety system and continuous improvement of management skills. The works of Yu. M. Skaletskyi, L. O. Durniev, T. M. Tairova, V. I. Gnatovskyi, Y. L. Vorobyova, T. S. Pavlenko, M. M. Latysheva, O. I. Zaporozhets, V. O. Mykhailiuk, N. V. Kulalaeva, M. O. Zorina and others have the great value in the study of safety activity. The analysis of the above literature shows that the problem of safety activity in general is devoted to a significant number of scientific papers. However, the insufficient attention is paid to the issue of safety culture of professional activity. Recent research shows that the issue of knowledge formation on occupational safety remains relevant. Especially against the background of industrialization of production, that is

the reason for the growth of the anthropogenic factor in the emergence of non-standard production situations.

A necessary condition for the existence of human society is an activity. There are a large number of activities that cover the practical, intellectual and spiritual processes that occur in everyday life, social, cultural, professional, scientific and other spheres of life. The model of the process of professional activity in the most simplified form is a component of two elements such as a human being and the industrial environment. These elements are connected by a constant two-way exchange between the flows of matter, energy and information. The system "human – industrial environment" provides for the achievement of two goals simultaneously: the first goal is to achieve a certain effect in the process of professional activity; the second goal is to exclude undesirable consequences from this activity. In other words, the production environment can be considered from two opposite sides. On the one hand, for safe working condition of the person the stability and conformity to the norms of all factors of the production environment are necessary, on the other hand – the professional activity of the person is impossible without negative influence on it of factors of the production environment. The practice suggests that there is no absolutely safe type of activity. According to the axiom about potential danger, no branch of professional activity and environment can be considered quite safe. In this connection, the formation of the culture of safe professional activity is an important component of the leadership potential of leading personnel in public management. The necessary condition of culture formation for safe professional activity of the leading personnel in public management is training of safe methods of a person interaction and an industrial environment. The culture formation of safety activity of leading personnel in public management has the purpose of basing on following aspects:

- 1) the formation of a system of special knowledge on safe activities in the industry;
- 2) the formation of a system of knowledge about the psychological components of safe activities in the industry.

The need for a special purposeful formation of a culture of professional safety is associated with the active development and implementation of new technologies, a large man-made load on the environment and a person and the spread of new types of dangers. A necessary component of the leadership potential of leading personnel in public administration is a well-established culture of human security, above all, the competence of the leader in the field of hazards and ways to protect against them. Important from this position are education and professional training of heads, continuous education, in the process the expert should realize the necessity to be a part of safe professional activity system.

References

1. Zorina M. O. To the problem of determining the relevance and features of the formation of a culture of life safety. *Pedagogy of formation of creative personality in higher and secondary schools*. 2010. № 8. P. 149 – 153.

2. Demidova Y. E., Pavlenko T. S. Organizational aspects of the investigation of dangerous situations at work in the system of management and education : textbook. Kharkiv, 2015. 278 p.

3. Ignatiuk O. A., Demidova Y. E. The need to improve methods of knowledge formation on the psychology of occupational safety in the professional training of future engineers, psychologists and teachers of higher education. *Pedagogy of formation of creative personality in higher and secondary schools*. 2015. Vol. 41 (94). P. 524 – 530.

Квасник О. В., канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки, філософії та мовної підготовки,
Харківська медична академія післядипломної освіти, м. Харків

УДК 378.048.2

Квасник О. В. Забезпечення ефективності навчального процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії за допомогою презентацій. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 196 – 198.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРЕЗЕНТАЦІЙ

Прагнення до досконалості у процесі здійснення професійних обов'язків має стати запорукою відповідальності та конкурентоспроможності на сучасному етапі створення нового покоління фахівців. З метою виконання постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.09 р. № 1182 “Питання підвищення ефективності координації здійснення фундаментальних наукових досліджень” було створено Експертну раду з питань оцінювання якості наукових досліджень [1]. Безперечно, цей документ дає змогу переконатися, що відповідальність за результати своєї роботи саме той критерій, на якому на сьогодні зосереджено увагу не лише органів державного управління, але і керівників закладів вищої та післядипломної освіти. Відповідальність як складова структури особистості здобувача вищої освіти третього освітнього рівня забезпечує якість індивідуальної освітньої траєкторії, а отже, дає можливість вчасно модифікувати персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, запропонованих суб'єктами освітньої діяльності освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання [2].

Індивідуальна освітня траєкторія дає змогу здобувачеві обирати як шляхи набуття компетентностей, так і можливості реалізації їх з метою прояву рівня якості власного освітньо-наукового рівня. Орієнтацію на практичну значущість та засвоєння третього освітньо-наукового рівня за допомогою практичної діяльності у навчальному процесі забезпечують завдяки комплексу принципів, зокрема до яких входить принцип наочності. Пізнання через зображення виявляється на сьогодні одним найбільш ефективних, що впливає на глибину засвоєння когнітивного контенту, зокрема з досліджуваного напрямку, нестандартність підходів до вирішення питань, можливість залучити міждисциплінарні зв'язки тощо. Серед найбільш популярних засобів наочності в освітній сфері виділяють застосування презентацій, зокрема й скорочених варіантів, таких як інфографіка або розгалужених динамічних варіантів, зокрема скринкастів. Форма презентації дозволяє мислити образами, що забезпечує наглядність у сприйнятті та відтворенні досліджуваних питань. Пояснення матеріалу колегам дозволяє заглибитись у питання та спробувати побачити як виглядає модель вирішення завдання з боку того, хто сприймає матеріал для демонстрації. Презентація допомагає скоротити матеріал або зорієнтувати на асоціативний ряд мисленнєву діяльність того, хто спостерігає або цікавиться дослідженням, що покращує розуміння, сприйняття, запам'ятовування інформації. Відповідальність серед науковців через створення презентацій проявляється у дотриманні правил академічної доброчесності, а також у прагненні відтворювати лише перевірені факти, попереджати про наслідки користування інформативним полем даної проблеми, готовності сприймати критичні судження та аргументувати за допомогою образів до доцільності реалізації рішення щодо основного предмета дослідження.

На сьогодні існує більше десятка програм, які в різних видах забезпечують створення презентацій в електронному форматі: Power Point, Prezi, Canva, Crello, Keynote, Piktochart, Slides, Seidat, Office Sway. Усі ці сервіси мають різні функціональні особливості. Так сервіс Prezi – це онлайн-сховище для інтерактивних презентацій, де вони мають вигляд коротких динамічних карток, які мають динамічні сполучення з іншими картками та надають інформацію у закріпленій послідовності. Щодо сервісу Slides, його основне призначення об'єднати учасників проекту, створити умови для роботи в команді. Вона зберігає на робочому сховищі теми і макети твого проекту, проте під час роботи можна бачити думки колег. Платформа має потужну базу фотографій і шаблонів. Цікавим є сервіс Office Sway, що дозволяє додавати фотографії, текст, відео та інший медіа контент. Конструктор Sway об'єднує будь-яке наповнення, враховуючи визначений чи заданий індивідуальний стиль, надає презентації динаміки та дозволяє обирати темп показу. Тобто є можливість обрати інструменти та коректно подати інформацію щодо досліджуваного питання, що полегшить взаємодію між учасниками та забезпечить підвищення якості професійної діяльності. Проте сервіси забезпечують наочне відтворення наукового знання, а зміст та структуру обирає автор презентаційного проекту, орієнтуючись на нормативно-правові чинні основи та етичний кодекс, догми академічної доброчесності.

Наукова сфера діяльності створює платформу для пізнання навколишнього світу, спрямована на отримання корисних суспільству результатів. Здобувачі освітнього – наукового рівня освіти мають забезпечувати умови для реалізації такого завдання, відповідати за наслідки та передбачати результати. Відповідальність та наочність допоможуть покращити ефективність навчального процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії через застосування інструменту презентацій як засобу реалізації здобутих компетенцій. Можливість поділитися досвідом, зберегти здобутки для прийдешніх поколінь, зробити науковий контент доступним, зокрема й відкритим для міждисциплінарного знання, говорити асоціаціями та образами, ті завдання, які вирішує інструментарій для створення презентацій під час його застосування у процесі навчання та діяльності здобувачами першого освітньо-наукового рівня.

Список використаних джерел

1. Нормативні акти з питань проведення експертизи тем фундаментальних НДР, які передбачається фінансувати за рахунок коштів державного бюджету. URL: <http://www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/ResearchTopics/OE/Pages/default.aspx>.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t172145?an=1&ed=2020_06_18.
3. Програми для створення презентацій: сервіси, що замінюють Power Point: <https://studway.com.ua/stvorennya-prezentaciy>.

Кисельов В. О.,

викладач кафедри теорії та методики спорту,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка, м. Суми

УДК 796.011.3

Кисельов В. О. Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ЗВО. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 198 – 200.

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗВО

Сучасний рівень розвитку освіти та науки висуває підвищені вимоги до компетентності фахівців фізичної культури, що потребує суттєвих змін у їхній професійній підготовці. Конкуренція на ринку праці передбачає перехід до ефективніших форм фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи з учнівською молоддю, а реалізація прогресивних ідей галузі ФКіС у практиці загальноосвітньої школи вимагає підготовки висококваліфікованих учительських кадрів.

Готовність майбутніх фахівців фізичної культури до професійної діяльності характеризується вченими як цілісний прояв особистості, комплекс необхідних знань, умінь і здібностей, результат професійної освіти та виховання, соціальної зрілості особистості, компонентами якої виступає психологічна, науково-теоретична, практична, фізична й психофізична готовність [1, 2, 3, 4].

З метою з'ясування реального стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у контексті нашого дослідження нами проводилися анкетування та опитування 112 студентів та 17 викладачів фундаментальних дисциплін галузі ФКіС педагогічних університетів.

На запитання “Які види професійної діяльності вчителя фізичної культури слід вважати інноваційними?” переважна більшість респондентів відповіла, що саме проведення фізкультурно-оздоровчих занять з використанням сучасних фітнес-технологій для розвитку основних фізичних якостей, сучасних спортивно-орієнтованих технологій фізичного виховання та використання сучасних гімнастичних технологій слід вважати інноваціями (рис. 1).

Рис. 1. Результати опитування щодо інноваційних видів професійної діяльності вчителя фізичної культури

У таблиці 1 представлено результати відповідей на запитання “Які навички та вміння слід формувати у майбутніх учителів фізичної культури з метою їх підготовки до здійснення інноваційної професійної діяльності?”.

Таблиця 1

Відповіді респондентів на запитання “Які навички та вміння слід формувати у майбутніх учителів фізичної культури з метою їх підготовки до здійснення інноваційної професійної діяльності?”

Знання, навички та вміння	Відповіді
Про принципи оздоровчого та спортивного тренування	38 %
Про нетрадиційні системи фізичних вправ інноваційного характеру	72 %
Навчити визначати раціональні параметри фізичних навантажень у процесі фізкультурно-оздоровчих занять	51 %
Ознайомити з популярними у молоді різноманітними формами рухової активності та методиками їх проведення	66 %
Ознайомити з формами та методами організації занять рекреаційного характеру	45 %
Ознайомити з теоретико-методичними основами побудови занять з використанням новітніх технологій фізичного виховання	81 %
Навчити складати комплекс вправ для різних груп населення в залежності від фізичного стану, віку, статі та фізичної підготовленості	72 %

Отже, як показують результати опитування, підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до інноваційної діяльності має здійснюватися з використанням найновітніших технологій, методик, освітніх інновацій, з використанням набутого вітчизняного й зарубіжного досвіду. Фундаментом цього повинні бути оновлення змісту та форм організації навчально-педагогічного процесу відповідно до світових стандартів, що стали основою національної доктрини розвитку освіти у галузі ФКіС.

Проведений аналіз загальних та спеціальних вимог до підготовки майбутнього вчителя фізичної культури показує обов’язковість оволодіння спеціальними знаннями у галузі ФКіС, прийомами та методами навчання фізичної культури та наявність особистісних якостей, необхідних для фахівця цього напрямку.

Список використаних джерел

1. Окса М. М. Генеза вивчення загально педагогічних дисциплін у вузах України в ХХ столітті : монографія. Мелітополь : МДПУ, 2004. 313 с.
2. Суценок Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-р. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 46 с.
3. Тимошенко О. В. Оптимізація професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 420 с.
4. Шиян Б. М. Теоретично-методичні основи підготовки вчителів фізичної культури в педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... д-р. пед. наук : 13.00.04. Київ, 1997. 50 с.

Кізіма І. В., викладач-методист,
викладач циклової комісії фізико-математичних
дисциплін та інформаційних технологій,
Відокремлений підрозділ Національного
університету біоресурсів і природокористування України
"Бережанський агротехнічний коледж", м. Бережани

УДК 371.1.07

Кізіма І. В. Психолого-педагогічні аспекти навчання студентів в коледжі, як сходинки до вищої освіти. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 200 – 203.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В КОЛЕДЖІ, ЯК СХОДИНКИ ДО ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі освіта набуває особливого значення для формування інтелектуального потенціалу країни. Вона має стати фактором створення

інвестиційної системи України і готувати фахівців, здатних створити цю систему. У зв'язку з цим, з боку суспільства, що базується на знаннях, пред'являються до сучасного фахівця наступні вимоги:

- вміння переводити одержувані знання в інноваційні технології, перетворюючи нові знання в конкретні пропозиції;
- забезпечення доступу до глобальних джерел знань;
- мати мотивацію до навчання і володіти навичками самостійного отримання знань і проведення наукових досліджень;
- володіти сучасними інформаційними технологіями, необхідними для життя в умовах сучасного демократичного суспільства і володіти необхідними соціальними і професійними компетенціями.

Сучасні концепції освіти вимагають переходу до нового стилю і форм навчання, які повинні бути спрямовані на розвиток головних проявів людського інтелекту: здатність до навчання, роздумів, дії. Майбутнє за викладачами, глибоко знаючими свій предмет, які володіють різноманітними методичними прийомами, що мають психолого-педагогічну підготовку. Для вдосконалення навчального процесу застосовуються мультимедійні, інтерактивні методи.

У коледжі, як елементі середньо-професійної освіти, ці аспекти реалізуються повністю. Особлива роль відводиться процесу виховання. Коледж, як проміжна ланка між середньою і вищою освітою, допомагає спрямувати діяльність студента таким чином, щоб з'явилася мотивація до самонавчання, а значить, до дослідницької роботи, яка в повній мірі буде реалізовуватися на ступені вищої освіти. Тому застосовується система освіти, заснована на підході: виховання і освіта – нерозривно пов'язані процеси. На тлі ускладнення умов життя суспільства прискорюється зростання обсягу накопичених знань. Виникає необхідність швидкого і щільного укладання нової наукової інформації в довгострокову пам'ять людського мозку і розвиток творчих здібностей людини. Допомогти студентам зрозуміти не тільки основи освіти, а й моральні цінності, без яких не буде прагнення до саморозвитку – це основний напрямок діяльності кожного педагогічного працівника коледжу.

Завдання, які доводиться вирішувати педагогу при організації навчальної діяльності студентів:

- залучення практично всіх учнів в активний процес отримання знань;
- диференційовано підходити до рівня підготовленості, здатності, мотивації кожного студента;
- здійснювати систематичний поточний і підсумковий контроль знань з оволодіння відповідними компетенціями;
- по можливості налагодити зв'язок з батьками;
- виклад матеріалу супроводжувати використанням різних інтерактивних методів, які допомагають зробити процес засвоєння нового матеріалу більш наочним, цікавим і незабутнім.

Шляхи реалізації поставлених завдань:

- реалізація особистісно-діяльного підходу на кожному занятті;
- консультації для студентів обов'язкові та за вибором;
- індивідуальний підхід до кожного студента;
- залучення у поза аудиторну роботу.

Однією з проблем коледжів є низька якість загальноосвітньої підготовки першого курсу, відсутність у більшості з них сформованості загальнонавчальних умінь, навичок організації самостійної роботи, розумової діяльності, недостатня розвиненість комунікативної культури. В результаті вони відчувають труднощі з опануванням на необхідному рівні стандартів освіти, з отриманням повноцінної загальної і професійної освіти.

З перших днів перебування в коледжі першокурсників педагоги повинні навчити навичкам навчальної роботи, що дозволяє їм безболісно адаптуватися в навчальному процесі, і це підвищує якість навчання. На заняттях робота спрямована на те, щоб кожен студент усвідомив необхідність і обов'язковість самостійної роботи вдома. Виконання домашніх завдань, як один з елементів самопідготовки, повинен бути невід'ємною частиною процесу навчання, особливо в настільки важкий перехідний період від шкільного життя до дорослого. Таким чином, щоб досягти високих результатів успішності, необхідно застосовувати виховні прийоми, які використовує наука педагогіка і психологія. В іншому випадку процес навчання буде нудний і нецікавий.

Мета діяльності наших педагогів – виявити мотиваційні процеси в розвитку студентів, щоб виховати цілісну особистість, яка усвідомлює важливість отримання освіти і подальшого інтелектуального розвитку.

Мотиваційна система людини – це складне і багатогранне утворення, що включає крім мотивів різні компоненти, такі як спонукання, схильність, інтереси. Щоб у студента з'явилася мотивація, тобто бажання навчатися і вдосконалюватися в цьому напрямку, педагог повинен створити потребу. Причому ця потреба є, згідно з класифікацією психологів, властива людині, як соціальному члену суспільства.

Крім того, педагоги для успішного освітнього процесу повинні враховувати ще й психолого-емоційний стан учнів. Вчорашні школярі практично не підготовлені в цьому напрямку, а деякі виїхали з рідної домівки, і без щоденної опіки батьків просто не готові до самостійного життя і навчання. Тому всім викладачам доводиться, особливо на початковому етапі навчання, звертати пильну увагу на настрої, емоції, почуття і світовідчуття своїх підопічних. Виховуючи особистість, не доводиться нав'язувати моральні цінності, вони лише пропонуються, а студент сам усвідомлює в них необхідність.

Проблеми навчання і виховання завжди існували і будуть існувати. Мета діяльності будь-якого педагога – їх подолання. Існують різні наукові підходи для вирішення виникаючих проблем. При цьому викладач повинен знати велику їх кількість і в певних випадках поєднувати або застосовувати тільки один – вибір залежить від компетентності педагога.

Список використаних джерел

1. Баран А. Е. Интернет-психология. Москва : ИЦ РИОР, 2013. 264 с.
2. Волков Б. С., Волкова Н. В., Губанов А. В. Методология и методы психологического исследования : учеб. пособ. Москва : Академический Проект, 2010. 384 с.
3. Макогон И. К. Психология. Краткий курс. Москва : Проспект, 2016. 112 с.
4. Пастюк О. В. Психология и педагогика : учеб. пособ. Москва : ИНФРА-М, 2017. 160 с.
5. Ломаченко М. С. Відкриття в кожний момент. *Наша психологія*. 2017. № 7. С.72 – 84.

Лазоренко С. А., канд. наук з фіз. виховання і спорту, доцент,
завідувач кафедри спортивних дисциплін і фізичного виховання,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка, м. Суми

УДК 796.011.3

Лазоренко С. А. Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 203 – 205.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців ФКіС використовують як засіб навчання й організації інтелектуального дозвілля, для біомеханічного аналізу техніки руху спортсменів, створення моделей тренувальних і змагальних ситуацій і як засіб автоматизації процесів обробки результатів змагань і наукових досліджень, для інформаційно-методичного забезпечення та управління навчально-виховним процесом у ЗВО, спортивних установах і організаціях, при організації моніторингу фізичного стану та здоров'я тих, хто займається, як засіб автоматизації процесів контролю, комп'ютерного тестування фізичного, функціонального, розумового і психологічного станів тих, хто займається, і корекції результатів навчально-тренувальної діяльності.

У достатньо великій кількості публікацій висвітлено різні аспекти використання сучасних ІКТ в педагогічному процесі ЗВО фізкультурного профілю. Так, Л. Денисова [1] розробила і перевірила ефективність застосування в навчальному процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту гіпермедійного інформаційного середовища з дисципліни “Комп’ютерні технології в оздоровчій фізичній культурі” у вигляді цілісного електронного ресурсу, що містить мультимедійний лекційний матеріал, інтерактивні навчальні завдання, засоби контролю знань студентів, інформаційно-довідкову систему,

гларій із можливістю подальшого розташування інформаційного матеріалу в мережі Інтернет. Отже, уміння використовувати комп’ютер під час навчання і в професійній діяльності фахівців з фізичної культури і спорту стає необхідною якістю викладача. Дослідження М. Ісаченко [2] присвячене проблемам тестового контролю в системі оцінювання знань студентів інститутів фізичної культури.

Освітні сайти сприяють кращому оволодінню матеріалом, що подається на тренуваннях у ЗВО, роблять процес навчання більш гнучким, спрямованим на перспективу, варіативним та публічним через можливість його інтерактивного обговорення та є допоміжним засобом для координації самостійних занять фізичною культурою [4].

Цьому сприяють віртуальні навчальні середовища та середовища дистанційного навчання як елементи ІОС ЗВО. Віртуальне навчальне середовище (virtual learning space) передбачає узгодження інформаційних ресурсів з процесами комунікації та діяльності, утворюючи цілісність, інтеграцію в єдину систему, за допомогою якої підтримується та спрямовується осмислене самостійне навчання. До платформ, які підтримують Virtual learning space, відносять e-School.info, GIOS, OneNote та ін. Середовище дистанційного навчання (distant learning space) є схематизованою моделлю педагогічного процесу з побудовою навчальних курсів на базі мережних технологій, що спирається на інформаційний підхід до процесу навчання, з точки зору його структури, організації, способів контролю й управління. Створення ж дистанційного курсу зумовлене необхідністю пошуку нових інтенсивних шляхів і засобів освіти, яка переходить на новий зміст, а це, безумовно, потребує застосування сучасних інструментів навчання. Актуальність дистанційного курсу полягає у використанні веб-сервісів у освітньому процесі, що дозволяє урізноманітнити навчальні заняття, навчити на практиці володінню хмарними технологіями, розширювати можливості викладання.

При створенні ефективних методик навчання з використанням ІОС доцільно дотримуватись ідей конструктивізму та конективізму. Це передбачає організацію професійної підготовки як активного процесу отримання знань, що дають змогу розвиватись та формувати більш високий рівень розуміння та усвідомлення явищ, процесів, об’єктів, що вивчаються в умовах об’єднання інформаційних ресурсів й спільної діяльності для досягнення мети. Організація ІОС як основи для формування інформаційно-комунікативної культури майбутніх фахівців ФКіС на засадах конструктивізму та конективізму має відповідати таким вимогам [3]: застосування різних методологічних підходів до формування та розвитку інформаційно-комунікативної культури; можливість створення мережі зв’язків між різними джерелами навчання; діяльнісний підхід до навчання; формування здатності будувати інформаційні мережі фізкультурно-оздоровчих знань; залучення інформаційних технологій, які допомагають, сприяють у навчанні; організація спільної діяльності в середовищі.

Отже, у процесі розвитку інформаційно-комунікативної культури майбутніх фахівців ФКіС у процесі їх професійної підготовки слід активно використовувати

ІОС ЗВО, що серед іншого передбачає розробку та використання освітніх ресурсів (навчальних курсів з відповідним навчально-методичним супроводом), дає можливість студентам відчувати себе суб'єктом освітнього процесу, побачити переваги використання ІТ у професійній діяльності та визначити власні шляхи саморозвитку в професійному напрямку.

Список використаних джерел

1. Гончарова Н., Денисова Л., Усиченко В. Використання сучасних інформаційних технологій у сфері оздоровчого фітнесу. *Фізичне виховання, спорт, культура здоров'я в сучасному суспільстві*. 2012. № 2. С. 163 – 166.
2. Ісаченко М. А. Тестовий контроль в системі оцінки знань студентів інститутів фізичної культури і спорту. *Молода спортивна наука України* : зб. наук. пр. з галузі фізичної культури та спорту. 2007. Вип. 11. Т. 5. С. 258 – 259.
3. Литвинова С. Г. Теоретико-методичні основи проектування хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу: дис. ... д-р. пед. наук : 13.00.10. Київ, 2016. 602 с.
4. Straus W., Hove N. *Generations : the history of America's future. 1584 to 2069*. New York : Perennial, 1991. 544 p.

Лышевская В. М., доцент,
доцент кафедры общеэкономической подготовки,
Государственное высшее учебное заведение "Херсонский
государственный аграрный университет", г. Херсон

УДК 796.011.3

Лышевская В. М. Развитие координационных способностей человека. *Теоретические и практические аспекты социально-экономических исследований* : материалы Международной научно-практической конференции (Київ, 30 октября 2020 г). Київ : Восточноевропейский центр научных исследований, 2020. С. 205 – 208.

РАЗВИТИЕ КООРДИНАЦИОННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ЧЕЛОВЕКА

Малоизвестен нам зарубежный опыт тестирования развития двигательных способностей людей различного возраста и физической подготовленности спортсменов.

Поэтому обобщение зарубежного опыта технологий развития координационных способностей (КС) человека (спортсмена) нам представляется актуальным.

Координационные способности – это генетически обусловленное в развитии комплексное двигательное качество, позволяющее успешно управлять и регулировать двигательную деятельность человека. Координационные способности человека обуславливают успех во многих видах двигательной

деятельности. В связи с генетической обусловленностью развития КС тесты, определяющие уровень развития данной способности, включают в тестовые программы спортивного отбора в различные виды спорта.

Тесты, определяющие уровень развития КС, как правило, включаются в различные комплексные программы.

Например, челночный бег 10x5 м включен в тестовый комплекс Европейской системы тестирования двигательных способностей школьников (EUROFIT), тест челночного бега 4x10 м включен в комплекс международных тестов физической подготовленности детей и молодежи, тест 3x10 м представлен в комплексных испытаниях российского школьного многоборья. Используют специфические тесты с целью определения развития КС в Польше, Германии, Чехии и других европейских странах [5].

Оценку уровня развития КС в системе спортивного отбора легкоатлетов предлагают использовать В. Б. Зеличенко с соавт.; гимнастов – М. Л. Журавин, Н. К. Меньшиков; баскетболистов – В. П. Губа с соавт.; футболистов – С. В. Голомазов, Б. Г. Чирва [1 – 4].

Однако тесты, которые используют в зарубежной практике оценки развития КС в физическом воспитании и спорте, нам еще недостаточно знакомы.

Задачей настоящей работы было обобщение зарубежного опыта использования тестовых технологий оценки развития КС людей различного возраста и физической подготовленности.

Изучение данной проблемы осуществлялось с использованием метода теоретического анализа (изучение спортивной отечественной и иностранной литературы по спортивной метрологии). Полученные данные приведены в определенную логическую систему знаний. Организация исследований проводилась в несколько этапов: 1 – накопление теоретических знаний; 2 – систематизация и описание данных.

Опишем технологию выполнения тестов, позволяющих определить уровень развития КС, используемые в США и Европе.

1. Челночный бег (5 – 10 – 5 ярдов). Тест позволяет определить уровень развития КС у спортсменов. Предложен Harman et al. [7].

Оборудование: площадка (рис. 1), измерительная лента, секундомер.

Проведение теста. Испытуемый стоит на стартовой линии. По команде “марш” поворачивается направо и пробегает 5 ярдов (4,6 м), в конце касаясь линии правой рукой. Затем поворачивается налево и как можно быстрее пробегает 10 ярдов (9,1 м), касаясь в конце дистанции линии левой рукой. Потом вновь поворачивается направо и пробегает вторую дистанцию 5 ярдов, пересекая стартовую линию.

Результатом тестирования является время преодоления челночной дистанции, зафиксированное с точностью до 0,01 с.

Общие указания и замечания:

1. Испытуемому дают две попытки. Лучший результат фиксируется в протоколе.
2. Попытка не засчитывается, если испытуемый не касается попеременно руками линий.

Оценка результатов выполнения данного теста приведена в табл. 1.

Таблица 1

**Нормативы оценки результатов выполнения челночного бега
(5 – 10 – 5) американскими студентами-спортсменами I дивизиона
NSAA, рассчитанных по перцентильной шкале, с**

Перцентили	Вид спорта, пол					
	Волейбол, Ж	Баскетбол, Ж	Софтбол, Ж	Баскетбол, М	Бейсбол, М	Футбол, М
90	4,75	4,65	4,88	4,22	4,25	4,21
80	4,84	4,82	4,96	4,29	4,36	4,31
70	4,91	4,86	5,03	4,35	4,41	4,38
60	4,98	4,94	5,10	4,39	4,46	4,44
50	5,01	5,06	5,17	4,41	4,50	4,52
40	5,08	5,10	5,24	4,44	4,56	4,59
30	5,17	5,14	5,33	4,48	4,61	4,66
20	5,23	5,23	5,40	4,51	4,69	4,76
10	5,32	5,36	5,55	4,61	4,76	4,89
$\bar{X}$	5,03	5,02	5,19	4,41	4,53	4,54
$\pm S$	0,20	0,26	0,26	0,18	0,23	0,27
n	81	126	118	97	165	869

2. Степ-тест Эджрена. Тест описан D. M. Semenick [8]. Позволяет определить уровень развития способности к координированности движений ног.

Оборудование: площадка шириной 12 футов (3,7 м), с отметками цветной лентой через каждые 3 фута (0,9 м; рис. 2); секундомер.

Проведение теста. Испытуемый принимает исходное положение. По команде делает шаг вправо, при этом нога должна коснуться или пересечь ближайшую линию. После этого делает второй приставной шаг и возвращается влево, делая четыре шага.

Результатом тестирования является подсчет правильно выполненных приставных шагов за 10 с (каждый шаг оценивается одним очком).

Общие указания и замечания:

1. В течение выполнения теста испытуемый должен смотреть вперед прямо.
2. Снимается одно очко при перекрестном движении ног или в том случае, когда испытуемый делает короткий шаг (не наступает или не заступает за линию).
3. Слаломный бег. Тест позволяет определить уровень развития КС у детей, подростков и юных спортсменов. Описан M. Alricsson et al. [6].

Оборудование: 20-метровая нескользкая площадка, 6 барьеров высотой 60 см, длиной 80 см, расставленных на удалении 2 м друг от друга.

Проведение теста. Тестируемому предлагают как можно быстрее пробежать между барьерами (как показано на рис.3) и возвратиться назад тем же путем.

Результатом тестирования является фиксация времени с точностью до 0,01 с пробегания в обе стороны.

Общие указания и замечания:

1. Испытуемому дается две попытки. Фиксируется время лучшей попытки.

2. Время засекается с момента первого пересечения ногой стартовой линии до пересечения той же линии второй раз.

3. Коэффициент надежности выполнения данного теста $r_{tt} = 0.96$.

Выводы:

1. Приведены тестовые технологии определения уровня развития координационных способностей человека, которые используются в основном за рубежом.

2. Рассмотренные тестовые технологии развития КС возможно использовать в отечественном физическом воспитании и спорте.

Список использованных источников

1. Гимнастика / под ред. М. Л. Журавина, Н. К. Меньшикова. Москва : Издательский центр “Академия”, 2001. 448 с.

2. Голомазов С. В., Чирва Б. Г. Футбол. Теоретические основы и методика контроля технического мастерства. Москва : Спорт Академ Пресс, 2000. 80 с.

3. Губа В. П., Фомин С. Г., Чернов С. В. Особенности отбора в баскетболе. Москва : Физкультура и спорт, 2006. 144 с.

4. Зеличенко В. Б., Никитушкин В. Г., Губа В. П. Легкая атлетика: критерии отбора. Москва : Терра-спорт, 2000. 240 с.

3. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів: навчальний посібник. Київ : Олімпійська література, 2001. 439 с.

4. Alricson M., Harms-Ringdahl K., Wermen S. Reliability of sports related functional tests with emphasis on speed and agility in young athletes. *Scand. J.Sci. Sports*. 2001. № 11. P. 229 – 232.

5. Harman E., Garhammer J., Pandorf C. Administration, scoring, and interpretation of selected test. *Essential of Strength Training and Conditioning*. Ed. T. R. Bachle, R. W. Earle. Champaign, IL: Human Kinetics, 2000. 173 p.

Malieieva T., Senior Lecturer,
Department of Foreign Languages № 2,
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv

UDC 372.881.1

Malieieva, T. (2020). Information and communication technologies in foreign language learning. *Teoretychni ta praktychni aspekty sotsialno-ekonomichnykh naukovykh doslidzhen* (pp. 208 – 211). Kyiv: Eastern European Center for Scientific Research.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING

In the conditions of changing the content of education, the transition to a competency-based approach, information and communication technologies play a

priority role in the educational process. Information and communication technology tools are software, hardware and technology, and devices that operate on the basis of microprocessor, computing, as well as modern broadcasting tools and information systems, information exchange, providing operations for collection, production, accumulation, storage, processing, information transmission and access to information resources of local and global computer networks. Information and communication technologies are a wide range of digital technologies used to create, transmit and disseminate information and provide services (computer equipment, software, telephone lines, cellular, e-mail, cellular and satellite technologies, wireless and cable networks, multimedia, and the Internet). The most commonly used information and communication technologies elements in foreign language learning are: multimedia projector, interactive board, electronic encyclopedias and reference books, educational resources of the Internet, video and audio equipment, simulators and testing programs, electronic textbooks and manuals, interactive conferences and competitions, research and projects, distance learning.

Depending on their use, the following classification can be deduced in educational activities: for search for information, use and work with browsers and various search engines (reference, outline, annotation, citation, etc.); for work with texts using Microsoft Office's core application package: Microsoft Word allows you to create and edit texts with graphic design; Microsoft Power Point lets you create slide presentations to showcase more colorful material; for automatic translation of texts through translation programs and electronic dictionaries; for storage and accumulation of information (CDs, DVDs, Flash discs); for communication (Internet, e-mail, ICJ, Skype, etc.); for processing and playing graphics and sound (Microsoft Media Player, WinAmp, WinDVD, ACDSee, PhotoShop, CorelDraw, etc. These ICT tools in English lessons are an effective pedagogical tool for the formation of communication skills, one of the most important aspects of optimizing the learning process and expanding the range of the arsenal of methodical funds and techniques. The use of Internet technologies plays a significant role in the study of a foreign language: on-line tests, video conferencing and on-line communication with native speakers, work with sites in English, projects.

The main goals and objectives of ICT application are: a significant increase in motivation to learn the language (creative approach, novelty, independence and competence in solving the problems, personal growth, positive emotional factor); the development of speech competence; the development of the skill of self-learning English.

The use of information and communication technologies reveals the enormous possibilities of the computer as an effective means of learning. Computer training programs contribute to the development of various types of speech activity, awareness of language phenomena, creation of communicative situations, automation of language and speech acts.

Training involves working on two functional speech activities: listening in the process of direct (dialogue) communication and listening to coherent texts in indirect communication. An important positive result of using presentations in listening

training is the interest of students. Multimedia capabilities allow you to listen to foreign speech, adapting it to your level of perception, and the regulation of the speed of sound allows you to break phrases into separate words, simultaneously comparing pronunciation and spelling words. Interactivity leads to more intensive participation in the learning process of the learner, which contributes to the efficiency of perception and memorization of educational material. Computer presentations allow you to effectively adapt the educational material to the characteristics of students. Interactive learning based on multimedia programs allows you to more fully implement a set of methodical, didactic and psychological tasks, making the learning process more interesting and creative. For example, to introduce cultural aspects such as etiquette, features of speech behavior, cultural features, traditions of the country of the language studied, to form the skills and skills of reading texts of the network of varying degrees of complexity, to improve listening skills and writing skills, to replenish your vocabulary of modern foreign language. Opportunities to take into account the levels of language training of students are the basis for the implementation of the principles of individualization and differentiated approach in learning. This takes into account the individual work opportunities of each student.

Using a computer, you can organize in the lesson individual, steam and group forms of work, present the material more clearly, saving time for speech practice, make classes more visual, provide instant feedback, improve feedback, improve intensity of the educational process, objectively assess the actions of students, accustom them to independent work with the material, activate cognitive activity, make the content of the course non-standard and attractive, providing repetition of previously studied material. Consequently, a modern computer is a technical tool that promotes effective learning and, as a result, affects the overall development of students.

The possibilities of using Internet resources are enormous. The global network creates the conditions for obtaining any necessary information: country material, news, newspapers and magazines, fiction and scientific literature, etc. To do this, students are invited to write dictionary articles based on the information they read. English grammar skills are acquired through the work on the examples encountered in the articles. Students can take part in testing, quizzes, competitions, Olympics, conducted on the Internet, etc. In English lessons, the Internet can solve a number of didactic problems: to form reading skills using the materials of the global network; to improve students' writing skills; to expand the vocabulary of students; to form a motivation to learn English.

Consequently, the use of new telecommunications and information technologies in the learning process allows access to large amounts of information, self-study work, and the ability to remotely learning (because the teaching materials are presented in graphic form), to increase interest for a foreign language learning. However, the introduction of ICT into the learning process does not preclude traditional methods of learning. They are combined with ICT at all stages of the learning process, which greatly improves learning efficiency, encourages students to improve themselves and helps them navigate freely in the information space. In this way, we form communicative competence.

References

1. Arnó-Macià E. The Role of Technology in Teaching Languages for Specific Purposes Courses. *The Modern Language Journal*. 1996. P. 89 – 104.
2. Butler-Pascoe M. E. English for Specific Purposes (ESP), Innovation, and Technology. *English Education and ESP*. 2009. P. 1 – 15.
3. Преподавание в сети Интернет : учеб. пособ. / отв. ред. В. И. Солдаткин. Москва : Высшая школа, 2003. 792 с.

Однорог Г. В., аспірант,

Наукова установа “Інститут професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних наук України”, м. Київ

УДК 371.1.07

Однорог Г. В. Експертне оцінювання педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 211 – 214.

ЕКСПЕРТНЕ ОЦІНЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ

Головним завдання професійної освіти в сучасних умовах глобалізації є підготовка кваліфікованих, конкурентоздатних фахівців, які вільно володіють професією, прагнуть до постійного професійного розвитку, орієнтуються в суміжних областях діяльності, професійно та соціально мобільні. Тому формування ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю засобами інтерактивних технологій передбачає створення таких педагогічних умов, які перетворять учня у суб'єкта освітнього процесу та будуть сприятливими з перших днів навчання у закладі професійної освіти.

З метою визначення педагогічних умов ефективного формування ключових компетентностей, було проведено пілотажне дослідження засобами онлайн-опитування керівників, методистів, викладачів та майстрів виробничого навчання закладів П(ПТ)О швейного напрямку підготовки. Респондентам було запропоновано назвати сім педагогічних умов та, як приклад, наведено дві контрольні педагогічні умови: “цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння ключовими компетентностями” і “створення сприятливого середовища для формування ключових компетентностей засобами інтерактивних технологій”. За

результатами опитування, в якому взяли участь 150 респондентів, було відібрано 12 педагогічних умов, які найбільше повторювалися:

- 1) використання компетентнісного підходу у навчанні;
- 2) мотивування викладачів та майстрів виробничого навчання з боку навчального закладу;
- 3) наявність відповідної матеріально-технічної бази (інформаційні, технічні, програмні засоби, обладнання) для впровадження в освітній процес інтерактивних технологій навчання;
- 4) перспектива роботи за фахом;
- 5) підвищення рівня престижності професії;
- 6) поєднання та впровадження інноваційних та інтерактивних навчальних технологій в освітній процес;
- 7) постійне підвищення професійної майстерності педагогічного колективу щодо застосування інтерактивних технологій навчання;
- 8) психологічна готовність всіх учасників освітнього процесу до впровадження та застосування інтерактивних технологій з метою формування ключових компетентностей;
- 9) розроблення змісту навчальних програм професійного блоку з урахуванням сучасних виробничих технологій, на основі дуальної освіти;
- 10) розроблення методики застосування інтерактивних технологій навчання з метою формування ключових компетентностей, що охоплює сукупність методів, форм і засобів навчання, шкалу оцінювання результатів учнів;
- 11) створення сприятливого освітнього середовища для застосування інтерактивних технологій навчання з метою формування ключових компетентностей;
- 12) цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння ключовими компетентностями через забезпечення позитивного ставлення до майбутньої професії та показ результативності практичної значимості ключових компетентностей.

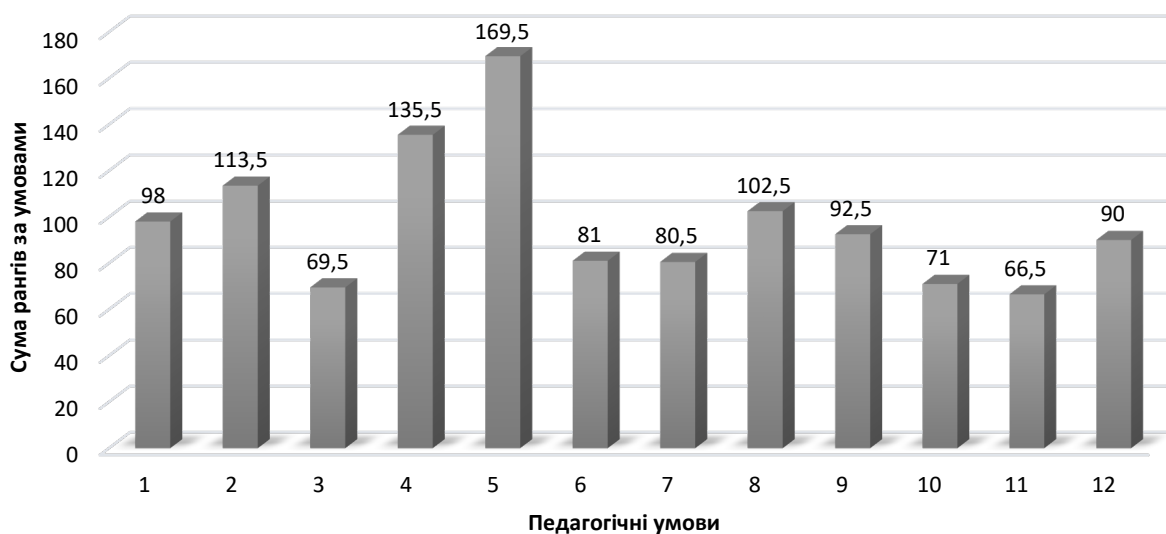

Рис. 1. Результати ранжування педагогічних умов формування ключових компетентностей засобами інтерактивних технологій

Наступним етапом було проведення експертного оцінювання вагомості відібраних педагогічних умов. Для експертизи було запрошено три групи експертів по 5 чоловік. Перша група – це науковці Інституту професійно-технічної освіти НАПН України та Національного транспортного університету з досвідом роботи підготовки кваліфікованих робітників у системі П(ПТ)О. Друга група – викладачі та майстри виробничого навчання закладів П(ПТ)О; третя група – представники підприємств (начальник виробництва, майстер цеху, головний технолог) масового та індивідуального виробництва швейної галузі Київської області. Таким чином, це дає можливість порівнювати позиції з точки зору науково-педагогічної, професійно-педагогічної та професійно-виробничої сфер діяльності. Результати загального ранжування педагогічних умов ефективного формування ключових компетентностей засобами інтерактивних технологій подано на рисунку 1.

За загальним ранжуванням педагогічних умов бачимо, що умова 11 “Створення сприятливого освітнього середовища для застосування інтерактивних технологій з метою формування ключових компетентностей” має найменшу суму рангів – 66,5, отже посідає перше місце у ранговому списку. Друге місце в наведеній ранговій системі з сумою рангів 69,5 посідає умова 3 “Наявність відповідної матеріально-технічної бази для впровадження в освітній процес інтерактивних технологій”. На третьому місці за вагомістю педагогічна умова 10 “Розроблення методики застосування інтерактивних технологій навчання з метою формування ключових компетентностей, що охоплює сукупність методів, форм і засобів навчання, шкалу оцінювання результатів”. Відповідно, четверте місце посідає умова 7 “Постійне підвищення професійної майстерності педагогічного колективу щодо застосування інтерактивних технологій навчання”. З незначним відривом, на п'ятому місці педагогічна умова 6 “Поєднання та впровадження інноваційних та інтерактивних навчальних технологій в освітній процес”.

З метою перевірки гіпотези про наявність узгодження думок розраховуємо множинний коефіцієнт кореляції за формулою 1 [1, с. 124].

$$W = \frac{12 \times S}{m^2 (n^3 - n)}, \quad (1)$$

де W – коефіцієнт конкордації;

m – кількість експертів, $m = 15$;

n – кількість педагогічних умов, $n = 12$;

S – сума квадратів різниць рангів.

$$W = \frac{12 \times 9999}{15^2 (12^3 - 12)} = 0,31.$$

Коефіцієнт конкордації узгодження думок експертів становить 0,31. Це свідчить про слабку узгодженість думок експертів, що, в першу чергу, пов'язано з різною сферою діяльності експертів, відповідно різним ставленням до даного явища.

Для перевірки значущості коефіцієнта конкордації обчислюємо значення критичної точки за допомогою критерію Пірсона χ^2 , за формулою 2. Якщо $\chi_{\phi}^2 > \chi_{кр}^2$, то коефіцієнту конкордації можна довіряти і отримані, на його основі висновки достовірні [1, с. 125].

$$\begin{aligned}x_{\phi}^2 &= m(n-1)W, \\x_{\phi}^2 &= 15(12-1)0,31 = 51,15.\end{aligned}\tag{2}$$

За рівнем значущості α (0,05) і числу ступенів свободи $f = n - 1$ (11) в таблицях Пірсона знаходимо критичне значення $x_{кр}^2$, що рівне 19,7. Отже, з ймовірністю 95 % можемо стверджувати про невинуватість отримання такого значення коефіцієнта конкордації.

Список використаних джерел

1. Рабочая книга социолога / за ред.: Г. В. Осипова. Москва, 2003. 480 с.

Пометун О. І., д-р. пед. наук, професор,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

УДК 371.1.07

Пометун О. І. Діяльнісний підхід як основа сучасного освітнього процесу. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 214 – 216.

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Розвиток загальної середньої освіти в Україні останніми роками розглядається у контексті запровадження діяльнісного та компетентнісного підходів до навчання. Свідченням тому є як концепція Нової української школи, так і оновлені Державні стандарти початкової і середньої освіти. І це зрозуміло, оскільки у сучасному динамічному світі енциклопедичні знання поступово втрачають привабливість, адже людям все більше доводиться використовувати технології, спілкуватись, досягаючи спільних цілей, орієнтуватись у знаково-семіотичному просторі. Основним завданням навчання стало не репродуктивне засвоєння знань, а набуття комплексу узагальнених способів діяльності, які можна застосувати у будь-якій сфері життя. Знання потрібні не самі по собі, а як основа поведінки і діяльності в різних життєвих ситуаціях. Отже, школі потрібна така теорія і практика, яка б відповідала, з одного боку, потребам як самого учня, так і суспільства, а з іншого, враховувала б закономірності розвитку особистості і формування її свідомості. Цим критеріям повною мірою відповідає діяльнісний підхід у навчанні. Психологічне обґрунтування діяльнісного підходу в роботах видних вітчизняних психологів Л. С. Виготського, А. Н. Леонтьєва, С. Л. Рубенштейна та ін. у загальних рисах зводиться до положень про те, що становлення особистості можливо тільки в діяльності, що психіка людини нерозривно пов'язана з її діяльністю і нею обумовлена. Діяльність у цьому випадку

розуміється як активність людини, що проявляється у вигляді зовнішніх або внутрішніх операцій, дій або діяльностей у процесі взаємодії з навколишнім світом для задоволення потреб особистості і вирішення життєвих завдань.

Якщо узагальнити вихідні положення діяльнісного підходу у навчанні, на які сьогодні має спиратися практика освітнього процесу, то їх можна сформулювати таким чином:

- психіка людини нерозривно пов'язана з її діяльністю і нею обумовлена;
- механізмом здійснення діяльності є розв'язання завдань;
- первинними з точки зору цілей навчання є діяльність і дії, що складають цю діяльність;
- зміст навчання не є системою знань, а є системою дій і знань, що забезпечують освоєння цієї системи;
- спосіб дій може бути сформований тільки в результаті діяльності, яку, якщо вона спеціально організовується, називають навчальною діяльністю;
- процес навчання – це діяльність учня або навчальна діяльність з метою навчитися умінням виконувати дії і операції, за допомогою яких вона реалізується;
- механізмом навчання є не передача знань, а управління навчальною діяльністю.

Отже, процес навчання необхідно досліджувати і організовувати як діяльність. Опанування учнями діяльністю, вірніше діями та операціями, за допомогою яких вона реалізується, є метою навчання. Систему операцій, яка забезпечує вирішення завдань певного типу, називають способом дій. Таким чином, метою навчання є формування способу дій. Для вчителя це означає, що в процесі навчання, при переданні учням досвіду суспільно історичної практики людства його завданням є формування в учнів способів дій – тобто умінь діяти, відповідаючи на виклики (потреби) життя.

Підхід до процесу навчання як діяльності, і насамперед, діяльності учнів, потребує змін у поглядах на роль і співвідношення знань і умінь. Два традиційні завдання педагогіки: передання знань і формування умінь їх застосовувати, що мали вирішуватись, послідовно, замінюються одним. Знання і уміння (дії учня, в яких ці уміння реалізуються) розглядаються тепер в єдності, адже засвоєння знань відбувається одночасно з формуванням способів дії.

Будь яке навчання основам наук водночас є і навчанням відповідних розумових дій: від найпростіших, якими є відтворення і пояснення, до більш складних, тобто застосування знань, і до найбільш складних, якими є аналіз, синтез і оцінка. З іншого боку, формування будь якої розумової дії неможливе без засвоєння певних знань. Отже, знання в цій парадигмі – це не мета навчання, а його засіб. Вони засвоюються для того, щоб з їх допомогою виконувати дії, вирішувати завдання, ефективно діяти певними способами, а не для того, щоб їх запам'ятати знання і підвищити ерудицію.

Запровадження діяльнісного підходу означає, що основною складовою роботи учнів стає процес розв'язання завдань, проблем, тобто, освоєння діяльності, особливо нових її видів: дослідницької, пошуково-конструкторської, творчої тощо. В такому випадку фактичні знання виникають як наслідок роботи над навчальними завданнями, організованими в доцільну та ефективну систему. Паралельно з освоєнням діяльності

учень формує власну систему цінностей, підтримувану соціумом. З пасивного споживача знань він перетворюється на активного суб'єкта навчальної діяльності.

Функції вчителя в діяльній моделі навчання перетворюються на діяльність з управління процесом навчання. Він виступає як організатор процесу навчання, консультант, фасилітатор, який ніколи не “замикає” навчальний процес на собі і не є носієм абсолютної істини. Учень і вчитель являються рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Процес навчання набуває рис спонтанності, творчості, співпраці, осмислення, рефлексії того, що відбувалось і які результати отримали. Під час планування навчального процесу разом із відбором навчального матеріалу вчитель має не лише відбирати джерела інформації і структурувати зміст навчання, а й проектувати навчальну діяльність учнів, що може забезпечити системне формування їх компетентностей школярів.

Стрілець О. І., директор, Державний професійно-технічний навчальний заклад “Дніпровський центр професійно-технічної освіти”, м. Дніпро;
аспірант, Наукова установа “Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України”, м. Київ

УДК 371.2

Стрілець О. І. Навчально-виробничий кластер як форма соціального партнерства між ДПТНЗ “Дніпровський центр професійно-технічної освіти” і державним підприємством “Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова” для підготовки фахівців, які відповідають вимогам економіки. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 216 – 218.

НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧИЙ КЛАСТЕР ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА МІЖ ДПТНЗ “ДНІПРОВСЬКИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ” І ДЕРЖАВНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ “ВИРОБНИЧЕ ОБ'ЄДНАННЯ ПІВДЕННИЙ МАШИНОБУДІВНИЙ ЗАВОД ІМ. О. М. МАКАРОВА” ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ, ЯКІ ВІДПОВІДАЮТЬ ВИМОГАМ ЕКОНОМІКИ

Виробничі підприємства модернізуються і впроваджують нові та більш продуктивні, енерго- та ресурсозберігаючі технології, щоб бути конкурентоспроможними у своїй галузі. У зв'язку з цим також реорганізуються професійні навчальні заклади. Яскравим прикладом такого розвитку є ДПТНЗ “Дніпровський центр професійно-технічної освіти”.

Нинішня ситуація в підготовці кваліфікованих робітників однаково складна, як для підприємств, що відчувають сильний кадровий голод, так і для професійних навчальних закладів, які при недостатньому фінансуванні і морально-фізично застарілій матеріальній виробничій базі повинні підготувати кадри відповідно до вимог сучасних виробництв. Особливо на цю ситуацію вплинула підготовка фахівців для виробничих підприємств машинобудівної галузі.

Проблема підготовки кваліфікованих кадрів для підприємств історично базувалася на партнерстві професійних навчальних закладів та виробничих підприємств. Часто такі професійні навчальні заклади відкривалися безпосередньо для задоволення кадрових потреб того чи іншого виробництва. Складний період перебудови зруйнував ці багаторічні зв'язки.

Підприємства вийшли з кризи, організували виробництво в нових економічних умовах і зіткнулися з новою проблемою – кадровими, тому підприємства змушені були нести додаткові матеріальні витрати на навчання за скороченими програмами (курси цільового призначення, перепідготовка), на підготовку випускників (для сучасного технологічного обладнання), на матеріальну допомогу закладам професійно-технічної освіти. У цих умовах професійні навчальні заклади часто виступали в ролі прохачів.

Сьогодні новий період. Період рівноправної співпраці між промисловим сектором та професійно-технічною освітою.

Аналіз теорії та практики соціального партнерства у професійній (професійно-технічній) освіті висвітлив протиріччя між необхідності розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на засадах соціального партнерства, як необхідною умовою навчання компетентного роботодавця-сумісного професіонала та недостатнє використання кластерного підходу при його розробці.

Кластерний підхід є ефективним інструментом стимулювання розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, який реалізується в привабливості для молоді отримувати безперервну освіту; швидка адаптація випускників професійно-технічних навчальних закладів до умов виробництва; підвищення стійкості та конкурентоспроможності регіональної освіти. “Продукт” освітнього кластеру – персонал – відповідає не тільки попиту, але і часто випереджає його відповідно до цілей довгострокової перспективи.

Дніпровський центр професійно-технічної освіти вже 3 роки будує систему роботи з Державним підприємством “Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова” в рамках дуальної системи підготовки працівників за професією “Токар”.

Дуальне навчання організовується в рамках навчально-виробничого кластеру для підготовки кваліфікованих фахівців наступним чином:

– спільна профорієнтаційна робота педагогічними працівниками навчального закладу та Державним підприємством “Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова” (розроблена, протестована програма професійно-орієнтувальної роботи, необхідних друкованих матеріалів, відеопрезентації, відео (профорієнтації) на затребуваних професіях);

– участь фахівців (психологів, фахівців з управління персоналом) в роботі приймальної комісії на етапі формування групи (психологічне тестування, співбесіда, на підставі якої абітурієнтам надаються рекомендації щодо можливості навчання та подальшої роботи за обраною професією, спеціальністю);

– фахівці (технологи, інженери) беруть участь у розробці програм з професійно-теоретичної підготовки, відповідно до вимог Державного стандарту професійної (професійно-технічної) освіти;

– виробниче навчання організовано в навчальному закладі у навчальних майстернях і лабораторіях, обладнаних відповідно до вимог підприємства;

– виробнича практика організована на конкретних робочих місцях підприємства, де учень буде працевлаштований після закінчення центру;

– державна кваліфікаційна атестація здійснюється спільною атестаційною кваліфікаційною комісією у складі представників підприємства (фахівців навчального відділу, начальника цеху, в яких випускники пройшли виробничу практику, технолога або інженера - голови комісії) та навчального закладу;

– під час виробничої практики учням - виплачується заробітна плата;

– після складання Державної кваліфікаційної атестації робота випускникам гарантується.

Переваги такої підготовки несуть ряд показників, які динамічно посилюються в розвитку дуальної підготовки. Окрім розширення переліку навчальних програм та залучення до співпраці нових підприємств, до таких показників відносяться:

– збільшення програм дуального навчання;

– високий рівень зайнятості для професії;

– якість навчання: високий відсоток оцінок і дипломів з відзнакою.

Список використаних джерел

1. Дубровський І. М. Система соціального партнерства як регулятор соціально-трудових відносин в умовах трансформації українського суспільства (соціологічний аналіз) : дис. ... канд. соц. наук : 22.00.07. Харків, 2001.

2. Колот А. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання : монографія. Київ : КНЕУ, 2004. 230 с.

3. Ляшенко Т. Соціальне партнерство: шлях до ринкової держави. *Юридичний вісник*. 1999. № 18. С. 19 – 23.

4. Мірошніченко О. Система показників стану соціального партнерства в Україні та її інформаційне забезпечення. *Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України. Збірник наукових праць*. Вип. 7. Тернопіль : Економічна думка, 2002. С. 200 – 205.

5. Українець С. Соціальне партнерство в Україні: перспективи законодавчого регулювання. *Україна: аспекти праці*. 1998. № 2. С. 22 – 25.

6. Щербак Л. В. Створення системи соціального партнерства у сфері професійно-технічної освіти : методичні рекомендації. Київ : Геопринт, 2008. 45 с.

Шаповал С. І.,**УДК 796.011.1**

старший викладач

кафедри загальноекономічної підготовки,

Державний вищий навчальний заклад "Херсонський

державний аграрний університет", м. Херсон

Шаповал С. І. Позакласні заняття фізичною культурою (легкоатлетичні вправи). *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 219 – 221.

ПОЗАКЛАСНІ ЗАНЯТТЯ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ (ЛЕГКОАТЛЕТИЧНІ ВПРАВИ)

Легка атлетика – популярний і найбільш масовий вид спорту в усьому світі, так як об'єднує природні для людини фізичні вправи. Різноманітність легкоатлетичних вправ і широкі можливості варіювати навантаження в ходьбі, бігу, стрибках, метанні дозволяють успішно використовувати ці вправи на заняттях дітей і підлітків різного віку і різного ступеня фізичної підготовленості [1, 3]. Організація позакласних занять легкою атлетикою не вимагає спеціального дорогого устаткування, а вправи можуть виконуватися на простих майданчиках і на місцевості цілий рік. Таким чином, заняття легкою атлетикою доступні для дітей незалежно від матеріального достатку, що дозволяє говорити про легку атлетику як про найбільш демократичний вид спорту [1].

Метою роботи є наукове обґрунтування методики підвищення загальної витривалості, використовуючи легкоатлетичні вправи на спеціально організованих позакласних заняттях. У розподілі програмного матеріалу в школі, легка атлетика займає більшу частину навчального часу [4]. Відомо, фізична культура дітей шкільного віку включає в себе чотири основні форми заняття фізичними вправами: навчальні уроки; заняття фізичними вправами в режимі навчального дня; позакласні заняття фізичними вправами; позашкільні заняття фізичними вправами [1, 4]. Основні завдання позакласних занять: організація вільного часу учнів і забезпечення учням вільного вибору виду фізичних вправ; поглиблення знань в сфері досліджуваного виду і закріплення умінь; сприяння всебічному фізичному і психічному вдосконаленню; стимулювання розумової та фізичної активності учнів [3].

В процесі занять в видах з переважним проявом витривалості удосконалюються такі якості як наполегливість і завзятість, витримка і стійкість. Прикладне значення легкоатлетичних вправ неоціненне [5]. Набутий руховий досвід в процесі занять впливає на становлення багатьох трудових операцій, забезпечуючи високий пристосувальний ефект до соціального життя підростаючого покоління [2].

Доведено, що здоров'я і працездатність людини найбільш тісно пов'язані із загальною витривалістю людини. Дослідження вчених свідчать, що головною передумовою вдосконалення фізичного стану і зміцнення здоров'я людини є розробка програм, пов'язаних саме із розвитком витривалості.

Теоретичний аналіз і узагальнення даних джерел, що включають моніторинг фізичного здоров'я і фізичної активності підлітків, а також аналіз основних сучасних напрямків підвищення рівня загальної витривалості організму і, як наслідок, фізичної активності підлітків шляхом модернізації системи фізичного виховання в урочний та позаурочний час.

Перед програмою підвищення рівня витривалості дітей середнього шкільного віку за допомогою додаткових занять легкоатлетичними вправами ми поставили наступні завдання: підвищувати загальну працездатність організму дитини; сприяти всебічному гармонійному розвитку зростаючого організму учнів; сприяти зниженню ваги, за умови його надлишку, до оптимального, відповідного віковим вимогам; сприяти розвитку функцій серцево-судинної системи; сприяти розвитку функцій дихальної системи; формувати вміння самостійно організовувати заняття фізичними вправами; сприяти формуванню здорового способу життя; виховувати звичку до систематичних занять фізичними вправами; сприяти підвищенню інтересу до занять фізичною культурою і спортом; сприяти підвищенню інтересу до занять легкоатлетичним вправами.

Так, біг є оптимальним засобом підвищення загальної витривалості. Ми пропонуємо вправи аеробної спрямованості:

– безперервний біг зі зміною напрямку за командою учителя до 10 завдань в різній послідовності і комбінації (біг проти хід; біг “змієюю”; біг по лініях штрафного кидка баскетбольного майданчика; біг по лицевих, середніх лініях і лініях нападу волейбольного майданчика);

– біг з чергуванням ходьби. Зміна вправи відбувається за командою учителя в різні проміжки часу з поступовим збільшенням бігового відрізка;

– біг з включенням бігових вправ за командою учителя до 10 завдань в різній послідовності і комбінації (дрібнотливий біг; біг із високим підніманням стегна; біг із закиданням гомілок назад; біг на прямих ногах; біг приставними кроками правим/лівим боком в різній комбінації; біг схресним кроком правим/лівим плечем вперед; біг спиною вперед; біг перекатом з п'яти на носок).

Виконання вправи в діапазоні 120 – 130 уд/хв, забезпечує тим самим оздоровчий ефект, збільшуючи функціональні можливості серцево-судинної і дихальної систем, розвиваючи витривалість.

На перших заняттях з метою корекції швидкості бігу і вибору певного темпу необхідно проводити навчання вимірюванню пульсу на сонній артерії або на області проекції серця в перші 10 секунд після зупинки.

Також в якості критерію інтенсивності навантаження використовувати біг з носовим диханням. Дихання через ніс повністю забезпечує надходження в легені кисню, коли ЧСС не перевищує 130 уд/хв. Момент, коли учневі необхідно

зробити додатковий вдих відповідає збільшенню пульсу до 150 уд/хв. Крім тесту носового дихання критерієм адекватності навантаження школярів слугує розмовний тест. Він характеризувався можливістю підтримувати невимушену розмову під час бігу, що відповідатиме оптимальному режиму роботи.

Додаткові заняття з застосуванням легкоатлетичних вправ необхідно проводити в школі 3 рази в тиждень по 60 хвилин в ті дні, коли немає уроку фізичної культури. Для індивідуалізації педагогічного впливу з акцентом на проблемну сторону фізичної активності школяра часовий інтервал і навантаження необхідно варіювати.

Список використаних джерел

1. Арефьев В. Г. Диференціація розвивально-оздоровчих занять з фізичної культури учнів основної школи: теорія і практика : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 96 с.

2. Ковальчук Н. М., Санюк В. І. Використання загально-розвивальних вправ у школі. *Фізичне виховання в сучасній школі*. 2013. № 5. С. 19 – 22.

3. Климчук І. Формування потреби займатися фізичними вправами в дітей середнього шкільного віку. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. праць. Луцьк, 2013. № 2 (22). С. 43 – 47.

4. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Фізична культура. 5–9 класи. Київ : Видавничий дім “Освіта”, 2013. 240 с.

5. Roda O., Demianczuk O., Waszczuk L. Wpływ specyficznych obciążeń na adaptacyjne reakcje organizmu mężczyzn. *Międzynarodowa Konferencja Naukowa Jakość Życia & Joga i Sztuki Walki*. Częstochowa. 2016. S. 24.

**Research
Europe.org**

